

TÜRK

İ D A R E D E R G İ S İ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 36

Temmuz - Ağustos 1965

Sayı : 295

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER

Sahife

İl Özel Tarihçesi.....	İsmail Hakkı ALPAY	3
Bölge İdare Mahkemeleri	Sırrı KIRCALI	32
Örtülü Ödenek	İhsan Olgun ..	56
Personel İdaresinde Moral ve Disiplin Konusu	A. Turhan ŞENEL	60
Asker Ailelerine Yardım İşleri..	Mehmet Tarcan	82
Köy ve Belediye Ayırımında Kıstaslar....	Dr. Nuri TORTOP	93

TERCÜMELER :

Fransa'da İdari Reform	Nihat TAHİROĞLU	112
------------------------------	-----------------	-----

İDARİ COĞRAFYA :

Malazgirt İlçesi	Semih Rıfat ARIKAN	131
------------------------	--------------------	-----

KANUNLAR :

(Son değişikliklere göre Belediye Kanunu)	141
---	-----

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllık	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllık	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de :

Bulunan yerin Malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolummayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi: İçişleri Bakanlığı

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü: **Yiğit KIZILCAN**

T E T K İ K L E R

İL ÖZEL İDARESİ TARİHÇESİ

**Hangi Maksatlarla Türkiye'ye Geldi? Geçirdiği Safhalar.
Bugünkü Durumu ve Üzerinde Bir İnceleme**

Yazan :

İsmail Hakkı ALPAY
Emekli Kurmay Albay

GİRİŞ

İDARENİN YAPISI VE BÖLÜMÜ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER I inci BÖLÜM

İDARENİN TÜRKİYEDEKİ TARİHİ

- A. OSAMNLI DEVLETİNİN KURULUŞUNDAN TANZİMATIN İLÂNINA KADAR OLAN DEVRE (1299 - 1839) Türkiye'de İdarenin Gelişimi ve Bölümü.
- B. TANZİMATIN İLÂNINDAN KANUN-U ESASÎ'NİN İLÂNINA KADAR OLAN DEVRE (1839 - 1876)
 1. Tanzimat Fermanı ve Ferman'ın, Türk Hukuk Düzeni üzerindeki etkisi.
 2. Tanzimatın, Türk İdare Hukuku üzerindeki etkisi.
 3. Tanzimat'tan sonra Özel İdareler.
- C. KANUN-U ESASÎ'NİN İLÂNI'NDAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI'NA KADAR OLAN DEVRE (1786 - 1920)
 1. II nci Meşrutiyet'e kadar gelişme.
 2. II nci Meşrutiyet ve sonrasındaki gelişme.

**D. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI'-
NDAN SONRAKİ DEVRE (1920 - 1965)**

1. T.B.M.M. Hükümeti zamanında İdari Bölüm.
2. Cumhuriyetin İlânı'ndan sonraki gelişme.

II nci BÖLÜM

**İL ÖZEL İDARESİ NİN MEVZUATIMIZDAKİ YERİ VE
SEÇİM SİSTEMİ**

1. İl Özel İdaresi'nin, Anayasa'daki yeri.
2. İl Özel İdaresi Seçim Sistemi.
3. İl Özel İdaresi Organları ve Görevleri.

SONUÇ

1. Bölge İdarelerimizin Değeri.
2. İl Özel İdarelerine verilmesi gerekli şekil ve durum
üzede düşünceler.

GİRİŞ

**İDARENİN YAPISI VE BÖLÜMÜ ÜZERİNDE
DÜŞÜNCELER**

1. Devletin, yasama ve yargı faaliyetleri dışında kalan
çalışmaları, (YÜRÜTME) Alanı'na girer.

9 Temmuz 1961'de Halkoyu'na sunulmuş bulunan «T. C.
Anayasası» na göre, yürütme, üç organdan oluşmuştur :

Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, İdare...

Anayasa'nın, Yürütme'yi bu şekilde bölməsi, bir şekilden
ibarettir.

Gerçekte hukukçu yazarlar, Yürütme'yi, tasnifte ikiye
ayırırlar?

Organik ve fonksiyonel tasnif taraftan olanlar,

Organik ve fonksiyonel tasnife karşıt olanlar.

Organik ve fonksiyonel tasnif taraftan olanlar, Yürütme'yi: Hükümet ve İdare olarak ikiye bölerler.

Hükümet ile idare arasında tam bir fonksiyonel ayırım yapılabileceği düşüncesinde olan yazarlara göre :

«Hükümet etmek» ile İdare etmek» ayrı ayrı görevlerdir.

Hükümet etmek, kamu hizmetlerini yüksek seviyede sevk ve idare etmek'tir. Hizmetin politikasını Hükümet tesbit eder.

İdare etmek, kamu hizmetlerini günü gününe yürütmektir. «Hükümet» ile «İdare» arasında organik bir iş bölümü olsa bile fonksiyonel bir ayırımın yapılamıyacağı kanısında olan yazarlar da vardır. Bu yazarlar göre, «Hükümet etmek» yoktur. Sadece «İdare etmek» vardır.

Daha yeni bir görüş de : Yasama hizmeti parlamento'ya, yargılama hizmeti mahkemelere bırakıldıktan sonra geriye kalan bütün hizmet ve faaliyetlerin, bir tek fonksiyon teşkil ettiği, hizmetin günü gününe yürütülmesiyle yüksek seviyede plânlanması veya sevk ve idaresi arasında bir görev ayırımı yapılsa dahi bir mahiyet ve gaye aykırılığı bulunmadığıdır.

Bütün bu görüş ve düşüncelere rağmen «Hükümet» ile «İdare» yi birbirinden ayırmaktadırlar.

Geniş olarak «İdare» denilen şey, bir çok kamu tüzel kişilikler topluluğudur.

2. İdarenin yapısı şöyle kurulmuştur :

a. Merkezî Teşkilât (Merkezî Kamu Hizmetleri, Merkezden Yönetim) :

(1) Merkezî Teşkilât, «Merkezden Yönetim» esasına göre kurulmuş ve «Yetki Genişliği» ne de yer verilmiştir.

(2) Merkezî idare'nin «Taşra Teşkilâtı» yahut kısaca «Taşra Teşkilâtı» (Services extérierrurs)

b. Adem-i Merkezîyet (Yerinden Yönetim) :

(1) Mahalli İdareler :

(a) Bölge İdaresi,

(b) Belde İdaresi.

(2) Hizmet Adem-i Merkeziyeti.

Merkezi idarenin merkezdeki ana teşkilâtına «Merkez Teşkilâtı», İller ve daha küçük birimlerde, mülki bölümlerde bulunan teşkilâtına da «Merkezî İdarenin Taşra Teşkilâtı» veya kısaca «Taşra Teşkilâtı» denir.

(1) Mahalli İdarelerde :

(a) Bölge İdaresi :

Belirli bir bölgede, kural olarak il sınırları içinde, çeşitli beldelede oturan kimselerin, o bölgeye özel hizmetlerin bir kısmını görmek üzere, mahalli olarak meydana getirecekleri idaredir. İl Özel İdaresi gibi.

İl Özel İdaresi, il sınırları içinde yaşamak gerçeğinden doğan ihtiyaçları, kamu hizmetlerini kurmak üzere kurulan teşkilâttır.

(b) Belde İdaresi :

Belediye İdaresi, Köy İdaresi.

Bunlara başka bir deyimle «Kamu İdareleri» de denmektedir.

(2) Hizmet Adem-i Merkeziyeti :

Devlete, devlet tüzel kişilerine veya bir kamu idaresine ait olan bir kamu idaresi'nin, bir tüzel kişi haline gelmesidir. Bölge ve belde idaresinden ayrılır.

Merkezî (millî) kamu müesseseleri:

Merkezî İdarece yürütülmesi gereken büyük bir kamu müessesesinin, yurda yaygın bir hale getirilmesidir.

Mahalli Kamu Müesseseleri :

Bölge veya belde idaresine ait bir hizmetin, bir tüzel kişilik haline, özel mamelek haline getirilmesidir.

(3) Yerinden Yönetim'in Organları, fayda ve sakınca (mahzur) ları:

a. Yerinden Yönetim'in Organları :

Esas mahalli idareler, Tüzel Kişiliğe sahiptirler.

- (1) İl Özel İdaresi,
 - (2) Belediyeler ve
 - (3) Köyler.
- b. Yerinden Yönetim'in fayda ve sakıncaları :

(1) Faydaları :

(a) Bir bölge veya belde halkı tarafından seçilen idareciler (yöneticiler), bölge veya beldenin ihtiyaçlarını ve derecesini, merkezi idareye mensup yöneticilerden daha iyi bilir, görür ve takdir ederler. Şu halde mahallî hizmetleri mahallî halkın denetimi altındaki kurumlar eliyle yürütmek ve bu konudaki harcamaları da onlara ödetmek, yerinde olur.

(b) Bir bölge veya belde halkının sırf kendilerine ait olan ihtiyaçları, kendi kuracakları idarelerin göreceği kamu hizmetleriyle gidermeleri, demokrasi esaslarına daha uygundur.

Mahallî idareler üzerindeki halk denetimi, memlekette demokrasinin gelişimine yardım eder.

İdarelerde Halk denetimiyle milli alanda Demokrasi arasında yakın bir bağ vardır.

Milli alanda demokratik idare tarzını benimsemiş rejimler, mahallî idaredeki halk denetimine de taraftar olmazlar. Kamu idareleri, özellikle Batı Avrupa memleketlerinde ve Anglo - Amerikan âleminde, demokrasi idarecilerinin okulu veya deneme lâboratuvarı sayılmaktadır.

Yerinde yönetimin faydalarından en önemlisi, bu idarelerin, bir **Tüzel Kişiliğe** sahip olmasıdır.

(2) Sakıncaları :

(a) Kamu idareleri, malî kudret, ekonomik durum itibarıyla birbirlerine eşit değildirler içlerinde çok kuvvetli olanlar bulunduğu gibi pek zayıf ve takatsız olanlar da vardır. Bu durumda tek-

nik eleman, araç ve imkân sıkıntısı çekerler. Merkezi idareden teknik ve malî yardım görmedikleri takdirde en önemli kamu hizmetlerini dahi, gereği gibi, yürütemezler. Bu durum, maalesef, Türkiye için çok variddir.

(b) Bu idareler, her ne kadar demokrasi okulu iseler de mahallî politik ayrılıklar, hizmeti aksatabilir. Hele küçük çaptaki kamu idarelerinde menfaat grupları arasında gidip gelecek olan mahallî iktidardan fayda beklememek gerektir. Fakat, bu gibi halleri, mahallî adem-i merkezîyetten vazgeçirtecek bir sebep saymak, daha büyük kayıplara sebep olur. Kısaca mahallî küçük menfaatler, olumsuz rol oymayabilir.

(c) Mahallî halk, ilgi ve bilgi eksikliği dolayısıyla hizmetleri görme ve geliştirmede yeter başarı sağlayamayabilir. Fakat, bu sakıncalar, mahallî idarelerdeki halk denetimini kaldırmak için yeter bir sebep teşkil etmez. Bu sakıncaları giderecek tertip ve tedbirler alındığı, genel idarenin vesayet denetimine, malî ve teknik yardımına mazhar kılındıkları takdirde sakıncalar giderilebilir. «Mesele ve marifet, bu mahzuru giderici yolu bulmaktır. Yoksa tarihî bir sistemi, ferdlerin kendilerinden olan kusurlarından dolayı mahkûm etmek değil.» (1).

c. Yerinden Yönetim İdaresinin Tüzel Kişiliği :

«Yerinden Yönetim idarelerinin faydalarından en önemlisi, bu idarelerin, bir Tüzel Kişiliğe saip olmasıdır.» denmişti.

Kamu Hukukunda yerinden yönetim sisteminin uygulanmasında, yerinden yönetim idarelerinin iradeleri, onların organları tarafından belirtilir.

Bir il özel idaresinin iradesini, yerine göre, İl Genel Meclisi veya Daimî Encümeni belirtir. Bu irade, bu müesseselerin kendi iradeleri değil «İl Özel İdaresi Tüzel Kişiliği'nin iradesi» dir

(1) Özyörük, Mukbil H., İdarenin Denetlenmesi, S. 15.

Kamu idarelerinde bu iradeyi kararlaştıracak, belirtecek organlar vardır.

İdarecisi veya idarecileri Merkezî İdare tarafından atanmış organların iradeleri özerk değildir.

Leon Duguit, «İdarenin özerk olmadığı yerde gerçek anlamda bir tüzel kişinin varlığı olamayacağını, bir (yerinden yönetim) in gerçekleşemeyeceğini, bu hale de organları, idarecileri, seçimlerle gelmiyen idarelerde rastlanmakta olduğunu» söyler.

Bununla beraber il özel idarelerinde halk denetimi azdır. Çünkü halk, tek dereceli nisbî seçim usulü ile özel idarelerin sadece karar organları olan «İl Genel Meclisi» ni seçer. Yürütme görevi, Genel İdare'nin bir memuru olan VALİ' ye aittir. Vali, aynı zamanda **İl Genel Meclisi'nin ve Daimî Encümen'in** başkamdir.

Vesayet makamları, İl Özel İdaresi üzerinde geniş bir denetim yetkisine sahiptirler.

4. Türkiye'de özel idarelerin kurulmasında örnek tutulan Fransa Teşkilâtı ve Tarihçesi :

Osmanlı Devleti'ni kurulup geliştiği Ortaçağ sonlarında (XIV ncü Yüzyıl ve sonrasında), Kıta Avrupası'nén siyasî yapısı çok dağınıktı.

Almanya, dağınık bir siyasî bünyedeydi. Gerçi Alman İmparatorluğu, Alman topraklarının bütününü kapsıyan ve hatta taşan bir kuruluştı. Fakat, gittikçe dağılmış, birçok mahallî hükümdarlıklar meydana gelmişti. İmparatorluk, mahallî hükümdarlıklara üstün bir makamdı. Fakat, kudret ve nüfuzu daralmıştı.

Fransa Krallığı, geniş ülkeli bir devletti ve Kara Avrupası'nda bu tip başka bir devlet, hemen hemen, yoktu.

İtalya'da da siyasi dağınıklığın tipik bir örneğini bulmak mümkündü. Belli başlı İtalyan şehirleri, birer siyasi birim hüviyetindeydiler.

1789 Büyük İhtilâlî'nden önceki devrede Fransa Krallığı, Province adlı eyaletlere bölünmüştü. Bu idarî bölümde devlet halinden çevrilen eyalet, seçim eyaleti denilen iki çeşit eyalet vardı.

Bunlardan seçim eyaletleri de sıkı bir merkeziyet sistemi devlet halinden çevrilen eyaletlerde yerinden yönetim sistemi uygulıyan eyaletlerdir.

Devletten çevrilen eyaletler, Fransa'ya katılmadan önce, bağımsız bulunan komşu ülkelerdi. Bu ülkeler, Fransa Krallığı'na katılmaları sırasında bağımsızlıklarını yarı yarıya bırakmadılar ve bu konuda Fransa'ya katılma andlaşmalarına özel hükümler koydurmayı başardılar. Bu andlaşmaların sonucu olarak devletten çevrilme eyaletlerde, devletin genel harcamalarına, mahallî halk tarafından seçilmiş bir eyalet meclisince kararlaştırılan oranda katılma usulü uygulanmaya başlamış ve mahallî mahiyetteki bir çok hizmetler, seçilmiş organlar tarafından kararlaştırılıp yürütülmüştür. Bu eyaletlere tanınmış olan mahallî imtiyazlar ve haklar, hemen hemen, belde hukukuna müteallik imtiyaz ve hakların benzeriydi.

Eski rejimde, idarî yerinden yönetim sisteminin yanında, teknik veya hizmet adem-i merkeziyeti sistemi de uygulanmıştır.

Nüfus, millî eğitim ve yardım hizmetlerinin kiliselere verilmesi gibi (1).

İhtilâl ile Kurucu Meclis (Assemblée Nationale Constituante, 1789 — 1791) Devri, sadece Anayasa yazma günlerini getirdi. Bu devreye sadece «Anayasa Yapma Devri» adı verilemez. İhtilâl, bir Anayasa gelişme devrinin başlangıcını ilân etti. Başka bir deyimle, Fransa'nın «Mutlakiyetçi Hükümdarlar Devri»nden «Halk Denetimi Devri»ne geçişini sağladı. Fakat, böyle bir devri bizzat açmadı. İhtilâl, mutlakiyetçiliğe ara verdi ve onu sarstı, fakat büsbütün yıkamadı (2).

İhtilâl Devri'nde, meselâ mülki idare bölümlerinin idarecileri (3), halk tarafından seçilmekte, yerinden yönetim, geniş ölçüde uygulanmaktaydı. Merkezin otoritesi yoktu. Bu bakımdan İhtilâl Devri'nin idaresini, Fransız fikir adamlarından Waline (4), «Teşkilâtı anarşi, Anarchie Organisee» olarak adlandırmıştır.

Bu durumu düzeltme yolunda İhtilâl Devri'nde bazı teşebbüsler başlamış, yerinden yönetim sisteminin seçim eyaletlerinde de uygulanmasına geçilmiş ve eyaletler arasındaki prensip aykırılıkları kal-

- (1) Tümerkan, Sıddık, Özel İdarelerimiz üzerinde düşünceler. 179 sayılı İdare Dergisi, S. 168.
- (2) Wilson, Thomas Woodrow, İdarenin İncelenmesi, Woodrow Wilson'dan Seçme Parçalar. Siyasi İlimler Sergisi :1, İstanbul-1961, S. 59, Çev. Doç. Dr. Anadan, Nermin.
- (3) Balta, Tahsin Bekir, Prof. Dr., İdare Hukuku Ders Notları, Teksir, S. 99.
- (4) Waline, S. 267 den naklen Balta, a.g.e. S. 99.

dırılarak organları seçim yoluyla görevlendirilen Département Teşkilâtı kurulmuştur.

Bu esaslı değişikliklere rağmen İhtilâl Rejimi'nin, eski rejime göre, daha sıkı bir merkeziyetçilik güttüğü de ileri sürülmektedir (5).

İhtilâl'den sonra iki safha arasındaki aykırılıklar:

Bu iki safha, Liberal Safha, Jacobin Safha'dır.

a. Liberal Safha'da, aşırı bir yerinden yönetim uygulandığı halde ;

b. Jacobin Safha'da, bu sistem aksatılmıştır. Bu geriye dönüşün sebebi, federalizm cereyanlarından korkulmasında aranmalıdır.

Jacobinlerin «Hürriyet, birlik ve eşitlik» düsturunda korkunun izlerini görmek mümkündür. Bu safhadaki merkeziyetçiliğe dönüş eğilimlerinin, **tam ve kesin bir merkeziyetçilik** olduğunu söylemek güçtür. Çünkü, hükümet, bütün **mahallî imtiyazları** kaldırmak yoluna gitmiyerek çeşitli mahallî idare teşkilleri, örnek tek bir statüye bağlamaya çalışmıştır. Bu hükümlere «14 Farinaire II nci İhtilâl Yılı» (1) tarihli **Kararname'de** rastlanır.

Jacobinler, mahallî idarelerde tek bir sistem uygulamak suretiyle ellerinde, ileride Fransa'nın Birliği'ne karşı yapılacak hareketlerin, kolayca giderilmesine yarıyacak bir güven vasıtası bulundurmak istemişlerdi.

Jacobinlere göre hükümet, böyle bir tedbire başvurmakla bir anda kanunlarda yapılacak bir değişiklikte Fransa'da merkeziyetçi sistemin kurulmasının kolayca mümkün olabileceğini düşünüyordu. Bu sebeple «14 Farinaire II nci İhtilâl Yılı» nı, Fransa'da merkeziyetçiliğin meyvesini vermeğe başladığı tarih olarak kabul eylemek mümkündür.

Gerçekten kararname, merkeziyetçiliği hazırlamış bulunuyordu. VIII nci İhtilâl Yılı Konsüllük sistemini koyan Anayasası'na göre il idarelerinde değişiklik yapılarak seçim yoluyla gelmiş valiler ve

(5) Tümerkan, Sıddık, a.g. yazı

(1) 5 Ekim 1793 de Fransa'da yeni bir takvim yılı kabul edilmiş, ay adları değiştirilmiş, 21 Eylül 1792, tarih başlangıcı olmuştu. Bir yıl, 30'ar günlük 12 ay'a bölünmüşç aylar, haftalara değil, Decadier denilen 10'ar gün'e ayrılmış ve 21 Eylül'den başlatılmıştı. Üçok, Coşkun, Prof. Dr. Siyasi Tarih, 4 ncü Bası 1957, S. 64, 65.

kaymakamlar yerine merkezden atanan memurlar getirildiler. İl genel meclisleri kaldırıldı ve iller, bu suretle merkezî idareye sıkı sıkıya bağlı valiler tarafından idare edileceklerdi. Anayasa, aynı zamanda belediye meclisleri ve başkanlarının da atanma suretiyle işbaşına getirileceklerini de bildiriyordu. Bu suretle Fransız hükümdarlarından sonra gelen Napoleon Bonapart, onların hiç bir zaman sahip olamadıkları bir iktidarla hüküm sürdü.

Fransız İdaresi'nin Napoleon tarafından yeniden düzenlenmesi, bir Anayasacılık devrinin doğmasından önce mutlakiyetçi bir hükümdarın tek idareci yardımıyla mükemmelleştirilen idarî mekanizmaya verilebilecek ikinci bir örnektir. Hiçbir kooperatif veya millî irade, Napoleon'un emrettiği şekilde yenilikler gerçekleştiremezdi.

Napoleon, Fransız idaresi'ne esaslı yenilikler getirmişti.

Département'ların başındaki Prefet denilen idare âmirlikleri- nin, il idaresinin esas idarî organını teşkil etmesi sakıncalı görülmüş, il halkının da il idaresine katılması gerektiği düşünülmüştü. Fransa, bu konuda çok ileri giderek vali yerine il halkı tarafından seçilmiş üç veya beş kişilik bir «idare komitesi» kurmağa ve bütün yetkileri bu komitede toplamağa kalkmışlardı. Böylece il içinde bir kişinin keyfî idaresine son vermek istemişlerdi.

1830 İhtilâli, Fransa'da siyasî değilse de idarî alanda esaslı değişiklikler getirmişti. İhtilâl, cumhuriyeti sağlamamış, Charles X. (1824 - 1830) adıyla taht'a geçmiş bulunan Comte d'Artois'nın absolutizması yerine Louis Philippe Duc d'Orlean kral olmuş, bir monarchie yerine başka bir monarşinin geçmesine yaramıştı.

İdarede ise yerinden yönetim alanında gelişme başlamış, özellikle 1831'de, Commune meclislerinin; 1833'de Departement Genel Meclisleri'nin, **mahallî halk tarafından** seçilmesi **usulü** kabul olunmuştur. Fakat seçim hakkı, vergi mükelleflerine inhisar ettirildiği gibi Departement özel idarelerinde yürütme yetkisi Prefet'ye verilmiş, Commune'lerde başkanın merkezden atanması usulü süregelmişti. Deneme, bunun kötülüklerini göstermede gecikmedi. Kararlar büyük gecikmelerle veriliyordu, vergiler toplanamıyordu. Halk tarafından seçilmiş bir kurul olduklarından vergiler için halkı sıkıştırarak hoşnutsuzluk çıkartmaktan çekinir olmuşlardı. Fakat buna rağmen işleri vaktinde çıkaramadıklarından yine halkın hoşnutsuzluğunu önleyememişlerdi.

Yerinden yönetim alanında atılan bir başka adım, Üçüncü Cumhuriyet (1870 - 1940) zamanında yapılmış ve 10 Ağustos 1871 tarihli kanunla, özellikle genel meclis bulunmadığı zamanlarda Préfét'nin **Özel İdare Komisyonu** kurulmuş ve özel idarenin yürütme organı olan valileri, il genel meclisi adına denetlemekle görevli olan bu komisyona önceleri valiler başkanlık ederken 8 Temmuz 1899 Kanunu ile başkanın, İl Genel Meclisi tarafından seçilmesi sağlanmıştır. 5 Kasım 1926 tarihli Geçici Kanun ile de Genel Meclisin gündemlerini hazırlamak görevi, Komisyon'a verilmişti.

Fransa'da mülki idare kademeleri azdır. Genel idare teşkilâtı, sadece Departement (il) larda vardır. Türkiye'deki ilçeye karşılık olan Arrondissement'larda sadece Sous - Préfet (kaymakam) ile bir bürosu vardır.

Bugünkü Fransız **Yerinden Yönetim İdaresi'nin özerkliği**, bir **Anayasa Prensibi** haline getirilmiş ve aynı zamanda Département özel idarelerinde Préfet yerine Genel Meclis Başkanı - bizdekinin aksine olarak Fransa'da Meclisin içinden seçtiği bir zatın yürütme organı haline getirilmesini de kabul etmiş, fakat henüz uygulanmaya konulmamıştır (1)

Fransa'da idare alanındaki yenilikler, diğer Avrupa memleketlerine de örnek olmuştur.

1nci B Ö L Ü M

İDARENİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHİ A.OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU'NDAN TANZİMAT'IN İLÂNINA KADAR LOAN DEVRE (1299 — 1839)

Türkiye'de İdarenin Gelişimi ve Bölümü:

Bu devreye ait bilgiler, tarihe ve tarihî belgelere dayanmaktadır.

(1) Waline'den naklen Balta, S. 101.

Bu bilgilere göre :

Fatih Devri'ne kadar Osmanlı Toprakları, «Liva» veya «Sancak» adı verilen ve Sancak Beyleri (Mirlivalar) tarafından yönetilen parçalara bölünmüştü.

Sancak Beyleri (Mirlivalar), komuta sembolü olan, birer Tuğ sahibi idiler.

Anadolu'daki sancaklar, «Anadolu Beylerbeyi» ne ;

Rumeli'deki sancaklar da «Rumeli Beylerbeyi» ne bağlıydılar.

Mirmiran da denilen Beylerbeyleri, üç tuğlu vezirlerden olup birer Genel Vali durumundaydılar.

Eyalet valilerine vezirlik san'ı verildikten sonra, bunları Kubbe Vezirlerin'den ayırdedebilmek için «Hariç Vezirleri» denmiştir ki vezirliğe atandıklarında üç tuğlu birer sancak verildi.

Beylerbeyi'leri, sancakların bütün askeri kuvvetlerine de komuta ederlerdi.

İlk Rumeli Beylerbeyi, 1376 yılında atanan «Timurtaş Paşa» dır.

XVI ncı yüzyıl sonlarında büyük sancaklar da eyalet aline sokularak «Liva» veya «Sancak» lara bölünmüş ve Sancak Beyleri, «Beylerbeyi» mertebesine çıkarılarak «Vezir», «Paşa» san'ı ve üç tuğ verilmiş olmakla beraber Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi'lerinin mevki ve yetkileri değişmemiştir (1).

«Liva» komutanlarına da «Mirmiran» «Mirliva», «Paşa» san'ıyla beraber iki tuğ verildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en geniş zamanında ülke, 44 Ayalet'e ve 163 Liva'ya ayrılmaktaydı. XVIII nci yüzyıl sonlarına doğru İmparatorluk, 26 Ayalet, 163 Liva ve 1800 Kaza'dan teşekkül etmekteydi.

Sancak İdaresi'nin başındaki memurların maiyyetlerine, ahali arasından seçilmiş «ayan» veya «işçerleri» adıyla müşavirler de (danışmanlar da) verilmiş bulunuyordu.

(1) Balta, Tahsin Bekir, Prof. Dr., İdare Hukuku Ders Notları, 1962, Teksir, S. 75, 76. — Derbil, Süheyy Nizmai, Prof. Dr., İdare Hukuku, 1960, S. 293.

—Üçok, Coşkun, Prof. Dr., Türk Hukuk Tarihi, 2 nci Bası 1957, S. 153 vs.

—Birinci İdareciler Kongresi (20-31 Ocak 1947), İçişleri Bakanlığı yayınlarından, Seri : II, Sayı : 5, 1947.

Her kazada adliye ve şeriye işleriyle bazı **beledi görevler**, «Kaadi» lerde ; her kazanın bünyesine göre sipahi kuvvetlerinin komutasıyla «polis» işleri, müslim olmayan topluluklara (cemaatlere) ait gözetim görevi de «subaşı», «voyvoda» veya «müsellim» lerdeydi.

Müslim olmayan toplulukların, «kocabaşı» adı verilen ayrı birer temsilcileri bulunup toplulukları (cemaatleri) adına «subaşı» veya diğerleriyle teması sağlardı.

Bu **Devre'nin büyük özelliğinin, geniş bir «yetki genişliği» olduğuna hükmedilebilir.**

B. TANZİMAT'IN İLÂNİ'NDAN KANUNU ESASİ'NİN İLÂNİ NA KADAR OLAN DEVRE (1839 — 1876)

1.Tanzimat Fermanı ve Ferman'ın, Türk Hukuk Düzeni üzerindeki etkisi :

3 Kasım 1839 (26 Şaban 1255) tarihli «Gülhane Hat-tı Hümayunu» veya «Tanzimat Fermanı» ile başlayan «TANZİMAT» Devri'n de islâhat'ın esasları kuruldu.

«Tanzimat, memleketi düşmüş olduğu uçurumdan çıkarmak, ona eski ve çürümüş olan teşkilâtın yerine yeni bir teşkilât vermek ve onu sağlamlaştırıp sağlam temellere dayamak için yapılmış olan hamlenin adıdır.

Hukuk bakımından Tanzimat, Türklerin, İslâm Hukuk Sistemi'nden ayrılıp Batı Avrupa Hukuk Sistemi'ne doğru yol almalarını ifade eder. Bu bakımdan Tanzimat, Türk Hukuk gelişiminde bir devrenin başıdır ve bu devrede Batı Avrupa Hukuku ile İslâm Hukuku yanyana gelişmiş ve birbirinin yerini almak için çarpışmışlardı.» (1).

Bu sebeple bu **Devre'nin hukuk bakımında nen büyük özelliği, tedvin (kanunlaştırma, codification)** Devresinin başlangıcı olmasıdır.

Bu devreyi hukukî bakımdan değerlendiren, asıl kanunların Türkçeye çevrilerek **Batı Avrupa'dan** ve derlenmek yoluyla de **İslâm Hukuku**'ndan alınmalarıdır.

(1) Coşkun, Üçok, Prof. Dr., Türk Hukuk Tarihi, 1957, İkinci Bası, S. 163, 164.

«Batı'nın demokratik gelişmelerine katılımımız (2), İslâhat hareketleriyle başlamış ve tarihimiz içinde, kesintili olmakla beraber sürekli bir seyir takip etmiştir.

Mutlak iktidar sınırlanması teşebbüsleri, bizde, Batı'ya göre, geç başlamıştır. Halife Sultan'n iktidarını kayıtlayan ilk metin, 1807 Sened-i İttifak'ıdır.

Tanzimat Hareketi'nin ise ; Devletin siyasal yapısında esaslı bir değişme gayesini güttüğü ve insan hak ve hürriyetlerine, içinde bulunduğu Çağ'ın değerini verdiği görülür.

1868'de (Büyük Şura-yı Devlet) in kuruluşu (1), pek yetersiz de olsa ; bir parlamento hazırlığını ifade ettiği gibi, aynı tarihli (Teşkilât-ı Vilâyat Nizamnamesi) de seçim prensibini, mahallî idareler yolu ile, İmparatorluğun idarî yapısına sokmuştur.»

İslâhat Fermanı'nı, yeni bir takım icraat takibetmiş ve Ferman, hukukta ve idarede Batı'yı geniş ölçüde örnek alan ıslâhatın başlangıcı olmuştur (2).

İslâhatta Batı müesseselerinin örnek alınması meselesi (3), devlet adamları arasında fikir ayrılıklarına yol açmıştır. Buna tümünden karşıt olanlar pek görülmemekle beraber muhafazakâr davrananlar olduğu gibi **Batı'yı bütün olarak örnek almayı** savunacak kadar (Fuat Paşa gibi) ileri görüşlü olanlar bile çıkmıştır (4).

Batı'nın örnek alınması fikri, kamu oyunda da tutmamıştır. Sadece ilmiye sınıfında değil Batı'yı az çok tanıyan aydın zümrelerde bile bir dayanak bulamamış, hatta bunlar dahi olumsuz davranmıştır. Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi üstadların kalemleri, hukukta şer'î esasları bırakıp Batı mevzuatının alınmasına karşıt olarak işlemiştir (5). **Hatta İdarî ıslâhatta bile Batı'nın örnek alınmasını** hoş görmeyecek kadar ileri gitmişlerdir (6).

(2) Anayasa Komisyonu Raporu, 9 Mart 1961, Karar No. 27, Bölüm I, Tarihi Gelişme, Tarihçe.

(1) Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi VIII nci Cildinde «Devlet Şurası'nın açılış Merasimi» tarihini, 1869 olarak gösteriyorlar. Kendileri, Kurucu Meclis'te Anayasa Komisyonu Başkanı idiler.

(2) Balta, a.g.e. S. 44.

(3) Balta, a.g.e. S. 50.

(4) Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi VI. S. 26 dan naklen Balta.

(5) Sungu, İhsan, Tanzimat ve Yeni Osmanlılar, Tanzimat, S. 809 dan naklen Balta, a.g.e. S. 51.

(6) Sungu, İhsan, a.g.e. S. 816.

Eski müesseseleri tasfiye ederek Batı'yı örnek alan bütüncü ıslâat hareketi, ATATÜRK'ün eseridir (7).

Demek oluyor ki Batı'yı örnek alan ıslâat hareketi, ilk teşebbüsünden ancak yüzyıl kadar sonra gerçekleşebilmiş ve ük gerçekleşmeden de ancak yüzyıl sonra sistemli ve şümüllü bir şekil alabilmiştir (8).

Tanzimat Fermanı'ndan sonraki bu devre'de ; **Osmanlı İmparatorluğu'nun zaaf sebeplerinden birini teşkil eden «yetki genişliği»** esasından ayrılmak, iç idaredeki düzensizliği ve zaafı gidermek, içte toplumun her alanında «ıslâhat» yapmak ve değişen Avrupa'ya uymak zorunluluklarıyla sıkı bir **merkeziyete doğru** yol alınmaya başlanmış oldu.

İdareye, adliyeye, orduya, tarıma, ticarete ve millî eğitime ait işler için komisyonlar toplandı.

2. Tanzimat'ın Türk İdare Hukuku üzerindeki etkisi:

Tanzimat Ricali (1) Fransa'yı örnek tutarak, merkez teşkilâtı gibi, taşrada da idarî teşkilât kurmağa başladı.

«Batı müesseseleri arasında sivil alanda örnek olan, Fransız Sistemi'dir. Kabine ve nezaret usulü, Damştay, Sayıştay, Özel İdare ve Belediye, Fransız örneğine göre kurulmuş müesseselerdir.» (2),

Ayaletlere gönderilen valiler, komutanlar, defterdarlar, bağlı bulundukları nezaretler (bakanlıklar) ile muhabere etmekle beraber idare işlerinden dolayı Bab-ı Âli'ye (Başbakanlık Makamı'na) de hesap verirlerdi. Valiler, artık, yeni ihdas edilmiş bulunan **«İdare Meclisi» nin düşünce ve kararım almadan bir iş yapamaz oldular.**

Tanzimattan sonra kurulan bu sıkı merkeziyet sistemi'nin de sakıncaları görülerek **«yetki genişliği»** ne doğru bir eğilim belirdi. Bunları ortadan kaldırmak üzere, 28 Kasım 1852 (1268) Ferman çıkarıldı. Bu ferman'la valilerin yetkileri artırıldı. Vilâyetlerin genel idaresinden valiler sorumlu tutuldu.

(7) Balta, a.g.e. S. 51.

(8) Balta, a.g.e. S. 51.

(1) Devletin en üst kademesinde yani Divan'da üye bulunan zevata «Erkân-ı Devlet» bir alt kademede önemli görev sahiplerine de «Rical-i Devlet» denirdi. Uzunçarşılı, S. 243 den naklen Balta, S. 11.

(2) Balta, a.g.e. S. 51.

Paris Andlaşması (25 Şubat «konuşmalara başlama tarihi» - 30 Mart 1856 «imza tarihi») dndan sonra (3) (18 Şubat 1856 «Prof. Üçok, 16 Şubat gösteriyor» 11 Cemaziyelahir 1272) «1272 Senesi Cemaziyelahirası evailinde neşredilen Islâhat Ferman-ı Âlisi ahkâm-ı münifesiince umum vilâyat-ı Şahâne'de icabât-ı mahalliyeye ve emzice-i ahaliye (halkın mizacına) göre peyderpey ıslâhat-ı nâ- fis icrası, nezd-i Saltanat-ı Seniyye'de derdest olduğu», Islâhat Fermanı ile ilân edilmişti.,

1856 **Islâhat Fermanı'nın en önemli bir fıkrası**, «Ayaletlerdeki meclislerin seçim usulü» nû değiştirmesiydi.

Bu suretle taşra teşkilâtını değiştirmek üzere yapılan ilk nizamname, 1860 (1277) sonunda Tuna (1) ve 1864 (7 Cemaziyelahir 1281) de de Vilâyet Nizamnamesi adıyla Bağdad ve Yemen'den başka bütün vilâyetler (iller) de uygulandı (2),.

Nizamname'nin başlangıç (Dibâçe) kısmında (3) :«Kıtaat-ı müteaddide livaların münasebatına göre devair-i müteaddidenin taksim olunarak her dairenin **vilâyet** adıyla yâdolunacağı» yazılıydı.

Bu nizamname, vilâyetleri sancaklara, sancakları kazalara, kazaları nahiyelere ve nahiyeleri de karye (köy) lere ayırmıştı.

Bu teşkilâta göre Osmanlı İmparatorluğundaki vilâyet ve sancakların sayısı; Adalar dahil,İstanbul ve Cebel-i Lübnan hariç:

Anadolu'da	16 vilâyet,	74 sancak ;
Rumeli'de	10 vilâyet,	44 sancak ;
Afrika'da	1 vilâyet,	5 sancak ki
Toplam olarak	27 vilâyet ve	123 sancak idi (4),.

Beş fasıl'dan ibaret olan bu nizamname'ye göre, vilâyetlerin bütün işlerinden, padişah tarafından atanan, vali sorumludur. Nizamname, «Vilâyetin umur-u mülkiye ve maliye ve zaptiye ve siya-

(3) Balta, a.g.e. S. 51.

(1) Niş Sancağı'ndaki karışıklık üzerine vali tâyin edilen Mithat Paşa'nın Meclis-i Vâlâ'ya katılmasıyla yapılan görüşmeler sonunda hazırlandı.

(2) Prof. Üçok, Türk Hukuk Tarihi Kitabı'nda «Bütün İmparatorlukta yürürlüğe konulmayıp Niş, Silistre, Vidin Sancaklarının birleşmesiyle teşekkül eden TUNA Vilâyeti'nde uygulandı» gını yazmaktadır. S. 198.

(3) Dibâçe, kitabın altın işlemelerle süslü baştarafı demektir. Zamanla, Başlangıç, önsöz yerine kullanılan bir terim olmuştur.

(4) Birinci İdareciler Kongresi, S. 190 ve sonrası.

siyesinin nezaret ve ahkâm-ı hukukiye'nin icraatının valiye muhavvel ve vali-i vilâyetin kâffe-i evamir-i devletin tenfizine memur olduğu» nu açıkladığı gibi «vali, tâyin olunan mezuniyet hudutları dahilinde ahkâm-ı dahiliye-i vilâyeti icraya mezundur» hükmüyle de **yetki genişliği'ne** işaret etmiş gibidir.

Liva'da mutasarrıfın, kaza'da kaymakam'm görev ve yetkileri de, bununla paralel olarak, açıkça belirtilmişti.

Nizamnamenin hukuki işlere ait fasılları, vilâyet, sancak ve kazalara ; hukuk, cinayet ve ticaret mahkemelerini vücuda getirmek suretiyle adlî teşkilâtı da mülkî teşkilâta uydurmuş bulunuyordu.

23 Rebiülevvel 1284 (1867) «Teşkilât-ı Vilâyet Nizamnamesi» Girit Vilâyet Nizamnamesi yapıldı.

Daha sonra 1864 Nizamnamesinin yerini 1870 (29 Şevval 1287) tarihli (İdare-i Umumiye-i Vilâyet Nizamnamesi) nin aldığı görülmektedir.

Başlangıç Bölümü'nde, değişikliğin sebebi şöylece açıklanmıştır :

«Vilâyetin Teşkilât-ı Esasiyesi, 1281 Senesi Cemaziyelahirının 7'si (1864) tarihiyle muahharan ilân kılınan nizamname ile tâyin kılınmış ve mehakim-i nizamiye için Nizamname-i mahsus vaz ve tesis kılınmış olduğundan işbu Nizamname, idare-i mehakimden bahsetmeyip yalnız memurin-i icraiye ve mecalis-i idare ve belediyenin ve nevahi (nahiyeler) idarelerinin vezaifini tâyin eder.»

İdare-i Umumiye-i Vilâyat Nizamnamesine göre, valiler, illerin genel işlerini yürütmekle görevli olup il işlerinin sorumlu başkanı ve merciidir.

Nizamname, genel idareye ait işler için «**idare meclisleri**» belediye işleri için «belediye meclisleri» kurmuş, vallerin ve genel meclislerin yetkileri artırılmış ve genişletirilmiştir.

Valiler, kanun ve nizamların yürütülmesini gözetirler.

Sancakların, kazaların, nahiyelerin idaresi de bu esasa göre düzenlenmiştir.

Berlin Kongresi (13 Haziran - 13 Temmuz 1878) nden sonra, andlaşmaya göre, Balkanlardaki vilâyetler için özel idare tarzlarını öngören nizamnameler konacak idi.

Uygulanacak kanun ve nizamnameleri incelemek ve gerekirse değiştirmek için 1880 (1296) tarihinde, İstanbul'da Uluslararası bir komisyon toplanarak «İdarî adem-i merkeziyet esası» na göre 491 maddelik bir tasan hazırlandıysa da padişah, bu tasarıyı onaylamadı. Bu tasarı, mahallî halkın idareye katılmasını genişletiyordu. Zaten bu tasarı, 1864 Vilâyet Nizamnamesi'yle 1870 İdare-i Umumiye-i Vilâyet Nizamnamesi'ni esaslı olarak değiştiren bir tasarı değildi.

25 Mart 1292 (1876) «İdare-i Nevahi Nizamnamesi», nahiyelelerin, halk tarafından seçilen bir meclis ve yine seçimle işbaşına getirilen bir müdürle idaresine imkân vermişse de bu nizamname, pek az nahiyede uygulanmış, bir süre sonra işlemez duruma düşmüş, Meşrutiyetin ilânı'ndan sonra seçimli nahiye müdürlüğü usulü kaldırılarak nahiye müdürleri, atanma ile işbaşına getirilir olmuştur. Fakat, nahiye meclisleri, Cumhuriyet Devri'ne kadar süregelmiştir.

Yine Nevahi Nizamnamesi'yle köylerin muhtar ve idare meclislerinin seçimle yapılması kabul edilmişse de köylerde İdarî adem-i merkeziyet yoktu.

3. Tanzimat'tan sonra özel idareler :

Özel idarelerin, idare teşkilâtı arasında birer Tüzel Kişi olarak belirmesinin, yetmiş yıllık bir geçmişi vardır.

Mülki idare bölümlerinde Tanzimat'tan sonra yapılan yenilikler arasında halkın idareye katılmasına imkân verilmiş oldu. Ayalet ve sancaklarda ve hattâ kazalarda halk tarafından seçilen üyelerin katıldığı meclisler kuruldu. Bu suretle Mahmut II. Devri'nde tasfiye edilen eski âyan müessesesi (1) ndeki ana fikir, yani devlet işlerinde halk temsilcilerinden faydalanma fikri, yeni bir usulle, gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu yeni usulle müslim olmıyan uyruklular da mülki idarede söz sahibi kılınmış oluyordu. İdare meclislerinde iki müslim, iki de müslim olmıyan halk temsilcisi üye bulunuyordu. Böylece mahallî idarelerin teşekkülünde ilk adım atılmış oldu. Bu usul, sonraki idare meclislerine de geçmiş ve Cumhuriyet Devri'ne kadar sürmüştür.

İdare sistemimizde yapılmak istenilen yenilikler, doyurucu değildi. Mülki idareye 7 Cemaziyelahir 1281 (1864) tarihli ve Fransız örneğine dayanan «Vilâyet Nizamnamesi» ile bugünkü sistemimize

(1) Mahmut II. Devri'nde eski ayanlık yerine muhtarlık müessesesi kurulmuştu. Bakınız, Karal Enver Ziya, Prof. Dr., S. 178 den naklen Balta, a.g.e. S. 63

temel teşkil eden yeni bir şekil verildi. Bu Nizamname'nin «Vilâyetin Umur-u Hususiyesi» Faslı (Madde 25 ve sonrası, Madde 78) ile vilâyetler (iller) de bir Meclis-i Umumi (Genel Meclis) kuruluyordu.

Bu meclisler, adalet işlerine karışmazlardı.

Bu yeni şekil, birkaç yıl sonra, 29 Şevval 1287 (1870) tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilâyat Nizamnamesi» ile geliştirildi. Madde 62 (ve sonrası) de illerde seçimle işbaşına getirilecek birer Meclis-i Umumi (2) kurulacağı ve bunların görevlerinin ne olacağı konu edilmişti.

Bu hükümlere göre :

Ayalet adı değiştirilerek vilâyet denildi. Vilâyetin, bugünkü gibi, biri umumi (genel), diğeri hususi (özel) olmak üzere iki çeşit idaresi olacak, özel idare organı olarak bir Meclis-i Umumi (Genel Meclis) bulunacaktı.

Genel Meclis üyeleri, sancaklar itibariyle seçilecek ; seçim, sancak sınırı içindeki idare meclislerini nseçilmiş üyeleri tarafından yapılacaktı. Fakat, Genel Meclis'in kararları, istişari mahiyette olacak ve ancak merkezin onaylamasıyla yürürlük kazanabilecekti (1281 Tarihli Vilâyet Nizamnamesi, M. 28).

Vilâyet Özel İdaresine, hükmî şahsiyet (Tüzel Kişilik), malî kaynak ve özel bütçe usulü tanınmamıştı.

C. KANUN U ESASI NİN İLÂNI'NDAN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI'NA KADAR OLAN DEVRE (1876 — 1920)

1. II nci Meşrutiyet'e kadar gelişme :

a. 1876 Kanun-u Esasi'si (Anayasa'sı) (23 Aralık 1876, 7 Zilhicce 1293) Madde - 108, bu konuda bir takım esaslar ihtiva ediyordu :

(1) Vilâyetlerin idare usulünü, Tevsi-i Mezuniyet (Yetki genişliği) ve Tefrik-i Vezaif (Görev Ayırımı) esasları üzerine kurmuşsa da görev ayırımı, İdarî Yerinden Yönetim Yetkisi'ni vermemişti.

(2) Balta, a.g.e. S. 75, 76. II. 8. c.

(2) Genel Meclis üyeleriyle birlikte, vilâyet, sancak ve kaza idare meclislerindeki halk üyeleri seçimi de genişletiliyordu (Madde – 109).

b. İllerin idaresi, Meşrutiyetin İlânı (10 Temmuz 1324, 23 Temmuz 1908) na kadar, «İdare-i Umumiye-i Vilâyat Nizamnamesi» hükümlerine göre yürütülmüştür.

Meşrutiyetin İlânı'ndan sonra il idaresinin, yeni esaslara göre düzenlenmesi maksadiyle Şûra-yı Devlet (Danıştay) de kurulan özel komisyonun hazırladığı projenin tevsi-i mezuniyet **ve tefrik-i vezaif** esası üzerine kurulu olduğu ve esaslara göre hazırlandığı» bildirilmekteydi.

Hükümetçe Meclis-i Mebusan'a (Parlâmento'ya) verilmiş bulunan Kanun Tasarısı'nı Parlâmento'daki özel komisyon incelemiş ve il idaresini «yetki genişliği ve görev ayırımı esaslarına göre» İdare-i Umumiye-i Vilâyet (İl Genel İdaresi), İdare-i Hususiye-i Vilâyet (İl Özel İdaresi) olarak iki büyük bölüme ayırmıştı.

c. Fakat, Balkan Harbi (1912 - 1913) nin çıkmasıyla meclis tatil edildiğinden (Meclis-i Âyan) da görüşülemedi ve tasarı kanunlaşamadı. Harpten sonra hükümet, bazı değişiklikler yaparak «Kanun-u Muvakkat» (İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanun-u Muvakkati) halinde yayınladığı (26 Mart 1913, 13 Şevval 1329).

Bu Kanun-u Muvakkat, 1329 tarihine kadar yürürlükte kaldı.

«İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanun-u Muvakkati» ile vilâyetlerin Tüzel Kişiliği ve yerinden yönetim esasları fiilen kabul edlmişti.

Bu Kanun-u Muvakkat ile 1864 (7 Cemaziyelahir 1281) «Vilâyet Nizamnamesi» ve 1870 (29 Şevval 1287) tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilâyat Nizamnamesi» yürürlükten kaldırılmış ve idarenin bölümü; vilâyet, liva (sancak), kaza ve nahiye olarak dört kademe yapılmıştı.

d. Kanun-u Muvakkat'te, il memurlarının seçimi, atanması usullerine, görevlerine ait hükümler yer almıştı.

Vali'nin il'de «yürütme» nin en büyük memuru ve her bakanın vekili ve temsilcisi olduğu, il'in bütün daire ve idare şubelerinin, valinin denetim ve gözetimi altında bulunduğu açıklanmıştır.

Liva, kaza, nahiye (bucak) idaresi de illere uygun bir şekilde düzenlenmiş bulunmaktaydı.

e. 1876 Kanun-u Esasisi, vilâyetlerin yerinden yönetim usulu ile idaresi esasını kabul etti.

1293 (1876) Meclis-i Mebusan (Parlâmentosu) nda konuşulan Vilâyat Nizamnamesi Tasarısı, Özel İdare'ye ait hükümler de ihtiva ediyordu. Fakat tasarı tekemmül edemediği için bu iş geri kaldı. Bu sebeple o zamanki mevzuat, özellikle 1287 (1870) Nizamnamesi hükmü, bu alanda da yürürlükte kaldı.

Berlin Andlaşmasından sonra hazırlanan tasarı da padişah tarafından onaylanmayınca bu konudaki çalışmalar gecikti. Bazı tedbirlerle durum idare edilmeye çalışıldı. Müslim olmayan halkın çokça bulundukları yerlerdeki teşkilâta, mahallî gereklere göre, bazı şekiller verildi.

1313 (Rumi 1312) (1896) da padişah'ın iradesiyle «Vilâyat-ı Şahâne'de icra kılınacak ıslâhata dair Tebliğ-i Resmî» çıkarıldı (1). Bu resmî bildiri ile 1287 tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilâyat Nizamnamesi» nin yürürlükteki hükümleri teyid edildi.

25 Mart 1292 tarihli «İdare-i Nevahi Nizamnamesi» nin bir kısım hükümleri, değişik şekilde yürürlüğe kondu.

En sonunda yabancı devletlerin (Avusturya ve Rusya'nın) baskısıyla üç Balkan Vilâyeti (Kosova, Manastır, Selânik) nin idarelerine özel bir şekil verildi. Bu üç vilâyet için bir de müfettişlik ihdas olundu. Bu usul, sonradan kurulan «Umumi Müfettişlikler» e örnek oldu.

2. II nci Meşrutiyet ve sonrasındaki gelişme :

Bu Devre'de 1296 (1880) Tasarısı ve yabancı sistemler de göz önünde tutularak hazırlanan ve Osmanlı Devlet Şûrası'nca incelenen, özel idare'yi de birlik düzenliyen 233 maddelik bir tasarı, hükümet tarafından, Meclis-i Mebusan'a getirildi. Bu tasarı'yı Mecliste toplantılar da yapıldı (bu husus, Dahiliye Nezareti Bütçesi'ne bunlar için ödenek konulmasından ve mevcut ödenğin yetersizliği karşısında ek ödenek alınmasından anlaşılıyor) (1). Fakat, sonradan meclis tatil edilince konuşulamadı. Çeşitli unsurların güttükleri çeşitli ayrı maksatlı bu konuşmalardan (oturumlardan) ne sonuç çıkacağı da belli değildi. Araya Balkan Harbi girdi. Fakat mevcut

(1) Bakınız : Düstur, Birinci Tertip, VII, 1943, s. 116 ve sonrası.

(1) Balta, a.g.e.s. 76, Dip notu No. 100.

sistem yeterli değildi. Bu safhayı 1329'da Tüzel Kişiliği haiz olarak kurulan «İl Özel İdareleri» ni hazırlayıcı bir safha olarak kabul etmek gerektir.

Sonunda İttihad-ı Terakki Hükümeti, Meclis'in tatilde bulunduğu sırada Kanun-u Esasi'nin 36 ncı Maddesi'ne dayanarak Encümenin hazırladığı ve 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanununun görev ayrımı prensibinin bir ifadesi olan ve illere Tüzel Kişilik ve az çok bir ÖZERK'lik tanıyan Tasarı'yı, bazı değişikliklerle, önce özel idareye ait kısmını ; sonra da tamamını, 13 Şevval 1329 (26 Mart 1913) Tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanun-u Muvakkatı» adıyla yürürlüğe koydu.

Kanun-u Muvakkat'ın, sonradan (1329) çıkarılan bütünü içinde tekrarlandı.

Bu kanunun Genel İdare'ye ait kesimi, Cumhuriyet Devri'nde ilk «Vilâyetler İdaresi Kanunu» çıkıncıya kadar, yürürlükte kaldı.

Özel İdare hakkındaki kesimi ise, bir takım değişikliklerle, halâ yürürlüktedir (76 dan sonraki maddeleri).

D.TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞINDAN SONRAKİ DEVRE (1920 – 1965)

1. T.B.M.M. Hükümeti zamanında İdari Bölüm ve İl Özel İdareleri :

a. Türkiye B.M.M. kurulduğu zaman millî sınırlar içindeki idare bölümü, vilâyet, liva, mülhak liva, kaza ve nahiyeler halinde;

15 Valilik

19 Müstakil liva

34 Mülhak liva

302 Kaza ve

679 Nahiye'den ibaretti.

b. Bu sıralarda mahallî idareler ise şu durumdaydı :

13 Eylül 1336 (1920) (1) tarihinde sunulan «Vekiller Heyeti Programı'nın 19 - 22 nci maddelerinden ibaret olan (Vilâyet) bölümünde Mahallî İdareler konusu geçmektedir

Özellikle «Madde 19 — Vilâyet, Umur-u Mahalliye'den Şahsiyet-i Hariciye ve Dahiliye, Umur-u Askeriye, Beynelmîl Münesebat-ı İksadiye ve Hükümetin Tekâlif-i Umumiyesi ile menafîi birden ziyade vilâyete şamil hususat müstesna olmak üzere, B.M.M. nce vaz zedilecek kavanin mucibince bilumum maarif, sıhhiye, iktisadiye, ziraiye, mafia ve muavenet-i İçtimaiye'nin tanzimi, idaresi vilâyet meclislerinin selâhiyeti dahilindedir.

Madde 20 — Vilâyet Meclisleri, beşbin nüfusta bir âza itibariyle ve rey-i âm ile vilâyet halkınca müntehab âzadan mürekkeptir. Vilâyet meclislerinin devre-i intihabiyesi, B.M.M. nin devre-i intiha- biyesi kadardır. Müddet-i içtimaiyeleri senede iki aydır.

Madde 21 — Vilâyet Meclisi, âzası meyanında bir reisle dört âzadan teşekkül etmek üzere bir heyet-i idare intihab eder. Selâhi- yet-i İcraiye, daimî olan bu heyete aittir.

Madde 22 — Vilâyette B.M.M. nin vekil ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali, B.M.M. Hükümeti tarafından tâyin olunup vazifesi, hükümetin umumi ve müşterek vezaifini rüiyyet etmektedir, idare-i Mahalliye'ye karşı vaziyet ve vazifesi, yalnız mürakabeden ibarettir.» denmektedir.

Görülüyor ki bu programa göre ; Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, İktisat, Tarım ve Bayındırlık hizmetlerinin düzen ve idaresi, İl Meclisleri'nindir.

Karar organları, İl Meclisleri olduğu gibi Yürütme Organı da bir başkanı ve dört üyesi bulunan İl Daimî Encümeni'dir. Vali'nin ancak vesayet denetimi yetkisi vardır.

Bu teşkilâta göre ; halk denetimi sonsuzdur. Çünkü halk, tek dereceli genel seçim usulüyle il özel idarelerinin karar organlarını seçer. Bu karar organları olan İl Meclisi de kendi üyeleri arasından, bir başkan ve dört üye olmak üzere, yürütme organı (İl Daimî Encümeni) ni seçer.

(1) CGK'nın 12 Mayıs 1941 tarihli Kararı :

«Takvim-i Garbi'ye 11334 (1918) senesi İkinci Kânunu (Ocak) nun Birinci gününden başlanmıştır.»

(2) Dr. Server Feridun, Anayasalar ve Siyasal Belgeler, İstanbul - 1962 S. 41 - 44.

c. 1337 (1921) yılında üç mülhak liva ile üç kaza, müstakil (bağımsız) liva haline getirilerek bağımsız liva sayısı 25 e çıkmış, mülhak (İllere bağlı) livalar 31 e ve ilçeler sayısı 299 a inmiştir.

Ayrıca 1921 Yılında, Elviye-i Selâse (üç liva) «Kars, 30 Ekim 1920 ; Ardahan, 23 Şubat 1921 ve Artvin, 7 Mart 1921» nin Anayurda katılmasıyla liva sayısı 54 e, bunlara bağlı olmak üzere kurulan 10 ilçe ile ilçe sayısı 309 a çıkmıştır.

d. 20 Ocak 1921 tarih ve 85 Sayılı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu (Anayasa'sı) nun İdare başlıklı 10 ncu Maddesi, «Türkiye, coğrafi vaziyet ve İktisadî münasebet noktainazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkasem olup kazalar da nahiyelerden terekkeb eder.» ile Türkiye, coğrafi ve İktisadî münasebet bakımlarından vilâyet, kaza ve nahije olmak üzere üç kademeye indirilmiş ve bu suretle bütün livalar da vilâyet haline getirilerek Yurd, 74 İl'e bölünmüştü.

İllerin bu derece çokluğu, o zamanki coğrafya ve ekonomik duruma uygun düşmemekle beraber mahallî gelirlerin bölünmesi dolayısıyla yapılan özel idare çalışmalarını aksattığından bu gelirlerin topluca harcanmasını sağlamak ve yine idarî bölümdeki bir çok tabiata aykırı durumların düzeltilmesi suretiyle halka idarede kolaylık sağlanması amacıyla 15 bölgeye ayrılan Yurdda (Teşkilâtı Mülkiye Heyetleri) aracılığıyla yeniden incelemeler yapılması zorunluğu duyulmuştu.

e. 1921 Anayasası, Mahallî İdarelerin, halk denetimi altında özerklikle idaresini gerektiren etraflı hükümler ihtiva ediyordu :

Bu anayasa'nın 11 - 14 ncü maddeleri, (Vilâyat) Bölümünü teşkil eder ve şöyledir :

Madde 11 — Vilâyet, mahallî umurda mânevî şahsiyeti (Tüzel Kişiliği) ve muhtariyet (Özerklik) i haizdir. Harici ve dahili siyaset, şer'î, adlî ve askerî umur, beynelmilel İktisadî münasebet ve hükümetin tekâlifî ile menafii birden ziyade vilâyata şamil hususat müstesna olmak üzere B.M.M. nce vazzedilecek kavanin mucebince evkaf, medaris, maarif, sıhhiye, iktisat, ziraat, nafia ve muavenet-i içtimaiye işlerinin tanzim ve idaresi, vilâyet şûralarının selâhiyeti dahilindedir.

Madde 12 — Vilâyet şûraları, vilâyetler halkınca müntehab âzadan mürekkeptir. Vilâyet şûraları'nın içtima devresi iki senedir. İçtima müddeti, senede iki aydır.

Madde 13 — Vilâyet Şûrası, âzası meyanında icra âmiri olacak bir reis ile muhtelif şuaat-ı idare'ye memur âzadan teşekkül etmek üzere bir idare heyeti intihabeder. İcra selâhiyeti, daimi olan bu heyete aittir.

Madde 14 — Vilâyette B.M.M. nin vekili ve mümessili olmak üzere vali bulunur. Vali, B.M.M. Hükümeti tarafından tâyin olunup vazifesi, devletin umumi ve müşterek vazaifini rüiyyet etmektir. Vali, yalnız devletin umumi vazaifiyle mahallî vazaif arasında tearuz vukuunda müdahale eder.»

13 Eylül 1920 Tarihli (Vekiller Heyeti Programı) ile 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu karşılaştırılacak olursa vilâyetleri ilgilendiren iki taraftaki dörder madde de hemen aynıdır. 1921 Anayasasında pek az dil farkı ile teşkilât farkı vardır. Şer'î (Şeriat, îslâmî Esaslar) ve adlî işler de il idaresi yetkisi dışında tutulmuştur.

Bu suretle 1921 Tarihli İlk Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, yerinden yönetim sisteminde iki önemli yenilik yapmayı öngörüyordu (1) :

(1) İl Özel İdaresi'ne yeni bir şekil veriyordu.

İl Genel Meclisi'ne Vilâyet Şûrası diyordu.

Vali'yi, bugünkü özel idare organı ve yürütücüsü olarak kabul etmiyor, yürütücü olarak Şûra'yı gösteriyordu.

Şûra, kendisine bir başkan seçecek ; Başkan, Yürütme'nin âmiri olacaktı.

(2) Nahiye'yi mahallî idare haline getiriyordu.

Her iki esas da uygulanamadı. 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda bu hükümler yer almadı. Dolayısıyla İl Özel idaresi, 1329 da kararlaştırılan şeklini muhafaza etti ve bugüne kadar devam ettirdi.

f. 20 Nisan 1330 (1924) (2) Tarih ve 491 No. lu Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun konu ile ilgili maddeleri :

Madde 90 — Vilâyetlerle şehir, kasaba ve köyler, hükmi şahsiyeti haizdir.

(1) Balta, a.g.e.s. 89.

(2) Bu kanunun yerine, hükümlerinin esasında hiç bir değişiklik yapılmamak ve mânaya tamamiyle sadık kalınmak şartıyla 15 Ocak 1945 tarih ve 4695 No. lu ANAYASA (15 Ocak 1945 tarih ve 5905 Sayılı RG.) kabul edilmişse de 24 Aralık 1952 de kabul edilen 5997 No. lu Kanun'la (RG. 31.12.1952 - 8297) 1340 tarihli metin, tekrar kabul edilmiştir.

Madde 91 — Vilâyetler umuru, tevsi-i mezuniyet ve tefrik-i kuva-yı vezaif esası üzerine idare olunur.

Görülüyor ki 1924 Anayasası, il idarelerinin Tüzel Kişiliği haiz olduğunu, il idaresinin, yetki genişliği ve kuvvetler ayırımı esası üzerine idare edileceğini söylemekle yetiniyordu.

g. Teşkilât-ı Mülkiye Heyetleri aracılığıyla yapılan incelemeler sonucunda, İçişleri Bakanlığı'nın 3 Mayıs 1341 (1925) tarihve 1504 îdare-i Umumiye (Genel İdare) No. ile yapılan teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nun 3 Mayıs 1925 tarih ve 1868 No. lu Karamamesi'yle iş, fiilî safhaya döküldü.

Teşkilât-ı Mülkiye Heyetleri'nin çalışmalarına başlamasından önce TÜRKİYE İdarî bölümü, 74 il, 315 ilçe, 673 bucak'tan ibaretti.

Teşkilât-ı Mülkiye Heyetleri'nin raporları sonucunda, 26 Haziran 1926 gün ve 877 No. lu Kanunla 11 il ilçe haline ; 27 ilçe bucak haline getirilmek ; 18 ilçe yeniden kurulmak ve 60 bucak lâğvedilmek suretiyle :

İl adedi 63

İlçe 317 ve

Bucak 661 olmuştur.

2. Cumhuriyet'in İlânı'ndan sonraki gelişme :

a. Cumhuriyetin İlânı'ndan sonra genel hizmetlerin artması, bu hizmetlerin ileri ilgiliyen bölümlerinin tam ve zamanında yapılabilmesi için idare mekanizmasındaki bu genişleme, meşrutî bir rejim altında ve bir Kanun-u Muvakkat halinde yayımlanmış bulunan kanunla iller idaresinin, gereği gibi, yürütülmesine imkân yoktu.

Yeni ihtiyaçlardan doğan Kanun Tasarısı, 9 Ocak 1929 da Türkiye B.M.M. ne sunulmuş, «Karma Encümen» de incelendikten ve Meclis Umumi Heyeti'ne sevkedildikten sonra 18 Nisan 1929 tarihinde yapılan görüşme ile kabul ve kanunlaşarak 5 Mayıs 1929 tarihli ve 1184 Sayılı Resmî Gazete ile yayınlandı. Bu suretle 1449 No. lu «Vilâyetler İdaresi Kanunu» yürürlüğe girmiş oldu.

b. Türkiye İdare Bölümünde yapılan diğer değişiklikler :

1929 Yılında 1509 No. lu Kanunla Bitlis İli lâğvedildi, Muş ili kuruldu.

1933 Yılında 2197 No. lu Kanun'la İçel, Artvin, Aksaray, Hakkâri, Cebel-i Bereket, Şibin Karahisar illeri kaldırılarak il sayısı 57 ye indi.

1936 Yılında 2885 No. lu Kanun'la Çoruh, Hakkâri, Bitlis, Bingöl, Tunçeli;

1939 Yılında da Hatay Valiliği kurulmak suretiyle il sayısı 63 e çıkmıştı.

Teşkilât-ı Mülkiye Kanunu'ndan 1947 yılına kadar yapılan bu değişikliklerle 1947 yılında Türkiye İdari Bölümü :

63 İl

419 İlçe

939 Bucak'tan ibaretti.

c. 22 Eylül 1953 tarihinde TÜRKİYE,

64 İl

460 İlçe

940 Bucak halindeydi.

20 Temmuz 1954 tarihinde kabul edilen ve 7 Temmuz 1954 tarihli 8748 Sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 6429 No. lu Kanun'la Kırşehir İl'i kaldırılarak ilçe haline getirilmiş ve Niğde İlin'ne bağlanmıştı.

1 Aralık 1954'de 6418 No.lı Kanun'la Adıyaman,

1 Aralık 1954 ve 6419 No.lı Kanun'la Sakarya İlleri kurulmuştur.

19 Haziran 1957 tarih ve 7001 No.lı Kanun'la Kırşehir, yeniden il haline getirilmiş ve bu suretle Türkiye, bugün 67 il halinde teşkilâtlanmıştır.

1957 yılında 7033 No. lı Kanun'la yeniden kurulan 78 ilçe ile Türkiye'de 570 ilçe varken 4 Eylül 1963 tarih ve 309 No.lı Kanun'la İstanbul Eyüp ilçesi Göktepe Bucağı, Gazi Osman Paşa Üçesci haline getirilerek toplam ilçe sayısı, 571 e çıkarılmıştır.

Türkiye'de bucak idareleri kadroludur. Ve 940 dır. Fakat, 17 eksikliğiyle bugün Türkiye'de 923 bucak kurulmuş bulunmaktadır.

İl'lerde 67

İlçelerde 553

Bucaklarda 196 ve

Köylerde 188 olmak üzere

Topyekûn 1004 Belediye teşkilâtı vardır.

35.635 köyde ise Köy Kanunu (köy idaresi uygulanmaktadır.

d. Türkiye'deki bugünkü mülki idare, 5442 No.1 « İl İdaresi Kanunu» ile düzenlenmiştir.

Cumhuriyet İdaresi'nin kanunlaştırma hızına göre uzunca sayılan bir süre yürürlükte kalmış bulunan ve yeni devrin ihtiyaçlarını karşılayamadığı anlaşılan çeşitli tarihlerde, 1851, 1965, 3001, 3451, 3758, 4008, 4025 ve 448 No. 1 Kanunlarla, çeşitli değişikliklere uğrayan «Vilâyetler İdaresi Kanunu» nun tamamıyla değiştirilmesi düşünülmüş, hazırlanan tasarı, 20 - 31 Ocak 1947 tarihleri arasında yapılan (Birinci İdareciler Kongresi) ne sunulmuş, yapılan görüşmelerden sonra tasarı, T.B.M.M. ne getirilmiş, 10 Haziran 1949 tarihinde kabul, 18 Haziran 1949 tarihli 7236 sayılı Resmî Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

5442 No. lu «İl İdaresi Kanunu», altı bölüm, yetmiş maddedir. Kanunun 63 nci maddesiyle Vilâyet İdaresi Kanunu kaldırılmıştır.

Kanun, yetki genişliği ve görev ayırımı esaslarını kabul etmiştir.

Cumhuriyetin İkinci Mülkî İdare Kanunudur.

İl İdaresi Kanunu

BÖLÜM I

Mülki İdare Bölümlerinin kuruluşlarıdır. 1 nci ve 2 nci maddelerden ibarettir.

BÖLÜM II

3 - 26 ncı Maddeler, İl İdaresi'nden bahseder.

BÖLÜM III

27 - 40 ncı Maddeler, İlçe İdaresi ve Teşkilâtı ;

BÖLÜM IV

41 - 56 ncı Maddeler, Bucak İdare ve Teşkilâtı;

BÖLÜM V

57 - 65 nci Maddeler, İl ve İlçe Kurulları;

BÖLÜM VI

66 - 70 nci Maddeler, Çeşitli Hükümleri konu eder. Dört geçici maddesi vardır (1).

(1) Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 30, S. 1477 ve sonrası.

BÖLGE İDARE MAHKEMELERİ

Yazan :

Sırrı KIRCALI

Danıştay Kanun Sözcüsü ve
Genel Sekreter Yardımcısı

d - Hazine hissesi Hakem Heyeti :

Bir kısım ithalâta ayrılan dövizler dolayısıyla alınacak hazine hissei hakkındaki 6933 sayılı kanunun 13 ncü maddesi ile kurulmuştur.

Danıştay'a pek çok davanın açılmasına vesile olan bu kurul bu gün önemini kaybetmiş bulunmakla üzerinde fazla durulmayacaktır.

Fakat, kişi ile devlet arasında doğan pek önemli uyuşmazlıklar için pek çok karar vermiş bulunan bu kurulun kuruluş şeklini ilerideki incelemelerimizde bize bir dayanak olacağı için kaydetmede fayda vardır. Kaydolunan kanunun 13 ncü maddesi şöyledir. «bu kanunun tatbiki dolayısıyla hasıl olabilecek ihtilâflar ve müracaatlar Maliye Vekâleti, Gelirle ve Hazine Umum Müdürleri İktisat ve Ticaret Vekâleti Dış Ticaret Dairesi Reisi, Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti, Gümrükler Umum Müdürü, T. C. Merkez Bankası Umum Müdürü, Türkiye Ticaret Odaları ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları birliği Genel Sekreteteri ile bir müşavirin veya bunların tevkil edecekleri bu teşkilâtlara mensup selâhiyetli birer azadan müteşekkil bir hakem heyeti tarafından karara bağlanır. Bir heyet mevcudun ta- mamıyla toplanır. Azalar arasında birisini reis intihap eder ve kararlarını ekseriyetle verir. Heyet en az 15 günde bir toplanır.

e — Gümrük Hakem Heyeti (Kurulu) (1)

Kuruluş : Ticaret Bakanlığınca Tarım ve Sanayi İşlerinde ve gümrük tarifesinde uzman kişilerden iki yıl için seçilen üç komiser

(1) 5383 sayılı madde 79, madde 76 ve diğerleri.

Baştarafı 293 - 294 te

hakem ve Ticaret Gümrük ve Tekel Bakanlıklarınca düzenlenen listeden taraflarca seçilen iki eksper hakemden meydana gelir.

Gümrük Hakem heyeti, yalnız İstanbul'da olmak üzere bir tanedir. Hakemlerin ücretleri İstanbul Ticaret Odası Muhasebesine işi olanlarca yatırılan maktu 7200 lira ücretten ayrılarak uyuşmazlık başına 30 lira hesap edilerek sağlanmakta, hakem kurulunda çalışan şef, raportör ve iki daktilo ile bir hademenin ücretleri İstanbul Ti'caret Odasınca ödenmektedir.

Görevleri : Mükelleflerin gümrük vergisi tahakkuklarına 5383 sayılı kanunun 76 ncı maddesinin 1,2,3,6, ve 7 numaralı bentlerinde yazılı sebeplerden ötürü yapacakları itirazları karara bağlamaktır. Uyuşmazlık önce tarafların eksper hakemlerince incelenir bunlarca oybirliğiyle veya süresi içinde karara bağlanmayan uyuşmazlıklar kurulca çoğunlukla karar altına alınır. Eksper hakemler ve hakem kurulu, tarife uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda eşyanın yalnız teknik kalitesini ve bu kaliteye göre tarifedeki yerini belirtmeye yetkilidir. Yani, yalnız maddi tesbitler üzerinde çalışır. İçthadı nitelikte kararlara varacak incelemeler yapamaz.

f — Diğer Kurullar :

Yukarıda bir listesi verilmiş ve bir takım yargı yetkileri bulunan kurulların arasından yetki ve kendilerine gelen işler yönünden önemlilerinin kuruluşlarını, görevlerini göstermiş bulunuyoruz.

Bunların dışında kalanların görevleri, yargı yetkileri ve kendilerine gelen uyuşmazlık yönünden tek olarak büyük bir önem göstermemektedirler. Aslında inceleyeceğimiz ilk kademe idare mahkemeleri yönünden verdiğimiz örnekler yeter. Diğerlerinin kuruluşları gösterdiklerimiz kadar da sağlam ve teminatlı değildir. Gerektiğinde ilgili kanunlarında kuruluş ve görevleri kolayca bulunabilir. Yalnız burada öneminden ötürü Disiplin Komisyonlarına kısaca değineceğiz.

g — Disiplin Komisyonları :

Bakanlıklar taşra kuruluşu ve kommünlerle ilgili bulunmak üzere Türkiye'de bir kaç çeşit ve kademe Disiplin Komisyonu bulunmaktadır.

Bunlar Bakanlık,, İl, İlçe, Polis Tüzel kişiliğe sahip Genel Müdürlükler Disiplin Komisyonları ile Belediye memurları..... için belediye encümenleridir.

Danıştay'da bölge idare mahkemeleri için toplanan komisyonda Disiplin Komisyonlarının yargı yetkileri konusu özellikle ele alınmış ve bu konuda Bakanlık ve ilgili müesseselerin fikirleri sorulmuştur, (1)

Alman cevaplar ve konuşmalar sonunda elde edilen sonuç şöyle olmuştur.

Bu Komisyonların aldıkları kararların idari olma niteliği yargı niteliğinden daha kuvvetlidir.

Nitekim Anayasanın 118 nci maddesi de bunu bu şekilde kabul etmiş ve son fıkrasında; «Disiplin kararları, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz» hükmü yer almıştır.

Buna göre bizzat Anayasada Disiplin Komisyonları yargı mercit kabul edilmemiştir.

Bu sonuca göre biz de konumuz dışında kalmasından ötürü Disiplin Komisyonları üzerinde daha fazla durmayacağız.

B Ö L Ü M — IV —

Anayasanın konu ile ilgili hükümlerinin incelenmesi :

A — Genel bakış,

Başlangıçtan bu yana yapılan açıklamalar ile Dünyadaki İdari yargı sistemi ile Türkiye'deki şimdiki durumu göstermiş bulunuyoruz.

Bu iki sistemin yazıda arka arkaya yer alması incelemeyi okuyanda hemen bir kıyaslama yapabilme imkânını sağlama isteğidir.

Bu arada Türk Anayasa'sında var olan İdari yargıyla ilgili hükümleri göstermekte fayda vardır.

Aslında incelememiz anında görüleceği gibi ilk kademe idare mahkemeleri zorunluluğun ve Anayasa hükümlerinin verdiği imkân ve gösterdiği lüzumun bir sonucudur.

(1) Bununla ilgili yazılar Danıştay'daki «Bidayet Mahkemelerde» ilgili dosyada bulunabilir. Bu konuda Tarım, İmar ve İskân, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ve âmme idaresi raporları önem taşımaktadır.

Bu konuda Anayasadaki yargı ve idari yargı ile ilgili üç hükmü incelemek gerekir.

Bunlar :

1 — Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. (Anayasa Md. 7)

2 — İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiç bir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz. (Anayasa Md. 114)

3 — Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir. (Anayasa Md. 140)

Bu üç hükmün inceleme ve çözümlenmesinden aşağıdaki sonuçlar doğmaktadır.

1 — Anayasa, önce her türlü yargı yetkisini kullanmanın ancak bağımsız mercii veya mahkemeler ile mümkün olabileceğini kabul etmiştir.

2 — İdarenin her türlü eylem ve işleminin bu bağımsız mahkemelerde dava konusu olabileceğini kabul etmiştir.

3 — Danıştayın alt kademesi olarak bir takım mahkemelerin kurulmasına izin vermiş, hatta bir bakıma bunu zorunlu kılmıştır.

Birinci sonucu doğuran hüküm daha 924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununda mevcutsa da son iki hüküm 961 Anayasasında ilk olarak yer almıştır.

Özellikle Danıştayın bir üst derece idare mahkemesi olduğu hükmü alt derece mahkemelerini adeta zorunlu kılmaktadır.

Nitekim Danıştayda ilk derece idari mahkemelerinin kurulması konusunda etüdlerde bulunan Bakanlıklar, Üniversite ve Akademi temsilcilerinden meydana gelen kurul da aynı zorunluluğu işaret etmiştir.

B — Bugün var olan idari yargı yetkisine sahip kuruluşlar Anayasa karşısında yeterlimidir ?

Yukarıda en önemlilerinin kuruluş ve görevlerini gördüğümüz kuruluşlar Anayasanın istediği bağımsız yargı mercilerimidir?

Bir merciiin istenen nitelikte bir idare mahkemesi olabilmesinin neleri gerektirdiği idari mahkemeleri, özellikle yazının başında ol-

dukça geniş açıklamada bulunduğumuz Fransa İdarî mahkemeleri tarihli göstermektedir.

Bir yerin teminatlı ve gerçekten vatandaşa güven veren bir idari mahkeme olabilmesi aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi ile olur.

1 — Mahkemeler kendileri bağımsız olacaklardır.

2 — Hakimler, kurul başkan ve üyeleri teminatlı olacaktır.

3 — Aynı koşullara sahip bir kanun sözcüsü olacaktır.

4 — Gerekli ise yine teminata sahip raportörleri bulunacaktır.

5 — Bu elemanlar gördükleri bu görevden ötürü yükseleceklerdir.. Yani bundan, bir gelecek bekliyeceklerdir.

6 — Bağımsız bir mahkeme kalemi olacaktır.

7 — Belli ve genel bir mahkeme usulü olacaktır.

8 — Umuma açık bulunacaktır.

9 — Duruşma yapılabilecektir.

Ancak bu niteliklere sahip bir yere biz mahkeme diye müracaat edebiliriz.

Fransız idari mahkemeleri tarihi daha detaylı incelenirse görülürki bu şıklardan her birinin sağlanması için yıllarca süren çalışmalar ve çatışmalar olmuştur.

Bizdeki idari yargı yerlerine gelince bunlarda bu koşulların pek çoğu bulunmamaktadır.

Fakat bu fikre deliller göstermeden, incelemeler yapmadan, bu böyledir diye kesip atmakla savunmak pek kolay değildir.

Çünkü bazı kimseler bu düşüncede değillerdir. Hatta bir ilk derece idare mahkemeleri sisteminin zorunluluğuna inanmamaktadırlar. Görev görülüp gidiyor,

Devlete yeniden, büyük giderler çıkarmaya ne lüzum var demektedirler.

Buna karşılık Danıştay'da Danıştay başkanlığının patronajı altında kurulan komisyon genellikle ilk kademe idare mahkemelerinin gerektiği sonucuna varmış, bazı üyeler ise Anayasa karşısında zorunlu bulunduğu fikrini savunmuşlardır.

C — Anayasa'nın 7 nci maddesi idari yargı mercilerini yani idare mahkemelerim de kapsarmı?

Gerçekten bugün bizde Danıştay dışındaki idari yargı mercileri bir mahkeme niteliğine sahip midirler?. Yani Anayasa'nın 7 nci maddesindeki; yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır hükmü uygulamada karşılanmamaktadır.

Bir kez bu konudaki kararsızlığı göstermek yerinde olur.

Anayasa'nın bu hükmünün genel mahkemelerle yani adalet mahkemeleri ile ilgili bulunduğu savunulmakta, idari yargı mercilerinin bunun dışında kaldığı söylenmekte, aslında bu hüküm 924 Anayasa'sında da var olduğu, bununla beraber yıllardır konu edilen idari yargı mercilerinin görev gördüğü ileri sürülmektedir.

Bunları, savunmaları, karşılayabiliriz.

1— Anayasa'nın 7 nci maddesi hükmü yalnız adalet mahkemeleri ile ilgili olamaz.

Çünkü : Adalet Mahkemeleri ile idare mahkemeleri arasında erek bakımından hiç bir ayrılık yoktur. İkisi de adalet dağıtımı, hakkın verilmesi ereğinin sağlanmasına çalışmaktadır. Bir tek ayrılık vardır. Birisi kişiler arasında, diğeri kişi ile idare arasındaki uyumsuzluğu inceler. İkincilerin yani idare mahkemelerinin kurulmasının nedeni de açıktır. Bazı uyumsuzluk ve davalarda karar verebilmek özel, bir bilgiyi zorunlu kılmaktadır. Adalet ancak bu yolda daha sağlam olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim bazı memleketlerde, İngiltere ve Amerika'da olduğu gibi, bir ayırma yapılmamış görevin tamamı adalet mahkemelerinde toplanmıştır. Bunu kısaca tıpla da karşılaştırabiliriz.

İç hastalıkları, operatörlük, kulak, burun boğaz, göz uzmanlıklarına ayrılmıştır. Fakat bütününün ereği sağlığı getirmek ve korumaktır. Bunlarla uğraşan kişilerin bütününe doktor diyoruz.

2 — 924 Anayasa'sında da bu hükmün bulunduğu savunmasına gelince, gerçekten bu hükmün bu Anayasa'nın 8 nci maddesinde yer almıştır.

Fakat o günden bu yana yanlış uygulanıyorsa veya hükmün gereği yerine getirilmiyorsa bunun sürüp gitmesi mi gerekir?..

Bu gün çok açıktır ki Danıştay dışında yargı yetkisi bulunan idari merciler yukarıda koşullarını gösterdiğimiz mahkeme yani bağımsız yargı merci'i niteliğinde değildirler.

Bunların kısaca incelemesini yapabiliriz.

1 — İdare Kurulları :

Gerek İl, gerekse Üçe İdare Kurulları kuruluşunu ve görevlerini yazının başında gösterdik.

Bunlar illerde valinin veya muavinin ve ilçelerde kaymakamın başkanlığında idare şube başkanlarından kurulmaktadır.

2 — Önce kararı veren kurul bağımsız bir mahkeme kurulu değildir.

b — Sonra üyeleri teminatlı değildir. İstendiği gün, istenilen saat şu veya bu üyenin, başkanın değiştirilmesi mümkündür.

Bu yüzden de etki altında bırakılabilecekleri gibi, bu sağlanamazsa yerleri değiştirilebilir.

c — Bu kurulların üyeleri gördükleri bu görev, yani idare kurullarına katılmak ve burada aldıkları kararlar, yüzünden bir gelecek beklememektedirler. Örnek olarak bir Veteriner veya Tarım, Sağlık Müfettişi ildeki idare şube başkanımız idare kuruluna ne kadar katılmış ve aldığı kararlarda ne gibi isabet kaydetmiş diye incelemede bulunmamakta ve rapor vermemektedir.

Görev de buna göre yürümektedir. Pek çok illerde ve hele ilçelerde idare kurulu toplamak bir problem olmakta, çoğunlukla Valinin veya kaymakamın aldığı karar elden imzalanarak dolaştırılmakta, kurul toplansa bile üyeler konu üzerinde yeteri kadar durmayıp o yer Vali ve Kaymakamını yetkili görerek onun vardığı çözüm yolunu uygun bulmaktadırlar

d — Bu kurullarda konuyu meslek edinmiş bir kanun sözcüsü de yoktur. İllerde görev Hukuk İşleri Müdürüne verilmişse de bazen bu yetki o derece yanlış kullanılmaktadır ki, bu kuruluş iyi çalışıyor diye bir inanca varma imkânını bırakmamaktadır, örnek olarak memurun muhakematı iptal davalarından tamamile ayrı bir sistem olduğu ve burada kanun sözcüsü düşüncesine ne kanunda ne de uygulamada yer bulunmadığı halde hukuk işleri Müdürleri bir çok kararda düşüncelerini bildirmekte ve bu karara geçirilerek kurul üyelerince imzalanmaktadır.

e — Bağımsız raportörler olmadığı gibi kurul üyeleri de raportörlük görevini tam olarak yerine getirememekte, kurul üyelerinden birine verilen dosya, günlerce onun asıl görevi olan idare işleri yüzünden kendisinde kalmaktadır.

f — Pek çok idare kurullarının ayrı bir kalemi yoktur. Bu iş İl veya İlçe yazı işlerince yürütülmektedir. Kalem gerek isteklerin hemen kabulü ve kaydedilmesi gerek kararların yazılması bakımından çok önemlidir. Bazen bir saat bile süre bakımında pek çok hakkın kaybolması veya kanunsuz olarak kazanılması sonucunu yaratabilir.

g — Türkiye’de bütün idari yargı merci ve kurulları için belli bir muhakeme usulünün var olmadığı da bilinen bir gerçektir.

8 — Bunların duruşmaları yoktur. Ve herkese açık değildir.

Bütün bu kaydolunan nedenler yüzünden bunlar Anayasa’nın 7 nci maddesinde gösterilen bağımsız mahkeme niteliğinde sayılamazlar.

Bundan ötürü bu gün bu kurulların bu nitelikte bulunmadığı Danıştayda 30 uzman kişiden kurulan komisyonca kabul edilmiş ve bir idare mahkemeleri kurulması kanun tasarısı düzenlenmesi sonucuna varılmıştır.

Nitekim Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsünce düzenlenip Danıştay’ın bu konuda sorusunu karşılayan raporda da aynı sonuca varılmıştır. (1)

İçişleri Bakanlığı temsilcisi de bu konuda böyle düşünmekte ve Danıştay’da bu mahkemelerin kurulması hakkındaki raporunun incelenmesinde görüleceği üzere şimdiki kurulları yetersiz bulmaktadır. (2)(3) Bu konuda 964 idareciler kongresinde de aynı sonuca varılmıştır,

2 — Gayri muvazzaf itiraz komisyonları

Bu komisyonların bağımsız bir mahkeme ile hiç bir ilgileri yoktur.

(1) Rapor sahife (11)

(2) İçişleri Bakanlığının bu raporu Danıştay’da bidayet idare mahkemelerine ait dosyada mahfuzdur.

(3) İçişleri Bakanlığı müsteşarlığı, Bakanlık adına Danıştay başkanlığına verdiği cevapta, şimdiki il idare kurullarından yargı yetkileri alınarak selâhiyetleri bir kaç ile şamil mahkemeler kurulması ve mensuplarının faal idareden ayrı tutularak görevleri ile orantılı idari bir malî teminat, haklara ve niteliklere sahip olmaları ihtiyaçları nzorunluklarına uygun olacaktır, demektedir.

Önce bu komisyonun bir üyesi en büyük maliye memurudur. Yani uyuşmazlıkta taraf olan kuruluşun başıdır. Ayrıca uyuşmazlıklarla ilgili dosya bu memurun yönettiği kalemlerde bulunmakta, ve işin asıl yürütücüsü bu şahıs olmaktadır.

Kurullar rastgele zamanlarda ve belirsiz günlerde toplanmakta, işler sürüncemede kalmaktadır.

3— Muvazzaf İtiraz Komisyonları ve Vergiler Temyiz Komisyonu :

Bunlarda bir mahkeme niteliğinde değildir.

Gerçi 5655 sayılı kanunun 1 nci maddesinde bunların bağımsız olduğu yazılı ise de bu hüküm tek başına koşulları yerine getirilmedikçe yetkisizdir.

Gerçekte bu komisyonlar üyeleri Maliye Bakanlığı memurudurlar.

Kanunun 28 nci maddesine göre bir ayırma kurulu kurulmuşsa da bu tam bir bağımsızlık içinde değildir. Önce başkanı Maliye Bakanlığı müsteşarıdır. Komisyon başkanının etkisi altında kalabilir, seçilmek için öne sürülen isimler Maliye Bakanlığınca gösterilen kişilerdir. Komisyon üyelerinin dışarıdan ayrı isimler teklif ettiğini sanmıyoruz, Bakanlığın tasarrufuna giren bu işe karışamaz. Sonra Bakanlık bir üyenin başka bir işte çalışmasına lüzum gösterince buna da kurulun önleyeceğini sanmıyoruz. Kanaatımızca bu komisyon istenen teminatı sağlayamaz. Bu arada yine Maliye Bakanlığı yetkililerinden birinin anlattıklarını kaydetmek de faydalıdır.

5432 sayılı Vergi Usul Kanunu hazırlanırken düşünülen daha 1948 ve 1949 yıllarında bağımsız bir malî yargının kurulması imiş. Temyiz ve İtiraz Komisyonları yeterli bulunmuyormuş. Nitekim bu yüzden kurulması düşünülen ve zorunlu görülen vergi mahkemelerinin ayrı bir kanunla yapılması kararlaştırılacak o zamanki kuruluş esas alınarak İtiraz ve Temyiz Komisyonlarına görev verilmiş. Bunların kuruluşu Vergi Usul Kanununda ele alınmamış.

Buna karşılık Takdir ve Tadilat Komisyonlarının kuruluşunda esas sistem tesbit edildiği için bunların kuruluşları Vergi Usul Kanununda yer almış.

Bu yetkili Vergi Usul Kanunun hazırlanışı anında bağımsız bir vergi mahkemesi kurulması tartışması uzun uzun yapıldı, erek bu idi fakat bu bazı imkânsızlıklarla zamana bırakıldı demektedir.

Sonuç olarak bu komisyonlar da bu gün Türkiye’deki en gelişmiş ve en fazla işi olan kurullar olmakla beraber istenen görevi sağlar durumda görülmemektedir.

4— Gümrük Hakem Hey’eti :

Bu kurula da bir mahkeme diyemeyiz. Aslında içtihadı nitelikte kararlara varacak incelemeler yapamamaktadır.

Bu kurulların taraf eksper hakemlerinin çalışışı da güven vermemektedir.

Hakemler çoğunlukla, işte kimin tarafından hakem seçilmişse onu haklı görmek ve iş sonunda üçlü hakem kuruluna uyuşmazlık olarak gelmektedir.

Diğer Kurullar :

Listesine başta verdiğimiz ve durumlarını incelediğimiz bu kurulların dışında kalanlar bunlar kadar da güven vermemekte ve üzerlerinde tartışmaya tahammülleri bulunmamaktadır.

D — Bütün kurullar için değişik merci ve yetkililerin düşünceleri

:

Milli Savunma Bakanlığındaki bir kurul düzenlediği raporda; Milli Savunma Bakanlığına bağlı ve bunun dışında kalan Danıştay dışındaki bütün idare yargı mercilerinin hiç birinin T. C. Anayasası karşısında yargı organı olarak kabulüne imkân bulunmadığını, faal idare karşısında bağımsız olsalar bile personel durumları bakımından bu bağımsızlıktan yoksun bulunmaları yüzünden bağımsız birer mahkeme olarak kabul edilmeyeceği sonucuna varmış olduklarını bildirmektedir.

Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Medeni Hukuk Profösörü Yusuf Z. Binatlı düzenlediği raporunda bu kurulların «kâmil manada mahkeme olmadığını» bildirmektedir. (1)

Bu konuda S. B. Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü raporunda da (2) konu yukarıda açıklamamıza benzer bir yolda fakat çok daha kısa bir şekilde incelenmiş ve aşağıki sonuçlara varılmıştır.

(1) Raporlar Danıştay’daki bidayet idare mahkemelerine ait dosyadadır.

(2) Danıştay’daki bidayet idare mahkemelerine ait dosyadadır.

«Şu halde her iki tali idare yargı yerinin yani il ve ilçe idare kurulları ile Vergi Temyiz ve İtiraz Komisyonlarının yapıları Anayasa'nın koyduğu bağımsızlık şartına uymamakta ve düzeltmeye ihtiyaç göstermektedir.

Diğer bir tali idari yargı yeri niteliğinde olan günlük eksperleri komisyonu ise, özel bir kuruluş olduğu için bu bahsin dışında ayrı bir konu teşkil ediyor.»

«İl ve İlçe İdare kurullarının yargı görevini devam ettirmek keza Vergi Temyiz ve İtiraz Komisyonlarını olduğu gibi muhafaza eylemek, Anayasa esasları ve bu esasların yargı teminatına bağlanmış olması karşısında artık mümkün görülüyor.»

Bu hususu tamamlayıcı konu ve düşüncelerle ilgili pek çok şahsın raporu gösterilebilir.

Biz burada son olarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Profesörü Dr. Vakur Versan'ın düşüncesini (2) amacı sağladığını düşünerek alacağız.

«A — Halen kazai yetkiyi haiz ve organik olarak faal idare içinde bulunan Hey'et ve teşekküllerin niteliği 1961 Anayasası'nın 7 nci maddesi açısından tartışılabilir.

a — Önce bu hey'et ve teşekküllerin üyelerinin faal idare içerisinde asli fonksiyonu olan ajanlar arasından seçilmesi, bunların icra hatta çok defa ferd karşısındaki idare açısından kendilerinin bağımsız olmayacakları sonuç veya kanaatini doğurabilir, (bilhassa bir hukuk kuralıdır ki; kimse, kendisinin yargıcı olamaz) böyle olunca kaza-icra ayırımında organik bir katışma bahis konusu olacağından nazari ve hatta hukuki bakımdan 1961 Anayasa'sının mantık ve hükümleri ihlâl edilmiş sayılabilir.

b — Ayrıca, bu hey'et ve teşekküllerin üyelerinin yargıç nitelik ve teminatları tanınmamış olması da, 1961 Anayasa'sındaki hükümlere aykırıdır.

Üyelerin teknik bilgilerine karşılık hukuki bilgi ve formasyonları aslında bir hukuki ihtilâf olan inceledikleri konularda yetersiz

(2) Vakur evrsan bu düşüncelerini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığının Devlet Bakanlığına gönderdiği yazıya ek bir raporda toplamıştır. Rapor Danıştay'da Bidayet İdare Mahkemelerine ait dosyada mevcuttur.

olduğu için, verdikleri kararlarda, istinat ettikleri ne kadar özel kanunlar ve hükümlerde mevcut olsa, bilhassa bu sıralarda iş hacminin arttığı ileri sürülen Danıştay bakımından son merci olmakla çok ağır olacaktır.»

Prof. Vakur Versan bundan sonra bunların düzeltilmesi gerektiği kanısını beyan ediyor.

Bütün bu kaydedilen düşünce ve incelemelerden sonra bugünkü kuruluşların Anayasa karşısında yetersizliği açıkça görülmüş bulunuyor.

Anayasa Danıştay’a kadar bir idare mahkemeler sistemine yer vermiş midir?

961 Anyasa'sına 924 Teşkilâtı Esasiye Kanununda farklı olarak bir hüküm yer almıştır.

Anayasa'nın Danıştay'la ilgili 140 ncı maddesindeki bu hüküm şöyledir.

«Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda, ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir.»

924 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 51 nci maddesinde Danıştay'ın «genel olarak bir üst derece idare mahkemesi» olduğuna dair hüküm yoktur. Sadece «idari dava ve ihtilâfları rüyet ve hal.....etmek üzere bir Şûrayı Devlet teşkil edilecektir» hükmü vardır.

Son Anayasamızda yer alan bu hüküm ilk derece idare mahkemelerinin kurulmasına imkân vermektedir.

Nitekim Anayasa Komisyonu raporunda tasarıda Anayasa'nın 140 ncı maddesini karşılayan 141 nci maddeye ait açıklamada «ilk derece idare mahkemelerinin kurulması yolunun açık tutulmuş olduğu ve bu halde Danıştay'ın ilk derece idari mahkemelerin kararlarını temyizen tetkik edilebileceği» gerekçesi yer almıştır.

Anayasa'nın bu 140 ncı maddesini, çok kimse, ilk derece idare mahkemelerin kurulmasını zorunlu kılıyor yolunda yorumlamakta ise de bu fikir kabul edilmemiş ancak Anayasa'nın diğer hükümleri karşısında bu zorunluluk kabul edilmiştir.

Yukarıda açıkladığımız 7 nci madde ve gine Anayasa'nın «ida renin hiç bir eylem ve işlemi, hiç bir halde, yargı mercilerinin dene-

timi dışında bırakılmaz» şeklindeki 114 ncü maddesi karşısında bu zorunluluk doğmaktadır.

BÖLÜM — V —

Alt kademe idare mahkemeleri kurulmasını zorunlu kılan diğer faktörler :

Anayasa hükümleri karşısında bugünkü idari yargı mercilerinin gösterdiği yetersizlikten başka alt kademe idare mahkemelerinin kurulmasını gerektiren bazı önemli faktörler daha vardır.

Nitekim bu yüzdendir ki Fransa'da bölge idare mahkemeleri (tribunaux asiministratif interdepartimantaux) Anayasalarında hiç bir hüküm bulunmamasına rağmen meydana gelmiştir.

a — Bunların en başında Danıştay'a bugün içinden çıkılamıyacak sayıda akan davalar gelir.

Bu iş akımını yıllık istatistikler sonucunu incelemekle kolayca görebiliriz.

6 Temmuz 1927 de çalışmaya başlayan Cumhuriyet devri Danıştay'ının ilk yılında açılan dava adedi 823 dür. Bundan sonra 1928 yılında 2581, 1929 yılında 2610, 1930 yılında 4205 dava açılmıştır.

1935 den 1939 tarihine kadar 4 sene 3 ay içerisinde 30.000 dâva açılmış ve son yıl 9000 dava devrolunmuştur.

1950 den sonraki duruma gelince :

Bir evvelki

Yılı	yıldan devir	O yıl gelen	O yıl çıkan	Kalan
1951	9020	11906	12277	8649
1952	8649	11007	11307	8867
1953	8857	13826	13871	8812
1954	8812	11424	10636	9598
1955	9598	16663	10681	15580
1956	15580	21439	12722	24297
1957	24297	19359	12755	30921
1958	30921	19489	12537	37837
1959	37837	20851	21044	37680
1960	37680	31503	24798	44385
1961	44385	31785	31058	49112

963 ve 964 yılında açılan dava miktarı 50.000'i bulmuştur.

Bu durum karşısında Danıştay'ın görevini ilk kademedeki mahkemelerle azaltmak gerekir.

Danıştay'ın kadrosu sonsuz olarak genişletilemez. Aslında Danıştay'ın görevinin daha çok içtihad mahkemesi şeklinde olması gerekir.

Kurulacak ilk derece idare mahkemeleri güvenilen bir kuruluş olursa pek çok iş bu mahkemelerden sonra Danıştay'a gelmiyecektir.

Konu ile ilgilenenler son merci Danıştay olacağına göre yine aynı dosya yığınları Danıştay'da görülecektir, demektedirler.

Fransa'da da 1953 yılında bölge idare mahkemeleri kurulurken aynı şey düşünülmüş fakat sonuç böyle olmamıştır. idare mahkemelerinde bakılan davaların ancak % 10 u Danıştay'a gelmiş ve bunların da % 10 'u Danıştay'ca bozulmuştur. Zira yetkili elemanların bulunduğu kurullar gerek kitap, gerekse iyi düzenlenmiş Danıştay kararları ile tamamlanırsa sonuç olumlu olmaktadır. Yukarıdaki sonucun sağlanmasında Fransız Danıştay'ındaki dokümantasyon bürosunun büyük yardımı olmuştur.

b — Bir bölgede kurulacak idare mahkemesinin alacağı kararlar, mahkeme üyelerinin bölgeyi daha yakından tanımaları tüzünden daha da olumlu olacaktır.

c — Mahkemeyi halkın yakınına götürmek adaletin sağlanmasında halka yardımcı olmak demektir.

d — Bu yolla idari davalarla ilgilenen avukatlar çoğalacak, eksik bilgi yüzünden bu gün var olan bir çok yazışmalar önlenecektir.

BÖLÜM — VI —

İdare mahkemelerinin kurulmasının bütçeye yükliyeceği ağırlık ve bu mahkemelerin personel konusu :

İdare Mahkemelerinin bütçeye yükleyeceği gider konusunda büyük tereddütler olmuştur. Yıllık yüz milyon liralık bir gideri kolayca tahmin edenler bulunmuştur.

Yaptığımız araştırmalarda, yalnız muvazzaf itiraz komisyonları ile Vergiler Temyiz Komisyonlarına devletçe yapılan sarfiyat, kırtasiye bir tarafa, Altı milyon liradır. Bunun dışında İl özel idarelerince bina ve arazi vergileri itiraz komisyonları için konulan giderler vardır.

Gayri muvazzaf İtiraz Komisyonları için yapılan masraflar vardır. İdare kurulları ve diğer komisyonlar için yapılan masraflar vardır. Bölge idare mahkemelerine gitmesi gereken fakat kurulmamış olması yüzünden önce Danıştay'a açılan davalar yüzünden yapılan masraflar vardır. Bütün bunları yukarıda verdiğimiz sayılara eklemek gerekir. Örnek olarak; gayri muvazzaf itiraz komisyonunun seçimle gelen üyelerine huzur hakkı verilmektedir. Maliye Bakanlığınca bunun yalnız 440.000 liraya baliğ olduğu bildirilmiştir.

Konu edilen bu çalışması bu gün Anayasa'ya uygun bulunmayan kuruluşlar 8 - 9 milyon liraya yakın bir masraf gerektirmektedir. Buna karşı ikişer seksiyondan meydana gelen 20 bölgede kurulacak bölge idare mahkemelerinin gerektirdiği masraf on milyon lira civarındadır.

Bu 20 bölgede kurulması düşünülen teşkilâtla ilgili kadro ile meydana getirilen sistem tam anlamda mahkemeler sistemidir. Öne sürülen mahkeme teşkilâtı aşağıya alınmıştır.

Bölge İdare Mahkemesi Başkanı

İdari İşler Dairesi	Mali İşler Dairesi
1 Başkan	1 Başkan
Aynı zamanda bölge idare mahkemesi başkanı	2 Üye
2 Üye	2 Üye yardımcısı
2 Üye yardımcısı	
1 Kanunsözcüsü	
1 Kanunsözcüsü yardımcısı	
	Sekreterya
	1 Başkatip
	4 Zabıt Kâtibi
	1 Müracaat ve kayıt memuru
	1 Tebliğ memuru
	1 Dosya ve arşiv memuru

1 Daktilo

1 Mübaşir

2 Hademe

Görülüyorki sistemli bir çalışma, işleri sağlam olarak ele alma faydalı sonuçlar vermekte ve memlekette zaruretlar sonucu sistemsiz olarak kuruluvermiş müesseselerin ne gibi olumsuz durumlar yarattığını göstermektedir.

Bu gün yalnız bir kaç ilde var olan ve yalnız malî işlerle uğraşan bir kuruluşu kaldırıp, bütün vatan yüzüne yayılmış ve bütün idari davalarda yetkili tam. bir sistem kuruyoruz, fakat Devlete yüklenen külfet eskisinden pek farklı olmuyor. Bunun ikinci bir nedeni de vardır. Bu da gerekmeyen iki dereceli bir sistemi kaldırıp tek dereceli bir sisteme indiriyoruz. Yani Vergiler Temyiz Komisyonunu kaldırıyoruz.

2 — Bu mahkemelere gerekli eleman sağlanabilir mi?

Bu yolda yapılan incelemeler göstermiştiarki, eleman konusu çözümlenebilir.

İçişleri Bakanlığı temsilcisi bu mevzuda istenen nitelikte pek çok elemanın İçişleri Bakanlığında bulunabileceğini söylemiştir. Diğer taraftan kaldırılması düşünülen vergiler komisyonu ve muvazzaf itiraz komisyonları üyeleri vardır. Bunun dışında yaptığım incelemelerden pek çok hukuk müşavirinin bu işde çalışmak istediğini öğrendim. Nitekim Danıştay'da seçilen bir komisyon bu konuyu incelemiş ve düzenlediği raporda şu sonuca varmıştır.

«Personel konusunda yapılan inceleme ve görüşme sonunda :

Danıştay, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarının üç ana menba teşkil edecekleri ve buralardan alınacak elemanların — 20 bölge idare mahkemesi tasavvur edildikte ilişik şemaya göre 250 kadar meslek mensubuna ihtiyaç hasıl olacaktır — Bu ihtiyacı karşılayabileceği» (Burada konu edilen şema rapor içerisinde bulunan şemadır.)

Danıştay'da genel kanaat, Danıştay ile Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsünün bu mahkemeler için gerekli elemanları birlikte yetiştirilmesi noktasında toplanmaktadır.

B Ö L Ü M — VII —

Kurulacak idare mahkemeleri bütününe gelecek olan davalar miktarı ne olabilir?

Bunu sonuçları alınan 1960 ve 1961 yılındaki itiraz komisyonlarına ve idare kurullarına gelen işlerle ilgili istatistikte görebiliriz.

MUVAZZAF İTİRAZ KOMİSYONLARI

İstanbul 1961

Gelen evrak miktarı	Çıkan	Kalan	
1-6597	3599	2999	
2-6220	4035	2185	
3-5037	3139	1898	
	Ankara		Not : Buradaki sayılar İstanbul'daki üç ayrı komisyona ait olarak verilmiştir.
8081	3202	4879	
	İzmir		
5465	4265	1200	
	Bursa		
2696	1763	933	
	Adana		
3266	1549	1717	
İstanbul'da Bina 1960			
11836	5004	6832	
Ankara Bina 1961			
2079	1326	770	

GAYRI MUVAZZAF İTİRAZ KOMİSYONLARI

G E L E N

Bölge	İller	1960	1961
I	1 — İstanbul	227	201
	2 — Kırklareli	262	189
	3 — Tekirdağ	127	108
	4 — Edirne	201	272
	6 — Sakarya	1437	1464
		870	1086
		3124	3320

Bölge	İller	1960	1961
II	7 — Eskişehir	708	835
	8 — Kütahya	458	361
	9 — Afyon	506	553
	10 — Uşak	302	320
	11 — Bilecik	123	140
III	12 — İzmir	445	616
	13 — Manisa	880	1015
	14 — Aydın	1573	1573
	15 — Denizli	575	532
	16 — Muğla	166	304
IV	17 — Konya	3639	4040
	18 — Isparta	1138	806
	19 — Burdur	343	201
	20 — Antalya	182	111
	21 — Niğde	754	743
	22 — Nevşehir	110	130
V	23 — Ankara	1069	1006
	24 — Bolu	3596	2997
	25 — Zonguldak	130	130
	26 — Çankırı	105	92
	27 — Kırşehir	372	376
	28 — Yozgat	90	102
	29 — Kayseri	131	123
	30 — Sivas	163	62
	31 — Çorum	1188	1241
	32 — Kastamonu	681	594
		166	231
VI	33 — Samsun	98	302
	34 — Sinop	3124	3253
	35 — Ordu	741	682
	36 — Giresun	236	210
	37 — Trabzon	265	286
		535	504
		722	654

	38 — Rize	272	272
	39 — Tokat	193	132
	40 — Amasya	319	495
		2283	3235
VII	41 — Erzurum	750	776
	42 — Erzincan	735	735
	43 — Gümüşhane	170	189
	44 — Kars	399	396
	45 — Ağrı	208	188
	46 — Artvin	81	102
	47 — Van	36	36
	48 — Tunceli	39	39
		2418	2461
VIII	49 — Diyarbakır	685	583
	50 — Malatya	150	200
	51 — Elazığ	648	543
	52 — Bingöl	91	41
	53 — Muş	27	27
	54 — Bitlis	8	18
	55 — Siirt	166	166
	56 — Hakkari	6	4
	57 — Mardin	114	179
	58 — Urfa	547	599
	59 — Adıyaman	196	116
	60 — Gaziantep	517	489
		3155	2965
	61 — Bursa	302	408
	62 — Balıkesir	1951	1879
	63 — Çanakkale	661	552
		2914	2839
	64 — Adana	648	648
	65 — İçel	313	407
	66 — Maraş	266	228
	67 — Hatay	487	516
		1714	1799

İL İDARE KURULUNA GELEN YARGI UYUŞMAZLIKLARI

1959	1960	1961
41044	44218	36097

Görülüyorki, bugün itiraz komisyonlarına ve idare kurullarına yılda yalnız idari dâva olarak 115.000 adet iş gelmektedir. Buna ayrıca şimdi ilk derecede Danıştay'da bakılan fakat kurulmasında bölge idari mahkemelerine geçecek olan dâvaları da eklemek gerekir. Bu sayının mahkemelerin bölgelerde kurulmasıyla artması da beklenir. Bu sayıda iş ise bir mahkeme sistemini ve yapılacak masrafı haklı göstermektedir.

BÖLÜM — VIII —**İdari mahkemeler hakkında Türkiye'de 1961 Anayasa'sının neşrinden sonra yapılan işlemler :**

Devlet Bakanı imzası ile Başbakanlığa gönderilen bir yazı ile idare mahkemelerinin kurulması konusunu incelemek için gerek Danıştay'daki işlerin çokluğundan, gerekse Anayasa hükümleri konu edilerek Danıştay'ın yönetimi altında bir komisyon kurulması istenmiştir.

Başbakanlıktan alınan karşılık şöyle olmuştur. «İlk derece idari mahkemelerin teşkili, bunların görev ve yetkileri, yargılama usulleriyle işleyiş tarzı ve personel konularının tesbiti hususunda, Danıştay'ın yönetimi altında ilgili Bakanlık ve Üniversite mensuplarından müteşekkil bir komisyon kurulmasına dair olan teklifiniz uygun görülmüştür.»

Bunun üzerine Adalet, İçişleri, Maliye, Milli Savunma, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, İstanbul Üniversitesi İktisat ve Hukuk Fakülteleri Dekanlıkları ve Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Umum Müdürlüğü, Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Fakültelerine durumu anlatan bir yazı gönderilmiş ve kendilerinden toplanacak komisyon için birer temsilci istenmiştir.

Bu komisyon istenen tarihte toplanmış fakat, elde yeter doküman bulunmadığından bu kez daha çok müessese ve Bakanlıklardan temsilci ve birer rapor istenmek düşünülmüştür. Bütün bakan-

lıklara yazı yazılmış ve aşağıda gösterilen konularda bilgi istenmiştir.

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 7,114 ve 140 ncı maddeleriyle geçici 7 ve 8 nci maddeleri gözönünde tutularak ;

1 — Anayasa karşısında halen Bakanlık ve diğer müesseselerle ilgili teşekküllerin kazaî yetki bakımından durumu nedir ?

2 — Anayasa muvacehesinde Bakanlık ve diğer müesseselerle ilgili disiplin kurullarının kazai yetki bakımından durumu nedir ve bu kurullara verilmesi lâzım gelen veçhe ne olmalıdır.?

3 — İlk derece mahalli idare mahkemelerinin kurulması halinde bakanlık ve diğer müesseselerle ilgili bu kabil teşekküllerin durumu ne olmalıdır.?

4 — İlk derece mahalli idare mahkemelerinin kurulması konusundaki bakanlık ve diğer ilgili müesseselerin düşünceleri nedir.?

Bu yazıya hemen hemen bütün bakanlık ve müesseselerden cevap geldi. Bunların bir kısmı doyurucu olmasına karşılık bir kısmı da konuyu derinliğine incelemiş gibi görülmüyordu.

Komisyon bundan sonraki tarihlerde bir kaç defa toplandı. Bir takım prensip kararlarına vardı. Bunların en önemlisi (bölge) ilk derece idare mahkemelerinin kurulması gereklidir, zorunludur oldu.

Son toplantıda bir sukomisyon kuruldu. Bu komisyona kanun tasarısı taslağı hazırlamak için kısa bir süre tanındı ve bu sürenin sonunda taslak hazırlanıp Danıştay Başkanlığına verildi. Taslak herhalde büyük komisyonun incelemesinden sonra hükümete gönderilebilecek durumu almış bulunacaktır.

BÖLÜM — IX —

Bölge idare mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usulleri hakkında düzenlenen taslağa kısa bir bakış :

Bu taslak yukarıda gösterdiğimiz gibi halen Danıştay'da kurulan Bakanlıklar, Üniversiteler, Yüksek Okul ve Akademiler temsilcilerinden kurulu komisyonda incelenmemiştir. Bu tasarı taslağı bu komisyonca seçilen üç üyeden meydana gelen bir kurulca kaleme alınmış olup, olabilecek değişiklikler düşünülerek henüz madde nu-

maraları konmamıştır. Fakat şimdiki durumu ile geçici maddelerle beraber 123 madde tasarıda yer almıştır.

Tasarıda : Bölge idare mahkemelerini kurmak yetkisi hükümete verilmiştir. Adet ve yerleri ihtiyaçlar gözönünde tutularak hükümetçe kararlaştırılacaktır.

Bölge idare mahkemeleri biri malî, diğeri idari dâvalara bakmakla görevli ikiyeşer daireden kurulur. İhtiyaç halinde her iki işi bir tek daire de görebilir.

Bölge idare mahkemeler dairelerinde bir başkan, iki üye, yeteri kadar kanunsözcüsü, başraportör ve raportörler bulunur.

Bunlar, yani bölge idare mahkemeleri, bulundukları ilin adını taşırlar, yargı görevini ifada bağımsız olup Anayasa'nın mahkemelere tanıdığı her türlü teminatı sahiptirler. Meslek mensupları da Anayasa'nın hâkimlere tanıdığı her türlü teminattan faydalanırlar. Kararlar Türk Milleti adına verilir. Bütçesi Başbakanlık bütçesi içinde yer alır. Birinci derecede ita âmiri Başbakan, ikinci derecede mahkeme başkanlarıdır.

Başkan ve üyeleri Hukuk, Siyasal Bilgiler veya İktisat Fakülteleri ile Ticari İlimler Akademisini veya öğretim itibariyle bunlara eşit yabancı memleketler fakülte veya yüksek okullardan birini bitirmiş olmak kaydıyle;

a — Bakanlık veya katma bütçeli idareler umum müdür yardımcılığı, hukuk müşavirliği veya bu sınıflara eşit memuriyetlerde bulunup beşinci derece maaşını kazanılmış hak olarak almış,

b — İkinci sınıf hâkimlik sıfatını kazanmış,

c — Danıştay'da meslek mensubu olarak en az üç sene hizmet görmüş olmak kaydıyle kanunsözcülüğü, başyardımcı veya birinci sınıf yardımcılıklarda bulunmuş ve beşinci derece aylığını kazanılmış hak olarak almış,

d — Vergiler Temyiz Komisyonu veya Muvazzaf İtiraz Komisyonu Başkan ve üyeliklerinde en az iki sene bulunmuş ve beşinci derece aylığını kazanılmış hak olarak almış,

e — Bölge idare mahkemesi kanunsözcüsü, başraportör veya raportörlüklerinde en az iki sene çalıştıktan sonra beşinci derece aylığını kazanılmış hak olarak almış,

f -- 10 sene devlet memuriyetinde bulunduktan sonra beş sene avukatlık yapmış (üç sene geçmedikçe evvelce avukat olarak çalıştıkları aynı bölgedeki idare mahkemelerinde vazife alamazlar.)

Olanlar arasında Danıştay Başkan ve üyeleri arasından seçilen beş kişilik bir kurulca ayrılarak atanırlar.

Bu arada İstanbul Bölge İdare Mahkemesine verilen önem yüzünden Başkanının bir Danıştay Başkan ve üyesi olacağı hükmü tasarıda yer almıştır. Mahkemeler başkanı en kıdemli daire başkamdir. Mahkeme kanunsözcüsü, başraportör ve raportörlerinin Danıştay'dakilerin niteliklerine sahip olmaları ve imtihandan geçmeleri gerekir.

Tasarıda başkan ve üyelerin kanun sözcüsünün mazeretlerinde ve yokluklarında vekâlet şekli düşünülmüştür. Üyeler yetmediği takdirde belirli bir müddet raportör de üyelere vekâlet edecektir.

Üyeler, verilen kararlar sebebiyle, Danıştay'dan puan alır ve ona göre yükselirler. Bu arada yargı görevlerinin denetimi Danıştay'ca seçilecek bir kurulca yapılır. Yükselmelerde bunların vereceği notlar da gözönünde tutulur. Bölge idare mahkemesi meslek mensupları yükselmeleri ; yükselmeye lâyık, tercihan veya mümtazen yükselmeye lâyık şekilde olur. Yükselme süreleri iki yıldır.

Bu mahkemelerin görevinin tesbiti tâdâdî olmamıştır. Danıştay'ınkiler sayılarak bunun dışında kalan bölge idare mahkemelerine verilmiştir. Danıştay'ın görevleri de esas itibariyle Bakanlar Kurulu kararı ile, müşterek karar ve birden fazla bölge idare mahkemesiyle ilgili işlerle bazı üstün derecede kurullar kararları - Yüksek Hâkimler Kurulu, Sayıştay Genel Kurulu kararları gibi - aleyhine açılan dâvalara inhisar ettirilmiştir. Yani Fransa'daki sistem kabul edilmiş, Danıştay'ın görevleri sayılarak geri kalan idari dâvalar bölge idare mahkemelerine bırakılmıştır.

Bu arada, mahkeme görevlerinden bahsederken bir hususu ayrıca kaydetmekte fayda vardır.

Bölge idare mahkemelerine sadece idari davalar verilmiştir. Halbuki şimdiki İl İdare Kurulları, ilçe İdare Kurulları, Bakanlıklar veya Müstakil Genel Müdürlükler, Memurin Muhakemat Komisyonlarının 4 Şubat 1329 tarihli Memurin Muhakematı Kanunu Muvakkati hükümlerine göre bir takım görevleri vardır. Bu görevler bölge idare mahkemelerine verilmemiştir. Bu durum pek arzu edilen bir sonuç değildir. Zira yine iki hey'et ayrı ayrı vazife görecek ve yet-

kişi münakaşalı bir hey'et istenen bütün niteliklere haiz bir kurul varken karar verme durumunda kalacaktır. Bu sebeple, Memurin Muhakemat Kanunu sebebiyle zuhur edecek işlerin bu hey'etlere verilmesi gerekir.

Bu arada kanun tasarısında Danıştay usulüne benzer usul hükümleri kabul edilmiştir. Usule ait bir kanaati da kaydetmeği faideli düşünüyoruz. İdare mahkemeler usulü Danıştay'da dahil bir usul kanununda toplanabilirdi. Fakat Danış Kanunu daha evvel ele alınıp hazırlandığı için tasarıda usule ait hükümler ikinci defa yer almıştır.

Bölge idare mahkemeleri kararları aleyhine ancak Danıştay'a müracaat edilebilir.

Mahkemede kararların düzenlenmesi için bir takım mahkeme mensubu görevlendirilebilir. Ayrıca, şimdiki kurullara gelmiş davalar ve itirazlar bakımından kanuna geçici hükümler konmuştur.

Sonuç :

Bu incelemelerden görüldüyorki, bu gün dünya devletleri ihtiyaçların baskısı altında idari rejime doğru kaymakta ve bunun sonucu idare mahkemeleri kurulmaktadır. Gelişmekte olan Türkiye'de sosyal meselelerle yakından uğraşan Türk idaresi de bu yola gitmektedir. Esasen fiili durum bunu zorlamakta ve bu suretle bağımsızlık ve teminatı tartışma konusu edilen yargı mercileri meydana gelmiş bulunmaktadır.

İdari işlerin çeşitliliği ve bu konuda geniş bilgi zorunluluğu bu kurulları bile adalet mahkemelerine tercihi gerektirmiş ve bu görevler adalet mahkemelerine verilmemiştir.

İdari mahkemelerin kurulması yolundaki isteklerin biran önce hazırlanması adaletin daha iyi yolda sağlanması bakımından arzulanan önemli konulardan biridir.

Çünkü, çabuk işliyen teminatlı ve isabetli kararlar veren bir yargı sistemi memleketin hukuki olduğu kadar ekonomik hayatının gelişmesinde de çok büyük rol oynayacaktır.

S O N

--ÖRTÜLÜ ÖDENEK --

Yazan :

İhsan OLGUN

Danıştay Onuncu Daire Başkanı

İdarenin her devresinde Örtülü Ödeneğin harcama şekli üzerinde türlü yönlerden durulmuş, yakın tarihimizde bu ödeneğin harcanma şekli dava konusu olmuş, Örtülü Ödeneğin sarfı Türk umumi Efkarında tepkiler yaratmış, milletin dışından tırnağından artırarak ödediği vergilerin milletin ve hizmetin yararına harcanması hususu gözönünde tutularak bu ödeneğin harcanmasında bir takım kanunî yollar gösterilmiş; yeni Anayasa devrinin ve düzeninin getirdiği prensiplerin ışığı altında bu konu tekrar ele alınmıştır.

Bir taraftan Örtülü Ödeneğe ait hizmetlerin önemi, diğer taraftan harcamaların bir prensip çerçevesi içinde akımını sağlamak amacı ile bu konuyu ilgilendiren kanunlar yeniden gözden geçirilmiş ve gerekli değişiklikler yapılmıştır.

Bütün bu değişikliklerin amacı Örtülü Ödeneğin harcanmasında keyfilığe son vermek ve bu ödeneğin harcanmasını muayyen prensiplere bağlamak gayretinden ileri gelmektedir. Bu maksadı temin için 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 15.9.1944 yılında tadel gören 71 inci maddesi (Başvekâlet Bütçesinde mesture terkibi ile Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti, Emniyet ve Orman Umum Müdürlükleri bütçelerinin istihbarat tertiplerine ait ita ve tediye emirleri mes'ul vekil ile Maliye ve Başvekil tarafından müştereken imza edilmiş bir kararnameye müsteniden tanzim olunur.

Bu ita ve tediye emirleri gereğince tediye yapılması ancak imza eden vekillerin mevkilerinin muhafaza etmelerine bağıdır,) hükmünü ihtiva etmektedir.

Yukarıdaki hükümler incelenince Başbakanlık, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Emniyet ve Orman Umum Müdürlükleri bütçelerine konulan haber alma tertiplerindeki ödeneklerin herhangi bir hizmete harcanması için harcanacak ödeneğin hangi Bakanlığın bütçesinde mevcut olduğunu incelemek, ödenek hangi Bakanlığın bütçesinde yer almış ise o Bakan ile Maliye Bakanı ve Başbakan tarafından

müşterekten imza edilmiş bir kararnameye göre bu harcamaların yapılması lâzımdır. Bütçesine konulan Örtülü Ödeneğin harcanması bütçesinden harcama yapılan bankanın içinde kalması kaydıyla de sınırlandırılmıştır. Zamanla bu kanunî kayıtlar maksadı sağlamamış olacak ki bu konu tekrar ele alınmış ve üzerinde çalışmalar başlamıştır.

Muhasebe-i Umumiye Kanununun adı geçen maddesi 19.2.1963 tarihinde tekrar ele alınmış 204 sayılı Kanun 26.5.1927 tarihli ve 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 4669 sayılı Kanunla değişik 77 inci maddesini tekrar incelemeye tâbi tutmuştur. Örtülü Ödeneğin harcanmasını Başbakanın münhasıran takdirine bağlı kalmaması kanunî sınırlamalara tâbi tutulması ve bu ödeneğin memleketin yararlı ihtiyaca uygun bir usul içinde sarfı tekrar ele alınmış ve bu konu üzerinde 1960 yılı Mayısından sonra önemle durulmuştur.

Örtülü Ödeneğin harcanması hususunda konulan prensipler aşağıdaki maddelerde açıklanmıştır. Halen yürürlükte bulunan 77 nci maddeye göre Başbakanlık bütçesine konulan örtülü ödenek;

- a) Kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri için,
- b) Devletin yüksek güvenliği ve yüksek menfaatlarının isterleri için,
- c) Siyasî, sosyal konularla, kültür ve devlet itibarı alanlarında olağanüstü hizmetlerin sağlanmasında Hükümet icapları sayılan maksat ve gayeler için sarfedilir, hükmünü ihtiva etmektedir. Örtülü ödeneğin sarf yerinin ve hesaplarının nasıl tutulup tasfiye edileceğini ve hangi vesikaların halef olan zata devrolunacağını tayin ve takdiri Başbakana aittir.

Örtülü Ödenek hiçbir zaman ve hiçbir suretle Başbakanın ve ailesinin şahsî masraflarına ve siyasî partilerin idare, propaganda ve seçim ihtiyaçlarına harcanamaz.

Gümrük ve Tekel Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı bütçelerinin haber alma ödenekleri hizmetin gerektirdiği ve ilgili Bakanın takdir edeceği gizli istihbarat işlerine sarfedilir.

Başbakanlık bütçesindeki Örtülü Ödenek ile diğer Bakanlık ve dairelerin bütçelerindeki haber alma ödeneklerinden yapılacak harcamalar, Başbakan, Maliye Bakanı ve sorumlu bakan tarafından

müştereken imza edilmiş kararnameye dayanılarak tahakkuk ettirilir. Merkez Saymanlığınca bu ödemelerin yapılması kararnameyi imza eden bakanların yerlerini muhafaza etmelerine bağıdır. Başbakanlığa ve ilgili bakanlıklara yeni atanmalar yapıldığında evvelce görülmüş hizmetlerin karşılığının ödenmesi yeni atanan bakanların takdirine bağıdır.

Bu kadar takyidatın konulması hizmetin aksamasını gerektirir gibi bir duygu akla gelirse de son hükümlerin konmasındaki sebepleri aydınlatan Hükümet gerekçesinde aynen (Örtülü Ödenğin ihdasındaki gaye kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri için devletin yüksek güvenlik ve menfaatlarının isterleri için, siyasî ve sosyal konularla kültür ve Devlet itibarı alanında ve olağanüstü hizmetlerin sağlanmasında Hükümet icapları sayılan maksat ve gayeler için mâli imkân teminidir.

Geçmişte Örtülü Ödenek harcamalarının gaye dışına çıktığı olmuş, hizmetin icabı takdire yetkili bulunanların kendi şahsî, ailesi ve partisi yararına ödemeler yaptığı görülmüştür.)

Büyük Millet Meclisinin Geçici Komisyon raporunda ise, (ko misyonumuza havale edilen 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77 inci maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ilgili Hükümet temsilcisi iştiraki ile tetkik ve müzakere edildi. Kanun tasarısının gerekçesinde bahsedilen hususlar Komisyonumuzda da uygun mütalâa, edilerek metnin aynen kabul edilmesine karar verilmiştir. Mütalâasını ihtiva etmektedir.

Aynı Kanun için Cumhuriyet Senatosunda İçişleri Komisyonunun raporunda da (tasarı Örtülü Ödenek ile diğer bakanlık ve dairelerin bütçelerindeki haber alma tahsisatının gayeye uygun sarfını temine matuf bulunduğu cihetle, Millet Meclisinin tasvip ettiği metin aynen kabul edilmiştir.) yazısı mevcuttur.

Aynı konu mâli ve İktisadî işler komisyonunda da görüşülmüş, bu komisyonca tanzim kılınan raporda (tasarının getirdiği yenilikler ve gerekçeler Komisyonumuzda da aynen kabul edilmiş olduğundan Millet Meclisince kabul edilen metin aynen ve ekseriyetle kabul edilmiştir.) kaydını taşımaktadır.

Aynı konu Senato Bütçe Komisyonunda da görüşülmüş, bu Komisyonca yazılan raporda ise (Komisyonumuz herne kadar Örtülü Ödenğin sarfının bazı formalite ve takyidata tâbi tutulmasını uygun görmekte ise de, takyidattaki aksaklığın giderilmesine hizmet

edeceği mülâhazası ile tasarının Millet Meclisi Genel Kurulundaki kabul edildiği şekli ile ve aynen kabulüne ittifakla karar verilmiştir.) düşüncesini taşımaktadır.

Şu aydınlatıcı izahattan sonra Örtülü Ödeneğin :

- a) Kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri için,
- b) Devletin yüksek güvenliği ve yüksek menfaatlarının isterleri için,
- c) Siyasî ve sosyal konularla, kültür ve Devlet itibarî alanlarında olağanüstü hizmetlerin sağlanmasında, Hükümet icapları sayılan maksat ve gayeler için harcanması gerektiğini kesinlikle açıklamaktadır.

Bu durumların dışında kalan başka hiçbir gaye için bu ödenek harcanmayacağı gibi, Başbakan ve ailesinin şahsî masraflarına ve siyasî partilerin idare, propaganda ve seçim ihtiyaçlarına da hiçbir suretle harcanmayacaktır. Devlet hayatında mes'uliyet yüklenen siyasî kişilerin, yurt içinde önemli idarî hizmetler gören idare âmirlerinin, emniyet mensuplarının, zabıta kuvvetlerinin Örtülü Ödeneğin harcanmasında bu hususu önemle gözönünde bulundurmaları lâzımdır. Önümüzdeki aylarda Türkiye yeni bir seçim alanına girecektir. Bilhassa seçim mücadelesi devam ederken seçim devresinde vazifeli kişilerin bu konuda çok dikkatli ve uyanık bulunmaları gerekmektedir.

PERSONEL İDARESİNDE MORAL VE DİSİPLİN KONUSU

Yazan :

A. Turhan ŞENEL

İ. İd. Gnl. Md. 3. Ş. Md.

ÖZÜ : Konuyu İşleyiş Plânı.

G İ R İ Ş.

- 1) Personel idaresi ne demektir.
- 2) Moral :
 - a) Tarifi,
 - b) Önemi,
- 3) Disiplin :
 - a) Tarifi,
 - b) Önemi,
- 4) Amirler ve yüksek moral ve disiplin.
- 5) Yüksek moral ve disipline tesir eden etkenler :
 - I) Politik etkenler,
 - II) Önderlik,
 - III) Adil ücret,
 - IV) Adil, makul, tarafsız ve uygun kıymetlendirme usûlü,
 - V) Bir mesleki hizmet kariyeri plânı ihdası,
 - VI) Personele kıymet verilmesi,
 - VII) Emeklilik şartları,
 - VIII) Personel birlik veya sendikaları,
 - IX) Ekonomik (mali) teminat,

6) Bir diğer yönden etkenlerin tanımlanması :

A) Yakın menfaatler,

B) Çalışma şartları :

1) Fiziki çalışma şartları,

2) Önemli fiziki çalışma şartları,

a) Tanzim, tefriş, tezyin,

b) İçme suyu, el yıkama yerleri, (00) lar,

c) Isıtma, havalandırma, soğuk hava tertibatı,

d) Gürültü,

e) Işıklandırma,

f) Malzeme ve teçhizat,

7) Bu bakımdan neler yapılmalı ?

A) Asli ferdi ihtiyaçların tesbit ve tayini :

1) Fizyolojik ihtiyaçlar,

2) İş yeri veya hizmetin icrası ile ilgili ihtiyaçlar.

B) Durumla ilgili ihtiyaçlar :

1) Emniyet veya teminat,

2) Fırsat ve imkân,

3) Kabul edilme,

4) Tanınma,

C) Hizmetle ilgili ihtiyaçlar :

8) Disiplin konusu :

a) Genel açıklamalar,

b) Dolaylı, gayri resmî usûlde disiplin,

c) Doğrudan doğruya, resmî kabul olunmuş usûle göre disiplin,

9) S O N U Ç

10) Baş vurulacak eserler.

GİRİŞ:

Devletin genel hayata ilişkin mevada çeşitli zorunlukların tesiri ile müdahalesi günden güne artmaktadır ve artacaktır da. Bilim ve teknolojiadaki devamlı gelişim sosyal hayatı devamlı olarak etkilediği cihetle devletin vatandaşlarına hizmet arzemesi gereken alanlar bilim ve teknolojinin seri gelişimleri neticesi değişkenlikler arzetmekte ve dolayısıyla devletin yükü günden güne artmaktadır.

Hizmet görme ve hizmet verme vasıtası olan personelin durumu da bu değişkenliklerle orantılı olarak her geçen gün biraz daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bakımdan da personelin bu günün ve yarının ihtiyaçlarına cevap verebilir hale getirilmesi konusu ile bu günün ihtiyaçlarına cevap verebilir hale getirilen personelden verebileceği kaliteli ve azamî hizmetin alınabilmesi modern amme idaresinde personel idaresi konusunu üzerine eğililmesi zorunlu belli başlı konu haline getirmiştir.

İyi yetiştirilmiş personel pek tabii olarak bağlı olduğu idarî kuruluş ve hizmetin iyi yürütülmesinde başlıca amil olma durumundadır. Ancak tek başına eğitim (training) personel idaresi bakımından isteneni vermez. Hizmet, disiplinli ve hizmet verenlerde arzulu, içten gelen bir çalışma aşk ve şevki ile ifa edilmedikçe, personelin morali yükseltilmedikçe, disipline edilmedikçe, istenen azamî verim ve tamlıkla ifa olunamaz.

Hizmetin arzulanan hedefe uygun, çabuk, emniyetli ve kaliteli ifasının temini iyi bir personel idaresi tayin, tesbit ve tatbikle mümkün olacaktır.

Bu şekilde tayin ve tesbit olunacak bir politikada veya bir personel idaresi programında hiç şüphe yoktur ki moral ve disiplin en önemli yerlerden birini işgal edecektir.

Siyasî tesir ve tazyiklerin böyle bir sistem içine sızmasma imkân bırakmamakta önemli bir konudur. Siyasî tesir ve tazyiklerin girebileceği bir aralık kapı bırakan personel idaresi sistemi, personeli etkileyecek her adımın üzerine kararsızlık ve şüphe gölgesi düşürür. Siyasi kaideye müstenit veya fırsat verir böyle bir durumda iyi hizmet görme ve kabiliyet esaslarının ne dereceye kadar göz önünde bulundurulabileceği hususunda kimse bir şey söyleyemez. Çünkü her zaman ve her yerde hizmet görenler arasında bu gibi hallerde kendilerine ve hizmete yapacakları kötülüğü düşünmeksizin ilerliyebilir-

mek için politik oyunlara girebilecekler ve politik destek aramak hevesinde olanlar çıkabilecektir.

Üstelik şurası da bir gerçektir ki; Bu tip politik tesir ve tazyikler Devletin en büyük iş veren olarak şöhretini zedeliyecektir. Personel hizmetleri bir hizmet kariyeri veya meslek kariyeri olarak ileri kademelere şahsi çalışkanlık ve kabiliyetleri ile geçebilecek vasıflı ve gerekli yeteneklere sahip genç kabiliyetleri cezbedebilmek için sabit, dinamik ve istikrarlı olarak kalmalıdır.

Hakikaten giriş, tâyin, ayırma, terfi imtihanları veya usulü değil tamamen kısmen dahi siyasi tesir ve tazyiklere imkân verirse, kabiliyetli, vasıflı personeli hizmete celp edebilme yeteneği ağır şekilde yaranır hatta imkânsız hale gelir, Herhangibir işe politik destekten mahrum olanların tayin olunamayacağı yolundaki bir kanaat idareye gerçek kabiliyetli adayların müracaatını eksilteceği gibi politik desteksiz terfi olunamayacağı kanaatide personel moralini yıkıp tahrip eder.

Şu halde üst seviyede bir dahilî idare politikası tayin, tesbit ve yürütme gücüne sahip olanların iyi ve samimi hizmet temini için disiplinli ve yüksek moralli personele sahip olabilmenin yol ve usûlünü arayıp bulmaları gerekmektedir.

Bu noktadan hareketle kavramların tanımlanmasına ve izahlara başlamak yerinde olacaktır.

1) PERSONEL İDARESİ NE DEMEKTİR ?

Personel idaresinin (personnel administration) herkesçe kabul olunacak bir tarifini verebilmek mümkün değildir. Bir fikir verebilme bakımından şöyle bir tarif yapmak kabildir :

«Personel idaresi azamî derecede kaliteli ve fazla verim temin edebilmek için elde mevcut güçten istifade edebilme ve bu gayeye hizmet edebilecek yeni personel seçebilme sanatıdır.»

Tarif dar hatları içinde personel idaresi kavramını tam olarak belirleyememektedir.

Tarifden ziyade kavramın tasvirine gitmek gerekirse personel idaresi kavramı akla şu hususları getirir ki, buna iyi düzenlenmiş bir personel programının unsurları da denir.

a) Personel programlarını ifa edecek şekilde kuruluşlarda bünyevi tekâmülki bu kuruluşlarda personel programlarının icrasına iştirak edeceklerin sorumlulukları da kesin olarak belirlenmiş olmalıdır.

b) Özel sektörün teklif ettiği ve rekabete konu olan hususların da göz önüne alınmasile düzenlenecek uygun ücret veya maaş plânları ve imkânlarının konması ve adil, sistematik ve elâstiki kadro sınıflaması yapılması.

c) Genç ve kabiliyetli adayları hizmete cezbedebilecek iyi düzenlenmiş bir memuriyete celp (recruitment) edebilme program çalışmaları.

d) Mükemmel bir şekilde düzenlenmiş ve sağlam esaslara bağlanmış memuriyet seçme metod ve tekniği, hizmete en iyi yetiştirilmiş ve kabiliyetli olanların seçilip tayin olunacağı teminatı ile seçilenlerin kabiliyetlerine en uygun işlerde istihdam olunacakları hususunda teminat ve tatbiki.

e) Personelin moralini yükseltici, kabiliyetlerini artırmayı hedef tutan ve onları daha ileri hizmetlere hazırlayan ve terfi imkânları yaratan makul bir meslek (hizmet) içi ve (in-service) eğitim programları düzenlenmesi.

f) Personelin hizmet icra gücünü artırmak çarelerini bulmak ve yeterliklerini devrevi kıymetlendirmelerle tayin ve tesbit ederek ehil olanlarını tesbit etmek için tatminkâr bir plân hazırlamak.

g) Personelin icra kabiliyetine göre kendi dalında en üst seviyeye kadar terfiine imkân verecek kabiliyet esasına müstenit terfi plânları hazırlamak.

h) Amir durumunda olanların idarede beşeri münasebetler (human relations) konusundaki kabiliyetlerini geliştirmek ve bu hususa özel itina gösterilmesini temin etmek.

i) Personel moralini ve disiplini en yüksek seviyeye erdirmek ve idame ettirmek için noksansız plânlar düzenlemek.

Bu hususlar iyi bir personel idaresi düzeni içinde personel programlarının ihtiva etmesi gereken yönleri veya iyi bir personel idaresinin veçhelerini göstermekle beraber konumuzun da personel idaresi konusu içindeki yerini tâyin etmemize hizmet etmiş oldu.

2) MORAL (maneviyat)

a) TARİFİ : Bu deyim konumuz yönünden çeşitli şekillerde tarif kabildir. Lügatların bu kelimeye karşılık verdikleri anlam «maneviyat» karşılığıdır. Maneviyat kelimesi zaman zaman (motivati- on) kelimesi karşılığı da alınmaktadır. Şu halde (MORALE) ve (MOTİVATİON) kelimelerini konumuz bakımından zaman zaman değişken olarak kullanmak kabil olacaktır.

Çünkü lügat anlamı ile moral (morale) kişiyi cesaret, arzu, istek ve zorluklara tahammül etmeye muktedir kılan akli veya ahlâkî niteliklidir. Aynı şekilde (motivation) ın lügat anlamı «belirli şekilde kişiyi harekete sevk eden herhangi bir ihtiyaç, fikir gibi niteliklidir». Fakat gerçekte moral akli veya ahlâkî nitelik olmasına karşılık motivation belirli şekilde davranış karşılığı kullanılmaktadır. Deyimler için bu kısa açıklamadan sonra konuya dönersek personel morali bahse konu olduğunda şöyle tarifler vermek kabil olmaktadır :

1) Moral, işe veya iş çevresine doğru ferdin veya grubun davranış tarzıdır.

2) Moral, topluluğun yararına olarak birbirinden ayrılmaksızın ve birbiri peşi sıra olmak üzere bir gurup insanı bir araya getirebilme ve bir arada tutabilme kapasitesine denir.

b) ÖNEMİ : Pek tabii olarak teminat ve emniyet fikri ile yüksek maneviyatın personelin hizmetine yapacağı etki müsbet yönde olacaktır. Hizmette sürat, emniyet ve kalite ile azamî verim temin olunduğu gibi vatandaş memur münasebetleri, toplulukla ilişkiler bakımından da ileri adımlar atılması kabil olacaktır. Bunun önemini küçümsemeye imkân yoktur. Ayrıca bu bakımdan aşağıdaki hususları da sıralamak yerinde olur.

I) Personelde yüksek maneviyat ve emniyet fikrinin mevcudiyeti onları ferdi veya gurup çalışmalarında en yüksek şekilde verimli olmaya sevkeder.

II) Aynı şekilde hizmet maliyet masraflarının azalmasına sebep olur.

III) Ayrıca bu, mahalli veya merkezi hükümetin mevcut kuvvesinden gereğince istifade edebilmesine, ihtiyaç duyulan yerlere zamanında ehil ve kabiliyetli yeni personel temininde kolaylıklar sağlar.

IV) Morali yüksek olan personelde hizmet ve kuruluşuna karşı sarsılmaz bir sadakat hissi,

- V) İşe karşı arzu ve istek,
- VI) İşbirliği fikir ve arzusu,
- VII) Hizmetlerin ifasından gurur ve zevk duyma,
- VIII) Kendini hizmete vakfetme,
- XI) Fazla verimlilik ve neticesinde yükselmeye liyakat kazanmak.

Yüksek morale sahip personelin hizmet ve mensup olduğu idareye kazandıracağı avantajların sayılamayacak kadar çok başka faydaları olacağı da gerçektir.

3) DİSİPLİN:

a) TARİFİ : Konumuz yönünden disiplinin özel bir önemi vardır. Kelimenin lügat anlamı (eğitim, ceza, cezalandırma, düzen içinde icra, aklın ve karakterin eğitilmesi, yerine getirme ve tatbik, karakter ve aklın gelişimi ve kontrolü, itaat ve nizam içinde davranış yeteneği, bunları temin için verilen eğitimin muhassılası) gibi mefhumları kapsamaktadır. Ancak bu kelime menfi anlamı ile ele alınmakta ve ceza veya cezai işlem anlamına kullanılmaktadır. Dilimizde daha doğrusu bizim kullandığımız anlamda ise,

(Disiplin, kanunlara, nizamlara amirlere mutlak itaat, madunun ve mafevkin hukukuna riayet etmektir.) Halbuki gerçek anlamı ile ister ferdi ister topluluk için olsun disiplinin ana gaye ve maksadı arzulanan hedeflerin gerçekleştirilmesini temin için davranışların bu yöne yöneltilmesini temindir. Gerçekten de herhangi bir kimse toplu çalışmaların düzenli ve topluluk maneviyatının daimi ve yüksek olması için elinden geleni azamî derecede yapmak niyet ve durumunda ise disiplinli bir şekilde tutum ve davranışlarını ayarlamak zorundadır. Böylece maneviyat (morale) ve disiplin (discipline) bir paranın iki yüzü gibidir.

Esas itibarile disiplin kelimesi Lâtince DİSCİPLÎNA kelimesinden gelmekte ve asıl anlamı itibarile de zihni, fikrî ve manevi eğitim ve karakterin gelişimi olarak tammlanmaktadır.

b) ÖNEMİ : Önce şunu belirtmek gerekir ki, gerek moral deyiimi gerekse disiplin deyiimi konumuz yönünden müsbet anlamlı değerlerdir. Daha doğru bir ifade ile öncelikle müsbet yönlü değerlerdir. Ancak genel ahengi aksatıcı, verimi düşürücü ve personel mora-

li üzerine menfi tesirler icra edici davranış ve tutumlar bahis konusu olursa (ferdi-toplu) o zaman disiplin kavramının menfi yönü olan cezalandırma mekanizmasının çalıştırılmasına lüzum hasıl olabilir.

Disiplinin veya disiplin konusunun ayrıca önemine işaret etmek zait olur. Kamu görevlerinin önemine lâıyk ciddiyet içinde ele alınması, ferdi veya toplu davranışların işin ciddiyet ve ahengini bozar, verimi düşürür, işleri aksatır ve benzeri şekiller almasma yol açması gibi genel hizmet ve İdari politikayı zedeler vasfı kazanmasına mani olmak ve işleri disipline bir şekilde kanallaze etmek hizmet anlayışının ve yürütölmesinin en genel ve ilk şartıdır.

4) AMİRLER, YÜKSEK MORAL ve İYİ DİSİPLİN

Burada personelin moralinin yükseltilmesi ve disiplinin olumlu şekilde temini bakımından amirlere düşen görevlerin kısaca münakaşasını yapmak istiyoruz. Söyliyeceklerimizi bu güne kadar söylenmiş olanların tekrarı değil bu konuda en yeni araştırmaların verdiği neticelere göre sıralamaya gayret edeceğiz.

Amirlerin tesirli bir murakabe tesisleri hem moralin yükselmesinde hem de disiplinin iyi bir şekilde tesisinde büyük rolü vardır. Şu halde amirler :

a) Her bakımdan istek ve arzulu olmalıdırlar. Hem kendileri yüksek moralli ve disiplinli olmalı hem de emirleri altındakileri bu yönde teşvik ve takviye etmelidirler.

b) Takdir etme : Amir emri altında çalışanları hakettikleri takdirde takdir edebilmelidir, etmelidir. Âmir takdir ölçüsünü ne çok geniş ne de çok dar tutmalıdır. En doğru olan şey haketmiş olandan takdirin esirgenmemesidir. Bazı amirlerde bu ölçü çok geniş bazılarında ise kıskançlık derecesinde dar olup adetâ emri altındaki personeli takdir edebilmesi için personelin bir mucize göstermesini beklemektedirler. Bu ölçünün normalde tutulması ve bu yetkinin iyi kullanılması gerekir.

Takdir konusunda bir diğer önemli husus; göze kolayca görünen işlerle kolay görünmeyen işlerin takdirinde ölçünün tayinidir. Söz gelimi: Emaneten yaptırılan inşaat işlerini zamanında ve iyi şekilde yapan bir görevli takdir olunduğu gibi aynı kolaylık ve rahatlıkla yurt savunmasında önemli bir konu olan seferberlik hazır-

lıklarına ilişkin çalışmaları iyi plânlamış bir görevlini ntkdir edilebilmesi.

Bu bakımdan bu ölçünün şumullü ve adil kullanılması zorunludur.

c) Amir maiyetindeki personelin her şeyi ile ilgilenmelidir. İcabında şahsi dert ve dileklerde, ailevi problemleri ve meslekî dertlerde ilgilenmelidir.

d) İdarenin topluluk tarafından beğenilip takdir edilmesi ile personel morali arasında yakın bir ilgi vardır. İdare ve âmirler toplumla bu bakımdan iyi ilişkiler kurmalıdırlar. Pek tabi' olarak personel hürmet gören bir vatandaş olarak başı dik çevrede dolaşamazsa bu personelden bağlı olduğu kuruluş için istek ve arzu ile çalışması beklenemez. Bu husus bize idarenin halkla ilişkileri ile personel morali arasındaki belirli bağıntıyı ve her ikisininde önemini gösterir.

e) Bunun yanı sıra idareci ve amirler sadece yukarıdaki hususlardaki aksaklıkları görüp izale ile iktifa etmeyip hizmette verime büyük tesiri olan iş çevresinin güzelleştirilmesini, maddi iş vasıtalarının yeni ve cazip olmasını temin etmelidirler.

Yukarıda sayılan hususlar dışında yüksek moralin temini şu üç ana şartın teminine yakından bağlıdır.

A) Çalışma metodlarının nasıl geliştirilebileceği ve benzeri hususlarda personelin tavsiye ve tekliflerde bulunmalarına fırsat ve imkân verilmelidir.

B) Personelin, idarenin karşılaştığı güçlükleri çözümde iştiraklerinin temin edilmesi gerekir.

C) Personelin şikâyetlerinin takip ve intacı için müessir ve iyi işliyen metod ve usûllerin konup ve tatbiki.

Disiplin yönünden tatbiki gerekli hususlarla bu husuda amirin rolüne gelince :

I) Öncelikle amirler disiplin cezalarının sık sık verilmesinin iyi hizmetin ve noksansız bir kuruluşun icabı olduğu gibi bir sakat ve ön yargıdan kurtulmalıdırlar.

II) Çalışma ve hizmeti tatminkâr olmayan memurlarla görüşmeler yapmaktan çekinmemelidir. Yetersizlik sebeblerini, personel

de yetersizliğe amil olan şahsi meselelerin olup olmadığını, benzeri sair hususları bu görüşmelerle tayin ve tesbit etmelidir.

III) Amir hiçbir şekilde madununu diğer kişilerin huzurunda kınamamalıdır. Gerekli hallerde özel görüşmeler yapmak ve söyleyeceklerini böyle bir ortamda söylemelidir.

IV) Yeterli amir hiçbir zaman tehdidi, madunu işe bağlama ve yeterli hale getirmeye vasıta olarak kullanmaz, kullanmamalıdır da.

V) Âmir, yaptığı bir hatanın farkına vararak kendisine gelip yaptığı hatayı samimi olarak açıklıyan madununa kızmamalı, uzun boylu nasihatlerde bulunmamalı kısacası memuru doğruyu söylediğine pişman etmemelidir.

VI) Hoş görü sahibi bir amir insanların hatadan beri olmadıklarını ve herkesin hata yapabileceğini bilir. Bu bakımdan emri altındakilerden birinin yaptığı hatadan dolayı telâşa ve yersiz endişelere kapılmaz.

VII) Memurun neyi yapabileceği, neyi yapamayacağı veya yapmakta başarısızlığa uğrıyacağı oranına göre amirin tutum veya disiplin muamelelerine tevessülü, hafif veya ağır tecziye şeklinde olabilir. Buna göre amirlerde kıyaslama, oran fikri olmalıdır.

5) YÜKSEK MORAL VE DİSİPLİNE TESİR EDEN ETKENLER :

Personelde yüksek moral ve disipline tesir eden etkenler fazla ve değişkendir. Belirli zaman içinde belirli şartların ve bu şartların doğurduğu ruh halatinin dahi bu konudaki rolleri önemlidir. Bu husus modern amme idaresinin belli başlı konularından biridir.

Biz burada bunlardan en önemlilerine temasa gayret edeceğiz.

1) POLİTİK TESİRLER : İdare ve politika kesinlikle birbirinden ayrılmalı ve politik tesir ve tazyikler için açık kapı bırakılmamalıdır. Politik kayırmalara yer verilmemelidir. Bunun yanı sıra idare pek tabii olarak yurdun siyasi geleneklerine hürmetkâr olmalı ve hükümet politikasını iyi bir şekilde yansıtabilmelidir.

2) ÖNDERLİK : (amirler - İdareciler) Bir kuruluşun başında bulunanlar, sıradan bütün diğer âmirler kuruluşlarının vazife ve

yükümlülüklerini gayet iyi bilmeli ve ilintili oldukları diğer kuruluşlara göre kendi kuruluşlarının yerini iyi tayin edebilmelidirler.

Emirleri altındaki personelle ilişkilerinde tam tarafsız olmalıdırlar. Madunlarına kendi işlerinde mümkün olduğu kadar fazla serbesti vermelidirler. Memurlar çekinmeksizin gerek hizmetin derinliğine inmede gerek amirlerle temas edebilme bakımından rahat ve serbest olmalıdırlar.

Bu bakımdan idareciler ve amirlerde bulunması gerekli yetenekler özet olarak en genel hatları ile şöyle özetlenebilir.

- a) Kuruluşu bir bütün olarak görebilme kabiliyeti,
- b) Karar verebilme kabiliyeti,
- c) Selâhiyet tevzi edebilme kabiliyeti,
- d) Personelde hizmet ve göreve ve kuruluşun ana prensip ve gayelerine sadakat aşılabılme kabiliyeti.

3) ADİL ÜCRET : Eşit hizmete eşit ücret (equal pay for equal work) ödenmelidir. Daha açık deyiimi ile külfet, yetki ve sorumluluğu aynı olan hizmetlere aynı seviyede ücretler ödenmelidir ve bu ücret personelin vekarı ile yaşamasını temin edebilecek seviyede olmalıdır.

4) ADİL, MAKUL, TARAFSIZ EN UYGUN KIYMETLENDİRME USULLERİ : Ferdin yeterliğinin ölçümünde adil, tarafsız, makul ve uygun usûller bulunup tatbik olunmalıdır.

5) BİR MESLEKÎ HİZMET KARIYER PLÂNI İHDAS OLUNMALIDIR : Bunu temin için her türlü gayret sarfedilmelidir. Bu personele kariyer yapma arzusu vererek işine bağlanmasını sağlayacaktır. Maaş, teminat, tayin, nakil, terfi, tahvil gibi hususlar da mesleki hizmet kariyer plânı içinde düşünülmelidir. Böylece personel, tayinlerde o mesleki kariyerdan gelmenin esas olduğunu görüp buna inandıkça hizmetine herşeyi ile bağlanacaktır.

6) PERSONELE KIYMET VERİLMESİ : Personele kendilerinin o kuruluşu ait oldukları, hizmette, hizmetin ifasında büyük rol ve yeri olduğu, elde edilen şerefden kendisinin de payı olduğu, kendisinin kuruluş için önemli olduğu fikri verilmelidir,

7) EMEKLİLİK : Personel için adil ve uygun bir emeklilik sistemi uygulanmalıdır.

8) PERSONEL BİRLİK VEYA SENDİKALARI : Personelin davalarının savunulması dilek ve şikâyetlerinin ilgililere kolaylıkla ulaştırılabilmesi için personeli temsil edebilecek birlik veya sendikaların kurulmuş olması personelin moralinin yükselmesini teminde müsbet bir adımdır.

9) EKONOMİK (mail) TEMİNAT : NORMAL TEDİYELERDEN tamamen ayrı olarak iş başında hastalık, yaralanma, uzun süren hastalıklar veya ölüm gibi hallerde memura (ölüm durumunda farklı olmak kaydıyla) tam maaşı nisbetinde tediye bulunabilecek sigortalar ihdası gerekir. Ayrıca vazife dışında ölüm halinde personelin bakmakla yükümlü olduğu aile efradına tediye bulunabilecek sigortalar bu meyanda düşünülebilir.

Bir başka bakımdan da personel morale tesir eden etkenleri iki ana grupta şöyle sıralamak mümkündür.

- 1) Yakın menfaatlar (fringe benefits)
- 2) Çalışma şartları (working conditions)

Genellikle bu terimler hizmetlinin hizmet çevresini tasvir etmede kullanılırsa da burada zikrolunacak hususların kaliteli personeli hizmete celbetmekde büyük rolü olduğu ve bilhassa personelin moralinin yükselmesinde ve verimlilikte doğrudan doğruya tesiri vardır.

Yakın menfaatler diye dilimize geçirdiğimiz FRİNGE BENE- FİTS (*) gurubu içinde personelle doğrudan doğruya ilgili hususlar münakaşa konusu edilir. (izin, hastalık izni, emeklilik, sigortalar, vb.), çalışma şartları dediğimiz WORKING CONDİTİONS gurubu içinde ise işle ilgili faktörler söz konusu edilir. (çalışma saatleri, havalandırma, ısıtma, ışıklandırma, Vb.)

Birinci grup hakkında yukarıdaki izahlarla yeteri kadar açıklamalar yapıldığı için ikinci grup üzerinde biraz duracağız. Bu hususu da iki şekilde ele almak kabildir.

1) FİZİKİ ÇALIŞMA ŞARTLARI :İdare personeline iyi fiziki çalışma şartları hazırlamaya mecburdur. Bu şartlar personelin verimine sadece miktar bakımından değil kalite bakımından da tesir eder. Yapılan denemelerle sabit olmuştur ki; kötü fizikî şart ve hiz-

(*)Lügatlar FRİNGE kelimesine (1-an edging made of loose threads of narrow strips plaited together at the top, 2-any border or edging) yani kısaca (saçak) anlamını veriyor.

met gereçleri, söz gelimi : kötü havalandırma, aydınlatma, iyi ayarlanmayan hareket alanları, eski malzeme, yerli yerine konmamış gereçler, düzensiz yerleşme, personelin yeterliğine menfi tesir yapmakta, verimi azaltmakta hizmetin kalitesini düşürmektedir.

Daha da ileri giderek şurasını belirtmeli ki, personel morali ile fiziki şartlar arasında o kadar yakın bağıntı vardır ki, kötü malzeme ve gereçlerle şartlar personel psikolojisini rencide etmekte ve bu kötü şartlar altında yapılan hizmetten zevk duyulmayışma sebep olmaktadır.

Ayrıca kötü fiziki şartlar personel sağlığını etkiliyerek icra ettiği menfi tesirlerle personel sağlığını tehdit etmektedir.

Bunun yanı sıra idare halk ilişkisi (Public Relations) bakımından fizik şartlar vatandaşların idareye duyacakları güven duygusu bakımından önem taşır. Sıvaları çatlamış, yer yer yıkık dökük, badanasız, yıkılmaya yüz tutmuş hizmet binaları ile içindeki perişan mefruşat ve gereçler halk üzerinde menfi tesir icra ederek idarenin yetersizliği yönünde bir kanaat uyandırır. Halkın takdir edeceği fizik şartları temin eden idare ise aynı anda iki işi başarmış duruma gelir.

2) ÖNEMLİ FİZİKİ ÇALIŞMA ŞARTLARI : Burada kısaca fiziki çalışma şartlarının önemlilerinin izahına gayret olunacaktır. Konu ilk ele alındığında önemsiz, hafif gibi görünmekte ise de modern amme idaresinde personel idaresinin en önemli konularından biridir.

a) TEZYİN - TEFRİŞ VE TANZİM : (Physical lay - out)

Bürolardaki bütün maddi çalışma vasıtaları (masa, alet, edevat, dolaplar, vb.) önceden yapılacak tetkik ve yerleşme plânlarına uygun olarak yerlerine konmalıdır.

Gizli araştırma, toplantı veya benzeri işlere mahsus bürolara başkalarının ve diğer personelin girmesine mani olunmalıdır.

Aynı mahiyette fakat ayrı ayrı yönleri olan bir iş yeteri kadar geniş tek bir odada yürütülebilir. Bu gibi hallerde bürodaki memurları kademe amiri göz önünde tutabilmelidir.

Maddi çalışma vasıtalarının iyi durumda ve temiz olmaları hem önemli hem de lüzumludur. Bunun yanı sıra gerek büronun gerekse her nevi malzemenin ve gercin renklerinin çok önemi vardır.

Renkler hem ziyaretçilerde hem de orada devamlı olarak çalışan memurlara özel bir etki yapar. Yumuşak tonlu renk en az masrafla hizmet yerinin görünüşünü ve çevreyi cazip hale getirir.

b) İÇME STYU- EL YIKAMA YERLERİ VE (WC) LER :

İçme suyu her türlü koruyucu sağlık tedbirleri almarak yetecek miktarda temin olunmalıdır.

El yıkama yerleri ve (WC) ler iyi bir şekilde ışıklandırılmak ve çok temiz olmalıdır.

Bina içindeki döşemeler ve benzeri kaplama maddeleri ile sair yerlerde kullanılacak temizleme maddeleri bulaşıcı, kirletici ve leke yapıcı vasıfta olmamalı ve buralar her gün sıcak su ile yıkanmalı ve dezenfekte edilmelidir.

Hizmette elbise değiştirme zorunluğu varsa elbise dollapları bulunmalıdır.

c) ISITMA - SOĞUK HAVA TERTİBATI veya HAVALANDIRMA : (heating - air condition ventilation).

Merkezi teshin (Central heating) sisteminin kullanılması ve hararetin sağlık şartlarına uygun olarak ve sabit seviyede tutulması gereklidir. Psikolojik tesiri göz önünde bulundurularak her oda da bir ısı ölçer (termometre) bulundurulması, odalar ile koridorlar arasında ısı farkı normal ölçüler dışına çıkmamalıdır.

Mevsim değişikliklerine göre soğuk hava tertibatı tatbikinde hizmet binası kül halinde düşünölmeli ve bina içi sühuneti çalışmaya müsait halde tutulmalıdır.

İyi havalandırma tertibatı en lüzumlu şartlardan biridir. Bu husus doğrudan doğruya personelin sağlık durumu ile ilgilidir.

d) GÜRÖLTÖ :

İmkân nisbetinde çalışma yerleri güröltüden tecrid edilmelidir. Bu husus hem personelin verimi hem de sıhhati ile ilgilidir. Güröltünün sinir sistemi üzerine yapacağı baskı (stress) bir takım asabi hastalıklara yol açabileceğı gibi personelin fikrini yapacağı işe teksifine (concentrate) mani olur.

e) **İŞIKLANDIRMA :**

Aynı derecede önemli bir hususdur. Yeteri kadar ışık alamayan maddenin görülme zorluğu neticesi görme bozuklukları ve aynı şekilde asabi rahatsızlıklara sebebiyet verir.

f) **ÇEŞİTLİ MALZEME :**

Yeni, temiz olmalıdır. Ayrıca hizmetin önem ve vekarı ile orantılı olmalıdır. Kullanışlı olmalıdır. Lüksden ziyade sade fakat güzel olmalı ve yeteri kadar bulunmalıdır. İyi bir şekilde ve yerli yerine yukarıda bahsini ettiğimiz plân uyarınca yerleştirilmelidir.

3) SAİR ÇALIŞMA ŞARTLARI :

Bunlar yukarıda sayılan şartlar dışında ancak verimlilik ve morale de yakın ilişkileri olan sair şartlardır ve şöyle sıralanabilir:

- I) Çalışma saatları,
- II) Fazla mesai,
- III) Dinlenme, tatil süreleri,
- IV) Maaşlı veya maaşsız izin, (leave of absence)
- V) Senelik izin,
- VI) Analık izni, doğumdan önce ve sonra (maternity leave)
- VII) Mazeret izinleri,
- IIVI) Meslek veya hizmet içi eğitim (in - service training)
- IX) Yurt içi ve yurt dışı geziler,
- X) Sağlık bakımından muayene, tedavi imkân ve süreleri.

6) NE YAPILABİLİR ?

Neler yapılabileceğinin tayin ve tesbiti için yıllar süren araştırmalar ve incelemeler yapılmış, ciltler dolusu eserler verilmiştir. Bu konuda çok ilerilerde bulunan ülkelerde bu hususlar hâlâ devamlı araştırmaların konusudur.

Alınacak tedbirler, baş vurulacak çareler her kuruluşun bünye ve hususiyetlerine göre de farklılıklar gösterecektir, Fikir adamları-

rının bu konuda öne sürdükleri esaslarda önce bir hareket noktası tesbitinin esas olduğu ve buradan hareketle de çareler düşünülmesi gerektiği kabul olunuyor.

Genellikle konu iki ana noktada özetlenmektedir.

- 1) Aslı, ferdi ihtiyaçların tesbiti ve tayini,
- 2) Bu ihtiyaçları karşılayabilecek uygun yolların ve usulün ihdası,

Muhakkak ki ihtiyaçlar kişiye göre değişimler göstermekle birlikte kişiler üzerinde etki yapar. Etkilerin değişkenliği belirli yer ve zamana bağlıdır.

Diğer yönden ihtiyaçlar önemlerine göre en çok önemli olandan başlamak üzere karşılanmalıdır.

Buna göre ihtiyaçları önem derecelerine göre sıralıyacak olursak :

A) ASLİ İHTİYAÇLAR : (primary)) Buna fiziki ihtiyaçlar demek te kabildir. Bütün herkes için karşılanması gerekli iki ana gurup aslı ihtiyaç vardır.

- 1) Fizyolojik ihtiyaçlar : (açlığın giderilmesi için gıda, susuzluğun giderilmesi için su, teneffüs için oksijen gibi)
- 2) İş yeri ile ilgili veya hizmetin icrası ile ilgili ihtiyaçlar : uygun ısıtma, havalandırma, ışıklandırma, sağlık ve iş emniyeti bakımından iş yerlerinin temizliği.

B) DURUMLA İLGİLİ İHTİYAÇLAR : (situational). Bu tip ihtiyaçları şöyle sıralamak kabildir :

I) Emniyet veya teminat	: (Ekonomik, malî, hissî)
II) Fırsat ve imkân	: (Öğrenme, gelişme, daha muktedir hale gelme)
III) Kabul olunma	: (Hizmet grubu içinde hakiki ortak, iştirakci gibi görülme)
IV) Tanınma	: (Kişinin kendi kendine duyduğu öz sevgisi açısından kendisine önem verildiğini, davranış ve fikirlerinin gereğince kıymetlendirildiğini hissetmesi ve inan duyabilmesi)

C) HİZMETLE İLGİLİ İHTİYAÇLAR : Adından da anlaşılacağı cihetle bu ihtiyaçlar bizzat hizmetin kendisinden ve hizmetlinin görevi ile ilgisinden doğan ihtiyaçlardır.

Bu üç ana grupta toplanan ihtiyaçların tanınması, tesbiti ile bu ihtiyaçların karşılanması konumuz yönünden büyük önem taşır.

7) DİSİPLİN KONUSUNDA :

Yukarıda izahlar yapılırken disiplin kelimesinin Lâtince DİSCİPLİNA kelimesinden geldiği ve esas itibaeile anlamının fikri ve manevi eğitim ve zihnin ve karakterin gelişimi olduğunu belirtmiştik. Personel idaresi bakımından biz de disiplin «kanunlara, nizamla, amirlere mutlak itaat, madunun ve mafevkin hukukuna riayet etmek» şeklinde tanımlanmakta olduğunu belirtmiştik. Burada disiplinin ceza veya cezalandırma anlamı ve bozulan disiplinin iadesini temin için baş vurulacak usûl ve metodlardan bahsetmeye gayret edeceğiz.

Genellikle disiplin cezaları ile kovuşturma usûlleri her ülkenin ve her kuruluşun özelliklerine göre değişir. Bu bakımdan bu hususta her yerde tatbiki kabil kaideler söylemeye ve belirlemeye imkân yoktur. Ancak genellikle disiplin ceza ve kovuşturmasını gerektiren hususları şöyle sıralamak mümkün olacaktır sanırız.

- I) Yetersizlik,
 - II) İtaatsizlik,
 - III) Kanun ve nizamın ihlâli,
 - IV) Vazife başında alkollü içkiler kullanmak veya vazifeye bunları almış olarak gelmek,
 - V) Vazifede lâkaydi, tembellik, devamsızlık, izin tecavüzleri,
 - VI) Tarafsızlığı şüpheye düşürecek veya şahsî menfaat temin edecek vazife dışı davranışlar,
 - VII) Kötü muamele (iş sahiplerine, arkadaşlarına)
- Disiplin ceza ve kovuşturmasını gerektiren bu suçlar veya kabahatlar için suç sabit olduğunda yapılacak işlem veya verilecek ceza kar şöyle sıralanabilir.

- 1) İhtar,
- 2) Tevbih,
- 3) Maaş kat'ı
- 4) Kıdem tenzili
- 5) Sınıf tenzili
- 6) Memuriyetten ihraç,
- 7) Mecburi tahvil,
- 8) Kablet tahkik muvakkaten işten el çekirme,
- 9) İşten el çekirme,
- 10) Vekâlet emrine alma,
- 11) Resen emekliye sevk.

Birleşik Amerika'da ise bazı otoriteler bunları yarı resmî disiplin işlemleri ve cezalar olarak iki ana kısımda mütalâa edip ibrici gurupta :

- 1) Yazılı veya şifahi ihtar : (Oral or written reprimands - warning)
- 2) Tevbih (demerits)
- 3) Terfiin geciktirilmesi (withholding salary increases)
- 4) Tenzili kıdem (lose of seniority)

İkinci gurupta :

- 1) Muvakkaten işten el çekirme (suspension without pay)
- 2) Tenzili rütbe - sınıf tenzili (demotion)
- 3) İşten uzaklaştırma (removal)
- 4) İşten uzaklaştırma ile birlikte cezaî takibat (judicial prosecution) konularını topluyorlar.

Bazı otoriteler bu konuda yukarıda sayılanlardan gayrı bu meyan da şu hususları da zikrediyorlar.

- 1) Masrafları kısmak için baş vurulan ücretsiz mecburî izin (Furlough). Belirli bir süre için yapılmaktadır.
- 2) Süresiz mecburî izin (Lay off)

Aynı şekilde bu otoritelere göre disiplin işlemlerinin iki şekli vardır.

1) DOLAYLI VE GAYRÎ RESMÎ : (İndirect, and informal)

Burada personelin disiplin cezasını müstelzim bir fiilin tesbiti mümkün olmamıştır, veya kabahat pek önemsizdir. Ancak havada bir disiplinsizlik kokusu da vardır. Hal böyle olunca âmir o personeli ya daha az önemli bir işe veya daha sıkı denetime tâbi olacağı bir işe vermektedir.

2) DOĞRUDAN DOĞRUYA – RESMÎ - KABUL OLUNMUŞ USULE GÖRE : (Direct, formal, recognized) Burada aşikâr bir disiplinsizlik vardır ve konu belirli esaslar içinde ele alınır. İşin önem ve ağırlık derecesine göre yapılacak işlem veya verilecek cezalar şöyle sıralanabilir :

- a) İhtar (reprimand)
- b) Kazanılmış hakların kaybı (deprivation of privileges), senelik izin kıdemlilik hakları ve kıdem tenzih gibi,
- c) Muvakkaten işten el çekirme,
- d) Sınıf veya rütbe tenzili (demotion)
- e) İhraç (dismissal).

9) PERSONELE HAK ARAMA YOLLARININ AÇIK OLMASI:

Pek tabîî olarak gerek moral bakımından gerekse hizmetin hukukiliği veya idarenin hukuka bağlılığı yönünden bir disiplin kovuşturma ve cezasına uğruyan veya bir haksızlığı yönünden bir disiplin kovuşturma ve cezasına uğrayan veya bir haksızlığa maruz kalan personelin hakkını araması için kanun yollarının açık olması gerekir. Bu kanun yolları işlemin cinsine, bu sistemin esasına göre değişik olmakla beraber genellikle :

- 1) Bir üst âmir nezdinde itiraz,
- 2) Bir kurul kararma karşı bir üst kurula itiraz,
- 3) Yargı yolu olmak üzere değişir.

Aynı şekilde bu itiraz yollarına baş vuruldukta bu kanallardan verilecek kararlar :

- 1) Yapılan işlemin tasdikine,
 - 2) Verilen kararın iptaline,
 - 3) Personelin vazifesine son verilmişse iadei vazifesine veya icranın tehirine veya hakların iadesine,
- ait olacaktır.

10) S O N U Ç :

Personel moralinin yüksek oluşu ve bunun idamesi ile morali yükselticisi tedbirlerinin alınması personel idaresinde önemli bir konudur.

Personel morali bakımından küçük ve önemsiz gibi görülen en ufak bir hareket, davranış, fertlerin şahsi veya hizmetle ilişkin dertlerine karşı lâkaydinin o personelin hizmet icrasına büyük menfi tesirleri olur.

Kuruluşun prestijinin personel morale müsbet veya menfi yönden tesirleri olur. Prestiji yüksek bir idarede hizmet gören personelin iş tutum ve davranışında bir başkalık, bir farklılık, bir içtenlik, işte canla başla sarılma hissetmemek mümkün değildir.

İyi çalışma şartları, personel moral ve verimliliği üzerinde bariz tesirler icra eden bir etkidir.

Kuruluş içinde kendisine itibar edildiğini, kuruluşun gayelerinin gerçekleştirilmesinde kendisinin hissesi olduğu, fikirlerine ve kendisine kıymet verildiğini bilen ve hisseden personel yüksek moral ve sadakatle kuruluşuna ve hizmetine bağlanır ve varını yoğunu ortaya koyarak azami verimle hizmet icra eder.

Âmme hizmetlerinin daha yerinde bir deyimle genel olarak hizmet maliyetinin düşürülmesi ve hizmetin gereğince ifasını temin için personelde moral tamlık, bütünlük temin edecek tedbirlerin alınması ve tatbik edilmesi ister devlet ister özel teşebbüs olsun bütün iş verenlerin başta gelen görevleri arasında olmak lâzım gelir. En büyük iş veren olarak devletin bu konudada önder olması ve örnek adımlar atması gerektiği bir gerçektir.

Hizmetin gayesine tam olarak ancak noksansız, disiplinli bir ortam içinde ulaşabileceği inkâr olunamaz bir gerçektir. Disiplin kelimesi geniş şekilde manâlandırıldığında, kanunlara, nizamlara, âmirlere mutlak itaat, madunun, mafevkin hukukuna riayet, düzen

içinde icra, itaat ve nizam içinde davranış yeteneği, yerine getirme, ve tatbik, karakter ve aklî yeteneklerin gelişim ve kontrolü, akim ve karakterin eğitimi ve geliştirilmesi, itaat ve nizam içinde davranış yeteneğinin geliştirilmesin temin için verilen eğitimin muhassılası, gibi unsurları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra bu düzen ve düzen içinde icrayı temin için disiplin kelimesinin bir diğer yönü olan ceza ve cezalandırma anlamını davet eder.

Personel morali yönünden ve iyi disiplin temini bakımından bu konuda âmir ve yetki hudutları, komisyonlar ve yetki hudutları, personele düşen görev ve sorumluluklar ile itiraz yol, usul ve metodlarının iyi bir şekilde düzenlenmesi gerekir.

Aynı şekilde, ister kademeli ister yargı yolu ile yapılacak itiraz ve müracaatların müddeti, yeri ile müracaatları neticelendirme süreleri ve tebliğ usul ve metodları kolay anlaşılabilir ve kesin olarak belirlenmelidir.

Personel idarenin ve hizmetin aslî unsuru olduğuna göre biri onun iyi hizmet görebilme vasfı ve şartları diğeri hem bu şartı temin, icabında müeyyide ile bu yöne sevk için gerekli olan personel idaresinin bu iki önemli konusu iyi bir idarî düzenin başlıca şartıdır. Demokratik usullerle konunun ele alınıp düzenlenmesi ve işletilmesi büyük önem arz etmektedir.

Yurdun idarî politikasını tayin, tesbit ve yürütmekle yükümlü olan organ, kuruluşlar başındaki yetkililer taktik veya stratejik alanda görev alacak bir birliğin kumandan ve kurmay heyeti gibi görevlerin tam gerçekleştirilip ifa olunabilmesi için plânlar yapmak kadar bu plânları ifa edecek personelin moral durumu ile disiplinini düşünmek zorundadırlar.

İdarenin hizmet esprisi içinde küçük ilgilerle büyük sonuçları istihsal vardır. Bu bakımdan yüksek moral ve iyi disiplinin gerçekleştirilmesinde basit, hafif, önemsiz gibi görünen hususlar gerçekte büyük sonuçlara giden yol başıdır.

10) BAŞ VURULACAK ESERLER :

İleri tetkik yapmak isteyenlerin arzolunan eserlere baş vurmaları için takdim olunmuştur.

1) PUBLIC PERSONNEL ADMINISTRATION : Prof. Felix A. NÎGRO, Southern İllinois Ün. 1959, Henry Holt and company İNS.

2) MUNİCİPAL PERSONNEL ADMINISTRATION : Sixth edition, 1960, İnternational city manager's association, 1313 east 60 th Street, CHİCAGO — İLLİNOİS.

3) AN OUTLINE OF PUBLIC ADMINISTRATION : Paul C. BARTHALOMEW — Prof, of publec adm., political Science univer- sity of NOTRE DAME.

4) PUBLIC PERSONNEL MANAGEMENT: William G. TORPEY, personnel officer. Naval research laboratory, Washington D. C. Faculty member (part-time), The school of goverment, George Washington University, D. Van Nostrand Company İNVC., Princeton Newjersey, 1957.

5) PUBLIC ADMINISTRATION : Pfifner, JOHN M. Newyork, 1946.

ASKER AİLELERİNE YARDIM İŞLERİ

Mehmet TARCAN
Tetkik Kumlu Üyesi

I - GİRİŞ :

Milli savunma politikası özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra, hayatî önemi haiz siyasî ve teknik bir bilgi kolu halini almıştır. Milletçe her şeye şamil korunma ve kuvvetlenme imkânlarını inceler ve varılan müsbet sonuçların uygulanmasını sağlar.

Bu gün milletler harplerin, savaştan çok önce barış yıllarında hazırlanarak kazanıldığını, acı denemeler sonucu çok iyi anlamışlardır. Savunmayı yapan ve destekleyen kuvvetlerin erişilmesi mümkün en yüksek seviyeye çıkarılması milletin ve yurdun korunması için zaruri olduğundan savaş öncesi ve savaş esnasında insan gücü seferberliğinin gerçekleştirilmesi başta gelmektedir.

Ordunun barış zamanındaki mevcudu, belli sebepler etkisi altında, muayyen kadro üstüne çıkarılmamaktadır. Savaşta ise durum topyekûn savunmanın gereklerine uymak zorundadır.

II - 4109 SAYILI KANUNU HAZIRLAYAN SEBEPLER:

Barış ile savaş arasındaki kesin sınır ortadan kalkmaya yüz tutunca, seferberlik plân ve programları çerçevesi içinde gerekli işlerin yürütüm ve tamamlanmasına derhal başlanılır. Savunmayı yapacak ve destekleyecek bütün kuvvetler teknik araç ve gereçleri ile savaşa hazır duruma getirilir.

İkinci Dünya Savaşında etrafımızı saran ateş çemberinin gittikçe daralması ve yurdumuz için hayatî önemi haiz bir tehlike teşkil etmesi karşısında, Milli Savunma politikamızın esaslarına uygun olarak seferberlik işlerimiz kısa zamanda ikmal edilmiş ve ordu birliklerinin seferî kadrolar tamamlanmıştı.

Millî İktisat yönünden faal iş kolları kesimini teşkil eden genç kuşakların kısa zamanda ve geniş çapta silâh altına alınması, yurt

ekonomisi üzerinde derin etkiler yaptı. Bu durum ticarî dengemizin bozulmasına, yurt içindeki istihsal şartlarının değişmesine âmil oldu.

İktisadî ve sosyal alanda görülen köklü değişmeler, geleneksel yaşayış düzenimizin bozulmasına, geniş halk kitlesinin geçim şartlarının gittikçe ağırlaşmasına sebep oldu. Bu halin acı etkileri, özellikle silâh altına alınanların ailelerinde görülmeye başladı.

Hükümet çeşitli gıda maddelerinin sağlanma ve dağıtım konusunda gereken radikal tedbirleri alırken, o günün malî imkânları çerçevesi içinde asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım konusunu ele almakta gecikmedi. İşte 4109 sayılı kanun bu koşul ve zorunluklar içinde hazırlandı.

III — 4109 SAYILI KANUNUN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞİ VE İLGİLİ TALİMAT :

4109 sayılı kanun 15/8/1941 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun tatbikinde görülen aksaklıklar çeşitli yazışma ve genelgelerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu konu ile ilgili işlemlerde görüş birliğinin sağlanması ve yersiz çelişme ve yazışmalara meydan verilmemesi maksadı ile 51 maddelik bir talimat hazırlanarak 15/5/1944 gününde uygulamaya konulmuştur.

IV- YARDIM İSTEKLERİNİN İNCELENMESİ VE KARARA BAĞLANMASI :

A — 4109 sayılı kanuna göre asker ailelerine yardım yapılması için :

1 — Askerin 45 günden fazla süre ile askerlik hizmetine alınmış olması,

2 — Yardım isteyeceklerin, askerin usul veya fûruğu, karısı, kız ve erkek kardeşi olmaları,

3 — Yiyecek vesair ihtiyaçlarının askere sevk esnasında askere giden tarafından sağlanmakta bulunması,

4 — Mahallî rayice göre idare ve ihtiyaçlarını sağlayacak ne kendilerinin, ne de askere gidenin, geçim vasıta ve imkânlarının bulunmaması şarttır.

Bu şartlardan her hangi birini haiz olmayanlara yardım yapılmaz.

B — Yardım isteği sözlü veya yazılı olarak Belediye veya Köy Muhtar ve İhtiyar Meclisine yapılır. Belediyeye baş vurulması halinde basılı bir bildiri ifadeye veya gösterilen belgelere göre ilgili memur tarafından doldurulur ve ailenin reşit olanlarına imza veya mühürlendirilir. Ayrıca memur tarafından da imza edildikten sonra muhteviyatı hakkında inceleme ve araştırma yapılır.

1 — Askerin 45 günden fazla süre ile askerlik hizmetine alınmış olup olmadığı, hizmete alındığı tarih ile sınıfına göre askerlik süresi sevk edildiği askerlik şubesinden,

2 — Yardım isteyenlerin akrabalık dereceleri ilgili nüfus dairesinden,

3 — Yiyecek vesair ihtiyaçlarının askere sevk edilen tarafından sağlanıp sağlanmadığı mahallî Muhtar ve İhtiyar Hey'etinden,

4 — Mali durumları mahallî muhtar ve ihtiyar hey'etleri ile Tapu Sicil ve Özel İdare Müdür veya memurluklarından yapılacak inceleme ve soruşturma ile tevsik edilir.

C — Eksiksiz olarak düzenlenen evrak Belediye Encümenine sevk edilir.

İlgili ailenin yardıma muhtaç ve müstahak olduğu anlaşıldığı takdirde yapılacak AYNÎ veya PARA yardımı miktarı hakkında bir karar verilerek ilgililere tebliğ edilir. Bu karara tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde mahallî İdare Kuruluna itirazda bulunulabilir. İlgili tarafından itiraz edilmediği takdirde veya itiraz üzerine idare kurulunca kesin karar verildikten sonra erin hizmete alındığı tarihten başlamak üzere karar gereğince yardıma başlanır.

Yardım talebinde bulunan bir ailenin veya askere gidenin tarla, bağ, bahçe gibi seçim vasıtaları bulunduğu ve bu vasıtalarından faydalanmak imkânı da mevcut olduğu halde bu vasıtalarından istifade etmeyenlere veya aile içinde fikren ve bedenlen çalışmak suretiyle ailenin geçimini sağlamaya muktedir kişi bulunduğu ve muhitde müsait olduğu halde bu imkândan istifade edilmediği anlaşıldığı takdirde o aileye yardım yapılmaz.

Kanunun amacı yardımdan önce ilgilileri bizatihi geçim imkânlarına kavuşturmaktır. Çalışmak isteyenlere iş bulunması, sahip ol

duğu taşınır ve taşınmaz mallarının değerlendirilmesi başta gelen işler arasındadır.

V — ASGARÎ GEÇİM HADDİNİN TESBİTİ :

A — Muhtaç asker aillerine yardım için her şeyden önce İl İdare Kurulunun asgari geçim haddini tâyin ve tesbit etmesi gerekmektedir.

İl İdare Kurulu, yapılacak yardımın nev'i ve miktarının tâyinini Belediye ve Köy İhtiyar Meclisine bırakarak asgarî geçim haddini o yerin özelliğine göre genel olarak tâyin ve tesbit eder.

Asgarî geçim haddi tayin edilirken, yaş farkı gözetilmeksizin, 1, 2, 3, 4, nüfuslu ailenin asgarî geçim haddinin ayrı ayrı tesbit edilmesi veya bir nüfuslu aileye tayin edilecek geçim haddi esas tutularak daha fazla nüfuslu aileler için takdir edilecek bir nisbet içinde artacak bir geçim haddi kabul edilmesi ilgili talimatda açıklanmıştır.

Asgari geçim haddinin tayin ve tesbitinde nüfus arasında yaş farkı gözetilmeyecektir.

B — GEÇİM UNSURLARI :

Geçim unsurları şunlardır :

- 1 — Yiyecek maddeleri,
- 2 — Yakacak maddeleri,
- 3 — Giyim eşyası,
- 4 — Barınma gideri,
- 5 — Müteferrik zaruri giderler (Temizlik gideri, ilâç parası, giyecek onarımı gideri v.s.)

Her bölüme giren madde ve ihtiyaçlara mahallî rayice göre değer biçilerek toplamı asgarî geçim haddi olarak kabul edilir. Bu yön İl İdare Kurulu kararında etraflıca açıklanmalıdır.

Asgarî geçimle ilgili çeşitli maddelerin sağlanma imkân ve koşullarının değişmesi ve özellikle fiat artışları karşısında ittihaz edilen kararın yeniden gözden geçirilmesi zaruridir. Bu bakımdan İl İdare Kurulunca alınan kararların her malî yıl başında yeniden incelenerek lüzumlu değişikliklerin yapılması ve geçim şartlarında

herhangi bir değişiklik yoksa mevcut karara göre yardıma devam edilmesine karar verilerek Belediye ve Köy idarelerine tebliği gerekmektedir. İl İdare Kurulu karan bir malî yıl için yardıma izin verdiğine göre yeni yıl yardımının zamanında yapılabilmesi için kararın vaktinde ittihazı icap etmektedir.

VI—YARDIMIN KESİLMESİ VEYA AZALTILMASI :

A — Kanunî sebep ve yetkiye dayanmaksızın görevinden ayrılmış olan askerin ailesine yapılmakta olan yardım, resmî ittilâ tarihinden itibaren, iltihakında tekrar devam olunmak üzere derhal kesilir.

Askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç ailelerine yardım yapılacağına göre, kıtasından kaçanların, izin süresini makul bir özüre dayanmaksızın kendiliğinden uzatanların müddetleri, her hangi bir mahkemece hapse mahkûm edilenlerin hapis cezaları muvazzaf veya ihtiyat hizmetlerinden sayılmayacağından bu cezanın infazı, firar ve izin tecavüzü süresince ailesine yapılmakta olan yardım kesilir.

Sanığın hapis cezasının infazı sırasında vaki yardı mtatbiki tahliyesi ve kıt'asına iltihakı gününe kadar geri bırakılır.

B — Yardım yapılmakta olan asker ailesi fertlerinden birinin ölümü halinde, ölenin mensup olduğu aileye, ölümün vukuu tarihinden itibaren geride kalan nüfus adedine göre yardım yapılır.

C — Doğum sebebi ile nüfusu artan aileye doğum tarihinden itibaren bağlı olduğu nüfus adedine göre yardım yapılmağa başlanır. Doğum suretiyle yardımın artırılabilmesi için, doğumun nüfus kütüğüne işlenmiş olması şarttır.

VII — GELİR KAYNAKLARI :

4109 sayılı kanunun 12 inci maddesi «Bu kanun mucibince tahsil ve tahsis olunacak paralar Belediye ve Köy bütçelerinde açılacak özel bir bölüme gelir ve karşılığı asker ailelerine yardım adı ile açılacak bölüme gider kaydolunur.» hükmünü kapsamaktadır.

Kanun metnine göre tahsil ve tahsis edilmedikçe bütçeye tahmine müstenit bir gelir kaydolunmayacağı gibi harcama yapılmadıkça da ödenek konulmaz. Şu hale göre, gelir ve gider bütçelerinde açılacak özel bölümler başlangıçta rakamsızdır.

Aynı maddenin son fıkrası, bu paraların asker ailelerine yardımından başka işlere ve maksatlara sarf olunamayacağı, yılı içinde sarf edilmeyen paraların ertesi yıl bütçesinde aynı bölüme kaydedilerek aynı hizmete tahsisen harcanacağı âmir hükmünü kapsamaktadır.

Bu duruma göre, önceki yıldan devredilen tahsil ve tahsis edilmiş paralar bütçeye gelir kaydedilir.

Gelirin ihtiyaca yeter olup olmadığını anlamak ve buna göre diğer gelirlere ne nisbetde baş vurulacağını tâyin etmek maksadı ile Belediye muhasebelerinde sırf bu işe tahsis edilmiş bir yardımcı defter tutulmaktadır. Asker ailelerine yardım ile ilgili gelirler şunlardır :

I — Bu kanunun 4. maddesi gereğince,

A — Bazı belediye vergi ve resimlerine en çok % 50 ye kadar yapılan zamdan hasıl olan gelir,

B — Belediye sınırı içinde istihlâk olunan hava gazının beher metre küpüne yapılan 20 para ve elektriğin beher kilovatına yapılan 1 kuruş zamdan elde edilen gelir,

C — Belediye sınırları içinde işleyen otobüslerin bilet bedelleri ve banliyö trenleri ile diğer muayyen tarifeli nakil araçlarının (Haliç vapurları hariç) birinci mevki bilet bedellerine yapılan 1 kuruş zamdan elde edilen gelir,

Bu zamanların hepsinin birden yapılması mecburi değildir. İhtiyaç nisbetinde ve hangisi uygun ise ona zam yapmaya Belediye Meclisleri yetkilidir. Bunlardan,

A işaretli fıkrada yazılı olanlar asılları ile birlikte belediyeler,

B işaretli fıkrada yazılı zamlar, faturalara zam suretiyle elektrik ve hava gazı müesseseleri,

C işaretli fıkrada yazılı olanlar ise bilet bedellerine eklenmek suretiyle nakil araçlarını işleten kişi ve müesseseler tarafından tahsil olunur.

1 — Bunların hangi süre içinde belediyelere yatırılacağı hususunda gün olarak kanunda tesbit edilmiştir.

2 — Kanunun 6. maddesi gereğince askerlikten tecil edilenlerden her erteleme yılı için tahsil olunan paralar,

3 — Bu gelirlerden hasıl olan miktar ihtiyaca yetmediği takdirde eksik kalan kısım Belediye Encümeni kararı ile o şehir ve kasabada oturanlar ile gerçek kişi ve tüzel kişiliği haiz ticarî şirketlere yapılan tevziattan hasıl hasıl olan gelir ile tamamlanır.

Bu suretle tevzi edilecek paranın en çok ne nisbet ve miktar üzerinden tahsil edileceği kanunun 7. maddesinde belli edilmiştir.

4 — Şehir sınırları dışında işleyen muayyen tarifeli nakil araçlarının birinci ve ikinci mevki bilet bedellerine Bakanlar Kurulu Kararı ile % 3 kadar zam yapılabilir. Bu zamandan hasıl olan gelir, işçileri Bakanlığı emrinde İller Bankasından açılan «Genel Hesap» a yatırılır.

Bu para asker ailelerine yardım yönünden bir fon karakterini taşımaktadır. Bakanlık bu hesaba yatırılmış paraları kendi ihtiyaçlarını sağlayamayan belediye ve köylere yardım için kullanır.

5 — Kanunun 11. maddesine göre muhtaç asker ailelerine yapılacak yardıma, Belediye ve Özel İdareler bir yıl önceki tahsilat toplamının en çok % 2 nisbetinde katılmağa mecburdurlar.

Kanunun gelir kaynağı ile ilgili 5. maddesi ile 8. maddesinin (2256 sayılı kanunla gümrük resmine munzam Belediye hissesine % 50 ye kadar) zam yapılmasına dair olan fıkrası 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 51. Maddesinin 9 fıkrası hükmü ile kaldırılmıştır.

5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 44. maddesi gereğince, 4109 sayılı asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki kanunun 4. maddesinin A fıkrası ile Belediye Meclislerine verilmiş bulunan zam yetkisi bu kanunun 8, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 ve 35 nci maddelerinde yazılı gelirlere uygulanacaktır. Bu gelirler :

Telefon abone ve konuşma ücretlerinden Belediye payı, nakil vasıtaları numara resmi, kara nakil vasıtaları resmi, deniz nakil vasıtaları, iskele ve rıhtımlardan alınacak geçiş resmi, ilân ve reklâm resmi, ölçü ve tartı aletlerinden alınacak muayene ve damga resmi, kantar resmi, hayvan alım satım resmi, tellâllik resmi, eğlence yerleri açılmasına dair ruhsat harcı, yer işgal resmi, kazan ve motorlardan alınacak resim, akaryakıt resmi, akaryakıt depo ücreti, kaynak sularından alınacak resim, yapı ruhsat ve denetleme harcı, süs köpekler resmi, tente, siper ve saçak resminden ibarettir.

VIII — GİDERİN TESBİT VE ÖDENMESİ :

Muhtaç asker ailelerine bir yıl içinde yapılacak yardım gideri, ilgililerden alınacak bildiriler üzerine gerekli inceleme ve araştırma yapıldıktan sonra Belediye Encümeni tarafından ittihaz edilen yardım kararlarına istinaden tesbit edilir.

Belediye Encümeni tarafından bir aileye yardım yapılmasına dair verilen karara 15 gün içinde itiraz edilmediği takdirde veya itiraz edilipte mahallî idare kurulunca kesin karar verildikten sonra o aile için muhtaç asker ailesine yardım defterinin bir sahifesi tahsis edilerek gerekli kayıt yapılır. Bu defterin şekli yönetmelikte belirtilmiştir.

Tahakkuk eden asker ailesine yardım parası, müracaat sırasına göre tahakkuk bordrosuna kayıt ve imza ettirilerek veya mühürlendirilerek istihkak sahiplerinin mutemedine bir ödeme fişi verilir.

Teşkilâtı dar olan Belediyelerde tahakkuk memuru aynı zamanda muhasip ve mutemetlik vazifesini de yapmakta ise istihkak sahibine fiş vermeksizin yardım parası ödenir.

Bizzat Belediye Saymanı tarafından yapılan ödemelere ait bordrolar günü gününe ödeme emrine bağlanarak kesin harcama yapılır. Ödeme mutemet tarafından yapılmış ise verilen avans tamamen sarf veya ihtiyaca yetmeyecek kadar azaldıktan sonra ita emrine bağlanarak mahsup işlemi yapılır. İhtiyaç halinde mutemede tekrar avans verilir.

Bu işlemler Belediye muhasebe usulü tüzüğüne göre yürütülür.

IX— KÖYLERDE YARDIM İŞİ

Kanunun 7. maddesinin 5. fıkrası Köy, Kasaba ve ziraat erbabından olan asker ailelerine yapılacak yardımın tercihan İMECE ve AYNİYAT suretiyle temin edileceğini âmirdir.

Yardımın kısmen de olsa aynî yapılması ayrı teşkilâta ihtiyaç göstereceği gibi bir çok müşkülâta da sebep olacağından yönetmeliğin 32. maddesine göre bunun mahallî icap ve koşullara göre takdiri yetkisi Belediye Encümenine bırakılmıştır.

Köylerdeki asker ailelerinin büyük çoğunluğu ziraat erbabı olduğu gibi köyün geçim ve yaşayış durumu, köy bütçesinin bünyesi

de yardımın imece ve ayniyat suretiyle yapılmasına daha uygun ve elverişli bulunduğundan kanun hükümlerine uyularak köylerde asker ailelerine imece ve ayniyat suretile yardım yapılmaktadır.

Yardım isteği muhtar ve ihtiyar meclisine sözlü veya yazılı olarak yapılır, ayrıca bildiri istenmez. Muhtar ve İhtiyar Meclisi ilgilinin durumu incelendikten sonra, yardıma muhtaç olduğunu anlarsa gerekli karar verir ve karar defterine yazar. Bu kararda :

Yardım isteyenin adı ve soyadı, askere gidenin nesi olduğu, askerin adı ve soyadı, askere alındığı tarih, sınıfı, hangi aylarda, ne suretle ve ne miktar yardım yapılacağı açıklanacak ve kararın ilgiliye tebliğ edildiği yazılacaktır.

Bu konu ile ilgili kararlarla tesbit olunan imece, ayniyat ve para yardımı miktarı toplanarak genel toplam bulunduktan sonra, o yıl salma ile mükellef olan köylere ve köyde maddî alâkası bulunanlara verdikleri salma haddini geçmemek üzere tevzi edilir. Bu dağıtıma karşı yapılacak itirazlar köyün bağlı bulunduğu ilçe veya İl İdare Kurulunca tetkik olunur.

Köylerdeki yardımın büyük kısmını ayniyat ve imece yardımı teşkil ettiğine ve para yardımı az olduğuna göre köylere merkez fonundan yardım yapılmamaktadır. Kuraklık, sel ve su baskını, gibi tabii afetler yüzünden toprak ürünlerinin % 60. ından çoğu hasara uğrayan ve halkı esasen fakir olan köylerdeki muhtaç asker ailelerine merkezden yardım istenebilir. Bu takdirde Bakanlığa İlçe itibarıyla gönderilecek cetvele İl Daimî Komisyonunun kararı eklenir. Bu karar ve Valiliğin yazısı da sözü geçen köylerin durumlarının yardımı gerektirecek derecede ağır olduğu etraflıca müdellel şekilde belirtilmelidir.

Köylerde asker ailelerine yardım işleri mahallî Mâlkiye âmirlerince sıkı bir izleme ve denetime tabi tutulmalı, görülen hata ve yol suzluklar zamanında giderilmelidir.

X — İKAMETGÂHIN BULUNDUĞU YERDEN AYRILANLAR :

Yönetmeliğin 48. maddesine göre «yardım görenler» tabirinin yardım yapılmaya başlanmadan önce ikâmetgâhlarını askerin sevk edildiği mahalden gayri bir yere nakledenlere veya ikâmetgâhları askere sevk edildiği tarihte başka bir yerde bulunan ailelerine ma-

tuf bulunmamakta olduğu açıklanmak suretiyle askerin sevk edildiği tarihte ikametgâhı nerede bulunursa bulunsun yardım için ilk müracaat ettiği tarihteki ikametgâhının bulunduğu mahallin yardımını göreceği belirtilmişti.

Para yardımını tercih etmesi sebebiyle köylerdeki asker ailelerinin sevkten önce veya askere sevk anında şehir ve kasabalara yerleşerek buralarda ilk müracaatlarını yaptıkları, bu akının gittikçe arttığı ve bu durumun o yer Belediyeleri için uygulanan asgarî geçim haddi kararlar çerçevesi içinde oldukça ağır malî külfet ve sıkıntıya sebep olduğu anlaşılmaya üzerine yönetmeliğin bu maddesinin değiştirilmesi zorunluğu karşısında kalındı.

10/1/1950 gün ve M. İ. Gn. Müdürlüğü 2. D. Bşk. 621 316/193 sayılı genelge ile yönetmeliğin 48. maddesi değiştirildi. Bu değişikliğe göre : 4109 sayılı kanunun geçici komisyon mazbatasının 3. maddesine ait kısımda «yardım görenler ikametgâhlarını, şartları daha müsait yerlere nakletseler dahi yine askere gidenin askere gittiği tarihteki ikametgâhının bulunduğu mahallin yardımını ve yine o mahalden alacaklardır.» denilmekte olduğundan yardım görenler yardımlarını, askere gidenin askere gittiği tarihteki ikametgâhının bulunduğu mahallin yardımını alırlar.

Yardım yapılmaya başlandıktan sonra, ikametgâhlarını başka yerlere nakletmiş olanlar dahi ilk yardım gördükleri mahallin yardımını görürler. Bu gibilerin yeni ikametgâh yerlerine ne maksatla gittikleri ve orada ne işle iştigal eyledikleri mahallinden takip ve geçim durumlarında esaslı bir değişiklik olmadığı takdirde muhassas yardım parası muntazaman adreslerine gönderilir.

Belediye ve Köy Muhtar ve İhtiyar Meclislerine düşen en önemli görevlerden birisi de, bu kanun gereğince yurttaşlara yükletilecek mükellefiyetlerin ihtiyaç azaldıkça ihtiyacı karşılar hadde indirilmesi iş ve işlemleridir.

BAZI RESİM EV HARÇLARDAN MUAFİYET :

Bu kanunun uygulanabilmesi ile ilgili işlemler dolayısıyla düzenlenecek her türlü evrak, ilgililer tarafından vuku bulacak her türlü müracaat ve itirazlar her türlü resim, harç ve kayıt ücretinden muaftır.

XI — İDARİ YARGI YOLUNUN AÇILMASI :

Kanunun 7. maddesinin sonndan bir önceki fıkrasında İdare Kurulu kararının kesin olduğu açıklanmakta ve son fıkrası da «Bu kararlar aleyhine herhangi bir kanun yolu ile itiraz edilemez» hükmünü kapsamakta idi.

Bu hüküm ile idare kurulu kararma karşı İdarî dava yolu kapanmış olduğundan, Anayasanın 114. maddesine aykırı bulunan bu hüküm 24/1/1963 günü yürürlüğe giren 163 sayılı kanun ile kaldırılmıştır.

Anayasanın 114. maddesinin birinci fıkrası gereğince idarenin hiç bir eylem ve işlemi hiç bir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.

XII — SONUÇ :

4109 sayılı kanun, özellikle 1941 - 1946 yılları içinde tedvinindeki ruh ve maksada uygun şekilde tatbik edildiği yerlerde iyi ve olumlu sonuçlar vermiştir.

Ağır geçim darlığı çeken asker ailelerinin sıkıntıları hafifletilmiş, yurt savunmasında görev alan kişilerin gözlerinin arkada kalmaması ile ilgili lüzumlu tedbirler alınmıştır.

Şurasını esaslı şekilde belirtmek gerekir ki, bu konuda en ağır yük mahallî Mülkiye âmirlerine düşmüştür. Fedakârlık ve feragat timsali olan idarecilerimiz kanunun uygulanmasında azamî hassasiyet göstermişlerdir.

Kanun, yurt gerçekleri yönünden duyulan bir ihtiyacı karşılamakta, olumlu sonuç alınabilmesi mahallî idare âmirlerinin sıkı denetim ve yorulmaz izlemelerine bağlı bulunmaktadır.

KÖY VE BELEDİYE AYIRIMINDA KISTASLAR

PLÂN

Dr. Nuri TORTOP
İçişleri Bakanlığı M. İdareleR
Gn. Md. Şb. Md.

- I. Köy ve belediye ayırımının mevzuatımızda yeri.
- A — Ana kanunlarımıza göre köy ve belediyenin tanımı.
 - B — Köy ve belediye tefrikinde kıstaslar.
 - a) Nüfus esası
 - b) Görev esası
 - c) Yetki ve Hak esası
 - d) Gelir ve diğer esaslar (organları v.s.)

- II. Ayırimda ele alman kıstasların değeri.
- A — Kıstasların kuvvetli ve zayıf tarafları.
 - B — Müşterek ve ana kriterler neler olmalıdır.

I — Köy ve Belediye Ayırımının Mevzuatımızda Yeri :

Genel olarak diyebilirizki, belediyeler ilgili ana hükümler Belediye kanununda ve köylerle ilgili ana hükümlerde köy kanununda yer almıştır. Bununla beraber diğer bir çok kanunlarda da belediye ve köylere bazı görevler verilmiştir. Biz burada, evvelâ, köy ve belediyenin ne olduğunu anlamak için temel kanunlarımıza göre bunlardanda ve anlaşılması lâzımgeldiğini tetkike çalışacağız. Bilâhare de muhtelif kıstasları ele alacağız.

A — Ana kanunlarımıza göre köy ve belediyenin tanımı :

a — Köy 442 sayılı köy kanununun nci maddesine göre nüfusu 2000 den aşağı yurlara köy denileceği yazılıdır. Esas unsur görünüşte bu olmakla beraber kanun koyucu köyün ayrıca bir tarifini

vermeye çalışmaktadır. Aynı kanunun 2 nci maddesine göre «cami; mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler, denilmektedir. Bu tarife göre köy kavramı içine başlıca iki unsur dahil olmaktadır.

1 — Orta malları olmak.

2 — İnsan topluluğu bulunmak.

Birinci unsura göre cami; mektep, otlak, yaylak ve baltalıklar orta malı sayılmıştır. İnsan topluluğundan da bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar topluluğu kastedildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki açıklamamıza göre, bir yerin hukuki bakımdan tüzel kişiliği haiz köy addedilebilmesi o yerde bir insan topluluğunun bulunması ve bu insan topluluğunun bazı orta mallarına sahip olması gerekmektedir bu iki unsurun yekdiğerini tamamlaması icap eder. Köy kanunu birinci maddesinde, bu topluluğun ikibin nüfustan az olmasını açıklamış ve 89 uncu maddede de köy kanununun kadın ve erkek nüfusu yüzelliden yukarı olan köylerde tatbik edileceğini zikretmiştir.

Şu halde, tüzel kişiliğe haiz bir topluluk olarak köyün nüfusunun yüzelli ile ikibin arasında bulunması gerektir. Bir yerin hukuken köy addedilebilmesi için esaslı şart da budur. Orta mallarının bulunmaması acaba bir yerin köy olmasına mani teşkil edebilir mi? Tatbikatta orta malı olmayan bir köy topluluğuna raslanmaz isede, nazari olarak düşünürsek, hukuki bakımdan köy kanununun tatbiki yalnız nüfus esasına bağlanmıştır. Orta mallarına ait hüküm sadece fiili durumu, tesbitten başka bir mana ifade etmemektedir.

Nüfusu yüzelliye geçen yerlerin Köy Kanunu şumulüne girmesi ve tüzel kişiliği haiz olması otomatik değildir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 2 nci maddesinin C bendi gereğince «yeniden köy kurulması Bayındırlık ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının mütalâası alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının tasvibi ile yapılır.

Nüfusu yüzelliye geçmiyen yerler ise köy kanununun anladığı manada tüzel kişiliği haiz bir kuruluş değildir. Buralar yayla, oba, mezra gibi çeşitli isimler alırlar. Köy kanununun 89 uncu maddesine göre etrafındaki köylerden birine bağlanırlar. Veyahut vah veya kaymakam bu gibi yerlerde köy kanununun hangi maddelerinin tat-

bik edileceğini belirtirler. Aksi halde eski göreneklerine göre idare olunurlar.

b — Belediye :

Belediye kanunumuz daha ilk maddesinde belediyenin bir tarifini vermeye çalışmıştır. Bu açıklama bize daha ziyade belediyenin fonksiyonunun ne olduğunu belirtmektedir: «Belediye beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir». Bu açıklama bize şu esasları vermektedir.

1 — Belediye bir tüzel kişidir.

2 — Beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve medenî ihtiyaçlarına cevap verir.

Yukarıdaki iki unsur belediyeyi diğer teşekküllerden ayırdet- meye kâfi değildir. Vilâyet ve köyde tüzel kişiliği haiz ve aynı mahallî müşterek ihtiyaçların giderilmesi için çalışır. Ancak belediye mevzuatımızın diğer maddeleri ile belediyelerin faaliyet sahaları ayırdedilebilir. Bunların ekserisi münhasıran belediyelere verilmiş olan ve medenî ihtiyaçlara taallûk eden vazifelerdir.

Belediye kanunumuz belediyenin ne olduğunu yukarıda izah ettiğimiz ifadelerle izaha çalışmış Köy Kanununda olduğu gibi köy tarifine benzer bir belediye tarifi vermemiştir. Ancak Köy Kanununun birinci maddesi ve Belediye Kanununun yedinci maddesi hükümlerinden; bazı neticeler çıkarabiliriz. Köy Kanununun birinci maddesinde iki bin ile yirmi bin nüfuslu yerlere kasaba ve yirmi binden fazla nüfuslu yerlere de şehir denileceği ifade edildiğine göre ve Belediye Kanununun yedinci maddesine göre de belediyeler iki bin nüfustan fazla yerlerde kurulacağına göre şehir ve kasabalar belediye demektir. Ayrıca nüfusu iki binden az olan vilâyet ve kaza merkezlerinde belediye teşkilâtının kurulması mecburi olduğundan buralarıda belediye sayılmaktadır.

Bu açıklamalarımızla biz burada genel olarak belediye ve köy denilince ne anlaşılmak lâzım geldiğini izaha çalıştık. Kuruluş usulleri ve diğer teferruatına girmedik.

B. KÖY VE BELEDİYE TEFRIKİNDE KISTASLAR :

Bundan önceki bölümde genel olarak ve ana kanunları ele alarak köy ve belediyeyi tanımağa çalıştık. Bu izahımız, ilk nazarda bi-

ze, köy ve belediye arasındaki esas ölçünün, ne olduğunu göstermektedir, Bir defa, gerek köy kanunu, gerekse belediye kanunu bu hususta bir tarif vermeye çalışmıştır. Köy, orta malları olan bir insan topluluğunun bağ bahçe ve tarlaları ile teşkil ettiği topluluktur. Buradaki orta malları tabiri bir nevi tüzel kişiliğe atif olarak telâkki edilebilir. Belediye kanununa göre de, belediyenin bir tüzel kişi olduğu ve beldenin müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef olduğu belirtilmektedir. Fakat bu tarifler bize tam manasile köy ile belediye arasındaki farkı ve kıstasları bulmağa ve ayırmağa kâfi değildir. Esasen belediye ve köy arasındaki ayrılıklar sadece bundan ibaret de değildir. Onun için kanunlarımızda mevcut diğer ayrılıkları ve prensipleri bulmak, ortaya koymak gerektir.

a — Nüfus esası :

Belediye ve köyü birbirinden ayıran en hakim kriter ve esas nüfusa istinat etmektedir. Filhakika bu iki hükmü şahsiyetin nüfus sınırı iki bindir. İki binden az olanlar köy ve yukarı olanlar da belediye teşkilâtı bulunan beldelerdir.

Nüfus kriteri, böylece yalnız belediye ve köy tüzel kişilerini birbirinden ayırtetmekle kalmamakta, gerek belediyelere gerekse köylere verilen bir çok görev ve mecburiyetlerin ayırımında da rol oynamaktadır. Bu suretle aynı zamanda belediyeler esasında da büyüklüklerine göre bazı ayırımlar yapılmasına imkân vermektedir. Muhtelif kanunlara göre nüfusları nazarı itibara alınarak belediyeler arasında yapılan ayırımları şu şekilde sıralayabiliriz :

1 — Belediye sınırları, **seksen binden fazla nüfuslu beldelerde** belediye meclisinin kararı ve idare heyetinin muvaffakatı ve İçişleri Bakanlığının inhası üzerine Bakanlar Kurulunun tastiki ile, diğer yerlerde vilâyet idare heyetinin tastiki ile kafileşir (B1 K. md. 5)

2 — Belediye şubeleri, ancak **nüfusu seksen bini** geçen beldelerde ve nüfusunun arazi üzerine yayılışı itibariyle muhtelif kümelerden müteşekkil olan beldelerde teşkil edilebilir (1580 sayılı K. md. 10)

3 — Belediye teşkilâtı olan ve **nüfusu üç binden az olan** kasabaların içme suları DSİ Umum Müdürlüğü tarafından ele alınmaktadır. (7478 sayılı K. md. 15).

4 — Belediye meclislerine seçilecek aza miktarı o yerin nüfusuna göre değişmekte ve **3000 nüfusa** kadar olanlarda en az 12 aza kabul edilmektedir. (1580 sayılı K. md. 21).

5 — **Nüfusu elli binden az** olan beldelerin su, elektrik, mezbaha harita, imar plânı işlerine belediye kanununun 110 ncu maddesinde harita, imarharita, imar plânı, su, elektrik, mezbaha, kanalizasyon işleri için yardımda bulunulur. Masrafı az olanlar öne alınır ve masrafı müsavi olanlar arasında **nüfusu en çok** şehir ve kasabalar öne alınır (B. K. 110/19 fıkrası. 5116 sayılı kanunla eklenen).

6 — **Nüfusu 70 binden yukarı** belediyelerde lüzum görüldüğü takdirde meclis azasına huzur hakkı verilir. Kararın İçişleri Bakanlığınca tasvibi şarttır. (B. K. 156).

7 — Belediye kanunu tatbik edilen ve **nüfusu on binden yukarı** olan yerlerin harita ve müstakbel imar plânını ve içme suları ile spor alanları ile lağım işlerinin 2490 sayılı artırma, Eksiltme ve ihale kanunu hükümleri çerçevesinde yaptırmaya İçişleri Bakanı mezdur. (2763 sayılı K. md. I). Nüfusu on binden eksik belediyeler bütçelerinin müsaadesi halinde yukarıda yazılı işlerin ifası için bu kanun hükümlerinden istifade etmeği İçişleri Bakanlığından talep edebilirler (2763 sayılı K.md.7)

8 — 394 sayılı Hafta Tatili Kanunu ve 6301 sayılı Öğle Dinlenmesi Kanununun nüfusu **on binden yukarı olan** beldelerde tatbiki mecburidir. **On binden az** nüfuslu yerlerde belediye meclisinin karar ve ilânı şartı ile ancak tatbiki kabildir.

9 — Nüfusu **on binden** fazla olan mahallerde belediyeler bir süt çocuğu muayene ve müşavere evi tesis ederler. Nüfusu **kırk binden** fazla olan mahallerde bunlara merbut olmak üzere bir (SÜT DAMLASI) tesis edilir. Nüfusu yüz **binden** fazla olan mahallerde bu müesseseler ihtiyaca göre tezyit olunur (Umumi H. K. 1593. Md. 162).

10 — Yüz binden fazla nüfuslu yerlerde satışa çıkarılacak sütle ve çiğ yenecek kremalarla kahvaltılık paket yağlarının pastörizasyonu mecburidir (Umumi H. K. md. 170 ek 1952 – 5882).

11 — Her şehir ve kasaba belediyeleri o şehrin ve kasabanın vüs'at ve nüfusunun adedine göre icap eden büyüklükte küçük çocukların temiz hava almasına mahsus bir veya müteaddit bahçeler ve spor meydanları vücade getirmeğe mecburdur (Umumi H. K. md. 168).

12 — Nüfusu **yirmi bini geçen** şehirlerde umumi caddelerde veya belediyelerce tayin edilecek mıntikalar içinde hayvan ahırını bulundurulması memnudur. (U. H. K. md. 246)

13 — **Elli binden** fazla nüfuslu şehirlerde belediyeler ikâmetgâhı sıhhi şartlarını daima nazari tetkikle bulundurmak üzere bir meskenler idaresi tesisine mecburdurlar (U. H. K. md. 253)

14 — Nüfusu **yirmi bin** veya daha ziyade olan şehir ve kasabalar belediyeleri bu kanunun meriyeti tarihinden itibaren üç sene zarfında şehir ve kasabanın tevsii ve islahı için bir müstakbel şehir projesi tanzim etmeğe mecburdur. (U. H. K. md. 262)

15 — Nüfusu **yirmi binden az** veya **beşbinden fazla olan şehir** ve kasabalar belediyelerinde nüfusları her iki nüfus tahriri devresi arasında yüzde on beş miktarında bir çoğalma gösterdikleri taktirde bu tarzda bir proje ihzarına mecbur oldukları gibi nüfusu her neye malik olursa olsun 228 nci maddede yazılı olduğu veçhile icma ve kaplıca mahalli olarak kabul edilen şehir ve kasabalarda bu projeyi, tanzim ettirirler (U. H. K. md. 263)

16 — **Beş binden yukarı** nüfuslu beldelerde istikamet plânları yaptırmaya belediyeler mecburdur. İmar ve kanalizasyon plânlarını da yaptırmaya mecburdur. Beş binden az olan yerlerde belediye meclisleri imar ve kanalizasyon plânlarının yaptırılmasına karar verebilirler. (6785 sayılı K. md. 26)

17 — İller Bankasında İmar ve İskân Bakanlığı emrinde toplanan paralardan %80'i her ay sonunda Bankaca **son nüfus sayımındaki nüfus** miktarlarına göre belediyelere dağıtılır (5237 sayılı K. md. 40).

Yukarıda muhtelif kanunlara göre nüfusları nazara alınarak belediyeler arasında yapılan ayrılıkları inceledik. Bunların değerini ve isabet derecesini incelememizin ikinci kısmında münakaşa edeceğiz.

Köylere gelince ; Belediyeler kadar karışık olmamakla beraber köyler arasında da nüfusları nazarı itibara alınarak bazı ayrımlar yapıldığını görüyoruz. Bunların en başında şüphesiz köy kanununun kadın ve erkek nüfusu yüz elliden yukarı olan köylerde tatbik edilmesidir (Köy. K. md. 89) Keza nüfusu binden az olan köylerde ihtiyar meclisine 8 ve binden fazla olan köylerde on iki kişi seçilmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânına (1963 - 1967) göre, 1964 yılı programında **nüfusu ikiyeüz ellinin** altında bulunan köylere iskân politikasına uygun olarak okul yapılmaması zikredilmektedir. Köylerde yapılacak okul tipleri yani kaç dershanelik olacağı o köyün nüfusuna göre tesbit edilmektedir. 150 - 400 nüfusa kadar bir; 400 - 800 nüfusa kadar 2, 800 - 1500 nüfusa kadar 3 ve 1500 nüfustan fazla olanlarda da 5 derslik yapılmaktadır.

b - GÖREV ESASI :

Belediye ve köylere kanunlarla verilmiş olan görevler mahiyeti itibariyle birbirinin aynı değildir. Keza bu görevlerin verilişinde hakim olan prensiplerde değişiktir, Köy Kanununa göre köye verilen görevler :

- 1 — Mecburi görevler (md. 13)
- 2 — İhtiyari görevler (md. 14)

olmak üzere iki kısma ayrılmış ve bu ayırmada köyün büyüklüğü, nüfusu veya gelir durumu gibi herhangi bir ölçü nazari itibare alınmamıştır. Mecburi görevler bütün köyler için yapılması mecburi olanlardır. Köylünün isteğine bağlı olanlarda bütün köyler için farksızdır. Yalnız köylünün isteği ve vali veya kaymakamın rızası ile ihtiyari hizmetler mecburi görevler arasına alınabilir (Köy. K. md. 12).

Belediyelere gelince; belediyelerin mecburi ve ihtiyari olan görevleri, köy kanununda olduğu gibi ayrılmamıştır. Bir hısım vazifeler (15. nci maddenin 1-39, 41-44, 47-52, 57, 74, 76 ncı fıkralarında sayılan) bütün belediyeler için mecburidir. Diğer vazifeler ise, belediyelere gelirleri nazari itibara alınarak verilmiştir.

Gerek köylerin ve gerekse belediyelerin görevlerinin tayininde tatad prensibi hakim olmuştur. Bu teşekküller ancak kendilerine kanunlarla verilmiş olan görevleri ifa edebilirler. Görevlerin verilmesinde değişik kriterler esas alınmıştır. Bu görevler yalnız ana teşkilât kanunlarında değil diğer kanunlarda da yer almıştır. Bunlar arasında en önemlisi 1593 sayılı Umumi Hıvzısıhha kanunu zikredilebilir. Umumi Hıvzısıhha Kanununda da nüfus veya gelir vs. gibi hiç bir kriter nazara alınmaksızın bütün belediyelere verilmiş görevler olduğu gibi, yalnız nüfus nazara alınarak verilmiş görevlerde vardır.

Köy ve Belediyelere verilen görevler arasındaki fark, sadece bunların ayrı ayrı kanunlar ve başka kriterlere göre tanzim edilmiş olanlarında değildir. Görevlerin mahiyetleride değişiktir meselâ köy-

lere verilen görevler köy hayatının şartlarına ve icaplarına göre düzenlenmiştir. Sırf köye has ve köyün bünyesine uygun görevler vardır. Meselâ evlerde odalarla ahırları bir duvarla birbirinden ayırmak, kuyu ağızlarına bir arşın yüksekliğinde bilezik ve etrafını iki metre eninde harçlı döşeme ile çevirmek, köy odası yapmak (Köy K.13-12,), köy namına nalbant, bakkal, arabacı dükkânları yapmak (K. K. 13/20), köyün orta yerinde ve mümkün olmazsa kenarında bir meydan açmak (K. K. 13/11) gibi görevler sırf köyün bünyesine ve özelliğine uygun olan görevlerdir. Köyün vazifelerinden örnek alarak ancak bazılarını yukarıda temas ettik. Diğer vazifelerinde büyük bir kısmı sırf köy bünyesine uygun kanunun çıktığı zamanki köy hayatının gerçeklerine dokunan vazifelerdir. Bu neviden vazifelere belediye mevzuatında raslanmaz. Köy hayatı bakımından bazı konuların halli şekilleri mütevazî olarak ele alınmıştır (kuyular ve yüznumaralar gibi) halbuki kasabalarda ve belediye teşkilâtı olan yerlerde tazyikli içme suyunun getirilmesi kanalizasyon yapılması veya daha muntazam kanallar inşaatı idealdir. Keza nalbant, bakkal, arabacı gibi dükkânlar yapmak, berber tutmak köy hayatının gerektirdiği bazı zaruretlere cevap verme bakımından düşünülmüştür. Halbuki belediyesi bulunan bir yerde bu neviden ihtiyaçların nüfusun kalabalığı dolayısıyla serbest meslek erbabı tarafından kendiliğinden karşılanmış olacağı düşünülmüştür.

Yine köy hayatının gerçeklerine uygun olan diğer bazı misaller zikredebiliriz :

- 1 — Bir hayvana götüremeyeceği kadar yük yüklettirmemek,
- 2 — Köyde bir çamaşırlık yapmak (ihtiyari),
- 3 — Köye ortaklama her türlü ziraat, pulluk, orak, harman makineleri almak (ihtiyari)
- 4 — Köyde peynir ve yağ yapmak için makina almak (Köy K. 14/13)
- 5 — Köylünün bilgisini artıracak kitap getirtmek (Köy. K. 14/20),
- 6 — Kazaen yanan veya yıkılan fukara evlerini bütün köy yardımı ile yapmak (Köy K. 14/22),
- 7 — Köy namına iyi cinsten boğa, aygır, teke, koç satın almak (Köy K. 14/28),

8 — Hükümet tarafından sağlık işlerinde kullanılmak üzere verilecek ilaçları korumak (Köy K. 14/31),

Örnek olarak yukarıda sıraladığımız vazifeler belediyelerde mahiyet itibarile benzerleri bulunmuyan vazifelerdir.

Belediyelerin görevleri yukarıda belirttiğimiz gibi her belediye için mecburi olanlar ve gelirleri esas tutularak mecburi olan vazifeler ve bunların dışında birde ihtiyari olan görevler olmak üzere ayrılmıştır. İhtiyari görevlerin tesbitinde köylerde olduğu gibi hiç bir kıstas esas tutulmamıştır. Fakat bunlar tatbik edilirse mahiyetleri itibariyle büyük şehirlerin bünyelerine uygun pahalı müesseselerdir. Belediyeler ayrıca kanunda yazılı olan görevlerden başka işlere teşebbüs edebilirler. Filhakika Belediye Kanununun 19/1 maddesine göre «belediye idareleri kanununun kendilerine tahmil ettiği vazife ve hizmetler ifa ettikten sonra belde sakinlerinin, müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra ederler. » Bu madde belediyelere serbestlik vermekte isede, tatbiki bütün vazife ve hizmetleri ifa etmeğe bağlı olduğundan pratik önemi yoktur.

d — YETKİ VE HAK ESASI :

Belediye mevzuatımızda belediyelerin hak, yetki ve imtiyazları ayrı bir başlık altında tesbit edilmiştir. Belediye Kanununun 19 ncu maddesine göre belediyeler :

1 — Kendilerine verilen vazife ve hizmetleri ifa ettikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra ederler.

2 — Vergi ve resimlerini tarh ve tahsil ederler.

3 — Belediye sınırı dahilinde doğrudan doğruya su, havagazı, elektrik, tranvay tesisâtı kurmak ve mücavir deniz nakliyatını deruhde ve ifa etmek veya imtiyaz vermek, çöp vesaireyi toplamak, idare etmek, muayyen mıntıkalar arasında yolcu nakil vasıtası işletmek, mezbahada kesilen etleri nakletmek belediyelerin hakkıdır?

4 — Belediye sınır dahil ve haricinde menkul ve gayrimenkul mallara tasarrufa bey, icar, isticar, ikraz, istikraza, teberruatın kabulüne sulh ve ibraya ehildir.

5 — Belediye daireleri umuma ait akar olmayan açık ve kapalı mahalleri emlâk vergisinden muaftır. Vergi ve resimleri ile hide-

matı ammeye mahsus ve akar olmayan emval ve eşyası üzerine haciz konulamaz.

6 — Tastikli imar plânlarının tatbiki dolayısıyla yapılacak istimlak bedellerinin tediyesine, istimlâkin gayesine ve imar plânına uygun olarak yapılacak tesislerin meydana getirilmesine, tahsis olunmak üzere belediyelerce en çok (20) yılda itfa olunmak kaydile ve Türkiye Emlâk Kredi Bankası kefaletile kanundaki diğer şartları yerine getirmek suretiyle tahvil çıkarabilirler?

Belediyelerin hak yetki ve imtiyazları başlığı altında tanınmış olan özellikler, esasında bir kısmı tüzel kişilik vasfından dolayı yapabilecekleri şeylerdir. Meselâ yukarıda dördüncü maddede zikrettiğimiz mal edinme, sulh, ibra v.s. yi tüzel kişi olarak yapabilirler.

Köy kanununda, köylerin yetki ve hakları başlığı altında bir kısım yoktur. Buna rağmen mümasıl bazı hak ve yetkilerin köylerde tanındığını müşahade edebiliriz. Şöyleki; köyün orta malı kanun karşısında devlet malı gibi korunur. Bu türlü mallara el uzatanlar devlet malına el uzatanlar gibi ceza görürler (Köy. K. md. 8) hükmü ve Danıştay içtihatlarına göre köy orta mallarına da belediyelerinki gibi haciz konulamaz. Köy orta mallarının vergi muafiyeti, bina ve arazi vergisi kanununa göre tanınmıştır. Gene 37 nci maddesinin 4 üncü fıkrasına göre ihtiyar meclisi kararı ile köy işlerine harcanacak parayı muhtar toplar. Demekki köylerde kendi vergilerini tarh ve tahsil ederler. 17 nci maddenin 13 ncü fıkrasına göre «köyde satılmak için kesilen hayvanlardan alınacak para (zephyie resmi) » köy paralan arasmda sayılmıştır. Keza köye su getirmek (K. K. 13/2) elektrik tesisatı vücuda getirmek (Köy K. 14/32-6250 sayılı kanunla eklenen fıkra) köy görevleri arasmda olduğuna göre, belediyeler gibi bunların köyler için bir hak olmasına mani bir hal yoktur buna mukabil, yukarıda üçüncü maddede zikrettiğimiz belediye sınırı dahilinde muayyen mıntıkalar arasmda muhtelif yolcu nakil vasıtalarını işletmek hakkı gibi benzer bir hükme köy mevzuatmda raslıyamıyoruz. Fakat bunu men eden ve bir hüküm olmadığına göre köylerinde bu nevi teşebbüslerde bulunabileceği kanısındayız.

Şu noktaya işaret etmeliyizki, belediyeler için yukarıda saydığımız hizmetler bir nevi yetki, hak ve imtiyaz mahiyetinde tanınmış oldukları halde köyler için Köy Kanununun muhtelif maddelerine birer vazife mahiyetinde serpiştirilmiştir. Bundan bir başka mana dahaçıkarılabilir köylerde bu nevi hizmetler bir nevi yetki ve hak ma-

hiyetinde tanınmadıklarına göre başka şahıs veya teşebbüsler tarafından da deruhte edilebilirler.

d — GELİR VE DİĞER ESASLAR :

I — GELİR :

Belediye ve köylerin gelir durumu bu iki teşekkülü birbirinden ayırmak için nüfus kriterinde olduğu gibi kesin bir ölçü değildir. Yani şu kadar geliri olanlar köy veya şu kadar geliri olanlar belediye olur gibi bir kıstas yoktur. Ancak köylerde belediye teşkilâtı kurulurken diğer şartlarla birlikte belediyenin gelirlerinin kanunlarında yazılı hizmetlerin ifasına yetip yetmeyeceğine dair karar ve valiliğin mütalâası (B. K. md. 7) istenmektedir. Ama bu gelirin sınırının ne olduğu hususunda bir açıklama yoktur. Gelir, köy ve belediyeyi birbirinden ayıran bir kıstas olmaktan ziyade, bu idarelerin, bilhassa belediyelerin pek çok görevlerinin tayininde mühim bir ölçü olmaktadır. Gelirin az veya çok oluşuna göre belediyelere yeni vazifeler yüklenmekte veya bu vazifelerden gelirleri az ise muaf olmaktadır. Belediye Kanununun 16 ncı maddesine göre, varidatı elli bin liradan fazla olan, ikiyüzbin liradan fazla olan olmak üzere, üç sınıfa ayrılarak bu idarelere yüklenilmiştir.

İller Bankasında, belediyelere verilecek krediler için banka ortaklık payının ayrılmasına esas olan bütçelerdeki adi gelirlerin en çok muayyen bir yüzdesi ile (gelir durumuna göre) muayyen bir yılda karşılayacakları miktarı geçmemesi icap etmektedir

Kanuni payların ayrılmasında da belediyelerin aşağıda görüldüğü gibi gelir durumları nazarı itibare alınmıştır :

a — İller Bankası için yıllık gelirleri tahsisatının yüzde beşi (4759 sayılı K. md. 3)

b — Beden terbiyesi payı için geliri elli bin liradan fazla olan belediyelerin bir seneden evvelki tahsilât yekünlarının yüzde dördü (3530 sayılı Kanun madde 19/c).

c — Korunmaya muhtaç çocuklar için bir evvelki yıl tahsisat- larının en az yüzde biri nisbetinde (6972 sayılı K. Md. 8).

d — İş ve İşçi Bulma Kurumu parayı alarak bütçeleri yüz bin liradan iki milyon liraya kadar olan belediyelerce gelirlerinin yüzde

yirmi ve bütçeleri iki milyon liraya kadar olan belediyelerce gelirlerinin yüzde biri (5562 sayılı K. Md. 13/B).

e — Halk Bankası için hisse senedi karşılığında yüzde yarım nis- betinde (5652 sayılı Kanun Madde 14/B).

f — Sivil Savunma ödeneği olarak gelirlerinin yüzde yarımı nis- betinde (7126 sayılı Kanun madde 37).

g — İlköğretim ödeneği olarak her yıl genel gelirlerinin en az yüzde beşi oranında hisse ayrılır. (222 sayılı Kanun madde 76).

Ayrıca belediyelerin kat'î hesap ve muhasip hesaplarının tetkikinde varidat durumları nazarı itibara alınmıştır Sayıştay Kanununa göre (madde 68) kanun yürürlüğe girdiği sene ya tekaddüm eden, üç senelik bütçelerindeki varidatın tahsilât miktarlarının vasatısı otuz bin lira ve daha yukarı olan belediyelerinki ikinci derecede Sayıştayın tetkik ve muhakemesine tabidir.

Yukarıdaki misallerimiz bize gösteriyorki, gelir durumları nazara alınarak belediyeler arasında muhtelif tefrikler yapılmaktadır.

Köylere gelince ; belediyeler gibi gelir durumları nazarı itiba- re alınarak köyler arasında ayırım yapıldığı haller çok değildir. Ancak bunlardan belli başlı bir tanesine 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda raslıyoruz. Adı geçen kanunun 76/d maddesine göre köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az yüzde onu oranında ilk öğretim ödeneği konulur. Gelir hesabında tahsis edilen araziden ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler hariç tutulur.

Köy yolları yapım ve bakım yönetmeliğinin 6/4-a fıkrasına göre köy bütçelerine köy yolları yapımı için ödenek koşulacağı yazılı isede ne miktar ve hangi kıstasa göre konacağı açıklanmamıştır. Tatbikatta bu ödeneklerin, bütçelerin gelirlerinin nazara alınarak, muayyen bir nisbette konulduğu anlaşılmaktadır.

Bu bahsi kapamadan önce şu noktayı belirtmek gerektiği, yukarıda açıkladığımız muhtelif kanunlara göre, gelire göre yapılan ayırmalarda, gelirden anlaşılan mana aynı değildir. Bazan adi gelirler, bazan yıllık gelirler veya bir sene evvelki tahsilât yekûnları, bazan da her yıl genel gelirleri veya üç senelik bütçelerindeki varidatın tahsilât miktarlarının vasatısı (Sayıştay K. Md. 68) gibi değişik tabirler kullanılmıştır. Hisselerin hesaplanmasında bu suretle bazı gelirler bazılarından hariç tutulmaktadır. Meselâ köylerin, ilköğretim ödeneklerinin tefrikinde köye tahsis edilen arazi ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler hariç tutulmuştur.

2— İL VEYA İLÇE OLUŞU :

Belediyeleri İl veya İlçe, belediyesi olması veya İl veya İlçeye bağlı belediye olmasına görede belediyeler arasında farklı muameleler yapılmaktadır. Belediye Kanununun 71, 73, 74, 75, 87 ve 123 ncü maddelerine göre belediye meclisinin karar, temenni ve mütalâalarını tastik veya tetkik eden merciler o yer belediyesinin İlçe veya İl dahilinde bulunmasına göre değişmektedir. Bu şekilde aşağıdaki diğer benzer misalleride zikredebiliriz :

a — Belediye Başkanının senelik çalışma raporu hakkında verilen yetersizlik kararı ve tutanağı, İl merkezi olmayan yerlerde kaymakamın İl merkezi olan yerlerde valinin gerekçeli ve kanaatli mütalâasıyla bir ay zarfında karar verilmek üzere Danıştaya sunulur (307 sayılı K. Md. 76),

b — Belediye Başkanlığının boşalması halinde..... İl merkezi belediyelerinde İçişleri Bakanı ve diğer yerlerde valiler tarafından münasip bir başkan vekili atanır (B. K. Md. 93),

c — Mansup belediye Reislerinin tayin şekil ve usulleri 94 ncü maddeye göre İl veya İlçe belediye reisi olmasına göre değişmektedir. Kararlarıda aynı şekildedir.

d — Belediye Reisi encümen ve meclis arasındaki ihtilâfların halli mercileri İl merkezi belediyesi veya İlçe belediyesi oluşuna göre değişmektedir (B. K. Md. 97),

Yukardaki misaller artırılabilir. Yalnız İl veya İlçe oluşuna göre değil Ankara ve İstanbul ve Belediye şubeleri olanlar içinde istisnai hükümler bulmak mümkündür.

Ankara ve İstanbul belediye reis muavinleri belediye reislerinin inhaları üzerine İçişleri Bakanlığınca tayin olunur (B. K. Md. 95). Belediye memurlarının tayin usulleri belediyelerin reislerinin mensup olup olmadığı veya Ankara ve İstanbul veya diğer yerler oluşuna göre de değişmektedir (B. K. 96),

Belediye şubelerine ayrılan yerlerde, belediye zabıta teşkilâtının şubelere bağlı teşkilâtı belediye müdürlerinin emri altında bulunur.

Köyler içinde, köy il merkezine, ilçe merkezine veya nahiyyeye bağlı oluşuna göre aynı mahiyetteki muamelelerinin nahiye, ilçe ve ilde halledilmektedir. Kanunlarda idare heyetlerine verilmiş olan gö-

revler köyün bağı olduğu ilçe veya il idare heyetince yapılmaktadır. Keza bütçeleri vali veya kaymakamlar tarafından kontrol veya tastik edilir.

Yukarıdaki açıklamamızda gösteriyor ki idari teşkilât bakımından köy ve belediyelerin bağılığına göre yapılan ayrımlar bu iki teşekkülü birbirinden ayırmaya yaramıyor. Sadece onlar arasındaki formalite değişikliklerini ortaya koyuyor.

3 — MÜDDET, ZAMAN

Yalnız belediyelerce yapılacak ikraz veya istikraz bahsinde muayyen bir müddet esasının nazara alındığını görüyoruz. Filhakika «**yirmibeş seneden fazla** bir müddet için yapılacak ikraz ve istikraz kararları vilâyet idare heyetinin mütalâası üzerine valinin tasvibi ve Şurayı Devletin kararıyla mer'iyet kesbeder» (B. K. Md. 72).

4 — ORGANLAR; MALİ HUSUSLAR :

Belediyeler ve köylerin birbirinden ayrılığı yalnız yetki, görev bakımından değil, organlarının teşekkül tarzı, fonksiyonu ve mali vasıtalar da görülür. Organlar olarak, belediyelerde belediye temsil eden belediye başkanı, karar uzvu olarak encümen ve belediye meclisini görüyoruz. Köylerde ise icra uvzu olarak muhtar ve karar uzvu olarak ihtiyar meclisi ve köy derneğini buluyoruz. Bu organların seçilme çalışma tarzları ve görevleri ilgili kanunları tarafından ayrı ayrı tanzim edilmiştir. Köy ve belediyelerin seçim kanunlarında yapılan son değişikliklerle, ancak seçme ve seçilme nitelikleri ile vazifenin bir kişi de uyuşmamazlık halleri benzer hale gelmiştir. Diğer hususlar tamamen farklıdır.

Belediye ve köylerin gelir kaynakları ve gelir çeşitleri ayrı ayrı isimler altında ve mahiyetleri başka olarak ayrı kanunlar tarafından tesbit edilmiştir.

Bütçelerin tertibi ve tatbik şekilleride birbirinden tamamen farklıdır.

Organların ve Mali hususlarının birbirinden değişik olması keyfiyeti bize, belediye ve köy tefrikinin sadece isimden ibaret olmadığını esasından bu teşekküllerin mahiyetlerinin de ayrı olduğunu gösterir. Organ ve mali hususların ayrı şekilde tanzim edilmesinde

tek kriter belediyelerin belediye mevzuatı rejimine tabi oluşu köylerinde köy mevzuatı rejimine tabi oluşudur. Bu tefrikte de başlıca hakim kıstas yukarda belirttiğimiz gibi nüfus esaslı oluyor.

II—AYIRIMDA ELE ALINAN KISTASLARIN DEĞERİ :

A—KISTASLARIN KUVVETLİ VE ZAYIF TARAFLARI:

Nüfus :

Birinci bölümde belediye ve köy tefrikinde muhtelif kıstasların tahlilini ve bunların kullanıldığı yerleri belirttik. Bu bölümde bu kıstasların kullanılmasıdaki isabet derecesini ve aksaklıklarını belirtmeğe çalışacağız.

Nüfus durumu, belediye ve köyü birbirinden ayırmak için belli başlı bir kıstas olmasına rağmen niçin iki bin nüfus bu iki teşekkülün sınırı olmuştur sorusuna tatminkâr cevap bulmak güçtür. Niçin bu sınır iki bin beş yüz veya daha fazla veyahutta az değildir. Bu husus münakaşa edilebilir. Fakat muhakkak bir sınır koymak, köy ve belediye gibi iki ayrı müessesenin mevcudiyetinin kabul etmekle ve bunları ayıracak daha iyi bir kıstasda olmadığına göre bir rakam kabul etmek durumu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Fakat şunu hemen belirtmek isterizki, Türkiyede nüfus her yıl yüzde üç nisbetinde arttığına ve vaktiyle iki bin nüfusun altında bulunan köylerin her yıl yavaş yavaş belediye teşkilâtı kurulmaya namzet olacaklarına göre, ileride köylerin adedinin azalması ve büyük bir kısmının belediye haline gelmesi gibi bir durumla karşılaşılacaktır. Oysa ki, bu günkü sistemimizde belediye yerine köy olarak vazife görmeyen, avantajları ve faydaları inkâr edilemez. Köyün yani daha açık bir deyimle köy kanununa bağlı olarak çalışmanın faydalarını kabul ettiğimiz ve onu kaldırmayı düşünmediğimiz ve köyü bir idare birimi olarak muhafaza ve inkişaf ettirmeyi düşündüğümüz müddetçe, köy ve belediye ayırımında esas olan **iki bin** nüfus kıstasını değişikliğe tabi tutmamız; zaman zaman bu sınırı yeni şartlara göre yükseltmek lâzım geldiği aşîkârdır.

Bundan başka nüfus esasının kullanıldığı bir sürü halleri birinci bölümde izah ettik. Bazı hizmetler için muayyen bir nüfustan fazla olan yerler tabiri kullanılmıştır. Halbuki hayat şartlarının değişmesi ve medeniyetin ilerlemesi ile aynı hizmetlerin konulan sınırlar

dan daha az nüfuslu yerlerde de bir zaruret haline geleceği aşîkârdır. Meselâ «**yüzbinden** fazla nüfuslu yerlerde satışa çıkarılacak sütler ve çiğ yenecek kremalarla kahvaltılık paket yağlarının pastörizasyonu mecburiyeti (Umumi H. K. 170)» bir nüfus meselesinden ziyade sosyal ve maddi imkânlarla ilgili bir meseledir.

Kezalik, «nüfusu yirmi bini geçen şehirlerde umumi caddelerde veya belediyelerce tayin edilecek mıntıklar içinde hayvan ahır bulundurulmasının» yasak olması (U. H. K. Md. 246) nüfustan ziyade, o kasabanın bünyesi ve şehircilik görüşleriyle ilgili bir mesele olmak gerekir.

Belediye Kanununun 156 ncı maddesine göre belediye meclis azalarına huzur hakkı verilmesi **70 binden** fazla nüfuslu yerlerde mümkündür. Kanaatımızca huzur hakkının verilmesinde nüfus durumundan ziyade ilgili belediyenin iş hacmi ve gelir durumu göz önünde tutulması daha uygun olur.

Buna mukabil nüfus kıstasının kullanılmasının çok isabetli olduğu haller vardır. Meselâ belediye şubeleri teşkili, nüfusu seksen **bini** geçen beldelerde ve nüfusunun arazi üzerine yayılışı itibariyle muhtelif kümelerden müteşekkil olan beldelerde mümkündür. Burada nüfusun nazara alınması en isabetli bir ölçüdür. Ama **seksen bin** yerine bunun civarında başka bir rakama münakaşa edilebilir.

Köylerde yapılacak ilkokullarda ve tiplerinde nüfusun nazarı itibare alınması da isabetli bir usuldür. Öğrenci adedinin göz önünde tutulması da akla gelebilirse de öğrenci adedinin takibi ve seyri güçlükler doğurabilir.

GÖREV :

Mecburi ve ihtiyari görevler şeklinde bir ayırım tamamen subjektif esaslara dayanmaktadır. Köy kanunundaki görev ayırımı bu şekilde olduğundan ve bir elastikiyet tanınmadığından değişen hayat şartlarına kendiliğinden intibak imkânları yoktur. Ancak ihtiyari işler köy derneğinin kararı, vali veya kaymakamın rızası ile mecburî işler arasına alınabilir.

Belediyelerde gelir durumları nazara alınarak yapılan görev ayırımı ise otomatiklik ve elâstikiyet sağlanması bakımından prensip olarak isabetli bir kıstastır. Fakat yine burada da; görevlerin tesbiti subjektif esaslara dayanmaktadır.

YETKİ VE HAK :

Belediyeler için yetki ve hak başlığı altında bunların neler olduğunun sayılmış olmasına rağmen, köylerin hak ve yetkilerini sayan bir maddeye tesadüf edemiyoruz. Ancak köy mevzuatına serpiştirilmiş diğer maddelerden mukayese yolu ile birinci bölümde belirttiğimiz gibi köylerinde bazı hak ve yenilerini ortaya çıkarabiliyoruz. Hak ve yetkilerin belediye kanununda sayılmış olması belediyelerin hukuki hüviyetlerini daha açık ortaya koymaktadır.

Bu bakımdan hak ve yetki hatta imtiyaz kıstası bu iki teşekkülün birbirinden ayırmaya yarıyacak esaslı bir kıstas olabilir. Bunların her iki kanunda da sayılmış olmasa onların hakiki mahiyetlerini ortaya koyar.

G E L İ R :

Paraya müteallik hizmetlerin verilmesinde gelir kıstasının kullanılması, mantiki ve isabetli bir usuldür. Bu nevi hizmetlerin ifası tamamen ilgili teşekkülün maddi durumu ile ilgili bir husus olduğundan nüfus veya diğer kriterler olumlu sonuçlara götürmez.

Gelir kıstasının faydalarına mukabil mahzurlu tarafları da vardır.

Muayyen bir zaman sonra para kıymetinde olan değişiklikler, paranın değerinin düşmesi dolayısıyla vaktiyle imkânlarının çok üstünde olan ve yapamıyacakları büyük işleri şeklen ifa etmek mecburiyeti gibi bir durumla karşılaşılır. Belediye Kanununun 16 ncı maddesine göre bir kısım görevlerin elli binden fazla, ikiyüz bin ve beşyüzbin liradan fazla varidatlı belediyeler şeklindeki tasnif, bugünün şartlarına uygun değildir. Belediye kanununun çıktığı 1930 senesindenberi para kıymetindeki değişiklikler nazara alınırsa bu tasnifin hiç bir ameli kıymeti yoktur. Zira o gün için en yüksek had olarak kabul edilen beşyüz bin lira bugün mütevazi bir belediyenin geliridir. Buna göre de böyle mütevazi bir belediye bugün içinden çıkamıyacağı ve maddi külfeti bütçesinin çok üstünde olan bir görevi ifa etmek durumu ile karşı karşıyadır.

Sayıştay Kanununa göre (madde 68) kanunun çıktığı tarihte üç senelik vasati tahsilat miktarı otuzbin ldirayı geçen belediyelerinki ikinci derecede Sayıştayın tetkik ve muhakemesine tabidir. Bugün için bu kıstas da değerini kaybetmiştir.

Gelirin nazara alınarak yapılan görev taksiminde, ileriki yıllarda para kıymetinde olacak değişikliklerin otomatik olarak nazarı itibare alınacağı bir sistem ancak faydalı olabilir.

Buna mukabil; bazı hususlarda, meselâ kanuni payların ayrılmasında yine gelirler nazara alınmış, fakat gelirin yüzdesi üzerinden hesaplandığından elâstikiyet arzetymekte ve para kıymetindeki değişikliklere uymaktadır.

Muhtelif kanunlara göre ayrılan kanuni paylar da gelirden kasdedilen manalar değişiktir. Bazılarında tahsilat, bazılarında içinde bulunulan yıl bütçesi ve bazılarında da bazı nevi gelirlerin hariç tutularak yüzdelerrinin alınması gibi değişik şekiller olmuştur. Hepsinde aynı esasa uymak daha uygun olur kanaatindeyiz.

İL VE İLCE :

İl ve İlce'nin kıstas olarak alınmasında daha ziyade ilgili köy ve beledierinin idari bakımdan bağılı olduğu yer esas alınmıştır. Bir çok karar, tayin gibi hususların birinci bölümde açıkladığımız gibi tasdik veya tetkik mercileri bağılı olduğu il veya ilce olmaktadır. Bu hususta daha ziyade en yakın idari merci görüşü hakim olmuştur. Kanaatımızca bu kıstas yerine belediye veya köyün önemi yani nüfus ve gelir durumunun nazara alınması uygun olur. İlce hududu dahilinde olmasına rağmen, il dahilindeki bir belediye bütçesinden daha zengin bir belediye teşkilâtı ile karşılaşmak mümkündür.

ORGANLAR :

Köylerde aza adedi dördü geçen nüfusu kalabalık köylerde beledierelere mümasil olarak ihtiyar meclisi yerine devamlı vazife görecek bir daimi komisyon ihdası faydalıdır. Daha geniş kadrolu ve her zaman toplanmak imkânını bulamıyan ihtiyar meclisi yerine devamlı vazife görme imkânı olacak böyle bir organ daha faydalı olur. Muhtarlar çok defa ihtiyar meclislerini sık sık toplamakta güçlük çekerler.

İcra organları olan muhtar ile belediye reisinin vazife ve görevlerinin gözden geçirilerek birleşen noktalarda birlik sağlanmak ve kanunlarına aynı işleri başka başka deyimlerle almak yerine, aynı

deyimlerle almak ve birliği sağlamak ve bu suretle ayrılan noktaları da tam meydana çıkarmak faydalı olur.

MALİ HUSUSLAR :

Köy ve belediyelerin bünye ve kuruluşlarının farklılığı; onlara ayrı gelirler tahsisinin ve bütçe formalitesinin değişikliğini icap ettirmiştir. Buna rağmen meselâ iki teşekkülün bütçe formülleri gözden geçirilerek gerek gelir tasniflerinde gerekse masraf tasniflerinde yaklaşıtııcı noktalar bulmak ve aynı esasa göre tertiplemek faydalıdır.

B — MÜŞTEREK VE ANA KRİTERLER NELER OLMALIDIR :

Bundan evvelki kısımda muhtelif kriterlerin iyi ve mahsurlu taraflarını belirttik. Hemen şunu katıyetle ifade etmeliyizki bu kıstaslardan bir tanesine bağlanmak mümkün olmaz. Hepsinden de işin mahiyetine göre istifade en iyi hal çaresidri.

İdarelere mali külfet yükleyen önemli tesislerin yapılmasile ilgili görevlerde gelirin ön plânda alınması uygundur. İmkân nisbetinde tahsis mahiyetinde olanların yüzde olarak hesaplanması muayyen bir miktar olarak kanunlarda da elâstikiyet sağlanması veya zaman zaman asgarî ve azamî hadleri arasında değişiklikler yapılması uygundur.

Köy ve belediye ayırımında ise nüfus esası yanında köyün gelir durumunu da nazara almalıdır. Her ne kadar zaten belediye kurulurken gelirin kifayetli olması şartı varsa da muayyen bir sınır konulması faydalıdır.

Gerek belediye ve gerekse köylere ait seçimlerle ilgili olarak seçilecek üye adetlerinin tesbiti ve belediye reislerine verilecek ücretlerde nüfus durumunun ön plâna alınması mantıkî olur (1)

Muhtelif kararların ve bütçelerin, idarenin bağlı olduğu il veya ilçe'nin nazara alınması yerine ilgili belediyelerin nüfus durumlarına göre üst mercileri yani vesayet makamlarının tayini uygun olur (2)

Organların, hak yetki ve imtiyazlarla mali hususların tayininde belli bir kıstas bulmak güçtür. Bunları ayrı ayrı tayin etmek yani tatad yolu uygundur.

d) Fransız komün kanununun 87 nci maddesine göre belediye reisleri ve yardımcılarının ödenekleri nüfus durumlarına göre tesbit edilmiştir.

(2)Yine Fransız komün kanununun 47 ve 48 nci maddelerinde idari vesayet makamları nüfusa göre tayin edilmiştir.

T E R C Ü M E L E R

FARANSA'DA İDARÎ REFORM

Çeviren :

Nihat TAHİROĞLU

Bolu Vali Muavini

Ö Z E T :

Fransa'da V. nci Cumhuriyet zamanında esaslı İdarî reform yapılmasına zaruret olduğu hissedilmiştir.

Bu yolda bir müddettenberi Fransa'da çalışmalar başlamış ve Fransanın Coreze, Eure, Saint - Moritime ve Vienne illerinde bu yolda tecrübelerine girişilmiş ve bu yolda olumlu neticelere varılmıştır.

Tercümemiz bu çalışmalar hakkında bilgi vermektedir.

FRANSA'DA İDARÎ REFORM

Hükümetçe dört Vilâyette yapılan tecrübe sonunda elde edilen netice.

İdarî reform anlamı idare kadar eskidir. Bütün Hükümetler, siyasi partiler reform yolunda tasarılar hazırlamışlardır. Devletde ve yurtdaşın yaşayışında durmadan değişimler olmaktadır. Evvelki rejimlerde olduğu gibi V nci Cumhuriyet zamanında da esaslı bir reform yapılmasına zaruret olduğu hissedilmektedir. General De Goule her üç veya dört ayda bir Elysée de özel bir bakanlar konseyinin toplanmasını istemesi üzerine, Debré ve Pompidou Hükümetleri bazı intibakların ve kuruluşların incelenmesi ve harekete geçirilmesi yolunda çalışmalara koyuldular. Bu konuda alınan kararlardan bir çoğu Fransız İdare bünyesinde ve teamülünde oldukça ciddi değişimler meydana getirecek ve hatta getirmeye başlamıştır.

İdarî Reform alanında çalışmak üzere vazife alan Devlet Kurumları bu yeni çalışmaya imkân nisbetinde intibak ettiler. (İdare ve Amme Görevi Genel Müdürlüğü) esasta statü kontrolünün kanunî

organıdır. Metot ve organizasyon merkez servisine muayyen görevler verilmiştir. Sayıştay Birinci Başkanı M. Roger Leonard'ın Başkanlık ettiği Amme Hizmetleri Masraf ve verim Merkez Araştırma komitesi yavaş olmakla beraber dikkatli bir şekilde incelemelere devam etmektedir. Tarım, Milli Eğitim, Bayındırlık, Sağlık ve Ulaştırma Bakanlıkları kuruluşlarında inceleme yapmak üzere M. Joxe vazifelendirilmiştir. Bu çalışmaların neticesi ancak 1964 Nisanında alınabilecektir.

Hükümet kademesinde — İkisi Bakanlık, ikisi İdare olmak üzere dört kurum amme hizmeti ve İdarî reform konusunda yetkili kılınmıştır. Devlet Bakanı Josee İdari reform ile vazifelidir. Ülkenin İslahı işlerinde M. Olivier Guchard yetkilidir. Plânlama genel Komiserliği M. Pierre Massé tarafından bir çok ihtisas Komisyonları halinde düzenlenmiştir. Nihayet, İçişleri Bakanlığında iki çalışma gurubu marifetiyle Paris bölgesinin reorganizasyonu ve Komünlerin yeniden gruplaştırılması konuları incelenmektedir.

Bütün bunların üstünde Başbakan'ın Başkanlık - ettiği İdari Reform Bakanlık komitesi bulunmaktadır. Joxe, Frey, Giscard d'Esta- ing, Guichard, Mossé, Racine-bu komiteye katılmaktadırlar.

İki yıldanberi çeşitli teşekküllerin çalışmaları — neticesinde hazırlanmış olan projeleri bir düzene koymak üzere bu komite önümüzdeki devrede sık sık toplantılar yapacaktır.

Gerçekten, 1962 nin başında Hükümet yeniden üç kurul ihdas etti. Bunların vazifesi İdarî Reformu nesaslarını — kurmaktır. Her üçü de Joxe'in doğrudan doğruya emrindedir. Bunlar birbirleriyle tabiiyet bakımından bağlı durumda değildir.

I — BAKANLAR ARASI KURUL :

Bu kurula Sayıştay başmüşavirlerinden M. Desiré Arnaut başkanlık etmektedir. Bu kurulun kurulmasını sağlayan 10 Nisan 1962 tarihli karar uzun bir başlık altında vazifesini göstermektedir. Buna göre Bakanlıklar arası Kurul Vilâyetlerdeki Devlet Dairelerinin teşkilâtlanma tecrübelerinin neticelerini kıymetlendirmek ve takip etmekle vazifelidir. Bu kurulu nselahiyetleri Temmuz 1963 kararnamesiyle genişletilmiştir.

Bu kararnameye göre yirmi iki bölgeden ikisi olan Basse - Nor- mandie ve Bourgongne' yaya ait programın hazırlanması mes'uliyeti

bu kurula tevdi edilmiştir. Son bir kararname ile bu yeni tecrübenin gayesi ve sınırları tesbit edilmiştir.

Bakanlıklar arası kurul bir yıldanberi başka bir reform tecrübesini İdare etmektedir. Bu tecrübe Coréze'de, Evre'de Saine - Maritime ve Vienne gibi Vilâyetler — kademesinde yapılmış olup sonradan 21 Mart 1963 de Isère'e de teşmil edilmiştir.

Bu tecrübenin başta gelen gayesi, alVi'ye Vilâyetinde bulunan Merkezî-İdareye bağlı daireleri ntamamı üzerindeki selâhiyetini iade etmektir. Bu suretle, Vali'nin, sadece İçişleri Bakanının bir vazifelisi olması yerine, III ncü Cumhuriyette olduğu gibi, Hükümetin mümessili durumuna gelmesi sağlanmış olacaktır. Kurul iopantılarını Paris'te her hangi bir Bakanlıkta yapmaktadır. Arnaud'nın Başkanlığında olmak üzere ilgili Devlet Dairelerinin selâhiyetlilerinden beş temsilci üyeden kurulmuştur. Vali Roger Forçat, Mali servisler şefi Je In Longlois, Köprüler ve şoseler Genel Müfettişi Jean Baudet, Daniştay üye yardımcısı Francois Lavandés, teşkilâtın Genel Sekreterliğini yapan Sayıştay azası André Delion, Vilâyetlerde, araştırma işleriyle vazifeli beş memur bu kurulun emrindedir.

Böylece, üçüncü Napoléon'danberi ilk defa olarak, bir Daniştay üye yardımcısı bir teftiş görevi dışında, reformla vazifeli olarak Bourgone'ya gönderilmiştir.

2 — YETKİ GENİŞLİĞİ ÇALIŞMA GURUBU : (Déconcentration)

M. Jpxe'in emri altında bulunan ikinci kuruluş, doğrudan doğruya İdarî reform ile meşgul olan yetki genişliği çalışma gurubudur. 4/Ağustos/1962 tarihli kararname ile kurulmuştur. Yetki genişliği konusunda gerçekleşmesi istenen bütün meseleler bakan tarafından guruba getirilir. Gurup başlıca üç alanda çalışmaktadır.

Personel, İdarî formaliteler ve yatırımlar. Gurupta Bakanlar-arası hey'etten bir kaç üye bulunmaktadır.

Guruba, kurulda olduğu gibi fi'len M. Arnaud başkanlık etmektedir. M. Delion Genel Sekreterdir. M. Farçat'dan abşka, Maliye Bakanlığında Müdür Muavini M. Pierré Loubet, Personel Dairesi Müdürü M. Marceau Long, İçişleri Bakanlığı mahalli idareler Müdürü M. Gabriel Pollez ve Maliye Müfettişi M. Paul Questieux gurupta

bulunmaktadırlar. Gurupta Sekiz’de Rapotör vardır. Kararlar M. Joxe’ın tasvibine sunulur. İhtilâf halinde Başbakan hakemlik yapar.

3 — DAİMÎ KURUL :

Son defa ortaya çıkan kuruluşlardan biri de İdarî Reform Daimî Kuruludur. 9/Mart/1963 de kurulmuştur. Başkanlığa M. Miçhel Débré’nin eski hususi kalem müdürü ve halen Danıştay üyesi olan M. Racine getirilmiştir. Bu kurul genel olarak İdarî reforma taallük eden hususlarda yetkilidir.

Böyle olmakla beraber Daimî Kurul evvelce M. Arnoud’nun çalışma sahasına alınmış ve Bakanlıklararası Kurulun ve yetki genişliği çalışma gurubunun selâhiyetleri içinde olan işlerle meşgul olmamaya karar vermiştir. Diğer iki hey’etle oldukça sıkı bir irtibat tesis edilmiştir. Yetki genişliği gurubundan Âmme Görevi Dairesi Müdürü M. LONG, Maliye Müfettişlik Servisi Şefi M. André Valls, Kueyz İgame Valisi (Müfettiş Vali) M. Pierre Dumond Sayıştay Başmüşaviri M. Charles Merveilleux du Vignau, Emniyet Sandığı Müdürü M. Leory Daimî Kurulda üye olarak bulunmaktadır.

VALİLERİN YETKİLERİ :

Tatbikata konulmuş veya tecrübelerine girilmiş olan reformun ilk esasları meyanmda en başta gelen, açık olarak, valilerin yetkilerinin düzenlenmesine taallük etmektedir. Bu teşebbüs neticesinde hâlen elde edilen bir çok ve müsbet bilgilerin değerlendirilmesi mümkün görüldüğünden hükümet bütün sonuçların elde edilmesi için tesbit olunan 1964 Nisan ayını beklemeyecektir. Ekim ayının (1963) girmesile üç seri metin yayınlanacaktır. Bir yıldan beri dört pilot vilâyette son olarak bir beşincisinde tecrübe edilen esaslar kanunlaşarak vilâyetlerin tamamına teşmil edilecektir.

İlk çıkacak bir kararname ile, eskiden olduğu gibi, çeşitli bakanların vilâyetlerdeki teşkilâtı üzerinde onlara vekâleten valilerin bütün yetkileri ellerinde bulundurmaları şartı konacaktır.

Selâhiyetlerin taksimini gösteren tip listeler hazırlanacak, vali bunlardan bizzat kullanacağı ve vekâlet vereceği yetkileri seçecektir. Vekâlet vermenin bir kısmı mecburi diğerleri sadece ihtiyarî olacaktır. Bunlar bir vliâyetteki bütün daireleri valinin emri altında

birleştirirken, kendisine, vilâyetinde gerçekleşmesi gereken bütün hususları ve hasseten donatım konularını doğrudan doğruya takip etmek imkânını verecektir.

Son baharda alman bir kararla, prensip olarak, valinin başkanlık ettiği vilâyet komisyonlarının miktarının azaltılması yoluna gidilmiştir. Bakanlıklararası kurul tarafından yapılan bir anket neticesinde vasat bir vilâyette, gerçekten, yüzymibebş idarî komisyon olduğu anlaşılmıştır. Donatım konusu üzerinde de durulacak ve reorganizasyon bu alanda yetkili olan bir çok komisyonları bir kuruluş altında birleştirmeye gayret edecektir.

Üçüncü husus muhabere işlerine vebhe vermek olacaktır. Bundan böyle vilâyet dairelerine Paris'ten gönderilen Bakanlık yazılar hakkında valinin bilgi edinmesi sağlanmış olacaktır. Bu reformu haklı gösterme bakımından ekseriya İseré Valisinin durumu misâl olarak gösterilmektedir. Vali vilâyetinde inşa edilmekte olan liseden haberdar edilmemişti. Bu işe ait yazışma valilikten geçmemiştir.

TEK SAĞLIK SERVİSİ :

Vilâyetlere ait olmak üzere ikinci bir reform konusu yıl sonuna doğru (1963) ortaya çıkacaktır. Buna göre tek Sağlık ve Sosyal Yardım Servisi faaliyete geçecek ve böylece her vilâyetteki, halka sosyal yardım, halk sağlığı servislerini ve okul sağlığının korunması yetkilerinden bir kısmını bir araya getirme gayesi gerçekleşecektir. Halen mevcut Vilâyet Sağlık Müdürü Müfettiş Hekim sıfatile valinin teknik müşaviri olacaktır.

Nihayet, 1964 Nisanında, tecrübenin resmen son bulma tarihinde vilâyetlerin bütününe diğer kanunlar tatbik olunacaktır. Henüz inceleme safhasında olan bu kanunlar bilhassa vilâyet kademesinde müşterek servislerin ihdasında, personel statülerinde, İdarî siteler inşasında, satın alma işlerinin birleştirilmesinde, idare ve bakım işlerinde önem taşımaktadır. Bu suretle vilâyetin mütecanis bir mahiyet alacağı bu reformların öncüleri tarafından teyit edilmektedir. Bu idarede memurlar «Dairelerin hizmetinde» olmayıp gerçekten devlet'in hizmetinde olacaktır.

SİVİL İDARECİLERİN BİR BÜTÜN OLARAK BİRLEŞTİRİLMELERİNE DOĞRU :

İdarî reform konusunda V. Cumhuriyet hükümetlerinin gayretleri, çalışma durumuna göre, bu gün ve gelecekte çok defa ihti-

yaçlara lâyıkiyle cevap veremeyen bir idarenin reorganizasyonunun gerçekleşmesini sağlayacak imkân ve usulleri araştırma üzerinde toplanmıştır. Yukarıda belirtildiği üzere bu işle ilgili hususî kurullar, araştırma ve prensipleri tesbit etme yolundadırlar.

Kararların verilmesi - bilhassa valilerin yetkilerine ait esaslı kanunların kaleme alınıp ilân edilmesi zamanı henüz gelmemiştir. Hükümet tedbirli ve ağır davranışın lüzumuna kanidir.

Dört vilâyette girilmiş olan tecrübeyi takip etmekle vazifeli olan bakanlararası kurulun faaliyetine, (Yetki genişliği çalışma gurubu) tarafından alınan kararlar üzerinde durmak da eklenmektedir. Bazı hususların sür'atle gerçekleşmesi, çok uzun süren idarî yazışmaların azaltılması yolunda şimdiden bazı kararlara varılmıştır. Bu cümleden olmak üzere devlet yardımı 2,5 milyon Frangı aşmayan ilkokullar inşaatının bakan yerine bundan tövde valinin emrine verilmesini şart koşan bir karar hazırlanmıştır. Çalışma gurubunun bir araştırmasına nazaran inşa edlien ilkokullardan yüzde kırk'ın teslimi idarî formalitelerin uzunluğu sebebiyle bir yıl geç yapılmaktadır. Bakanlığın tasvibine müteallik muameleler kaldırıldığı takdirde inşaatın e nazdan altı ay sür'at kazanacağı ümit edilmektedir.

Diğer misaller : San'at odalarının, Sanayi Bakanı tarafından onaylanan, çok defa mütevazı bütçeleri bundan böyle valinin tasvibine sunulacaktır. Bazı şartlarla Ticaret ve Sanayi Odaları için buna benzer bir hal çaresi bulunabilir. Bu güne kadar Paris'te bakanlık kademesinde alınan kararlara ait küçük çaptaki bir çok yetkiler valiye bırakılabilir. Aile veya iş madalyalarının tevdi, hastalık veya annelik izninin verilmesi, disipline müteallik tedbirlerin alınması ve hatta bir millî yol üzerindeki ağacın kesilmesine müsaade edilmesi gibi yetkiler bu meyandadır.

İdareyi, idare edilenlere yaklaştırmak için yetki genişliği, bazı hallerde, kaza seviyesine kadar götürülmektedir. Böylece bir çok işlerin valilikte yapılması üzerine kaymakamlıkta halli mümkün olacaktır.

İDARECİLERİN TÂYİN İŞLERİ :

M. Racine'nin başkanlık ettiği daimi kurul bilhassa üç mesele üzerinde durmuştur. Bunlar sırasile 1964 yılı başında hükümete sunulacaktır. Bu meseleler Sivil İdareciler Gurubunu birleştirme ve seyyaliyet durumuna, vilâyet memurlarının statülerine ve teftiş ve

murakabe servislerinin vazifelerine taallük etmektedir. İlk defa olarak bakanlıklararası bir kurul yakın bir zamanda yüksek âmme görevi hizmetlilerinin, yani Sivil İdarecilerin ve mülhaklarının, reorganizasyonu tasarısı ile meşgul olacaktır.

Filhakika, 1970 yılına doğru ciddî bir tâyin meselesi ortaya çıkacaktır. 1946 da Sivil İdareciliğe tâyin edilmiş olanlar emeklilik yaşma geleceklerdir.

Millî İdarecilik Okulunun (E.N.A) kuruluş tarihi olan 1945 den beri oradan çıkan idareciler, bir çok bakanlıklarda boşalan yerleri dolduracak sayıda olmayacaktır. Bu bakımdan (Racine Hey'etinin) projesi âmme hizmeti yüksek kademelerinde bulunanların birlik ve seyyaliyetini artırmayı hedef almaktadır. Bu proje Millî İdarecilik Okulunun tesisinde âmil olan düşünceye uygundur. Ancak 1946 tarihli âmme görevi statüsü bunu biraz unutturmuştu. Çeşitli bakanlıkların sivil idarecileri, merhale merhale, bir gurupta birleştireceklerdir. Halen yirmi iki gurup idareci mevcuttur.

Bunlardan beşi mâliyyede, üçü umumî hizmetlerdedir. Birleştirme bir çok yerlerin açılmasına imkân verecek ve aynı zamanda tazminatlar bir seviyeye getirilecektir. Tazminat konusu bazı bakanlıklarda bir çok eşitsizliklerin bariz kaynağıdır.

Bu takdirde (Âmme görevi İdaresi Genel Müdürlüğü) Sivil İdareciler Gurubunun murakabesini yapan ve ona istikamet veren bakanlıklararası bir organ rolünü ifa edecektir. Ancak, idareciler bağlı bulundukları Bakanlıklar hizmetinde ve emrinde olacaklardır. On beş yıldan beri Millî İdarecilik Okulundan mezun olan sivil idarecilerin iki yüzden fazlasını Maliye Bakanlığının almasına mukabil aynı müddet içinde bunlardan dördünü Tarımın, ikisini PTT. nin, sadece birini adaletin amlası gerçekten normal sayılmayacak bir durum olarak görülmüştür.

Üzerinde durulan bu birleştirme bir bakanlıktan diğerine ve hatta Paris'den vilâyetlere yapılacak tâyin işlerinde büyük bir sey- yaliyete imkân verecektir. Âmme görevinde dört veya beş yıllık hizmet sonunda genç idareciler başka vazifelere tâyin edilebilecekleri gibi bir veya iki yıllık müddet için bir vilâyete nakil olunabileceklerdi.

Bu husus aynen yüksek dereceli memurlara tatbik edileceğinden, meselâ ; bir danıştay âza yardımcısının, kendi sahasında daha üst vazifeye tâyininden önce iki yıl müddetle Vilâyet Genel Sekre-

terliğı vazifesini yapmasına imkân verecektir. Sivil idarecilerinkine benzer bir müşkil idare mülhaklarını (attachés) tehdit etmektedir. Diploma seviyelerinde bir indirme yapılmak suretiyle - Lisans yerine Hukuk Bakaloryası - bunların tâyin imkânları genişletilebilir. Böylece Sivil İdarecilik Gurubuna giriş yolunun açılması suretiyle istikballeri daha iyi bir duruma sokulmuş olacaktır.

Tâyin konusunda güçlükler aezeden (A) kategorisine dahil vilâyet memurlarından valilikte ve diğer dairelerde çalışanların durumları sonbahar devresinde Racine Kurulu tarafından incelenecektir. Bu memurların tâyin işlemlerini islâh etmek ve düzenlemek valilik tâli memurlarının, üniversite idaresi tâli memurlarının, Sağlık ve Bayındırlık Müdürlükleri kâtiplerinin yetişmelerini daha iyi bir duruma sokmak için müşterek okullar açılması bahis konusudur.

MERKEZİLEŞTİRİLMİŞ TEFTİŞ :

Teftiş ve kontrol sistemleri de muvazi olarak yeniden düzenlenecektir. Çeşitli teşkilâtın işleyiş tarzları üzerinde halen yapılmakta olan bir inceleme sırasında - maliyenin teftişinde, genel olarak idarenin ve çeşitli teknik guruplarının teftişinde - kontrolün gittikçe zayıfladığı ve teftişin koordinasyon ve müesseriyetten mahrum olduğu meydana çıkmıştır. Bu çalışmalardan istenilen netice elde edilememektedir. Bakanlıkların birçoğunu ilgilendiren aynı nev’iden idare işlerine müteallik çalışmaların kontrol ve teftişi neticeleri hakkında Başbakanlığın bilgi edinmesini sağlayacak olan müşterek bir istihbarat dairesinin kurulması üzerinde durulmaktadır. Bu organın tesiri ve çalışması idareyi uyanık tutmaya matuf olacaktır.

(İGAMES) ların (MÜFETTİŞ VALİLİKLERİN) KALDIRILMASI:

(Inspecteurs généraux de - L’andministrtrion en mission extra- ord’naire - Fevkalâde Selâhiyetli İdarî Genel Müfettişler).

Yeni teşkilâtın ve tesis edilen İdarî reform esaslarının istikbâli olacaktır. M. Racine’nin daimî kurulu - yapılmakta olan reformun neticelerini daha uzun zaman izleyerek gidişi ve durumu hakkında hükmünü verecektir. M. Arnaud’un Bakanlıklarası Kurulu valinin vekâletlerdeki ve koordinatör valinin program bölgelerindeki selâ-

hiyetlerinin reorganizasyonunu hükümete teklif etmekle 1964 Nisanında çalışmasını tamamlamış olacaktır.

Hükümet program bölgelerindeki tecrübeye hususi bir önem vermektedir. Bu konuda, gerçekten yeni bir idarî mahiyet bahis konusudur. Böylece geleneksel vilâyet, ekonomik gelişmenin modern şartlarına daha iyi intibak imkânına kavuşacaktır. Tecrübenin başarılı neticelerinden biri yakın bir gelecekte, bu iğamlesların kaldırılması veya selâhiyetlerinin millî savunma ve âmme nizamının korunma işleriyle sınırlanması olacaktır.

Buna karşılık Genel Meclislerin durumları halen bir değişme tehdidi altında değildir. Bununla beraber uzun bir vade sonunda, yirmi iki program bölgesinin başında bulunan koordinatör vali nezdinde kurulacak olan Bölge Meclislerinin Genel Meclislere ait selâhiyet ve vazifeleri haiz olmak suretiyle bir gelişmeye ulaşılacaktır.

Fakat burada teknik olmak yerine daha ziyade politik bir mesele bahis konusudur ve bu günkü reform organları çalışmalarının tamamen idarî olduğunu bildirmektedirler.

FRANSA'DA İDARÎ REFORM (İkinci Kısım)

İllerdeki devlet daireleri teşkilâtının reformu ve valilerin yeni yetkilere kavuşturulması, Bakanlar Kurulunun gelecek toplantısında kabul edilecek bir kararnamenin konusu olacaktır. Aynı zamanda teferruatlı, genel bir talimat reform idaresini açıklayacaktır. Böylece, hükümet illerdeki devlet dairelerinde 1962 Nisanında giriştiği ve iki yıldanberi beş ilde işlenen reorganizasyon tecrübesini sona erdirmeye karar vermiştir. Gerçekten bu tecrübenin neticeleri, tesbit edilen tarihten evvel, illerin bütününe teşmil edilecek derecede olumlu görülmüştür.

Bu reform, diğer tedbirleri beraberinde getirecektir. İkinci bir kararname yirmi bir bölgenin herbirinde bölge faaliyetinde bulunan devlet dairelerine düzen verecektir. Koordinatör valilerin âmme yatırımları ve donatım alanının «icraî kısımlarına» tallûk eden yetkileri konusu bu kararnamede açıkça belirtilecektir.

Önümüzdeki üç ay içinde, Millî İdarecilik Okulundan çıkan sivil idarecilere ait hükümler konulacaktır. Bunlar, Fransız idaresinin üst kadrolarının ve yüksek memurlarının tam birliğini ve gerekli seyyaliyetini sağlayacaktır. Huzursuzluğu ve kamu hizmeti için me-

mur alınışındaki güçlüklerle çare olmak üzere, idare atışelerinin meslekî şartları daha iyi bir duruma getirilecektir. Bundan başka, illerdeki valilik atışeleri gibi bazı katagori devlet memurları statülerinin ıslâhı yoluna gidilecektir.

Hükümet çevrelerine göre, bütün bu hükümler, bir ihtilâlê lüzum olmadan daha evvel tecrübeleri yapıldığı üzere modern devlet için lüzumlu idarenin uygulanmasına imkân verecektir.

I. VALİNİN YENİ VEÇHESİ :

Reformun esas prensibi Valiyi hükümetin yegâne temsilcisi, ildeki bütün devlet icraatının tek «orquestra şefi» durumuna getirmektir. Âmme kudretinin günlük yaşayışımıza müdahalelerinde değışiklikler olmuş ve son yıllarda kayda değeri gelişmeler meydana gelmiştir.

Hatırlanacağı üzere yarım asırdan daha a zbir zaman evvel tarım, halk sağlığı ve çok yakın bir zamana kadar Bayındırlık İşleri Bakanlığının birer müdürlüğü idiler. Bu işlerin alanı genişlediği için, bunlar zamanla valinin otoritesinden uzaklaştılar ve bakanlıkların «dış servisleri» yavaş yavaş sadece Paris'in merkezî idaresine tabi olma durumuna girdiler. İdarenin böylece bölümlere ayrılması koordinasyon eksikliğine ve bazen de düzensizliklere sebebiyet veriyordu. Buna çare olmak üzere, hazırlanmakta olan kararname ildeki idarî kudreti tek olarak elinde tutanın vali olduğu esasını koymuştur.

Bundan böyle devlet daireleri valinin sorumluluğu altında birleştirilmiştir. Kararname bu esasa istisna teşkil eden ve doğrudan doğruya Paris'te bakanlığa bağlı olan dairelerin listesini bildirmektedir. Reform tatbikatına girmeyenler şöylece sıralanmaktadır :

1 — Askerlik Servisleri, valinin sivil savunma ile ilgili sorumlulukları devam etmektedir. 24/Şubat/1962 tarihli kararname,

2 — Adliye Daireleri,

3 — Pedagojik konulara ait olan Millî Eğitim ve Personel İdaresi,

4 — Maliye Bakanlığı hizmetleri,

5 — Çalışma işlerinin teftişı ve tarıma ait sosyal kanunların murakabesi.

Diğer bütün dış servisler artık valinin doğrudan doğruya otoritesi altında bulunmaktadır. Fakat vali bu kadar geniş olan bu yetkileri fiiliyatta ne surette kullanabilecektir? Reformu yapmak isteyenler tarafından iki esaslı usul düşünülmüştür. Yazışma ve imzaya yetki verme,

Valinin il içinde nelerin cereyan ettiğinden bilgi edinebilmesi için, bütün servislerin bakanlıklar veya mahalli idarelerle olan yazışmalarından haberdar olması zarureti vardır. Bundan böyle, bütün yazılar «... Valisi ... Müdürlüğü» başlığıyla gönderilecektir.

Yazı İşleri Merkez Servisi vali için yazının bir fotokopisini çekecek ve orijinalini ilgili müdüre gönderecektir. Aynı şekilde, ilin bütününe şamil veya mühim ve acele bir hususa ait yazılar veya yazı projeleri valinin bilgi ve imzasına sunulmak suretiyle gönderilecektir.

Teknik servisler direkt olarak, Paris'le yazıştıkları takdirde, gerçekten bir valinin ilindeki bir okul yapımından veya büyük yol çalışmalarından haberdar olamaması gibi durumlar meydana gelmektedir. Nitekim, bu vaziyet gerçekleşmiştir.

Seine - arMitime'de yapılan tecrübe sırasında, vali Bayındırlık Müdürlüğünün on bir ay içinde 500, Sosyal Güvenlik Müdürlüğünün üç ay içinde 100 yazısını imzalamıştır. Daha önceleri, bu dairelerin yazıları valilikten geçmezdi.

YETKİDE VEKÂLET VE İMZADA VEKÂLET :

Valinin, ilde hergün cereyan eden ;binbir çeşit işi şahsen düzenlemek imkânını bulamayacağı gayet tabiidir. Bu bakımdan, reformcu, valiye mümkün olduğu nisbette, vekâlet verme hakkını tanımıştır. Yetkide vekâlet ile imzada vekâlet konusunda ince hukukî bir ayırım meydana gelmektedir. Vali, yetkide vekâlet verme ile, otorite ve selâhiyetinin bütününü servis şefine devretmektedir. Servis Şefi idaresinin tek sorumlusu olmaktadır. Bu hareket tarzı, ancak yüksek teknik karakterindeki himzetlerde veya bazı hallere ait akit tanziminde uygulanabilecektir. Eğer vali bu alanlardaki yetkisini vekâleten devreyi arzu etmezse, ilgili Bakana selâhiyetlerini elinde bulundurmayı tercihinin sebeplerini açıklamak zorunda kalacaktır.

Vekâlet verildikten sonra, bu yetki ancak valinin özel bir iptal tasarrufu ile geri alınabilir.

Buna karşılık «İmza yetkisi» daha basit ve kolay bir onayla yapılmaktadır. Bu usulde, servis şefi valinin yetkilerine sahip olmakta ve daire artık Paris'e değil, valiye bağlı bulunmaktadır. Fakat, istek üzerine vali her zaman, her türlü muameleyi inceleyebilir. Bu durumda yetki bakımından, vekâlet yerine, yalnız imzalama yetkisi verilmiştir.

Bu sistem servis şeflerine günlük işleri yapma bakımından eski yetkilerini iade etmekte ve bazı hallerde bunları genişletmektedir. Vali her zaman geri alabileceği geniş imza yetkisini vermekte tereddüt etmemektedir.

VALİLİKLERE BAĞLI BAZI BÖLÜMLERİN KALDIRILMASI :

Takdir olunacağı veçhile, valinin hayatiyet verici koordinatör olarak ifa etmek durumunda olduğu yeni vazifesi vilâyetin çeşitli servislerinde daha küçük bir teşkilâtla yürütülebilir. Bundan böyle üzerinde durulan prensip idarenin doğrudan doğruya servislere ait olması ve valiliğin faaliyeti genel denetlemeyi ve mahalli idareler üzerindeki vesayeti icra etmektir.

Netice olarak, dış daire şeflerinin vali ile münasebetleri daha çok, daha direkt ve daha kişisel olacaktır. Bu, valilikte bulunan dairelerin kaldırılmasını, başka bir deyişle valinin her gün muhatabı olan servis şeflerinin azaltılmasını gerektirmektedir.

Valilik makamına bağlı kısımların ve büroların bir çoğu kalkacaktır. Bunların çoğu dış dairelerin mütenazırı idiler. Bir çok hallerde bunların vazifeleri daireler tarafından teklif edilen işleri yeniden incelemek, onlara şekil vermek, bir düzene koymak ve valiye sunmaktan ibarettir. Bunların aracılığı, hem işlerin uzamasına sebep oluyor, hem de çok kere faydalı olmuyordu. Bu ikilik ortadan kalkınca işler gelecekte dış dairelerce yapılacaktır.

Bir küçük kurmay heyeti, hiyerarşik seviyesi kifayyetli memurlardan kurulu bir nevi takviyeli özel kalem, valiye dış dairelerle olan münasebetlerinde yardımcı olacaktır.

SERVİSLERİN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ:

Bir çok bakanlıklarda hazırlıkları yapıldığı üzere dış daireler sayısının azaltılması yetki genişliği ve birleştirme yolunda tedbir alınması sonucunu verecektir.

Âmme sağlığı alanında dağılışı dikkati çekecek durumda idi. Bu işler için bir servis kurulacak Sağlık ve Sosyal Faaliyet Müdürlüğü adı verilecek ve bu müdürlük bu gün için her valilikte bulunan nüfus ve Sağlık Müdürlükleri, Sosyal Yardım Bürosu ve Okul Sağlığı Servisi yerine geçecektir.

Tarım Bakanlığı kendi yönünden, hâlen her ilde bulunan yedi veya sekiz müdürlük ve büroyu, bir veya iki servise indirmek istemektedir. Ziraat Dairesi, Köy Sanatları Servisi, Veteriner Dairesi, Sular ve Ormanlar Müdürlük ve Müfettişliği, haralar gibi.

Bundan başka, benzer birleştirmeler üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Satın alma servisleri, bazı malzeme bakım servisleri mahallî imkânlarla göre aynı suretle birleştirilecektir.

II. VALİNİN YENİ YETKİLERİ TEKNİK TENKİTLER VE POLİTİK ENDİŞELER YARATMAKTADIR :

Valinin danışma organları zamanla fazlalaşmıştır. Valinin başkanlık ettiği komisyonlar ortalama olarak her ilde yüze yaklaşmaktadır. Bunların sayısının ona indirilmesine çalışılmaktadır. Çıkarılacak bir kararname bunlardan en önemlisi olan, İl Donatım Komisyonunu organize edecektir. Bunun için çeşitli bakımlardan donatım işleri ile uğraşan bir düzüne kadar İdarî komisyon birleştirilecektir. Bu komisyonun bir daimî şubesi, beş ihtisas şubesi ve bir maliye komitesi bulunacaktır. Mahallî idarelere seçilenler çalışmalara katılacaklardır.

Gerçekten, Genel Meclis Başkanı ve bir kaç genel meclis üyesi ve belediye başkanları ilin donatım işleri ile görevli memurları gibi hukuken bu komisyonun üyesi olacaklardır. Bu komisyonlar ilin ihtiyaçlarını düzenlemek, gelişme plânlarının yatırım programlarına ait hazırlıklarını koordine etmek ve kamu yatırımlarının uygulanmasını denetlemekle görevlidir.

Buna paralel olarak bir seri yetki genişliği icraatı gelişmekte, evvelce bakana ait olan karar yetkisi valiyeye devrolunmaktadır. Ka-

mu yatırımları konusundaki bu eyilim gayet açıktır. Kararname mahallî karekterdeki yatırımlar için valinin devletin yardım ve iştirakini sağlamasını ön görmektedir. Böylece, 1964 Ocak ayından itibaren, devlet yardımı ile yapılacak ilkokul inşaatı, önemi ne olursa olsun, düzenlenmiş olan programa göre vali tarafından kararlaştırılır. Şimdiye kadar valin ancak bir milyon franktan az yatırımlara girişebilirdi. Köylerin elektriğe kavuşturulması, su getirilmesi ve ziraat öğretimi konularında 1963 de buna benzer esaslar konmuştur. Aynı şekilde posta ve telekomünikasyon idaresi, yatırımlarında geniş ölçüde yetki genişliğine gitmiştir.

Valinin yeni yetkilerinin gerçekleşebilmesi için geniş bir yetki genişliği politikasının gelişmesi gerekmektedir. Daha şimdiden ; bakanlıkların bir çoğu bakanın imzasını gerektiren konulardaki karar yetkilerinden mühim bir kısmını İller Teşkilâtına devretmişlerdir. Bu düzende 1962 de elliye yakın ve 1963 de 12 kadar husus esasa bağlanmıştıdır. Diğerleri gelecekte yapılmıştır.

Nihayet, bakanların görevlerinden olan vesayet ve kontroller- dada geniş ölçüde yetki genişliğine gidilecektir. Meselâ, Valiler, Milli bir önem taşımayan ticaret, Sanayi ve Ziraat odalarının bütçelerini, eskiden olduğu gibi yetkili Bakana sunmadan onaylayabileceklerdir.

SESSİZLİK VE ENDİŞE:

Derece derece yürürlüğe girecek olan bu tedbirlerin bütünü Fransa İdare teşkilâtının hissedilir bir şekilde değiştirecektir. Bunların uygulanmasının tenkitleri mucip olmadan, mukavemetlerle karşılaşmadan - ki muayyen bir ölçüde meydana gelmektedir - yürümesi imkânsızdır.

Bazı hallerde valî, vilâyetin önemli sektörleri başında bulunan servis şefleri üzerinde yeni otoritesini tesis etmek için güçlüklerle karşılaşacaktır. Aynı zamanda, dış dairelerin çalışmalarını kontrol etmeye imkân veren valilik kademesindeki kısımlardan faydalananamayacaktır. Çeşitli sektörlerde, meslektaşlarının başına getirilecek olan servis şefinin tercihi itirazların doğmasına sebep olacaktır.

Aynı şekilde, valilik personelinde sessizlik ve endişe doğmaktadır : Yaşları ileri olan kadrolular reformdan hoşlanmamış durumdadır. Gençler ise reforma daha kolay intibak edeceklerdir. Ancak

maddî garantiler ve bir valilik personeli statüsü, endişeleri ortadan kaldırılabilecektir.

Reform hazırlıklarına mahallî idarelere seçilenler katılmamışlardır. Merkez kademesi onların varlığını görmemezlikten gelmiştir. Bununla beraber (Î-sére) gibi bazı illerde reorganizasyondan evvelki tecrübeye vali onları, bu faaliyetle ilgilendirmiştir. Mahallî İdare üyelerinin geçmişteki tutumları ve oylarından dolayı, özellikle il bütçesinin idaresi konusunda, valinin onları nazara almamasından korkmaktadırlar.

Fakat M. Joxe, bir çok defa hükümetin mahallî meclislerin yetki ve kuruluşuna dokunmak istemediğini bildirmiştir. Mahallî idarelerin bir çok üyeleri il idaresinin bazı hususlardaki eksikliklerinin giderilmemesine itiraz etmektedirler. Ve misâl olarak eskisi gibi kalan «Köprü ve Şoseler Müşterek Fonunu» zikretmektedirler.

Personelin tâyinine ait hususlarda valinin yetkileri değiştirilmemiştir. İl İdare şube başkanlarının tayine ait teklif yapma yetkileri olmakla beraber, bundan böyle memur nakillerinde valinin mütalâasını almak mecburiyeti vardır. Bilhassa, öğretmenler bu konuda oldukça tepki gösterdiler. Onlara verilen cevapta «bu husustaki değişiklik cüz'idir, bundan böyle müfettiş tarafından müdürlüğe bildirilen nakil teklifleri dolayısıyla sadece valinin mütalâası alınacaktır» denilmiştir. Müdürlükçe valinin mütalâasına göre muamele yapılmazsa bu takdirde, Milli Eğitim aBkanı son merci olarak işi halledecektir.

Nihayet valilik mesleği için bazı şartlar gerçekleşecektir. Ar- naud Hey'eti raporunda diğer idarelerde görevli olan yüksek memurların daha geniş ölçüde valiliğe tâyinleri lüzumunu belirtmiştir. M. Frey, dört aralıkta valilerle yaptığı konuşmadan, valiliğin «Devlete liyâkatla hizmet etme durumunda ve üstün bir kabiliyette olanlara açılması» gerektiğini bildirmiştir. Valiliğe daha geniş giriş imkânları sağlamak için esasen bir proje hazırlanmaktadır. Gerçekten, 1959 karamamesi valilerin beşte birinin diğer idarelerdeki vazifelilerden tayin edilebileceğini ön görmüştür. Fakat bu hüküm pek az uygulanabilmiştir. Beş yıldan beri, ancak General De Gaulle'ün meslek arkadaşları Olivier Guichard ve Pierre Lefranc vali olmuşlardır. Bu hususta yakında çıkarılacak bir kararname ile memurların bir bölümünden diğerine geçirilmesi mecburi hale getirilecektir.

General De Gaulle valiler üzerinde İçişleri Bakanlığının vesayeti yerine, bunların doğruca Başbakana bağlanmalarını istemektedir.

Böylece valilerin hükümetin temsilcileri oldukları daha iyi belirecektir. Bu halde İçişleri Bakanı her ildeki Polis Müdürü ve Mahallî İdareler Müdürü tarafından temsil edilecektir. Burada valilerin durumlarının daha da politik hale gelmesi bakımından itirazı kabil olmayan mahzur vardır. Bununla beraber işaret etmek lâzımdır ki, vali bütün cumhuriyet idarelerinde idarî temsilci ve aynı zamanda hükümetin politik bir memuru idi.

III. BÖLGE, Yeni ekonomik varlık “Entite”

Valilerin yetkileri hakkındaki reforma paralel olarak, Hükümet, siyasî olmaktan ziyade ekonomik olan bir Fransız İdarî taksimatı düzenleyecek ve onun hususi karakterini açıklayacak yeni bir kararname hazırlamaktadır : «Bölge çalışma çevresi».

Yıllar boyunca, «Paris’deki her bakanlık sadece kendi menfaatine uygun olarak diğer bakanlıkların durumu ile ilgilenmeden Fransa’yı parçalara ayırmıştır. Böylece iller taksimatında birbirleriyle, uygunluk yoktu. Bilhassa, üç hava yolları, altı R.T.F. (Fransız Radyo, Televizyon), tediye bölgesi, sekiz Millî Ziraî Kredi Sandığı Bölge Müdürlüğü, 19 Akademi ve kırk Sular ve Ormanlar İdaresi Bölgesi mevcuttur.

7 - Ocak - 1959 kararnamesi, çeşitli idarelere, bölümlerini bölge ekonomik gelişme plânlarına uygun bir hale getirmelerini emretmektedir. Böylece, bazı sadeleştirmeler gerçekleşti ve 2 Haziran 1960 kararnamesi ile yirmi bir «Bölge Çalışma Çevresi» tesisi mümkün oldu. Bu yirmi bir çevre, aralarında açık ekonomik ilgi olan illeri bir araya getirirken bölge çalışma programlarının uygulama alanına konmasını ve gelişme plânı çerçevesi içinde ülkenin islâhını sağlayacaktır. Haziran 1960 kararnamesi bundan böyle çeşitli idarelere ait taksimatın ihdasında ya da değiştirilmesinde tesbit edilmiş olan bölge çalışma çevreleri ile bir uygunluk aranmasının gerektiğini belirtiyordu.

Uygunluğu sağlama hareketi takip olunurken, hükümet bu bollüm içinde bulunan kamu idarelerinin çalışma koordinasyon tecrübesine girişmeye karar verdi. Bu tecrübeyi yapmak için «Program bölgeleri» olarak bahse - Normandie ve Bourgogne’u seçti. 1963 Temmuzunda başlanan bu tecrübe iki yıl devam edecektir.

Bununla beraber, illerdeki devlet dairelerinin reorganizasyonu tecrübesinde olduğu gibi, ilk sonuçlar olumlu görüldü bu tecrübe-

den elde edilen bilginin bölge çalışma çevrelerinin hepsine teşmili mümkün oldu.

Bu yeni idarî bünye içinde kurulan organlar nelerdir. Bunların yetkileri ve hudutları nedir? İki esaslı amaca varmak isteyen yeni bir kararname bunları belirtecektir. Bölge çalışma çevresinin yapısını kurmak ve onda çeşitli Bakanlıklara bağlı olan idarî bölge servislerinin koordinasyonu sağlamak.

Bununla beraber, reformcunun iktidar ile idare edilenler arasında yeni bir çevre meydana getirmek ve ilin üstünde yeni bir idarî bünye tesis etmek istemediği de belirtilmektedir. Böylece, yeni organların yetkileri, sadece ekonomik gayelerle sınırlanmış olup plân ve devlet yatırımlarının «İcraî bölümlerinin» hazırlanması ve uygulanmasından ibaret olacaktır.

Çıkarılacak bir kararname ile üç organ ihdas edilecektir : Bölge Valisi, Bölge İdare Meclisi, Bölge Ekonomik Komisyonu.

Bölge Valisi, bu yeni unvan «Koordonatör Validen» daha uygun mütalâa edilmiştir. Bölgeyi teşkil eden iller valileri arasından seçilir, kendisi bu illerden birinin idaresinden sorumludur.

Bölge valisi iktisadî alanda harekete geçirme ve karar alma rolünü ve idarî alanda sadece koordinasyon görevini yerine getirecektir. Onun karar alma yetkisi, Millî Plânın ihtiva ettiği yatırım tasarımlarının gerçekleşmesi ile görülecektir. O aynı zamanda bölge servislerince kararlaştırılan yatırım kredilerine ait istekleri kabul eder ve bunları ilgili bakanlıklara ulaştırır. Nihayet bölge seviyesindeki donatım alanında yetkileri tek olarak elinde bulundurur ve bu konuda bütün komisyonlara başkanlık eder.

Bölge Valisi, bu görevi yerine getirmek için yeni ve özel bir idarî teşkilâtan değil, fakat İktisadî bir kurmay heyetten faydalanacaktır. Bu hey'et, bazı bölgelerde olduğu gibi, bilhassa Rennes'den «Sentez guruplarını örnek olarak alacak ve bir kaç memuru kapsayacaktır. Meselâ bir Maliye Müfettişi, bir Köprüler Mühendisi, bir İktisatçı, bir İstatistikçi. Bunlar Bölge Valisinin bir nevi «Ekonomik beyni» olacaklar; aynı zamanda bu ekonomik beyin Bölse Servis Müdürleri üzerinde müessir durumda olacak ve bütün kamu yatırımları ve plânlama işleri dolayısıyla ona bağlı kalacaklardır.

İKİ MÜESSESE

Yardımcı olarak iki müessese kurulmuştur :

1 — İllerarası kurul, 1960 dan beri mevcuttur, teşkilâtlandırılıp genişletilecektir. Bölge idare kurulu adını alacaktır. Bu sadece İdari bir organdır. Bölgenin diğer valileri, Millî Ekonomi Genel Müfettişi, Koordinatör genel muhasipten kurulacaktır. Bölge valisinin istişari bir organıdır.

2 — Ekonomi gelişme bölge komisyonu hazırlanmakta olan kararnamenin önemli bir yeniliğidir. Tamamen istişari bir rolü vardır, donatım plânının bölümlerinin hazırlanmasında istişari yetkiye sahip olan gelişme komitelerinin yerini alacaktır. Mahallî idarelerin ve ekonomik menfaatlerin temsil edilmesini sağlayacaktır. En az yirmi, en çok elli üyesi bulunacak ve şu şekilde kurulacaktır. Yarısi meslek teşekkülleri ve sendikalar temsilcileri, en az dörtte biri genel meclisce tesbit edilen mahalli idareler temsilcileri «Belediyeler ve kantonlardan», nihayet en fazla dörtte biri «Ehliyet sahibi olmaları bakımından başbakan tarafından gösterilen» kişiler. Fakat, her bölgedeki komisyonun ayrıntıları ile kuruluşu, başbakanın kararına müsteniden tesbit edilecektir. Hükümet bu kurulun çalışmalarının politik bir karakter almasını ve yetkileri dışına çıkma tehlikesi göstermesini istemektedir. Plân programları ve kamu yatırımlarının seçimi hakkında kurulun mecburi olarak mütalâasını almak gerektiğinde onu dâvet etmek ve gündemini hazırlamak valiye aittir. Kurul, Başkan ve Başbakan vekilini kendisi tesbit eder, fakat Sekreteri vali tarafından sağlanır.

Bölge İktisadî politikasının hazırlanmasına ekseriya katılması arzu edilen gelişme komitesi kısmen kaldırılmış olmaktadır. Bu komiteler sadece teşebbüs birliklerini, maden arama, araştırma ve İktisadî propoganda organlarına ait yetkilerini muhafaza etmektedir. Bununla beraber, komitelerin meslekî teşekkül ve sendika üyelerinden küçük bir kısmının temsilci olarak komisyona katılmalarına imkân verecek bir formül inceleme safhasındadır.

Böylece kararlaştırılan reformun tedricî surette uygulanmasına sene içinde girişilecektir. 1964 son baharında parlamento V. Plânın düzenlenmesile meşgul olacaktır. 1965 başlangıcında bölgelerle istişare yapılacak ve yeni organlar ilk defa mütalâalarını bildireceklerdir. Plânın hazırlanması ve son olarak parlâmentonun tasdikinden

sonra hükme bağlanmış olan yatırım kararları konusunda bölge kademelerinin yeniden mütalâası alınacaktır.

ALİŞTIRMA DEVRESİ :«Période de rodage»

Bununla beraber reform, daha uygulanmaya başlamadan üzerine tenkitleri çekmiştir. Mahallî idareler üyeleri her şeyden evvel kararnamelerin hazırlanmasında mütalâalarının alınması noktasından Hükümete karşı bir tutumdadırlar. Katılacakları komisyonun tamamen Valinin emrine verilmesinden korkmaktadırlar, ve bu komisyonda «Başbakan tarafından gösterilen kişiler bulunması bakımından demokratik karakterine ve bölgeyi teşkil eden illerin Genel Meclis üyelerinden çok az sayıda üye alınmasına itiraz etmektedirler.

Bu reform bilhassa, mahallî idarelerin bağımsızlıklarının genişlemesine imkân vermesi halinde takdire değer olacak ve bu idarelerin ek malî kaynaklara malik olmalarıyla bir anlam kazanacaktır. Bu sebeple bir çok Genel Meclis ve Belediye Meclisi üyeleri reform projelerinin mahallî idarelere sağlayacağı malî imkânlardan, endişe etmektedirler. Malî imkânlarının artırılması halinde; İktisadî bakımdan mütalâalarının alınması yolundaki yetkilerinin genişlemesi hususu daha iyi anlaşılacaktır demektedirler, Binay, Pflimlin, Augustin Laurent gibi bir çok Genel Meclis başkanları, Merkez Demokrat üyeleri son defa bu ihtirazî kayıtları açıkça bildirmemişlerdir.

Nihayet reforma diğer bir itiraz yapılmıştır. Tenkitler de Bölge Valisi bir ilin valisi olmamalıdır, denmektedir. Bu şartlar içinde hakemlik görevini tarafsız olarak yapamayacaktır. Krallık idaresinde bir eyaletin genel müfettişliği aynı zamanda bir sénéchaussé'den sorumlu değildi. Bölgenin başına, İdarî diğer mesuliyetleri bulunmayan ve valiler arasından alınan bir cumhuriyet komiserinin getirilmesi daha uygun olurdu. Fakat hükümet ilk hamlede bu yeni vazifenin yüksek derecede bir memurun zamanını tamamen dolduracak mahiyette olmadığını takdir etmiştir. Yeni kararname ile bir alıştırma devresi açılmaktadır. Sadece tatbikat yavaş yavaş reforma intibak imkânını sağlayacaktır. Lüzumunda yapılacak düzeltmeler kuvvetlenme ve demokrasi istikametinde olacaktır.

İ D A R İ C O Ğ R A F Y A

MALAZGİRT İLÇESİ

YAZAN:

Samili Rıfat ARIKAN

Malazgirt Kaymakamı

Konumuz: Malazgirt İlçesi, Muş İlinin kuzey doğu kesimi
38° 50° 42° 20°
minde ile arz ve ile tû dereceleri arasındadır. Doğudan Ağrı İlinin 39° 30° 42° 40°

Patnos ve Tutak, Kuzeyden Erzurum İlinin Karayazı ve Hınıs, Batıdan Muş İlinin Bulanık, Güneyden Bitlisin İlinin Ahlat ve Adilcevaz ilçeleriyle çevrilmiştir.

Yüzölçümü 1565 kilometrekare genişliğindedir.

Malazgirt'e gidiş ve geliş mevsimlere göre değişir. Yaz aylarında Erzurum - Ağrı - Patnos, Muş - Bulanık - Tatvan - Ahlat yollarıyla ilçeye gelinebilir. Ancak bu yollardan sadece Erzurum - Ağrı arasında tarifeli vasıta vardır. Kışın ise sadece Erzurum - Ağrı - Patnos veya Tatvan - Ahlat - Erciş - Patnos yolları trafiğe açıktır. Tarifeli vasıta yoktur. Posta yazın aftada üç defa kışın ise iki defa Muş yolu üzerinde oto veya kızıyla gelir. Halen muntazam çalışmaz.

Coğrafi ve Jeolojik Durum: Deniz seviyesinden 1550 metre yüksekliğindeki ilçe merkezinin etrafında ayıksek dağlar, ovalar ve yaylalar serpiştirilmiş durumdadır.

Doğu güneyde ilçe sınırında Süphan dağı (4434 metre yükseklik) eski bir volkandır. Süphan dağından Doğudaki Katevin dağlarına kadar, Murat Nehrinin sol yanında Malazgirt Ovası namıyla anılan nisbeten düzlük nisbeten hafif tepelerden müteşkil yerey uzanır. İlçe Merkezi Süphandan 10 kilometre kuzeyde bir krater çukurunun üzerinde kurulmuştur.

Katevin dağı eteklerinden Bostankaya Köyüne kadar, Patnos'tan gelen Badişan çayı etrafında Badişan Ovası uzanır.

Murat Nehrinin sağ yanından itibaren Kuzeye ve Batıya doğru Badişan Ovasına paralel olarak Beşçetmak Köyü altından başlayıp

Konakkuran, Hasanpaşa, Hancağız Köyleri arazilerini içine alan ve Hasik Boğazına kadar devam eden iki ova daha vardır.

Bu ovanın bitişiğinde Beşçatak, Gölağılı, Dirimpınar, Nurettin, Gıcıklar, Aynalıhoca, Kılıççı ve Arslankaya arazilerini içine alan yereyde yer yer 150 ilâ 200 metre yükseltik farkları göstermesine rağmen ova karakteri taşımaktadır. Aynı ova Murat Nehri kıyılarına da inmektedir.

Daha kuzeyde Lâle dağı silsilesi Kazgöl, Boyçapkın, Kadı, Mollaali ve İyikomşu köylerinde küçük düzlüklere iner.

Haftrenk Irmağının Batı ve Kuzeyinde kalan Güzelbaba, Yolgözler, Karıncalı köylerinde arazi çok sarp olmamakla beraber engebelidir. Yer yer küçük düzlükler vardır.

İlçenin jeolojik yapısına gelince, Süphan dağının fırlattığı lavlardan kümeler halinde yosunlu yerli kayalar, madenler eriyip sünger taşları ve çok boşluklu bir yerey meydana gelmiştir. Bu sebeple aynı dağın civarında su kaynaklarına tesadüf edilmemektedir.

Jeolojinin yeni zamanlarında teşekkül eden bu oluşlara karşılık ilçenin kuzeyine doğru eski devir oluşukları ve nehir boylarınca birikinti ovaları yer almaktadır.

Akarsular Göller : Bölgede akarsu boldur. Murat Nehri Kuzeydoğu istikametinden ilçeye girer bir yay çizdikten ve Patnostan gelen Badişanı, Lâle dağlarından gelen çaylarla birlesen Hasik deresini ve Şekrik çayını alarak batıda ilçeyi terk eder.

Karabasan Bucağından gelen Serçe çayı yazın kurur, kışın Şekerbulak Mahallesi üstünde çağlayan yaparak Adalar Mahallesinden gelen Şekrik çayına karışır. Şekrik çayı ise Adalar Mahallesinde Şeytan, Adasincan, Vezirbey, Halil Bey Adaları ismi ile anılan semtlerden çıkan kaynaklardan meydana gelir. Menderesler çizerek Hatun Köprüsü altında Murat'a karışır.

Aktuzla bölümünden Kuzeybatı istikametinden bir yay çizerek Haftrenk Irmağı geçer.

Bölgede yegane göl ilçenin Kuzeyinde Kazgöl'dür. Büyük bir gölcük büyüklüğündedir.

İklim: Malazgirt İlçesi bütün olarak Doğu Anadolunun tipik iklimini yaşar. Kışlar soğuk ve kar yağışlı yazlar ise genellikle kurak ve sıcaktır.

En fazla yağış bahar ve kış aylarındadır. Yıllık yağış vasatı 790 milimetredir. Kar kasım ayında başlar mayıs başlarına kadar yerde kalır.

Senenin en soğuk ayı Ocaktır. Bu ayın ısı ortalaması eksi 25 dereceye yaklaşır. En sıcak ayı ise Temmuz ayıdır. Isı ortalaması 20 dereceyi bulur.

En çok esen rüzgârlar kış aylarında kuzeyden gelen poyraz ve yaz aylarında Güneyden ve Güneybatıdan (Muş rüzgârı) gelen rüzgârlardır.

Tarihçesi : İlçenin kuruluşuna ait bilgiler yok denecek miktardadır. Bu hususta Malazgirt Meydan Muharebesinden sonra vesikalar bollaşmaktadır. Tarihçe kısmında faydalandığımız kaynaklar bahsin sonunda sıralanmıştır.

Şehrin ilk kuruluş tarihi tam tespit edilememektedir. Malazgirt adının Milâttan Önce 9. ncü Asırda Van Kralı olan Ermeni Menuaz'la ilgili olduğu ileri sürülmektedir. Ancak bölgede çok sayıda eser bırakan Urartuların Kralı Menuasin isminden geldiğine ait daha kuvvetli deliller var. Menuazkert (Menuas İli) Menuaskirt, Arapça da Manazgirt ve Ermenilerce Mnavazkert olarak değiştirilmiş zamanımıza Malazgirt olarak gelmiştir.

Urartulardan sonra bölge bir müddet Asurluların daha sonra da sıra ile İranlıların, Yunanlıların, Ermenilerin ve Şarki Romanın eline geçmiştir.

641 yılında İslâm İmparatorluğu hakimiyetine geçen bölge, mezkûr imparatorluğun zayıfladığı bir anda ermenilerin de yardımı ile Bizans hakimiyetinde kalmıştır.

İç içe üç kat surdan sağlam bir kale olan Malazgirt Selçuk Hükümdarı Tuğrul Sultanın iki defa muhasarasına rağmen ele geçmemiştir. Ancak daha sonra Büyük Türk Hükümdarı Alparslan tarafından Selçuklu İmparatorluğuna katılmıştır. Anadolu'nun fethi bakımından çok büyük önem taşıyan Malazgirt Meydan Savaşına da bir kaç kelime ile de olsa değinmeden geçemeyeceğiz.

Gerek idare-i ve gerekse askerî dehası bütün dünyaca kabul edilen Alparslan Gürcistan Fethini tamamladıktan sonra Anadolu'nun zaptı işini başarmak için bu mıntıkada bir miktar kuvvet bıraktı. Bu birlikler Anadolu'ya sık sık akınlar yaptığından Bizans İmparatoru Romaine Diogénenin dikkatini bu yöne çevirmesine sebep ol-

muştı. Zira Bizans İmparatoru da Alparslanın asıl niyetinin Anadoluyu tamamen fethetmek olduğu kanaatine varmıştı. Bu sebeple gecikmeden harekete geçmeğe karar vererek Bulgaristan ve Makedonyadan asker toplattı, bunları imparatorluğun ücretli asker toplattı, bunları imparatorluğun ücretli askerleriyle birleştirdi yeniden tanzim etti. Bu kuvvet sayıca epey bir yekûn tutmasına rağmen disiplinli ve iyi teçhiz edilmiş bir ordu sıfatından mahrumdu. 1088 yılında başta bizzat imparator olduğu halde yürüyüşe geçti. Anadolu'da hiç bir kuvvete raslamadığından bol zaman kazandı ve orduya biraz çeki düzen verildi.

İlk defa şimdiki Divriği civarında Türklerle çatışma oldu ve bazı mevzii başarı kazanıldı. Daha sonra Suriyeye inildi Membic zaptedildi. Halep Emirinin kuvvetleriyle pek de başarılı olmayan bir iki çatışmadan sonra Antakya'ya döndü.

1069 yılı da karşılıklı akınlarla geçti. 1070 senesinde orduda iyi bir disiplin kuran Bizans İmparatoru kumandayı Manuel Commane'ye bıraktı. Ancak bu kumandan da kesin bir başarı sağlayamadı. Nihayet 1071 de bizzat imparator 100.000 i piyade olmak üzere 200 bin kişilik bir kuvvetle tekrar Anadolu'ya yürüdü. Bu ordunun sadece ağırlıkları üç bin araba ile taşınmakta idi, pek çok tamancılık vardı. Kayseri, Sivas, Erzurum üzerinden Malazgirt önlerine gelindi. Selçuklulara ait olan kale kısa bir müdafaadan sonra düştü, Ahlat istikametinde giden Bizans öncü kuvvetleri Türkler tarafından darmadağın edildiler.

Bizans Ordusunun hareketini Şam'da duyan Alparslan Mısır Seferini bırakarak Ahlat istikametine dönmüştür. Bu sırada Bizans İmparatorunun Malazgirt mıntıkasında olduğu öğrenilmiş ayrıca bu ordudaki Oğuzların Alparslan'a iltihak edecekleri de istihbar edilmiştir. Alparslan Ahlat civarına gelince, çoğu süvari olmak üzere 54 bin kişilik bir kuvvete sahip bulunuyordu. Malazgirt Doğusundaki karargâha gelindiğinde aynı miktar kuvvet muhafaza edilmiştir. Bizans Ordusu mevcudunun ise 200 bine yakın olduğu en kuvvetli tahminler arasındadır.

Alparslan savaştan önce sulh teklif etmiş fakat Bizans İmparatoru iki kuvvet arasındaki sayı üstünlüğünün kendisinde olduğunu düşünerek kabul etmemiştir. Bu suretle kaçınılmaz hale gelen çatışma 26 Ağustos 1071 Cuma günü öğleden sonra başlamış ve akşam üzeri Alparslan'ın kesin zaferiyle son bulmuştur. Bizans imparatoru dahi esirler arasında idi.

Bu zafer Türklük ve İslâmiyetin Anadolu'ya sahip oluşunun başlangıcıdır.

Böylece bir Selçuklu kalesi halinde Eyyubilerin kuruluşuna kadar Malazgirt 1243 Köse Dağı Muharebesine kadar Eyyubilerde kalmış, bu tarihten itibaren de Moğal nüfusuna girmiştir.

Bir müddet Karakoyunlulara, Akkoyunlulara tabi olan kale bir ara İran Hükümdarı Şah İsmail'e de boyun eğmiş ve Çaldıran Zaferinden sonra da Osmanlı İmparatorluğuna dahil olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu devrinde bölgede beylerin rolü büyük olmuş ve adeta müstakil egemenlik sürmüşlerdir. Bunlardan sadece Şerefhanların iyi idareleri uzun müddet unutulmamıştır.

Osmanlı devrinde önce Erzurum sonra Muş ve Ağrıya bağlı olan kaza sonradan tekrar Muş'a bağlanarak bu güne kadar gelmiştir.

(Tarihçe kısmında Emekli Kurmay Subaylardan Feridun Dirim Tekin'in «Malazgirt Meydan Savaşı» adlı eserinden, Sayit Çelikoğlu'nun «Malazgirt Destanı» adlı eserinden, Profesör Mehmet Al tay Köymen'in «Anadolunun Fethi» isimli eserinden ve Evliya Çelebi seyahatnamesinden faydalanılmıştır).

B u G ü n k ü İ d a r î K u r u l u ş : Malazgirt Merkez Bucağı ile beraber 4 bucaktan müteşekkildir. İlçenin Güneyine Karahasan Bucağı 16 köy, Kuzeyinde Nurettin Bucağı 16 köy, Kuzey Doğuda Aktuzla Bucağı 22 köy ve Merkez Bucağı, da 15 köye sahiptir. İlçe Kuzeyden Güneye 85, Doğudan Batıya 20 kilometre genişliktedir.

İlçedeki daire ve müesseseler şunlardır :

a) İç İşleri Bakanlığı : Kaymakamlık, Yazı İşleri Kalemi, Nüfus Memurluğu (Bir memur bir kâtip), İlçe Jandarma Kumandanlığı, Emniyet Komiserliği bu bakanlığa bağlı devairi teşkil eder. Ayrıca bucaklarda birer müdür ile Nurettin Bucağında bir nüfus memuru vardır.

b) Adalet Bakanlığı : Bir Savcı, iki Hâkim, bir Başkâtip, kâtipler ve gardiyan mevcuttur. İlçede modern cezaevi vardır.

c) Tarım Bakanlığı : Bir Veteriner, bir Sağlık Memuru, bir Ziraat Teknisyeni, bir Tarım Öğretmeni vardır. Orman Genel Müdürlüğünün kuruluşu yoktur.

d) Maliye Bakanlığı : Malmüdürlüğü tam kadro çalışmaktadır.
e) Milli Eğitim Bakanlığı : İlköğretim Müdürlüğü, Ortaokul Müdürlüğü mevcuttur. İkisi Merkezde olmak üzere toplam 30 ilkokul vardır. Bir köy kadınları biçki dikiş kursu çalışmaktadır. Turizm Komitesi çalışmalarıyla 3000 kitaptan müteşekkil bir Halk Kitaplığı kurulmuştur. Okul bulunan köylerde halk dershaneleri faaliyette bulunmaktadır. Bütün ilçede okuma yazma bilenler nisbeti % 30 dur.

f) Milli Savunma Bakanlığı : Askerlik Şubesine ilâveten bir piyade Alayı ile iki Topçu Taburundan müteşekkil bir askerî birlikte mevcuttur.

g) Sağlık Bakanlığı : Muş İli 1963 yılında sosyalleştirilmiştir. Sosyalizasyon hükümlerine göre ilçede dört sağlık ocağı dokuz sağlık vardır. Sağlık ocaklarından biri Merkezde üçü bucaklarda, sağlık evlerinin ise hepsi köylerdedir.

Sağlık ocaklarında bir doktor, bir sağlık memuru, bir hemşire, bir ebe, bir sekreter ve bir şoför asgari kadrodur. Nüfus ve iş hacmine göre yardımcı personel sayısı değişebilir. Sağlık evlerinde birer ebe bulunmaktadır.

Koruyucu hekimliği azamî dereceye çıkarmak ve toplum kalkınması çalışmaları yapmak amacı ön plândadır. Tedavi Muş ve Bulanık bölge hastanelerinde yapılmaktadır.

Yeni olan kuruluş henüz tam faydalı olmamakla beraber eskisine nazaran sağlık seviyesi yükselmiştir. Kaliteli personel yokluğu ve denetim noksanlığı giderildiği taktirde pek çok daha iyi durumlar beklenir.

Ayrıca inşaatları tamamlanamıyan sağlık tesislerinin bir an önce ikmali ve yapıların muhitin iklim şartlarına uygun hale getirilmesi şarttır.

h) Gümrük ve Tekel Bakanlığı : İlçede bu Bakanlığa bağlı Tekel Memurluğu ile Aktuzla bucağıdna Tuz İşletme Amirliği vardır.

i) Başbakanlık ve Devlet Bakanlıklarına ait kuruluşlar : Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne bağlı Tapun sicil Memurluğu (bir Memur, bir teknisyen) Diyanet İşleri Bakanlığına bağlı Müftülük Daireleri vardır. Evvelce mevcut Toprak İskân Memurluğu kaldırılmıştır.

k) Mahalli idareler : Muş Özel idaresine bağlı Özel idare ve ilçe merkezi Belediyesi vardır.

l) Bunlardan ayrı bir kısmı İktisadî Devlet teşekkülü olmak üzere ilçede Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraat Bankası ajansı, PTT. şubesi ve birde Petrolofis bayii vardır.

Şehircilik yönünden Malazgirt: İlçede yerleşme yerleri içinde nüfus ubini geçen köy yoktur. Sadece ilçe merkezinde mali imkânları mahdud (1963 bütçesi 200 bin, 1964 bütçesi 250 bin bir belediye vardır. Burada sadece bu belediyenin şehircilik imkânlarından bahsedeceğiz.

Malazgirt kasabası meyilli bir arazide tepe eteklerine serpiştirilmiş dağınık bir manzara arzeder. Saltukgazi, Mengüçgazi, Daniş- mengazi, Alişan ve Adalar mahallelerinden kurulu belde şehircilik bakımından yol boyu yerleşme yerlerine benzemekte isede biraz daha değişik ve karmadır.

Halihazır harita ve imar plânı mevcut olmakla beraber geniş mali imkânlarla bağlıdır. Kasabada halen geniş bir meydan vardır. Bunun etrafında hepside muntazam yapı olarak Hükümet, Memur konutları ve Belediye oteli sıralanmıştır. Gerek meydan ve gerekse bu meydana gelen iki çarşı caddesinin parke ve trotuvarları tamamlanmıştır. Diğer sokak ve caddelerden bir kısmı adi taş döşeme bir kısmı ise topraktır. Adalar mahallesinde parkeye elverişli taşlar bu bakımdan bir avantajdır.

İlçede genellikle özel yapılar çok iptidaidir. Taş ve kerpiç ana maddedir. Son senelerde beton birkaç bina yapılmıştır. Devlet elile yapılan binalar betonarmedir. Elli kadar lojman Askeri personel tarafından kullanılır. Modern bir Hükümet konağı, 20 adet sağlık Bakanlığına ait ve yedi adet de Maliye Bakanlığına ait konut vardır.

İlçede sıhhi içme suyu şebekesi mevcut isede çok kifayetsizdir. Günün sadece iki saatinde su verir, daha geniş çapta bir proje ihale edilmek üzeredir.

Elektrik yoktur. Askeri garnizonda mevcut jeneratör gurubu ancak garnizona yetmektedir. Adalar mahallesinden Bulanık kazası ihtiyacını da içine alan bir hidro elektrik santralı inşaatına başlanmıştır. 1966 da faaliyete geçmesi beklenmektedir.

Kanalizasyon hiç yoktur.

Civar ağaçsız bulunduğundan ilçe merkezinde geniş bir parka ihtiyaç vardır. Halen bir şey düşünülmemektedir.

Kasabaya uzak olan Kifri mahallesi köy haline getirilmelidir. Adalar, Alişan mahalleleri imar plânına girmeli ve rasgele inşaata son verilmelidir. Mevcut plânda değiştirilmeli şehrin müstakbel inkişafı Bulanık yolu istikametinde olmalıdır.

İ k t i s a d î H a y a t : İktisadî hayat tamamen tarıma dayanmaktadır. Tarımın bilhassa tarla ziraatı ve hayvancılık kolu yaygın durumdadır. Tarla ziraatında en fazla buğday, arpa bakliyatından da bir miktar mercimek ekilmektedir.

Hemen kaydetmek gerekir ki bu ziraatta, yirmi otuz büyük çiftçinin nisbeten makinalaşmış faaliyeti yanında, köylü ve küçük çiftçi halen pek iptidai usullerle ziraat yapmaktadır.

Arazisi olmayanlar çoktur. Tapulama faaliyetlerine rağmen arazi tevzi edilememiştir.

Tarım pek az çeşide istinat etmektedir. Baklagiller bile pek nadir ekilmektedir.

Meyvecilik ve sebzecilik geridir. Son yıllarda sebze yetiştirme oldukça rağbet görmektedir.

Bölgede pek çok olan akarsulardan faydalanılmamaktadır. Sulu ziraat yaygın değildir.

Bütün ilçede bitki örtüsü geniş otlaklar ve tarlalardan ibaret olduğundan hayvancılıkta büyük baş hayvan kadar küçük baş hayvana da yer verilir. Ancak ırklar ıslah edilmemiştir. Bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmemektedir. Yem mevzuu üzerinde hiç durulmamaktadır. Otların az olduğu yıllarda hayvanlar açlıktan ölmektedir. Ot ve saman yegâne yemlerdir.

Binek hayvanı olarak kullanılan At, bölgede ayrı bir önem taşır. Yetiştirme merakı yaygındır. Ancak ilmi kurallara riayet edilmez. Her yıl bir at yarışı yapılır ve çok ilgi görür.

Ticari hayat yeni gelişmektedir. Epey bir yekûn tutan dükkân ve mağazalarda çeşitler gittikçe artmaktadır. Ancak ticaret yapanların hemen yarısı yazın çiftçi durumundadır.

Sanayi hemen hiç yoktur. Esasen sanayiinin gelişmesi için ortam da yoktur. Sermaye ve enerji noksanıdır.

El sanatları ticari mahiyet taşımamakta zati ihtiyaca cevap vermektedir. Bunlardan bir kısmı sanat değeri taşır ve turistik meta olabilir. Başlık, Çorap, Eldiven, Kilim gibi...

S o s y a l H a y a t : Yeknesak bir seyir takibeder. İlçe halkı, yerliler, Erzurum, Kars muhacirleri ve diğer bölgelerden gelmiş kimselerle karma bir yapı taşır. Adet ve örf karışıktır. Türkçe daha çok önsasya şive ve lehçesinin tesiri altındadır. Bölgenin durumu icabı bazı başka dillerde konuşulur. Ençok kürtçe vardır.

Kıyafet bakımından erkekler diğer köy ve kasabalarımızdaki gibi giyinirler. Kadınlar çok kapalı gezerler. Ancak ilçenin ileri gelen bazı aileleri ve Memur hanımları kıyafete önderlik etmektedirler.

Aile kuruluşunda medeni nikâh ön plânda yer alır. Dini nikâhada çok önem verilir. Kız babasma başlık verilmesi çok tutulan bir âdettir. Düğünde münhasıran çevreye has bir âdet yoktur.

Kasabada eğlence ve istirahat yeri sadece kahve ve kulüplerdir. Bir sinema varsa da tatmin edici değildir.

Dışardan gelenlerin istirahatlarını temin edecek ve zaruri ihtiyaçlarını giderecek otel, hamam, ve lokanta mevcuttur. Bu bakımdan Belediye oteli ve Murat lonkantası tavsiye edilebilir.

B a y ı n d ı r l ı k d u r u m u : a) İlçeyi civar ilçe ve illere bağlayan yollar mevcuttur, Ancak bu yollardan Malazgirt - Ahlat, Malazgirt - Muş yolları kışı ntrafiğe kapalıdır. Sadece Malazgirt Patnos yolu yaz kış trafîğe açıktır. Yolların kalitesi düşüktür. Yalnız Patnos yolu son iki yılda oldukça bakımlı hale gelmiştir. İlçeyi Karahasan ve Nurettin bucak merkezlerine bağlayan yollar şosedir. Aktuzla bucağının yolu yoktur. 1964 te Mollabaki ve Dolabaş köylerine yol yapılmış, Aktuzla yolu ise 1965 yılı programma alınmıştır.

İlçeyi iki bucağa bağlayan Nurettin yolu üzerinde yeni inşa edilmiş Murat Köprüsü vardır. Bulanık yolu üzerindeki Hatun köprüsü ise Selçuklulardan kalmazdır.

Aktuzla Hınıs arasında Haftrenk üzerinde bir köprüye acil ihtiyaç vardır.

Köylerin hepsine, arazi müsait olduğundan, yaz aylarında motorlu vasıta çalışır.

b) Yapılar : Resmi daire ihtiyacmdan bir kısmı tamamdır. Hükümet konağı ihtiyaca cevap vermektedir. Askeri garnizon, sağlık, Veteriner ve Ortaokul binaları yenidir.

Bunların yanında Askerlik Şubesi, Toprak Mahsulleri Ofisi, Banka ve Belediye için birer binaya ihtiyaç vardır.

Malazgirt' in Geleceği: İlçe bugünkü durumu ile merkezlere çok uzaktır. (Muş yazın 153, kışın 320 kilometre, Ağrı 120 kilometre, Erzurum 320 kilometre, Van 200 kilometre) Bu sebepten iktisaden kendi kendine yetme çabası içindedir. En sıkı bağlar Erzurum ve Ağrı iledir. İlçenin idari taksimatı, Muş'a bağlı olması hem Vatandaş yormakta hem de kam uhizmetlerini aksatmaktadır. Hiç olmazsa Ağrı iline bağlanma, bölgede arzulanan bir husustur. Ancak bu civarda yeniden bir il teşkili düşünülürse Malazgirt coğrafi bakımdan merkezi durumdadır.

Bu durumun yanısıra plânlama yatırımları ilçenin geleceği için ümit vericidir. Adalar elektrik santrali, Adalar sulama projesi, Haftrenk regülâtör projesi, Karakaya ve Karahasan baraj projeleri gerçekleştiği takdirde mali imkânlar da çoğalacaktır.

İktisaden kalkınışı Malazgirt — Ahlat, Malazgirt — Muş yollarının normal hale getirilmesi ve Malazgirt — Hınıs — Erzurum yolunun yapılması tamamlayacaktır.

Gerek Devlet olarak gerekse fer olarak tarımın geliştirilmesi için sarf edilecek çabalar da ön plânda ve geniş ölçüde kalkınmaya tesir edecektir.

Selçuklulardan ve Urartulardan kalan tarihî eserlerle bölgede me sire yeri ihtiyacını gideren tabiî güzelliklerin; turistik bakımından değerlendirilmesi, mali imkân sağlandığı takdirde güç olmayacaktır.

Sosyalzasyon bölgede sağlığı garantileyen bir unsur ve son yılların sayısı artan Okulların, Vatandaşın toplum kalkınmasına iştirakini ve okuyup yazmaya hevesini dünya görüşlerini değiştiren birer faktör olacağı düşünülürse vatandaşın işsizlik sebebiyle içine düştüğü karamsarlığı atması ve birazda tembellikten kurtulması beklenir.

Bu suretle Türk ve İslam tarihinde büyük manevi değer taşıır Alparslan diyarı laik olduğu mevkiye yükselmiş olacaktır.

K A N U N L A R

BELEDİYE KANUNU

Kanun No : 1580

Kabul tarihi: 3.4.1930

Yayın tarihi: 14.4.1930

BİRİNCİ FASIL BELEDİYELERİN İDARESİ BELEDİYE

MADDE 1 — Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir.

MADDE 2 — (4.5.1960 tarihli ve 7469 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.)

Belediye İdaresinin mevdu olduğu makam ve heyetler

MADDE 3 — Belediye İdaresi, belediye meclisi ile belediye encümeni ve belediye reisi ve muavinlerine, belediye şubeleri mevcut ise şube müdürlerine ve şube heyetlerine mevdudur.

Belediye sınırlarının tahdidi

MADDE 4 — Bu Kanunun hükümleri başlar başlamaz şimdiye kadar sınırı tahdit edilmemiş olan beldelerin sınırı aşağıda tarif edildiği şekilde çizilir.

A : Ötedenberi beldeye ait sayılan bütün tarla, bağ, bahçe, çayır, mera, zeytinlik, palamutluk, baltalık, otlak gibi yerler sınır içinde kalır.

B : Bir beldenin sınırını derelerden, tepelerden, yollardan veya diğer değişmiyen işaretli yerlerden geçirmek kabil değilse büyük taşlar dikilerek gösterilir.

C : Belde ahalisinden bazı kimselerin başka bir köy veya belde arazisi içinde kalan emlak ve arazisi, sahiplerinin bulunduğu belde-

nin değil bu emlâk ve arazinin bulunduğu belde veya köy sınırı içinde gösterilir.

D : Ötedenberi müştereken intifa edilen çayır, yayla ve korulardan mer'a ve menba ve tepelerden teamülü veçhiyle alâkadarların istifade hakları bakidir. Bu suretle belediye sınır dahilinde kalıp başkalarının hakkı intifaları bulunan bu kabil yerler hakkında sınır kâğıdına şerh verilir.

E : Yukarıdaki tariflere göre çizilen sınırın geçtiği yerlerin isimleri bu kâğıda yazılmakla beraber sınırın nerelerden geçtiğini gösterir bir harita tanzim ettirilir.

F : Komşu köyler ve beldeler ile nizalı olan yerler sınır kâğıdında ve haritasında ayrıca gösterilir.

G : Sınır nizaları, meclis mukarreratının tebliği tarihinden itibaren 31 gün zarfında alâkadar tarafın ihtiyar ve belediye meclislerinin müracaatları dinlenmek şartile beldenin sınırının kafi ve nihai surette tasdika selâhiyettar olan makam tarafından halledilir.

H : Sınıf kâğıdı ile haritaları, beşinci madde ahkâmı icra edilmek üzere belediyelerce dörder nüsha olarak tanzim ve selâhiyettar mercilere irsal olunup tasdik edildikten ve iktisabı kafiyet eyledikten sonra bir nüshası belediyeye tevdi, ikinci nüshası tasdika salâhiyettar makamca muhafaza, üçüncü nüshası Dahiliye Vekâletindeki dosyası meyanına vazı ve dördüncü nüshası mahalli tapu dairesine teslim edilir.

Sınırların tasdik şekli

MADDE 5 — Belediye sınırları:

A — Seksen binden az nüfuslu olan beldelerde belediye meclislerinin kararı ve mahalli idare heyetinin mütalâası almdıktan sonra vilâyet idare heyetinin tasdiki ile.

B — Seksen binden fazla nüfuslu beldelerde belediye meclisinin kararı ve idare heyetinin muvfakati ve Dahiliye Vekâletinin inhası üzerine İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile kafileşir.

Tasdik edilmeyen sınır kâğıtları esbabı mucibesile mahallerine iade edilir. Sınırın değiştirilmesine ihtiyaç olursa yeni sınırın çizilmesi aynı usule tabidir.

Sınıf İhtilâflarının Halli

MADDE 6 — Beldeler veya köyler arasında sınır ihtilâfı çıkarsa aşağıda tarih olunduğu şekilde hallolunur :

İhtilâf bir kaza dahilindeki belde ve köyler arasında ise kendilerine mahalli en büyük mülkiye memuru tarafından tahiren vaki olacak tebligat üzerine alâkadar ihtiyar veya belediye meclislerinin en çok otuz bir gün zarfında bildirecekleri mütalâaları tetkik olunmak şartıyla kaza idar eheyetinin esbabı mucibeli karan ve vilâyet idare heyetinin aynen veya tadilen tasdiki ile ;

İhtilâf bir vilâyet merbut ve muhtelif kazalar dahilindeki belediye ve köyler arasında ise kezalik kendilerine mahalli en büyük mülkiye memuru tarafından yapılacak tahrirî tebligat üzerine alâkadar ihtiyar veya belediye meclislerinin en çok otuz bir gün zarfında bildirecekleri mütalâaları tetkik olunmak şartile vilâyet idare heyetlerinin kararı ve vilâyet umumî meclisinin tasdiki ile kat'î surette hallolunur.

MADDE 7—(4.5.1960tarihli ve 7469 Sayılı Kanunla değişik)

A) Bir köy veya meskûn sahaları arasında merkez ittihaz edilecek yere âzamî 500 metre mesafesi bulunan birkaç köyün veya köylerle köy kısımlarının veyahut muhtelif köy kısımlarının birleşerek belediye kurabilmeleri için nüfusları tutarının son nüfus sayımına göre 2.000 den fazla olması, köy ihtiyar meclisinin bir mazbata ile veya seçmenlerinin en az yarısından fazlasının yazılı olarak mahallin en büyük mülkiye memuruna müracaat etmesi veya valinin re'sen bu işe lüzum göstermesi lâzımdır.

Bu takdirde valinin ilgili seçmenlerin reylerinin alınması hususundaki vâki işarı üzerine mahalli seçim kurulları en az onbeş gün içinde tâyin ve ilân olunacak gün ve mahalde seçmenleri rey vermeye davet ederek belediye meclisi âzaları seçimindeki usul ve şartlar dairesinde köy veya kısımlarının ayrı ayrı reylerini alır ve neticeyi bir tutanakla valiliğe bildirir.

Valilikçe muamele vilâyet umumi meclisine intikal ettirilir. Vilâyet umumi meclisince kurulacak belediyenin gelirlerinin kanunlarında yazılı: hizmetlerin ifasına yetip yetmeyeceğine ve teklifin faydalı olup olmayacağına dair ittihaz olunacak karar valiliğin mütalâasıyla birlikte Dahiliye Vekâletine gönderilir. Devlet Şûrasının kararı ve Reisicumhurun tasdiki ile o yerde belediye kurulur,

B) Bir beldenin bazı kısımlarının ayrılarak ayrı bir belde haline gelmesi,

C) Bir beldenin tamamının diğer bir belde ile birleşmesi,

Ç) Bir beldenin bazı kısımlarının komşu bir beldenin içine girmesi,

D) Köylerin veya köy kısımlarının bir belde sınırı içine girmesi hallerinde (A) fıkrasındaki şekil ve şartlara riayet edilmekle beraber (B) ve (Ç) fıkralarındaki hallerde esas belde nüfusunun 2,000 den aşağı düşmemesi şarttır.

(C), (Ç) ve (D) fıkralarındaki hallerde nüfus şartı aranmıya- çağı gibi hizmetlerin lâıyıkı veçhile ifası imkânları nazarı itibara alınarak mesafe 2.500 metreye çıkarılabilir.

(B),(C) ve (Ç) fıkralarındaki hallerde köy ihtiyar meclisleri yerine belediye meclisleri kaim olur.

(Ç) ve (D) fıkralarındaki hallerde ayrıca iltihak olunacak belediye sakinlerinin reylerine müracaat olunmayıp birleşmek isteyen köy veya belediye kısmında yapılan rey verme neticesiyle diğer muameleli evrak valilikçe iltihak olunacak belediyeye gönderilir. Belediye evrakın tevdiinden itibaren onbeş gün içerisinde istek hakkındaki kararını verir. Bu kararın talep sahibine tebliğinden itibaren onbeş gün zarfında itiraz edilirse meclisi umuminin ve valiliğin mütalâasıyle muameleli evrak Devlet Şûrasına gönderilir. Devlet Şûrası keyfiyeti tetkik ve iltihaka karar verdiği takdirde (A) fıkrası gereğince muamele tekemmül ettirilir.

(C) Fıkrasındaki halde sadece ilgili belediye meclislerinin kararları alınır.

Muayyen bir arazi üzerinde Hükümetçe yeniden kurulan ve nüfusları 2.000 den fazla olan yerlerde hudutları gösterilmek suretiyle Dahiliye Vekâletinin teklifi ve Reisicumhurun tasdiki ile belediye kurulur.

Vilâyet ve kaza merkezlerinde nüfusları ne olursa olsun belediye kurulması mecburidir.

Bir vilâyet merkez belediyesi sınırları içinde kurulan kazalann merkezlerinde belediye teşkil edilmeyip bu gibi yerlerde belediye şubesi ihdas olunur.

Mahalleler İhdası, İlğası, İsimleriyle Hudutlarının Tayini

MADDE 8 — Bir belediye sanırı içinde mahalleler ihdası, ilgası, birleştirilmesi, isimlerde hudutlarının değıştirilmesi belediye meclisinin ve mahalli idare heyetinin kararı ve valilinin tasdiki ile icra edilir.

Belde İsimlerinin Değıştirilmesi

MADDE 9 — Bir beldenin isminin değıştirilmesi belediye meclisinin ve vilâyet idare heyetinin kararı üzere Şûrayı Devletin mütaleası alınarak İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile yapılır.

Belediye Şubeleri Teşkili

MADDE 10 — Nüfusunun arazi üzerine tekâsüfû itibarile muhtelif kümelerden müteşekkil olan beldelerle nüfusu seksen bini geçen beldelerde belediye şubeleri teşkili caizdir. Belediye şubelerinin teşkili veya ilgası, hudutlarının tesbit ve tadili aşağıda tarif edilen şekilde olur:

Belde dahilinde şube haline geçmesi istenilen belde kısmında sakin belediye müntehiplerinin en az yarısından fazlasının imzalı bir talebi veya belediye meclisinin müracaatı ve teklifi üzerine büyük mahallî mülkiye memuru o dairede intihap hakkını haiz halkın reyine müracaat edilmesini kaza idare heyetine icra ettirir. İdare heyeti on beş gün evvelinden tayin ve ilân edeceği günde şube haline geçecek belde kısmı müntehiplerile mütebaki müntehipleri beldenin muayyen bir mahallinde rey vermeğe davet eder (Reyler belediye intihabatındaki usul ve şarta tevfikân alınır.) İdare heyeti reylerin neticesini mazbata ile tesbit eder ve doğrudan doğruya valiye gönderir. İdare heyetinin mazbatasını üzerine vilâyet idare heyetinin vereceği karar, Şûrayı Devletin mütaleası ve İcra Vekilleri Heyetinin tasvibi üzerine, Reisicumhurun tasdiki ile icra edilir.

MADDE 11 — (7078 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

4, 5, 6, 7, ve 10 uncu maddelerdeki kararların tatbiki

MADDE 12 — 4 üncü, 5 inci, 6 ıncı, 7 inci ve 10 uncu maddelerde bildirilen kararlar, kafileşme tarihini takip eden malî senenin başlangıcından itibaren tatbik olunur. Tatbikinden en az bir ay evvel mahallî en büyük mülkiye memuru tarafından gazetelerle ve diğer vasıtalarla ilân olunur.

Hemseri hukuku

MADDE 13 — Her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin belediye işlerinde reye, intihaba, belediye idaresine iştirake ve belde iradesinin devamlı yardımlarından istifadeye hakları vardır.

Belde Sınırı Dahilindeki Şahısların Vazifeleri

MADDE 14 — Belde sınırı içinde oturan, bulunan, ilişiği olan her şahıs belediyenin kanununa, nizam ve talimatına müstenit emirlerini, hükümlerini tutmak, yapmak, resim ve harç, ücret ve aidatlarını vermekle mükelleftir.

İKİNCİ FASIL**Belediyenin vazifeleri**

MADDE 15 — (Bu maddenin karayolları trafiğine mütedair hükümleri 6085 sayılı kanunun 76 ncı maddesile kaldırılmıştır.

Belediyelerin kanunlar ve nizamnamelerle muayyen hukuku, buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selâmet ve refahını temin, intizamını hâlelden vikaye maksadile yapacağı vazifeleri vardır.

Bu vazifeler aşağıda yazılanlarla, ayrıca kanun ve nizamname ve talimatnamelerle muayyen hususlardır :

- 1 — Umuma açık olan yerlerin temizliğine, intizamına bakmak;
- 2 — Yenilecek, içilecek ve umumun sıhhatine müteallik kullanılacak şeylerle yerlerinin, mahsus kanun, nizamname veya talimatnamesine tevfikana murakabesi;
- 3 — (2.12.1960 T. ve 150 S. K.) Umumun yiyip içmesine, yatıp kalkmasına, taranıp temizlenmesine, eğlenmesine mahsus lokanta, birahane gazino, kahvehane, kıraathane, meyhane, han, otel, hamam, sinema, tiyatro, bar dansing ve emsali yerlerin ve bu mahallerde satılan ve kullanılan şeylerin temizliğine, sıhhiliğine ve sağlamlığına dikkat etmek ve kanun ve talimatname mucibince bu gibi yerlerin işle tilmeleri için gece ve gündüz açık kalmalarına ve inzibati sebeplere nazaran zabıtaca verilecek ruhsat üzerine sınıflarına ve tarife-

lerine göre bunlar için ruhsatname vermek ve açık ve kapalı bulunacağı saatleri mahallî en büyük mülkiye âmirinin de muvafakati alındıktan sonra tâyin eylemek, ücret tarifelerini tanzim ve tasdik etmek ve bu gibi yerlerde işi çeviren ve çalışanların ehliyet ve sıhhatleri müsait olup olmadığına göre işlemlerine izin vermek veya menetmek,

Ütücüler, kolacılar, lekeçiler, giyim ve ev eşyası temizleyici ve boyacıları, ayakkabı tamirci ve boyacıları ve emsallerine ait ücret tarifelerini meslekî teşekküllerin de mütalâasını almak suretiyle tanzim ve tasdik etmek;

4 — Salgın ve bulaşıcı insan ve hayvan hastalıklarının önüne geçmek ve yayılmasına mani olmak için mahsus kanun, nizamname veya talimatnameleri mucibince tatbik edilen tedbirler hakkında hükümet teşkilâtı ile birlikte çalışmak ;

5 — Ölenleri muayene etmek ve gömülmesine ruhsat vermek ve belediyelerce gösterilen mezarlıklardan başka yerlere ölüm gömdürmemek, ücretli ücretsiz olan cenazeleri fennî şartlar dairesi nde teçhiz, tekfin ve nakletmek, gömmek ve belediye mezarlıkları ve fennî cenaze yıkama yerleri tesis ve idare etmek ve hayvan ölümlerini yaktırmak veya gömdürmek;

6 — Sıhhi şartları cami belediye salhanesinden başka yerlerde kasaplık hayvan kestirmemek;

7 — Belediye depolarından başka yerlerde kanun ve nizam ve talimat ile muayyen miktar haricinde kabili işyal ve infilâk maddeler bulundurmamak, buna riayet etmeyenlerin mallarını belediye deposuna kaldırmak ve satıldığında nısıf bedelini ceza olarak belediyeye almak;

8 — Mürebbiye, sütine, hizmetçi, aşçı, çamaşırcı, uşak, hamal, şoför, arabacı, kayıkçı, berber, mevaddı gıdaiye satıcısı, süthanelerde hizmet edenlerle süt satanlar ve emsali ve halk ile temas eden hizmet erbabı işçilerin sıhhi ve fennî muayenelerini yaptırmak, ehliyet ve sıhhat vesikaları alanların işlemlerine izin vermek ve bunları daima tescil ederek müseccel olmayanları menetmek (kayıkcıların ehliyetini tayinde mahallî liman reislerinin mütaleası alınacaktır);

9 — Belediye sınırı dahilindeki deniz, göl ve nehirlerde belde sınırı dahiline münhasır olmak üzere, seyrüsefer eden istimbob, motörbot ve her nevi kayık, mavuna ve salapurya gibi denizdeki ufak nakliye vasıtaları ile hususi sandal ve kayıtlar ve karada beledye sınırı

dahilinde umuma mahsus mahallerde seyrüsefer eden yük ve binek araba ve hayvanları ve otobüs, otomobil ve emsali (şimendiferlerden maada) nakliye vasıtalarının sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek bunların azamî haddi istiabisini ve tahammül derecelerini ve sınıflarını ve numaralarını tayin ve işletenlerin ehliye tve sıhhatlerini murakabe ve ücret tarifelerine riayetlerini temi nedecek tedbirle ittihaz etmek ve icabında bunları bizzat temin ve idare eylemek ve mevzu kanunlar mucibince selâhiyettar dairelerden verilen vesikalara müsteniden işlemelerini ruhsata bağlamak.

(Deniz vasıtalarının haddi istiabisini ve sağlamlığını tayinde mahallî liman dairesile ticaret müdürlüklerinin mütalâası alınır) ;

Beldeler veya beldelerle köyler arasında seyresefer eden yük ve binek araba ve hayvanları ile otomobil, otobüs ve kamyonların sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek azamî haddi istiabisi ve tahammül derecelerini tesbit ve sınıflarını, numaralarını tayin ve işletenlerin ehliyet ve sıhhatlerini murakabe etmek bu vesait sahiplerinin daimî ikametgâhlarının mensup olduğu kaza belediye idaresine aittir.

10 —Umuma ait yerlerde gelip geçmeğe, nakliye vasıtalarının işlemesine engel olacak, geçenlere zarar veya rahatsızlık verecek veya kaza çıkaracak ve beldenin umumî temizliğini bozacak şeyleri kaldırmak, nakliye vasıtalarının nevi ve cinsine göre belde dahilinde azamî ve asgarî sür'atini ve işleyeceği ve işlemeyeceği, duracağı, yavaş gideceği yerleri tayin ve seyrüsefer tarifelerini tanzim ve ilân ve umumî intizamı temin etmek, beynelmîlel otomobil seyrüseferlerinin talimatnamei mahsusuna tevfikân belediye sınırı dahilinde seyrüseferlerine muktazi işaretlerin vaz'ı ile bu otomobille şoförlerin haiz olmaları lâzım gelen evsafı tetkik etmek;

Denizlere ait yerler için mahallî liman idaresinin mütaleası alınır.

11 — Yol, meydan, pazar, iskele, köprü ve nehirler gibi umuma ait yerlerden ve denizlerden bir kısmını mürur ve ubur ihtiyacını tazyik etmeyecek surette ve muvakkaten her hangi bir ameliye için işgal veya istimal edeceklere izin vermek ve ruhsatsız işgalleri menetmek ;

12 — Alelûmum inşaat tamir ve ilâveler için kanun mucibince ruhsat vermek, kanunsuz veya ruhsatsız başlanan ve yapılmakta olan inşaatı men ile hususî kanunların hükümlerini tatbik ve kazalı

binaları ve baca ve duvarları yıktırmak, arsaları ayangın yerlerindeki kuyu ve çukurları kapattırmak veya tehlikelerini refetmek.

13 — Umumun selâmet, sıhhat ve huzur ve istirahatine tesiri melhuz olan imalât, istisâlât, müdehharat ve tesisatın yerleri ni; harman, kabristan, pazar, gaz depoları, kömür depoları ve süprüntülük mevkiilerini ve şartlarını evvelden tesbit ve ilân etmek ve ona göre ruhsata bağlamak (belediye yeniden yapılacak umumî ahır ve samanlıkların yerini tayin ve mevcut olanların sıhhi takyitlere tabi tutar) ;

14 — Kanun ahkâmına tevfikân başı boş hayvanları tutmak, muhafaza etmek, belde dahilinden geçecek hayvan sürülerinin gelip geçeceği yolları ve yayılma gidecek hayvanların toplanacağı yerleri tayin ve tahdit etmek ;

15 — Alenî müzayedeli gayri resmî satışları murakabe temek, umumî yerlerde toptan satılan ve tartılacak, ölçülecek şeyleri kanun ahkâmına tevfikân tartmak ve ölçmek ve bilcümle tartı ve ölçüler alât ve edevatını ayarlamak, damgalamak;

16 — (2.12.960 T. ve 150 S. K.) Tesbit edilen toptan ve perakende satış fiyatlarına veya kâr hadlerine ve ücret tarifelerine ve alman kararlar veya yapılan ilânlar hükümlerine riayeti temin ve kontrol etmek,

Azamî satış fiyatları ve kâr hadleri tesbit edilen maddelerin, satışa arz edilmemesini veya satışından imtina edilmesini, kaçırılmasını, saklanmalarını veya satılmadığı halde satılmış gibi gösterilmesini menetmek;

17 — Dilencileri dilenmekten menedecek tedbirler almak;

18 — Bırakılmış ve bulunmuş çocukları, delileri, dalanmış ve kudurmuşları, sokakta bayılanları, kazaya ve afete uğrayanlar ıkoruyup gözetmek;

19 — Belediye kanun, nizam ve yasaklarına uymayan kanunen ruhsata tâbi iken ruhsatsız yapılan, beldenin selâmet, intizam, sıhhat ve huzurunu ihlâl eden şeylere meydan vermemek ve bunları menetmek;

20 — Hafta tatili kanunundan istifade etmek isteyenlere izin vermek;

21 — Belediye hududu dahilinde orman, tarla, harman bağ, bahçe, koru, çayır ve mer'aları ve alelûmum araziyi hasardan muhafaza etmek;

22 — Yangın vukuunu menedecek tedbirleri almak, ateşe karşı ihtiyat için umuma açık yerlerde imalâthane ve fabrikalarda ve her dükkânda bulundurulacak tertibatı ve vesaiti tayin ve ilân ile ihzar ve ifa ettirmek, yangını tarassut, ihbar ve istihbar için lâzım gelen tesisat ve teşkilâtı yapmak, itfaiye tulumba takımlarını ve tekerlekli itfaiye vesaitini her an ihtiyaca yarar halde bulundurmak, beldeyi tehdit edecek orman yangınlarına karşı kazma, kürek, balta ve saire gibi vesaiti itfaiye bulundurmak, beldenin icap eden mahallerinde itfaiye havuzları, sarnıçları yaptırmak,

23 — Sokak, meydan, iskele, köprü, pazar, panayır yerleri gibi umumî mahalleri daima temiz tutmak, yıkamak, temiz sularla sulatmak, kışın çamur ve karları ve buzları kaldırtmak ve geçenlerin kaymamasını temin eylemek;

24 — Umumî ve hususî yerlerin süprüntülerini muntazam ve fenni vasıtalarla toplatmak, kaldırtmak ve ifna etmek;

25 — 28 Nisan 1926 tarih ve 831 numaralı Sular Kanunu mucibince su getirtmek, suları sıhhî ve temiz tutmak;

26 — Belediye hududu dahilindeki müşterek bağ, bahçe, tarla ve bostanların müşterek su kanallarını temizlettirmek, bozulan yollarını tamir ve bu husustaki masrafları alâkadarlardan tahsil etmek;

Bahçe, tarla, bostanların ve umumî yerlerin su birikintilerini kurutmak ve kurutturmak, umumî ve hususî havuzların sularını şartlara uygun surette vakit vakit değiştirmek ve tazeltirmek;

27 — İhtiyaca göre umuma mahsus ücretli ücretsiz helâlar yaptırmak;

Umumî ve hususî binalarda yapılması mecburî olan helâların sıhhî şartlara uygun olmasını temin ettirmek,

28 — Umumun yiyeceği, içeceği ve kullanacağı şeylerin satıldığı ve muhafaza olduğu mahallerin, umumun içinde yatıp kalkacağı, barınacağı veya bineceği, çalışıp işliyeceği veya hayvanlarını koyacağı yerlerin sıhhî şartlara uygun olmasını temin etmek;

29 — Kanun ve belediye kararlarının mecburî tuttuğu ahvalde veya ihtiyarî olarak müracaat vaki olduğu takdirde insan, hayvan,

eşya ve emlâk hakkında harçlı harçsız, tıbbî baytarı, fennî muayeneler, kimyevi bakteriyolojik tahliller yapmak ve şeraiti sıhhiye raporu vermek;

30 — (9.7.1956 tarihli ve 6785 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

31 — Beldenin sokak ve meydanlarını plâna ve programa uygun olarak tanzim ve islâh etmek, sınıflarını, isimlerini, numaralarını tayin etmek, buna göre ağaçlamak, döşemek, aydınlatmak, süslemek, duracak, sığınacak, dinlenecek yerler yapmak ve iyi bir halde bulundurmak;

32 — Beldenin plâna ve programa uygun, 13 Mayıs 1926 tarih ve 839 numaralı kanuna ve diğer hususî ahkâma tevfikân lağım ve çukurlarını inşa ve tamir etmek ve ettirmek;

33 — Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koruları yetiştirmek, bunları korumak ve işletmek (Bu işler için kâfi mütehasıs bulunamayan belediyelere alâkadar mahallî daireleri yardım eder);

34 — Fakir ailelerin ikiz çocuklarına, alelûmum öksüz, fakir, kimsesiz çocuklara para, hekim, ilâç yeme, içme, giyinme, barınma, tahsil terbiye cihetlerinden yardım etmek, fakir hastalara meccanen bakmak, ilâç vermek, fakir cenazelerini meccanen kaldırmak, alil, işten âciz olupta bakacak kimsesi olmıyanlara bakmak;

35 — Alelûmum belediyelere ait suları, çeşmeleri, sebilleri, harkları, havuzları, su taksim yerlerini, hâzinelerini, kaynaklarını tanzim ve idame etmek;

36 — Belediye sınırı dahilinde umuma mahsus iskele, rıhtım ve köprüleri plâna göre inşa ve idame etmek;

37 — Yangın yerlerini ve mahalle haline getirilecek yerleri kanun dairesinde tanzim ve imar etmek ve alelûmum inşaat, tamirat ve ilâvat plânlarını kanuna tevfikân tetkik ve tatbik etmek;

38 — Alelûmum sınaî müessese ve fabrikaların, elektrik, tenvirat ve tesisatının, makine ve motor ve inbiklerinin kazan, ocak ve bacalarının gerek ilk önce ve gerek sonradan muttariden ve muntazaman fennî muayenelerini icra etmek, etrafındakilerin sıhhati arı huzur, rahat ve mallan üzerine fena tesir icra edip etmediklerini tetkik etmek, zararlarına mâni olmak;

39 — Kanunun mecburî tuttuğu ahvalde veya ihtiyarî olarak müracaat vukuubulduğu takdirde her nevi inşaat ve tesisat için muayenei fenniye raporları ve şehadetnameleri vermek veya mezkûr tetkikatı yapacak müesseseye malik değilse en yakın bir müessese vasıtasile bu işleri temin etmek;

40 — Kanuna tevfiқан fennî ve sıhhî mezbaha ve teferruatından madut olan barsakhane ve saire yapmak ve işlemek;

41 — (1.6.957 tarihli ve 6975 sayılı kanunla değişik) Petrol Kanununa göre petrol hakkı sahipleri tarafından yapılan ve petrol ameliyatından madut bulunanları hariç olmak üzere gaz ve her nevi müştail maddeler depoları yapmak ve işletmek;

42 — Meydan ve pazar yerleri yapmak;

43 — (2.12.960 T. ve 150 S. K.) Ete, ekmeğe, yaş sebze ile odun ve mangal kömürüne doğrudan doğruya ve kat'î lüzum halinde mahallî idare kurullarınca tasdik edilmek şartıyla diğer gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerine toptan ve perakende azamî satış fiyatları ve yaş meyva ve sebzeye münhasır olmak üzere kâr hadleri tesbit etmek ve icabında 2490 ve 1050 sayılı kanunlar hükümlerine bağlı olmaksızın bu maddeleri satın almak, satmak, stok etmek veya belirli bir kâr haddi dahilinde satın aldirmek, sattirmek ve ihtiyacı olanlara maksada göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurmak ve hayatı ucuzlatacak sair tedbirleri almak;

44 — Meydan, cadde ve sokak gibi umuma ait yerlerde ilân işlerini idare etmek;

45 — Yetimhane, acezehane, doğum ve emzirme ve mecburî olarak meccanî doğum evleri tesisat v eteşkilâtı ve mahalleri Sıhhat Vekâletince tayin ve tasdik edilmek şartile tımarhane, fennî tebhirhane ve tathir istasyonları vücuda getirmek ve işletmek;

46 — Yarış yerleri yapmak ve işletmek ;

47 — Kanuna göre doğrudan doğruya veya alâkadar tarafından müracaat üzerine gaz, su elektrik sarfiyatını müş'ir saat ve aletleri veya taksimetreleri teftiş etmek;

48 — Yersiz, yurtsuz olanlara iş bulmak, bunlardan garip olup çalışmıyanları memleketine göndermek, kimsesiz kadın ve çocukları korumak;

- 49 — Belediye varidatını tahsil etmek;
- 50 — Belediye hizmetleri için iktiza eden masrafları tesviye etmek ;
- 51 — Belediye emval ve akaratını idare etmek;
- 52 — Sıhhi muavenet ve imdat merkezleri yapmak ve işletmek;
- 53 — A : Plân ve tesisatı ve mahalleri Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletince tasdik edilmek şartile beldenin ihtiyacıile mütenasip ücretli, ücretsiz belediye hastanesi;
- B : Ehlî hayvan hastalıklarının tedavisi için hayvan hastanesi tesis etmek ve işletmek;
- 54 — Gençler için mahallin ihtiyacı ile mütenasip stadyomlar tesis etmek ve işletmek;
- 55 — Belediyeye ait eğlence yerleri tesis etmek ve işletmek;
- 56 — Belediyeye ait ılıcaları işletmek, deniz hamamları ve her nevi yıkanma müesseseleri açmak, açılmasına ruhsat verilenlere nezaret etmek;
- 57 —Eczanesi olmayan yerlerde hususî kanununa tevfikan eczane açmak, fakirlere parasız veya ucuz ilâç vermek, ücretli ücretsiz muayenehane, dispanser vücade getirmek, fakirler için meccanî doğum yardımını temin etmek üzere ebe istihdam etmek;
- 58 — Her nevi et, yağ, balık, zeytinyağ, peynir ve sebze ve meyve turşu, tuzlu balık gibi muhafazası ve satılması sıhhi ve baytarî şeraite tâbi yenilecek şeylerin müzayedeli, müzayedesiz toptan alım ve satımının muayyen mahallerde ve belediye nezareti altında icrasını temin için haller tesis ve idare etmek (borsa muamelâtı cereyan eden mahallerde borsaya tâbi mevât hakkında hususî kanun ahkâmı tatbik olunur) ;
- 59 — Belediye tiyatrosu, sineması, belediye oteli ve gazinosu, halk müzeleri ve hayvanat ve nebatat bahçeleri yapmak ve idare etmek ve yaptırıp işletmek;
- 60 — Borsa bulunmayan yerlerde zahire pazarları ve ardiyeler yapmak ve işletmek;
- 61 — (2.12.960. T. ve 150 S. K.) Buz fabrikaları, sıhhi kar kuyuları, her çeşit gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerinin muhafazasına

mahsus soğuk hava mahzen veya depolan, umumî depoları ve süthaneleri, süt toplama merkezleriyle süt dağıtma teşkilâtı tesis etmek ve bunları işletmek ve hususi teşebbüs tarafından kurulan aynı mahiyetteki tesisleri sağlık ve teknik bakımlardan murakabe etmek;

62 — Mahrukât pazarları ve ardiyeleri yapıp idare etmek;

63 — İktisat Bakanlığının müsaadesi alındıktan sonra mahsulât ve masnuat sergi ve panayır yerleri ve müzeleri kurmak ve işletmek ;

64 — Mezât salonları açmak ve işletmek ;

65 — Belediye un ve inşaat malzemesi fabrikaları vücude getirmek ve idare etmek;

66 — Belediye fırınları yapmak ve işletmek;

67 — Belediye müessesatının muhafazası altında bulunan emtea üzerine itibar ve ikraz muamelesi yapacak müessesat vücude getirmek ;

68 — Ucuz belediye meskenleri yapmak ve belediye namına inşaat yaparak icar etmek, belediyenin inkişaf ve tevessüe müsait mahallerinde arazi alarak yeni plâna göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak ihtikâra mâni olmak;

69 — Fakirler için yatı evleri yapmak ve idare etmek;

70 — Şefkat, tasarruf, memurin ve müstahdemini belediye tekaüt sandıkları tesis ve idare için ve şehir bankaları açmak;

71 — Muhtacın için iane sandıkları tesis ve idare etmek ve emvali menkule terhin sandıkları tesis etmek;

72 — Zabıta belediye memuru, belediye fen memuru, yapı kalfası ve yapıcı ve muhtelif meslek ustaları gibi beldenin ve belediye idaresinin muhtaç olduğu meslekler erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dersaneleri ve ikmal ve çırak, ev kadim mektepleri açmak ve idare etmek;

73 — İşçiler, sanat ve mesai erbabı ve alelumum müstahdamlar için iş kalemleri ve idarehaneleri tesis ve idare etmek, edeceklere de ruhsat vermek;

74 — 6085 Sayılı Kanunun 76 ncı maddesiyle kaldırılmıştır.

75 — Fennî ve sıhhî umumi çamaşırhaneler yapmak veyahut yapılmasına izin vermek ve bunları murakabe etmek;

76 — Fabrika ve iş evlerinin, amele ve meskenlerinin sıhhî teftişlerini yapmak (bu teftiş, Devlet Demir Yolları için idarenin müfettişleri ve imtiyazlı şirketler için de hükümet tarafından mansup komiserler marifetiyle yapılır.)

Belediye Vazifelerinin Varidata Göre Belediyelere Tevdii

MADEDE 16 — 1: 15 nci maddenin 1 - 39, 41 - 44, 47 - 52, 56, 57, 74, 76 ncı fıkralarında sayılan vazifeler her belediye için ;

2 — 15 nci maddenin 40 ve 58 ncı fıkralarında izah olunan vazife, varidatı elli bin liradan fazla belediyeler için ;

3 — 15 nci maddenin 45 ve 53 ncü fıkralarında izah olunan vazifeler varidatı iki yüz bin liradan fazla belediyeler için ;

4 — 15 nci maddenin 46, 54 ve 55 ncı fıkralarında izah olunan vazifeler, varidatı beş yüz bin liradan fazla belediyeler için mecburidir.

İhtiyarî Vazifeler

MADDE 17 — 15 nci maddenin 59 - 73 ncü fıkralarında tatad edilen vazifeler belediyeler için ihtiyarîdir.

Mecburi vazifelerin ifası için tasarruf.

MADDE 18 — 16 ncı maddenin birinci fıkrasının 5, 22 ve 25 nci numaralarında yazılı olanlarla bu maddenin 2, 3 ve 4 ncü fıkralarında yazılan mecburi vazifeleri ifa için vazifedar olan belediyenin varidatının en az yüzde onu tahsis ve tasarruf edilmek şartıyla en çok on beş sene azrında muktezi tesisat vücuda getirilir.

Belediyelerin hakları, salâhiyet ve imtiyazları :

MADDE 19 — Belediyelerin hakları, salâhiyetleri ve imtiyazları şunlardır :

1 — Belediye İdareleri Kanunun kendilerine tahmil ettiği vazife ve hizmetleri ifa ettikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra ederler.

2 — Beldenin ve belde halkının sıhhat, selâmet ve refahını temin ve intizamı beldeyi halelden vikaye maksadiyle kanunların bahşettiği salâhiyete müsteniden emirler vermek ve belediye yasakları koymak ve infaz ettirmek, hilafında hareketleri görülenleri cezalandırmak ;

3 — Kavanini mahsusa mucibince belediye vergi ve resimlerinin Tarh ve Tahsili Emval Kanununa tevfikân cıbayet etmek ;

4 — Muktesap haklara hâlel gelmemek üzere belediye sınırı dahilinde ;

A — Doğrudan doğruya yapılmak ve işletilmek şartıyla su, havagazı, elektrik, tramvay tesisatı kurmak ve işletmek, göl, nehir, körfez ve seyahili mütecavire vapurları nakliyatını deruhte ve ifa etmek belediyelerin hakkıdır. (Ancak belediyeler bu işlerin tesis veya işletilmesi için müddeti kırk seneyi tecavüz etmemek ve şeraiti devletçe müttehaz kaidelere muvafık olmak üzere imtiyaz da verebilirler) ;

B — Teşhithane tesisatı ve çöpleri, paçavra ve kemikleri toplamak teşkilâtını idare etmek ve ettirmek ;

5 — (1.7.1939 tarihli ve 3866 sayılı kanunla değişik) Belediye hudutları dahilinde muayyen mıntıklar arasında yolcu nakil vasıtası olarak otobüs, münibüs, otokar, tünel, funiküler işletmek ve mebzahalarda kesilen etleri - Belediye Meclisince tayin ve Dahiliye Vekâletince tasdik edilecek ücret mukabilinde - satış yerlerine nakletmek münhasıran belediyelerin hakkıdır.

Bunların, belediyelerin de iştirak edecekleri şirketler vasıtasıyla yapılması ve işletilmesi veya icara verilmesi veyahut imtiyazın devri İcra Vekilleri Heyeti kararına bağlıdır. Belediyeler dilerse inhisarı tazammun etmemek şartıyla bunların işletilmesine ruhsat dahi verebilir.

Hususi mahiyette elektrik tesisatı gibi işlerin yapılmasına ve umuma ait suların ihtiyaçtan fazlasının hususi istihsalatta kullanılmasına ve beldenin muayyen mevkileri arasında yük başına ücret alan nakil vasıtalarının işletilmesine, inhisari tazammun etmemek üzere, ruhsat vermek te belediyelere aittir.

6 — Belediyeye ait hizmetlerin ifası zımnında şahsı hükmî sıfatıyla belediye sınır dahil ve haricinde menkul ve gayrimenkul mallara tasarrufa, bey ve şiraya, icar ve isticar, ikraz, istikraza, teber-

ru kabulüne, emsali nukut ve taahhüdatı mesneniyeyi ifaya ve dâvaya ve sulh ve ibraya ehil olmak ;

7 — Belediye daire ve şubeleri, bahçeleri, umuma ait akar olmıyan açık ve kapalı mahalleri, emlâk vergisinden müstesna olmak, eblediye vergi ve resimleri ile hidematı âmmeye muhtas ve akar olmayan emval ve eşyası üzerine haciz konulmamak ;

8 — Belediye emvalini zimmetine geçirenler, devlet emvalini zimmetine geçirmiş olanlar hakkındaki ahkâma tabi olmak ;

9 — Belediyece alınacak verilecek menkul ve gayrimenkul emvalin mubayaası, fûruhtu, mübadelesi, icarı, imarı, müzayede, münakasa ve ihalesi, usulü muhasebesi, tanzim edilecek nizamnamelere tabi olmak ;

10 — (15.7.1953 tarihli ve 6124 sayılı kanunla değişik) Hâsılı ;

a) Tasdikli imâr plânlarının tatbiki dolayısıyla yapılacak istimlâk bedellerinin tediyesine,

b) İstimlâkin gayesine veya imar plânına uygun olarak yapılacak tesislerin meydana getirilmesine,

Tahsis olunmak üzere belediyelerce en çok (20) yılda itfa olunmak kaydıyle ve Türkiye Emlâk Kredi Bankası kefaletiyle aşağıdaki esaslar dairesinde tahvil çıkarılabilir :

A) İhraç muameleleri Türkiye Emlâk Kredi Bankası tarafından yapılacak olan bu tahvillerin hâsılı mezkûr banka nezdinde alâkalı belediyeler namına açılacak hesaplarda toplanır ve eblediyelerin vereceği ödeme emirleriyle bu fıkra da gösterilen istihkak ve ödemelerde kullanılır.

B) Bir veya müteaddit tertiplerde ihraç edilebilecek olan bu tahvillerin itibârî resûlmali son çıkarılmış Devlet Tahvilleri faizinden yukarı olmamak üzere tesbit edilecek faiz miktarı, itfa süresi, ihraç fiatı ve diğer hususları, kefalet mukabili olarak Türkiye Emlâk Kredi Bankasına gösterilecek maddi teminatın mahiyeti ve kıymet ve miktarı ve bu bankanın ifa edeceği hizmetler mukabili alacağı ücret adı geçen banka ile belediyeler arasında akdedilecek mukaveleler ile tayin ve tesbit olunur.

C) Yukarda (B) bendine göre tahvil çıkarılması hakkında belediye meclislerince alınacak kararlar vali tarafından mütalâasıyla birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir ve Maliye Bakanlığının da

mütalâası alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile kesinleşir.

D) İmar Plânının tatbiki için yapılmış istimlâk neticesinde belediyenin eline geçecek gayrimenkuller ile bunlar üzerine kurulacak tesislerin gelir ve satış bedelleri ve bu gayrimenkullere ait şerefîyeler tahvillerin yıllık mürettebatına karşılık olmak üzere Türkiye Emlâk Kredi Bankasına yatırılır.

E) Belediyelerin yapacakları istikrazlar ile ivaz mukabili yapılacak bağışlar ve asker aileleri gelirleriyle borçlar karşılığı ve kanuni hisseler hariç olmak üzere ihraç edilecek tahvillerin ikramiye, faiz, itfa ve komisyon taksitleri olarak bankaya ödiyecekleri senelik miktardan aşağı olmamak ve belediye bütçelerinin % 10 nu geçmemek üzere belediye bütçelerinden ayrılacak tahsisat belediye hesabına bankaya yatırılır.

Yukarıdaki fıkra gereğince ayrılacak tahsisat bütçelerine mevzu olmadığı takdirde alâkalı vekâletlere bu bütçeleri tasdik etmez.

F) Bu tahvillerin ihracına müteallik her türlü ilânlar ve muvakkat, kati tahviller ve bunların kuponları ile tediyelerine müteallik evrak ve senetler, faiz ve itfa bedelleri ve kefalet ve diğer muameleler istikrarın tamamen itfasına kadar her nevi vergi ve resim ve harç bakımından her tertibin ihracına takaddüm eden en son Devlet İç İstikraz tahvillerinin tabi olduğu muafiyet hükümlerine tabidir.

G) Tahvillerin bedelleri, tediyeleri lâzım geldiği tarihten itibaren (10) ve ikramiye ve faizleri (5) sene sonra zaman aşımına uğrar.

H) Bu tahviller, tahvili çıkaran belediyenin yapacağı gayrimenkul satışlarında satış bedeline mahsuben verileceği gibi o belediyenin artırma ve eksiltmelerine de geçici ve kati teminat olarak kabul edilir.

İ) Bu tahviller hasılâtı muhtelif kanunlarla belediye gelirlerinden ayrılan hisselerin hesabında nazarı itibara alınmaz.

Belediye bu haklarını ve selâhiyetlerini kanunların vaz ettiği kuyut ve şeriat dahilinde kullanılır. Muvakkat madde bu kanunun mer'inden evvel yapılmış istimlâk sahalarında istimlâk gayesine veya imar plânına uygun olarak kurulacak tesisler için de bu kanun hükümlerinden faydalanılır.

Belediye bu haklarını ve selâhiyetlerini kanunların vaz ettiği kuyut ve şeriat dahilinde kullanılır.

ÜÇÜNCÜ FASIL BELEDİYE MECLİSİ

A — Teşkilâtı

Meclisin müddeti

MADDE 20 — Belediye meclisleri intiap devreleri dört sene olmak üzere intihap hakkını haiz hemşireler tarafından doğrudan doğruya intihap olunur.

MADDE 21 — Umum nüfusu (3000) e kadar olan beldelerde belediye meclislerine 12, umum nüfusu (3000) den (5000) e kadar olan beldelerde belediye meclislerine 12, umum nüfusu (3000) den (5000) e kadar olan beldelerde belediye meclislerine (3000) den yukarı her beş yüz nüfus için samimeten bir âza, umum nüfusu (5000) den (10000) ne kadar olan beldelerde belediye meclislerine (5000) den yukarı her bin nüfus için zamimeten bir âza umum nüfusu (10000) den (25000) e kadar olan beldelerde belediye meclislerine (10000) den yukarı her (3000) nüfus için zamimeten bir âza, umum nüfusu (25000) den (50000) ne kadar olan beldelerde belediye meclislerine (25000) den yukarı her (5000) nüfus için zamimeten bir âza, umum nüfusu (50000) den (100000) e kadar olan beldelerde belediye meclislerine (50000) den yukarı her (10000) nüfus için za mimeten bir âza, umum nüfusu (100000) den yukarı olan beldelerde (100000) den yukarı her (25000) nüfus için zamimeten bir aza intihap olunur.

(19.7.1963 tarili ve 307 sayılı kanunla eklenen fıkra) Belediye meclislerine seçilecek üye miktarı, ilçe seçim kurullarınca tesbit edilerek seçimin başlangıç tarihinden veya yeniden seçim yapılacağına dair ilândan sonraki 7 gün içinde ilân edilir.

MADDE 22 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Belediye şubelerine ayrılan yerlerde meclis üye miktarı, beldenin genel nüfus sayımına nazaran 21 inci maddedeki nisbet dahilinde tesbit olunduktan sonra şubelerin her birinin nüfusunun belde genel nüfusuna nazaran nisbeti hesap edilmek suretiyle şube dahilindeki seçmenler tarafından seçilecek belediye meclisi üye miktarı il seçim kurullarınca tesbit edilerek 21 inci madde gösterilen süreler içinde ilân edilir.

23 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

MADDE 24 — (19.7.1963 tarili ve 307 sayılı kanunla değişik)

A) Belediye meclisine üye seçilebilmek için :

1. Türk vatandaşı olmak,
2. Seçimin başlangıcından önce en az altı aydan beri o beldede ikâmet etmek,
3. 25 yaşını tamamlamış olmak,
4. Türkçe okuyup yazmak bilmek,
5. Kısıtlı, kamu hizmetlerinden yasaklı izinsiz olarak yabancı devlet resmî hizmetlerinde bulunmamak,
6. Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymemek,
7. Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezası ile kesin olarak hüküm giymemek,
8. Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak ve dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olmamak,
9. Muvazzaf askerlik hizmetini yapmak veya yapmış sayılmak,
10. Halen belediyeye her hangi bir iş taahhüt etmemiş veya taahhüt etmiş bulunanların ortağı veya kefilî olmamış veyahut bu cihetlerden dolayı borçlanmamış bulunmak,
- 5, 7 ve 8 inci bentlerde belirtilenler affedilmiş olsalar dahi

seçilemezler.

B) Belediye başkanı seçilebilmek için :

(A) Fıkrasının 2 nci bent hariç diğer bentlerinde yazılı şartları haiz bulunmak ve 91 inci maddeye göre başkanlıktan düşmemiş olmak,

Belediye başkanları bu görevlerinin devamı süresince siyasi partilerin genel merkezlerinde vazife alamıyacakları gibi il ve ilçe idare kumlu başkan ve üyeliklerinde de bulunamazlar.

MADDE 25 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

MADDE 26 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Cumhuriyet Senatosu üyeliği, milletvekilliği, il genel meclis üyeliği, köy muhtarlığı ile belediye meclisi üyeliği veya belediye başkanlığı bir şahıs uhdesinde birleşemez. Bu niteliği haiz bir kimse belediye başkanlığına veya belediye meclisi üyeliğine seçildiği takdirde, seçim sonucu kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren 15 gün zarfında tercih hakkını kullanmazsa belediye başkanlığını veya belediye meclisi üyeliğini reddetmiş sayılır.

Belediye meclisinde üye veya belediye başkanı iken Cumhuriyet Senatosu üyeliğine, Milletvekilliğine veya İl Genel Meclisi üyeliğine seçilen kimse seçim sonucunun bildiriminden itibaren 15 gün içinde tercih hakkını kullanmazsa belediye meclisi üyeliğinden veya belediye başkanlığından istifa etmiş sayılır.

MADDE 27 — (2.2.944 tarihli ve 4520 sayılı kanunla değişik) Ana, baba, büyük ana, büyük baba, evlât, torun ve kardeş, kan koca ve bu derecedeki sıhrî hısımlar bir mecliste birleşemezler.

Bir mecliste birleşmesi caiz olmayanlar ihtilap edilmiş oldukları takdirde en ziyade rey kazanmış olan, bu da müsavi ise evli olan ve evli olanlardan da çocuğu çok olan âzalık sıfatını alır.

Çocuk adedinin de müsavâtı halinde kur'a çekilir. İntihaptan sonra sıhrîyet peyda edenler de aynı hükümlere tabidir.

MADDE 28 — Belediye meclisi âzalığına intihap edilipte sıhhî esbap veya beldeden müferekata mecburiyet gibi bir mazereti olmaksızın son dört sene zarfında bir senelik meclis âzalığını ifadan imtina edenler meclis karârile dört sene için âza intihap olunmak hakkından mahrum olurlar. Belediye meclisinin bu husustaki kararına razı olmayan âlakadarının, kararın usulen tebliği tarihinden itibaren bir ay zarfında mahallî mahkemei asliyesine; bulunmayan yerlerde sulh hâkimine müracaatla meclis kararına itiraza hakları vardır. Mahkemenin veya sulh hâkiminin karar kat'idir.

MADDE 29 — Belediye reisleri veya belediye âzası riyaset veya meclis âzalığından çekilip üzerinden bir sene geçmedikçe mensup olduğu belediye aleyhine münferiden veya müştereken dâva vekâleti deruhte edemez, mensup olduğu belediye bütçesinden maaşlı veya ücretli bir vazifeyetâyin edilemez, münferiden veya müsürekete su-

retiyile mensup olduğu belediyeeye ait bir iş taahhüt eylemez. Belediye reisi ve belediye âzası, Avukatlık Kanununun 9 ncu maddesi mucibince reislik ve âzalık müddeti esnasında vaziyet etmiş bulundukları veya itayı rey eyledikleri mevadda müteallik davayı kabulden memnudur.

Âzalık şartları zail olursa

MADDE 30 — Âza olmak için lâzım gelen şartlardan her hangi birine hâle geldiği takdirde âzalık sıfatı zail olur. Ancak âzalık sıfatının her hangi bir surette zevaline, âzadan birinin müstafî ad- dine veya istifasının kabulüne meclis karar verir.

C — İntihap Muamelâtı

İntihap müddeti ve hitamı

MADDE 31 — (24.4.946 tarihli ve 4878 sayılı kanunla değişik) Belediye Meclisi seçimi Eylül ayında yapılır. Fesih ve iptal ve istifa suretiyle meclis vaktinden evvel dağılırsa yeni meclisin seçimine bunların bildirildiği tarihten itibaren bir ay içinde başlanır ve bu takdirde seçim işlerine ait süreler seçimin başladığı günden hesaplanarak beledyece ilân olunur.

MADDE 32 — 44 (7.7.1950 tarihli ve 5669 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

MADDE 45 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Meclis üyeliklerinden her hangi bir sebeple boşalma olduğu takdirde belediye başkanı meclise katılacak olan yedek üyenin adını ilçe seçim kurulu başkanlığından yazılı olarak sorar ve alınacak cevaba göre sırası gelmiş olanı üyeliğe davet eder. Bunlar geri kalan süreyi tamamlarlar.

Boşalan asıl üyelik bir siyasî partiye aitse, davet edilecek yedek üye de o siyasî partiden olur.

MADDE 46 — 52 — (7.7.1950 tarihli ve 307 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

MADDE 53 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Belediye Meclisi:

1. Kanunen belirli olağan ve olağanüstü toplantılar dışında toplanırsa,
2. Kanunen belirli olan yerden başka bir yerde toplanırsa,
3. Kanunen kendisine verilen görevleri süresi içinde yapmaktan çekinir ve bu hal Belediye Meclisine ait işleri sekteye veya gecikmeye uğratırsa,
4. Siyasî meseleleri müzakere eder veya siyasî temennilerde bulunursa,

İçişleri Bakanlığının bildirisi üzerine Danıştay'ın kararı ile fesholunur. Bu takdirde yeni belediye meclisi seçimine gidilir. Seçilen meclisler eskisinden geri kalan süreyi ikmal ederler.

İçişleri Bakanlığı lüzum gördüğü takdirde meclisin feshine dair bildiri ile birlikte karar verilinceye kadar meclis toplantılarının tehirini de ister. Danıştay'ca bu husus en geç iki ay içinde karara bağlanır.

Yukarıdaki bentlerde açıklanan fiil ve işlemlere katılan belediye başkanlarının da Danıştay kararı ile görevine son verilir.

F — İçtimalar, müzakereler, kararlar

Meclisin âdi ve fevkalâde içtimai

MADDE 54 — (30.4.1946 tarihli ve 4778 sayılı kanunla değişik) Meclisin âdi toplantısı Ekim, Şubat, ve Haziran ayları başlarında olmak üzere yılda üç defadır.

Bütçe görüşmesine rastlayan toplantı süresi en çok 30 gün olup diğer toplantıların süresi en çok 15 gündür. Bu sürelerden önce iş bitse vali, 15 günü aşmamak üzere görüşme sürelerini uzatarak sebeplerini İçişleri Bakanlığına bildirir. Önemli ve acele bir iş çıkarsa belediye başkanının yazılı çağrısı veya üyeden üçte birinin gerekçeli teklifi veyahut valinin doğrudan doğruya çağırması üzerine meclisler olağanüstü toplanırlar. Olağanüstü toplantılarda çağrıyla gerektiren konudan başka bir iş görüşülemez.

Ruzname

MADDE 55 — Âdi ve fevkalâde içtimaların ruznamesi belediye reisi tarafından en az bir hafta evvel umum belediye âzasının beldedeki adreslerine gönderilir ve mahalli gazeteler vesair münasip vasıtalarla ilân edilir. Müstacel hallerde bu müddet üç güne indirilebilir.

Açık ve gizli toplanmalar

MADDE 56 — Meclis müzakeresi açıktır. Reis veya âza tarafından teklif vukuunda meclisin ekseriyetle vereceği karar üzerine gizli celse yapılabilir. Açık ve gizli celselerde karar hülâsalarının mahalli en büyük mülkiye memuruna verilmesi ve kararların verildiği tarihten itibaren kırk sekiz saat zarfında hülâsalarının belediye kapısına asılmak suretiyle neşir ve ilânı meşruttur. Yapılacak gizli celceseden ve ruznamesinden en büyük mülkiye memuruna malûmat verilir. Bunla, gizli celselere bizzat girebilecekleri gibi bir memur da gönderebilirler.

Müzakere edilecek maddelerin reis tarafından meclise verilmesi, azanın teklif hakkı

MADDE 57 — Belediye Meclisinde müzakere olunacak maddeler reis tarafından meclise tevdi olunur.

Âzadan her biri dahi belediyeye ait vazaif cümlesinden bulunan maddelere dair tekliflerde bulunabilir. Teklif, meclise kabul edilirse ruznameye alınır.

Meclise reis riyaset eder, reis vekilleri

MADDE 58 — Belediye meclisine belediye reisi riyaset eder. Reis meclisi miadı kanunisinde küşat, müzakereleri idare, kararları istihsal ve ûân ve tebliğ ve hitamı mesaiyi beyan eyler.

Meclis her Teşrinisani içtimamda içlerinden iki reis vekili ve lüzumu kadar kâtip intihap eder. Reis bulunmazsa birinci reis vekili, bu da bulunmazsa ikinci reis vekili reislik vazifesini yapar.

Müzakere için yandan fazla âza bulunması

MADDE 59 — Meclis âzayı mürettep adedinin yarısından fazla hazır bulunmadıkça müzakere icra edemez. Kararlar mevcut âzanın ekseriyetiyle ittihaz olunur. Reylerde müsavat vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur. Âzadan her biri bizzat reyini verir. Bütçe müzakeratında esami tâyini ile rey verilir. Meclisin çalışma usulü Dahiliye Bakanlığınca bir talimatname ile tesbit olunur.

Reis ne zaman yerini reis vekiline bırakır

MADDE 60 — Belediye reisinin bir senelik icraatma dair meclise vereceği raporun müzakeresi esnasında meclise müntesap reis vekili tarafından riyaset olunur.

MADDE 61 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Belediye Meclisi üyelerinin her biri belediye işleriyle ilgili her hangi bir husus hakkında meclis başkanlığına önerge vererek gensoruda bulunabilir. Gensoru önergesi münderecatı meclis üye tam sayısının çoğunluğunca varit görüldüğü takdirde gündeme alınır ve üzerinden üç tam gün geçtikten sonra belediye başkanları veya memur edecekleri kişiler gensoruya meclis önünde cevap verirler.

Cevap meclis üye tam sayısının 2/3 ü çoğunluğunca yeter görülmediği takdirde 76 ncı madde uyarınca işlem yapür.

Encümenler

MADDE 62 — Belediye meclisi her içtima müddeti için ruznamelerdeki meseleleri tetkik etmek üzere encümenler teşkil edilir. Encümenler mütalâalarını o içtima müddeti içinde meclise bildirirler.

MADDE 63 — Meclis lüzum görürse içlerinden bir kaç âzayı hesabat ve muamelâtı teftişe memur edebilir. Bu teftiş heyeti hariçteki mütehassıslardan da istifade edebilir. Neticeyi teftişat nihayet ertesi içtimain bidayetinde belediye reisinin de mütalâası alındıktan sonra meclise arz olunur.

Reisin sorulan suallere cevap vermek mecburiyeti

MADDE 64 — Belediye reisi belediyeye ait işlerden meclise lâzım gelen izahatı ve sorulan suallerin cevaplarını vermeğe mecbur-

dur. Reis bu suallerin cevaplarını vermeğe encümen aza ve devair rüesasını da memur edebilir. Verilen izahlar ve cevaplar kâfi görülmediği takdirde meclis resen encümen azasından sual sorabilir.

Meclisin nizam ve intizamı

MADDE 65 — Meclis reisi meclisin nizam ve intizamını temin ile mükelleftir. Dahili nizamname hükümlerini bozan aza hakkında bu nizamnameye göre muamele yapar. Müzakereyi dinlemeye gelenlerden nümayiş ve gürültü yapanlar içtima salonundan çıkarılır. Reis bu hususta belediye zabıtasını istihdam eder.

Azanın karara iştirak edemeyeceği meselelerin müzakereleri

MADDE 66 — Meclis azası mukavelname ile alâkadar olduğu hususata kendisinin veya (27) nci madde mucibince kendisiyle bir mecliste içtimai caiz olmıyan akrabasının tahtı tasarrufunda bulunan emlâkin, istimlâk, isticar ve mübayaasmda müzakerata iştirak edemez.

Zaptın imzası

MADDE 67 — Belediye meclisinin müzakeratını kayda mahsus olan zabıtnamesi her müzakereyi müteakip meclis reisi ve meclisce azalar arasından müntehap kâtipler tarafından imza olunur.

Meclis müzakeresinde ekseriyet olmazsa

MADDE 68 — Belediye meclisinin içtimamdan mürettep azanın ekseriyet hazır değilse meclis reisi meclisi tatil ve en az üç gün sonra içtima etmek üzere günü tesbit ve mahallî vasıtalarla ilân eder, ikinci içtimada kaç aza olursa olsun mevcut aza ile müzakere yapılır ve karar verilir.

Mazeretsiz devam etmeyen aza

MADDE 69 — Birbirini mütakip üç içtima gününde bilâmazret içtimalarda hazır bulunmayan aza meclis kararıyla istifa etmiş addolunur.

Meclisin müzakere edeceği ve karar vereceği işler.

MADDE 70 — Meclis aşağıda gösterilen işleri müzakere eder, bunlar hakkında karar verir :

- 1 — Bütçe,
- 2 — Kati hesap,
- 3 — 15 nci maddenin 30, 31, 32 nci fıkralarındaki mesai programı,
- 4 — Tahsisatı munzamma veya bütçede tadilât veya fasıldan fasla münakale,
- 5 — İkrazlar, istikrazlar,
- 6 — Senesi içinde ödemek şartıyla avanslar,
- 7 — Kanunlarla vazedilmiş olan belediye vergi ve resimlerine ait tarifeler,
- 8 — Belediye vergi ve resimlerin taallûk ettiği hususat haricinde belediye dairesi tarafından ifa olunacak hizmetlere mukabil alınacak ücretler tarifeleri,
- 9 — Beldenin müstakbel şekli, umumi imar programları, mecari, su havagazı, elektrik, tenvirat tesisatı mesaili,
- 10 — Üç seneden fazla müddetle veya on bin liradan fazla bedeli senevi ile akdedilecek icar ve isticar mukaveleleri,
- 11 — Menafii umuma mahsus belediye gayri menkul emvalinin bir hizmete tahsisi, ciheti tahsisinin tebdil veya akar haline ifrağı,
- 12 — İvaz mukabilinde vuku bulacak teberruatın kabulü,
- 13 — Müddeabihi bin liradan fazla olan dâvaların sulhen tesviyesi,
- 14 — Menafii umuma ait olmak üzere belediye namına verilecek imtiyazat mukaveleleri,
- 15 — Belediye zabıtası talimatnamelerinin tetkik ve tasdiki,
- 16 — Kanunen belediyeye mürettep vazife ve selâhiyetler dahilinde olmak şartıyla reis tarafından tevdi ve âzadan bir veya bir kaç tarafından teklif edilen mevaddı saire.

Meclis kararların tasvip ve tasdiki

MADDE 71 — Yetmişinci maddenin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 13 ncü fıkralarında gösterilen işler ve 15 nci fıkrada mezkûr belediye zabıtasına müteallik talimatnameye ait olan belediye meclisleri mukarreratı, mahallî en büyük mülkiye memurunun tasvibiyle mer'iyet kesbeder. Bu memurlar mezkûr kararları bir hafta zarfında tasdik etmedikleri takdirde belediye meclisinin tetkik talebi üzerine Şûrayı Devlet tarafından bir ay zarfında verilecek kararlar katidir.

25 seneden fazla ikraz ve istikraz kararları

MADDE 72 — 25 seneden fazla bir müddet için yapılacak ikraz veya istikraz kararları vilâyet idare heyetinin mütalâası üzerine valinin tasvibi ve Şûrayı Devletin kararıyle mer'iyet kesbeder.

Meclisçe kati olarak verilen kararlara itiraz

MADDE 73 — Belediye meclisleri tarafmdan itiraz edilen mukarrerattan 71, 72 nci maddelerde yazılı olan hususattan gayri mevadda müteallik meclis mukarreratı katidir. Ancak bu kabil mukarrerata usulen ilân tarihinden itibaren on gün zarfında vilâyet merkezi olmayan beldelerde belediye reisi veya alâkadarlar tarafmdan vilâyete ; vilâyet merkezi olan beldelerde belediye reisi veya alâkadarlar tarafmdan Dahiliye Bakanlığına müracaatla itiraz olunabilir. Vilâyete iş'ar olunan itirazlar kaymakamın mütalâası alındıktan sonra vilâyet idare heyetince nihayet on beş gün zarfında ; vilâyet merkezi olan beldelerde vilâyete yapılan itirazlar valinin mütalâası alındıktan sonra nihayet bir ay zarfında Şûrayı Devletçe tetkik ve bir karara raptolunur. Yapılan itiraz ve müracaatların yukarıda yazılı alâkadar makamlarca tetkiki neticesine kadar vali meclis kararlarının tatbik ve icrasını tehir ettirebilir. Hükümsüz bırakılacak maddeler

MADDE 74 — Adi ve fevkalâde içtimalar harciinde veya vazife ve selâhiyeti kanuniye hilâfında veya Devlet kanun ve nizamnamelerine mugayyir olarak ittihaz edilen mülhakat meclisi kararları valinin talebi üzerine vilâyet idare heyeti tarafından, vilâyet merkezi olan mahallerde Dahiliye Bakanlığının talebi üzerine Devlet Şûrasınca tetkik olunarak tasdik veya iptal olunur.

Meclisin, mütalâa beyanına, karar vermeğe mecbur olduğu hususlar ve temenni kararları

MADDE 75 — Belediye meclislerinin rey ve mütalâa beyanına mecburiyetleri kanun ve nizamlarla tasrih edilmeyen hususatta mahalli en büyük mülkiye memurunun vaki olan müracaatı üzerine belediye meclisleri rey ve mütalâalarını beyana mecburdurlar. Beldenin menafiine müteallik işler için belediye meclisleri mahalli en büyük mülkiye memurları vesatatiyle talep ve temennilerini alâkadar Devlet Dairelerine iblâğ edebilirler.

MADDE 76 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik) Belediye Başkanı belediye meclisine her toplantı dönemi başında meclis kararlarının uygulanmasına, belediyenin malî durumuna akdedilmiş ve mevcut taahhütlerin ifa şekline dair senelik bir çalışma raporu verir.

Meclis rapordaki izahatı meclis üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile yeter görmezse, yetersizlik karan ile müzakereleri kapsıyan tutanak aynen meclis birinci başkan vekili, onun bulunmaması halinde ikinci başkan vekili tarafından mahalli en büyük mülkiye âmirine gönderilir.

Vali, bu dosyayı il merkezi olmayan yerlerde kaymakamın, il merkezi olan yerlerde kendisinin gerekçeli ve kanaatli mütalâasıyla bir ay zarfında karar verilmek üzere Danıştay'a sunar.

Danıştay'ca yetersizlik karan verildiği takdirde belediye başkanı düşer.

DÖRDÜNCÜ FASIL**Belediye Encümeni****Encümende bulunanlar**

MADDE 77 — Belediye encümeni, belediye reisi ile münthap encümen azasından ve 83. maddede yazılı daire reislerinden teşekkül eder. Belediye encümenine mensup azanın nısfım tecavüz etmemek ve ikiden aşağı olmamak şartıyla belediye meclisleri tarafından kendi azası arasından lüzumu kadar fahrî aza intihap olunur. Münthap fahrî encümen azasının müddeti bir senedir. Meclisçe lüzum görülür.

se fahri encümen azalarına hakkı huzur verilir. Hakkı huzurun miktarını meclis tayin eder.

Belediye zabıta amiri ve belediye müfettişleri encümene dahil değildirler.

**Reislik, ekseriyet, içtima gününü tayin, gelen işleri
bir hafta içinde müzakere**

MADDE 78 — Encümen belediye reisinin veya tevkil edeceği zatın riyasetinde adedi mürettebin yarıdan fazlasının huzuriyle toplanır ve ekseriyetle ittihazı karar eder. Encümen içtima günlerini kendisi evvelce tesbi t eyler ve muayyen günlerde muntazaman içtima eder. Encümene havale edilmiş olan evrakın nihayet bir hafta içinde müzakere edilmesi mecburidir.

Hesapların tetkiki

MADDE 79 — Encümen heyeti her üç ay için müntehap azası arasından ikisini; muhasebe, kayıt ve hesaplarını lâekal on beş günde bir teftiş ve mürakabeye memur eder. Bu murakıplar teftiş ve tetkikleri neticesini raporla encümene bildirirler.

**Azanın karara iştirak edemiyeceği
meselelerin müzakeresi**

MADDE 80 — Encümen azalan hususi surette alâkadar oldukları meselelerin müzakeresinde bulunamazlar.

Reis ve encümen azasının mesuliyetleri

MADDE 81 — Belediye reisi beldenin umumi muamelât ve idaresinden encümen azası vazifelerinden dolayı meclise karşı mesuldürler.

Encümenlerin teşkil edeceği tetkik heyetleri

MADDE 82 — Belediye encümeni encümene ait tetkikleri kolaylaştırmak üzere encümen azası arasından tetkik heyetleri teşkil edebilir.

Encümenin vazifeleri

MADDE 83 — 1 — Belediye risi tarafından hazırlanan bütçenin ilk tetkiki,

2 — Aylık icmallerin tetkiki ve mürakabesi, müzayede, münakaşa şartnamelerinin ve ihalelerin ve pazarlık kararlarının tetkik ve tasdiki, kati hesap hakkında meclise mütalâa beyanı ve muhasebe hesaplarını tetkik ile zimmet ve beraet hakkında mazbata tanzimi,

3 — İstimlâk edilecek yerler hakkında hususi kanuna tevfikan karar itası,

4 — Gayrı, melhuz mesarife ait tahsisatın sarf mahallerinin tayini,

5 — Bütçede bir fasıl dahilindeki maddeler arasında münakale icrası,

6 — Belediyelere verilen vazifelerin ifasını temin için belediye tenbihleri isdarı,

7 — Nakliye vesaitine mahsus ücurat ve tarifelerle, zaruri havayice mahsus narhların tesbiti,

8 — Belediye menkul emvalinden icap edenlerin müzayede kaimeleriyle satışa çıkarılması,

9 — Belediye cezaları hakkındaki kanunlara tevfikan ceza takdiri,

10 — Belediye memurlarının intihap, terfi, idareten tecziye veya taltifleri ve azil ve tekaüde şevkleri hakkında belediye riyasetinden vaki olacak tekliflerin tetkiki ve karara raptı,

(5.3.1932 tarihli ve 1929 sayılı kanunla eklenen fıkra) :

İşbu vazifelerden maada Belediye Kanununda musarrah olmayıp da muhtelif hususi kanunlarla belediye meclislerine verilen vazifeler meclisler toplu bulunmadığı zaman, belediye encümenleri tarafından tetkik ve karara raptolunur.

**Encümne reis tarafından verilmeyen işler için
encümen karar veremez.**

MADDE 84 — Reis tarafından havale ve tevdi edilmeyen hususat hakkında encümen karar veremez.

Encümen azasının müstafi addı

MADDE 85 — Mazeretsiz sıra ile üç içtima günü içtimada bulunmayan encümen azası istifa etmiş sayılır.

Kati hesap cetvelleri

MADDE 86 — Belediyenin kati hesap cetvelleri ait olduğu senenin hitamından itibaren altı ay içinde belediye encümeni kararıyla belediye reisi tarafından tetkik ve tasdik olunmak üzere meclise verilir.

Reisin encümen kararlarına itirazı

MADDE 87 — Belediye reisi encümen mukarreratını kanuna ve menâ fii umumiyyeye muhalif gördüğü takdirde kararın icrasını tehir ile evrakı idare heyetlerince tetkik olunmak üzere mahallî en büyük mülkiye memuruna tevdi eder.

İdare heyeti kararlarına karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün zarfında belediye reisi veya encümen tarafından yapılan itirazlar, vilâyet merkezi olmayan beldeler için vilâyet idare heyetince; vilâyet merkezi olan beldeler için de evrakın geldiği günden itibaren bir ay içinde Şûrayı Devletçe tetkikat yapılarak karara raptolunur.

BEŞİNCİ FASIL

Belediyelerde icraî vazifeler

A — Belediye heyetleri, memur ve müstahdemleri

Belediye baş amirleri, memur ve müstahdemleri :

MADDE 88 — Belediyelerde reis ve lüzumu kadar muavinden sonra daire baş amirleri şunlardır :

Yazı İşleri Müdürü veya Başkâtip,
Hesap İşleri Müdürü veya Muhasebeci,
Sıhhat İşleri Müdürü, Baştabip veya tabip,
Baytar Müdürü, Başbaytar veya baytar,

Fen İşleri Müdürü, Baş mühendis veya mühendis,
Teftiş Heyeti Müdürü, Başmüfettiş veya müfettiş,
Lüzumu halinde zat ve hukuk işleri müdürleri veya müşavir avukat,
Belediye şubelerinde baş amirler şunlardır :

Başkâtip, muhasebeci, baştabip, veya tabip baş batyar veya baytar,
baş mühendis veya mühendis,

Bunların emri altında lüzumu kadar yazı vehesap, fen, sıhhat,
baytariye, idare, teftiş, belediye zabıtası ve itfaiye memurları ile ketebe,
müstahdemler ve amele bulunur.

Bunlarmadet, maaş ve kadroları bütçe ile tesbit ve tasdik olunur.

MADDE 89 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla yürürlükten
kaldırılmıştır.

MADDE 90 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik)
Belediye meclislerinin dönem sonundan önce her hangi bir sebeple
boşalması veya belediye meclisi üye sayısının, yedeklerin de
getirilmesinden sonra meclis üye tam sayısının yarısına düşmesi
hallerinde yeni seçim yapılınca kadar belediye meclisinin görevlerini
tabii üyelere müteşekkil belediye encümeni ifa eder.

53 ncü maddeye göre belediye meclis toplantılarının Danıştay'ca
tehirine karar verilmesi halinde dahi belediye meclislerinin görevlerini
belediye encümeni ifa eder.

MADDE 91 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik)
Belediye başkanlığına seçildikten sonra, seçilme yeterliğini kaybeden
veya görevini kötüye kullanma veya her hangi bir suçtan dolayı en az 6
ay hapse mahkûm olan belediye başkanları İçişleri Bakanlığının bildirisi
üzerine Danıştay tarafından bir ay içinde verilecek kararlar başkanlıktan
düşerler.

MADDE 92 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla yürürlükten
kaldırılmıştır.)

MADDE 93 — (19.7.1963 tarihli ve 307 sayılı kanunla değişik)
Belediye Başkanlığının her hangi bir sebeple boşalması veya izin, hastalık
ve işten el çektirme gibi hallerde yeni başkan seçimi yapılmasına veya
başkanın görevine başlamasına kadar meclis her toplantı yılı başında
içinden bir üyeyi başkanvekili seçer. Buna rağmen ileri-

de yeniden bir başkan vekil seçilmesine lüzum hasıl olduğu takdirde başkanvekilinin seçimi için vali meclisi toplantıya çağırır.

Belediye başkanlığı ile belediye meclisinin aynı zamanda boşalması veya meclis tarafından çağırılmadan itibaren üç gün içinde başkanvekili seçilmemesi hallerinde yeni seçime veya belediye başkanının görevine başlamasına kadar il merkezi belediyelerinde İçişleri Bakanı ve diğer yerlerde valiler tarafından münasip bir başkanvekili atanır.

Mansup reisler

MADDE 94 — (Bı fıkra 9.2.1948 tarihli ve 5168 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

B — İcra Vekilleri Heyetince görülecek lüzum üzerine tesbit edilecek bazı beldelerden vilâyet merkezi olanların belediye reisleri Dahiliye Vekâletince,

C — Vilâyet merkezi olmıyan yerlerin belediye reisleri mensup oldukları vilâyet valileri tarafından nasbolunur ve reislikten çıkarılabilirler.

D — Bu gibi belediyelerde ve Ankara’da reislik Dahiliye Vekâletinin inhası ve Reisicumhurun tasdikiyle vali ve kaymakamların uhdesine de tevdi olunabilir. Bu takdirde 61, 76 ncı maddeler ahkâmı bunlar hakkında tatbik olunmaz.

Kanun ve nizamnamelere göre belediye reislerinin reis veya aza olarak bulunmaları icap eden heyet veya komisyona bu gibi belediyelerde vali ve kaymakamlar azadan birini vekil olarak gönderebilirler.

E — Yukardaki fıkralarda gösterilen kaza belediye meclislerinin, 70 nci maddenin 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9 ve 13 ncü fıkralarında sayılan işler hakkında verdikleri kararlar valinin ve vilâyet merkezindeki belediye meclisleri tarafından mezkûr fıkralardaki işler hakkında verilen kararlar da Dahiliye Vekilinin tasdiki ile katileşir.

Ankara ve İstanbul reis muavinleri

MADDE 95 — Ankara ve İstanbul belediye reis muavinleri belediye reislerinin inhaları üzerine Dahiliye Vekâletince tayin olunur.

Belediye memurlarının tayini

MADDE 96 — A — Ankara ve İstanbul belediyeleri erkânı ile belediye şube müdürleri belediye reisinin intihabı ve Dahiliye Vekilinin tasvibiyle ve bu yerlerdeki belediye şubeleri erkânı ve kalemler ve müesseseler müdür ve reisleri belediye reisi tarafından ve meclis emrindeki kalem memurları belediye encümeninin karariyle belediye reisi tarafından,

B — 94 ncü maddenin (B) fıkrasındaki belediyelerin memurları valiler ve (C) fıkrasındaki belediyelerin memurları da kaymakamlar tarafından nasp ve azlonurlar.

İstanbul ve Ankara ile 94 ncü maddenin (B) ve (C) fıkralarında yazılı olanlardan maada belediyelerde reis muavinleri ile daire ve şube reisleri ve bilûmum belediye memurları ilk içtimasında belediye meclisince tasdik olunmak şartıyla belediye reisi tarafından intihap ve tayin olunurlar.

Lüzum görülen belediyelerde reis muavinlerinin meclis azası arasından intihabı caizdir. Bu takdirde muavinlerin memuriyetleri meclisin devamı ile mukayyettir.

(Yalnız bilumum belediye memurini sıhhiyesinin nasp ve vekâlet emrine alınmaları, tebdil ve terfileri, tecziyeleri 1. Nisan. 1926 tarihli ve 796 numaralı kanun ahkâmına tâbidir.)

**Reis, encümen ve meclis arasındaki ihtilâların
kat'i karara raptı**

MADDE 97 — Belediye reisi ile belediye encümeni arasında ihtilâf vukuunda belediye meclisi ihtilâfatı tetkik eder ve bir karar verir. Verilen karar hakkında encümen veya belediye reisinin valiye müracaatı üzerine kaza belediyeleri için vilâyet idare heyetince ve vilâyet merkezi belediyeleri için vilâyet idarelerinin mütalâası alındıktan sonra Şûrayı Devlet tarafından verilen karar katidir.

Belediye reisi veya belediye encümeni ile belediye meclisi arasında ihtilâf vukuunda belediye reisinin valiye müracaatı üzerine kaza belediyeleri için vilâyet idare heyetince ve vilâyet merkezi belediyeleri için vilâyet idare heyetinin mütaleası alındıktan sonra Şûrayı Devlet tarafından verilen karar kat'idir.

B — Belediye Heyetinin vazife ve selâhiyetleri:

Kanun ve nizamları neşir ve ilân, hükümlerini tatbik ve icra

MADDE 98 — Belediye reisi mahallî en büyük mülkiye memuru tarafından tebliğ edücek bilumum kavanin, nizam ve talimatı neşir, ilân ve işbu kavanin ve nizam ile kendisine muhavvel hususâtı ifa ile mükelleftir.

En büyük belediye âmiri sıfatile reisi vazifesi

MADDE 99 — Belediye idaresinin en büyük âmiri sıfatile belediye reisi :

A — Belediye zabıtası vezaifinin ifasının temin edecek talimat yasakları tatbik,

B — Meclis ve encümenin ve mafevk mercilerin kararlarını infaz,

C — Bu mercilerin tasvibine mütevakıf olmayan belediye vezaifini selâhiyeti dairesinde ve mes'uliyeti altında ifa,

D — Belediyenin mahallî mahiyeti haiz selâmet, sıhhat, umran, iktisat ve intizamına ait hususâtı takip ve ifa eder.

Belediye mümessili sıfatile reisin vazifesi

MADDE 100 — Belediye idaresinin şahsiyeti hükmiyesinin mümessili sıfatile belediye reisi:

A — Belediye emvalini idareye,

B — Varidat ve matlubatın takip ve tahsile,

C — Salâhiyetli makam ve heyetin tasdikine iktiran etmek şartile akti mukaveleye, sulh ve ibraya, teberruatı kabule, belediye hesabına umum medenî aktileri icraya,

D — Devair ve mehakim nezdinde müddei veya müddeialehy sıfatile belediyeyi temsile veya bir başkasını tevkile,

E — Belediye bütçesinin âmiri itası sıfatile sarf evrakını ve masaruf tahakkukatını tasdik ve sarf emirlerini imzaya selâhiyet-tardır.

MADDE 101 — Belediye reisi kendi mes'uliyet ve nezareti altında kendine ait vezaiften bir kısmını namına tedvir ve intaç etmek üzere muavinlerine tevdi eylemek salâhiyetini haizdir.

Bilûmum belediye memurları hakkında muhakeme usulü

MADDE 102 — Belediye reisi ile bir umum belediye memurları ve müstahdemleri vazifelerinden münbais veya vazifelerinin ifası esnasında hadis olan cürümlerinden dolayı Memurin Muhakematı Kanunundaki ahkâma tâbidir.

Memurlar için yapılacak nizamname

MADDE 103 — Belediye memur ve müstahdemlerinin, intihap ve istihdam, idareten teczye, terfi ve taltifleri, vazifeden çıktıktan sonra kendilerine verilecek tekaüt maaşı ve tazminat ve irae edeckleri kefaletleri ve bunlara müteallik hususat alâkadar vekâletlerce müştereken yapılacak bir nizamname ile tayin olunur. İşbu kanunun mer'iyeti tarihinde müstahdem ve hakkı tekaütten müstefit memurların tekaütlükleri Mülkiye Tekaüt Kanunu ahkâmına tâbidir.

C — Belediye zabıtası

Belediye zabıtası vezaifi

MADDE 104 — Belediye zabıtası belediye sınırı içinde beldenin intizam, sıhhat ve hududunun temin ve muhafazası ile mükellef olup bu sıfatla Belediye Kanununun ve nizam ve yasaklarının ve bunlara müsteniden verilen emirlerin ve mahkûmunbih cezaların 16 Nisan 1340 tarih ve 486 numaralı umuru belediyeye ait ahkâmı cezaiye hakkındaki kanuna ve zeyillerine tevfikân infazı, on beş ve on dokuzuncu maddelerinde muharrer vazifelerin ifası ve ceraimi belediyenin takip ve taharrisi ile mükelleftir.

Belediye zabıtası kadrosu

MADDE 105 — Belediye zabıtası kadrosu ; belediye zabıta müdürü, lüzumu kadar muavini, merkez memuru, komiser ve ikinci komiser ve komiser muavinleri ile memurlardan mürekkeptir. En büyük belediye zabıtası âmiri belediye zabıta müdürüdür. Şuabata

münkasım belediye şubelerinde en büyük belediye zabıtası zabıtai belediye merkez memurudur. Belediyelerde nüfuslarına ve bütçelerine göre en büyük belediye zabıtası âmiri ; belediye zabıtası müdürü, merkez memuru, serkomiser veya ikinci komiserdir.

Belediye zabıtası talimatnamesi

MADDE 106 — 103 üncü maddede yazılı nizamnameye tevfikân belediye zabıtası memurlarının meslek, evsaf, talim ve terbiye, terfî ve terakki nasp ve azılleri Dahiliye Bakanlığınca yapılacak bir talimatname ile tayin olunur.

Belediye zabıtasının mercii

MADDE 107 — Belediye zabıtası teşkilâtı doğrudan doğruya belediye reisinin ve belediye şubelerine ayrılan yerlerde şubelere merbut teşkilât, belediye müdürlerinin emri altında bulunur.

Belediye zabıtasına karşı gelenler

MADDE 108 — Belediye zabıtasına karşı gelenler devlet zabıtasına karşı koyanlar gibi ceza görürler.

Belediye zabıtası vezaifinin devlet zabıtasına verilmesi

MADDE 109 — Devletçe lüzum görülen beldelerde belediye zabıtası vezaifi İcra Vekilleri Heyeti kararı ve Reisicumhurun tasdiki ile devlet zabıtasına tevdi olunabilir. Bu takdirde belediye idaresi zabıta masrafına her binbeşyüz nüfusa bir zabıta memuru isabet edecek surette iştirak eder.

ALTINCI FASIL

Belediye Bütçesi

A — Varidat

Belediyelerin varidatı

MADDE 110 — Belediye varidatı şunlardır :

- 1 — Miktarı kanunlarla gösterilen belediye vergi ve resimlerle hisse ve kesri munzamları,

2 — Bu kanun mucibince belediyenin ruhsata mütevakıf olan işler için meclisçe tanzim ve 70 inci maddenin 8 inci fıkrası delâletile 71 inci maddeye tevfikân tasdik edilen tarife ve talimat dairesinde alınacak ruhsat harçlar,

3 — Kanunen istihsali mecburi veya ihtiyarî olup belediye devair ve müessesatı tarafından tanzim ve ita kılınacak sıhî, fennî, sınaî ve zirâî tetkikata, imtihan ve tecrübelerine ait raporlar, şahadetnameler ehliyetnameler için taliplerinden 70 inci maddenin 8 inci fıkrası delâletile 71 inci maddede muharrer tarifât dairesinde musaddak tarifeye tevfikân alınacak harçlar.

4 — Tenvirat, nakliyat, su, kudreti elektrikiye, buz soğuk hava mahzenleri, mezbaha, barsak imalâtı, baca tathiratı gibi hususta tanzifatı umumiye ve saireye ait imtiyaz veya ruhsatı mutazammın musaddak mukaveleler mucibince alınacak belediye hisseleri,

5 — 114, 115, 157, 160, 161 inci maddeler mucibince belediyelere devredilen hizmetler mukabilî varidat,

6 — Avarız ve hasılâtı,

7 — 116 ncı madde mucibince tarhedilen tesisat ve tamiratı müştereken masraflarına mukabil iştirak hisseleri,

8 — Belediye devair ve müessesatı kayıtlarının emlak ve arazi ile arsaların harita, plân ve krokilerin suretlerini talep edenlerden 70 inci maddede muharrer tarifata göre tanzim edilen tarife mucibince alınacak harçlar,

9 — Belediye vergi ve resimlerinin taksitini maddatı hulûlünde ve bunların tahakkuku tahsiline tâbi olmayanların talep vukuunda ödemeyenlerden 112 nci madde mucibince alınacak % 10 nisbetindeki cezalar,

10 — Belediye vergi ve resimleri ile alelûmum ruhsatiye harçları mektumatından alınacak cezalar,

11 — Gerek belediye encümenlerince hükmolunan, gerek belediye işleminden dolayı Türk Ceza Kanununa ve kavanini hususiyesine veya işbu kanuna tevfikân mehakimi umumiyece hükmedilen para cezaları,

12 — Zaptolunan eşya bedeli,

13 — Belediye teşebbüsleri hasılâtı,

14 — Müessesat hasilatı,

15 — Belediyeye ait ve işbu kanun ile kavanini muhtelif ahkâmında belediyelere devredilmiş ve edilecek menkul ve gayrimenkul emvalin her nevi hasilâtı veya esmanı,

16 — Belediyelerin akteyledikleri mukavelât ve taahhüdattan mütevellit her nevi hasılat ve kavanini devlete muvafık olarak elde edilmiş ve edilecek her nevi varidat,

17 — Hafta Tatili Kanununda muharrer istisnalardan istifa edecek olanlardan senevi beş liradan elli liraya kadar yetmişinci maddenin 7 nci fıkrasına tevfikân tanzim olunacak tarife dairesinde alınacak olan ruhsatiye harcı,

18 — (29.9.1952 tarih ve 5189 numaralı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

19 — (18.6.1947 tarihli ve 5116 numaralı kanunla eklenen) Yukarıdaki fıkrada yazılı gelirlerle masraflarının karşılanması mümkün olmıyan su, elektrik, mezbaha tesisleriyle, harita ve imar plânı işlerini yapmak veya bu tesislerden mevcut olanları islâh etmek veya genişletmek maksadiyle belediye meclisleri ; bütçeyi tasdika yetkili makamca onanmak şartıyla, ihtiyacın derecesine göre ve belirli sıra ile, asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki 4109 sayılı kanunda yazılı gelirlerin (6 ve 7 nci maddelerdekiler hariç) tahsiline karar verebilirler.

Asker ailelerine yardım işleri için 4109 sayılı kanunun 7 nci maddesindeki gelirleri tahsil etmekte veya 8 nci maddede yazılı bulunan umumî hesaptaki fondan yardım görmekte olan belediyeler sözü geçen kanunda belirtilen gelirleri asker ailelerine yardım işlerinden başka bir maksada harcıyamazlar.

Nüfusu elli binden az olan beldelerin su, elektrik, mezbaha, harita, imar plânı işlerinde yukarıda sayılan gelirlerin de yetmemesi halinde 4109 sayılı kanunun 8 inci maddesinde yazılı olup İçişleri Bakanlığı emrindeki fondan, bu belediyelere sırasıyla harita, imar plânı, su, elektrik, mezbaha, kanalizasyon işleri için yardımda bulunulur. Yardım işinin sıralanışında yukarıda sayılı hizmet neveleri dahilinde tesbit edilen masrafları en az ve masraflar müsavi olanlar arasında nüfusu en çok olan şehir ve kasabalar öne alınır.

Belediyelerde iltizam usulünün ilgası

MADDE 111 — Belediyelerde mültezimlik usulü mülğadır. Her nevi belediye vergi, resim ve harçları vesaiti temsiliye marifetile idare ve cibayet olunur.

Vergi ve resimleri müddetlerinde ödemeyenlerden alınacak ceza

...MADDE 112 — Tahakkuk muamelesi tahsilattan evvel ifa ve ikmal edilmek lâzımgelen belediye vergi ve resimlerinin taksit müddetlerini tertip ve tesbite belediye meclisleri salâhiyettardır.

Tayin ve ilân edilen taksit müddetleri zarfında tahriri ve resmî ihtara rağmen her taksit müddetinin son gününden itibaren azamî on gün zarfında belediye kasalarına veya belediyenin irae ettiği bankalara ve müessesata tediye edilmeyen belediye vergi ve resimleri miktarı üzerine yüzde on zam ile mükelleflerden Tahsili Emval Kanununa tevfikân tahsil olunur. Tahakkuku tahsiline tâbi olan belediye vergi ve resimlerinin belediyeye muayyen miktar teminat akçesi yatıran şirketler, müesseseler ve sair mükelleflerden işbu vergi ve resimlerin hesabı cari suretile mükellefler namına kredi açılarak belediye encümeninin tayin ve tesbit edeceği kat'î hesap devrelerinin mebdelerinde tahsile karar vermeğe belediye meclisleri selâhiyettardı. Muayyen miadında bu kabil vergi ve resimleri tahrirî ihtara rağmen her taksit müddetinin son gününden itibaren tediye etmeyenlerin teminat akçelerinden tevkifatı muktesiyeye icra kılınmakla beraber hesabı carileri katolunur. Vergi borçları teminat miktarından fazla ise % 10 nisbetinde cezasile birlikte Tahsili Emval Kanununa tevfikân istifa edilir.

Belediyenin ruhsat, resim ve vergilerine tâbi işleri ruhsat almadan görenlerin cezası

MADDE 113 — Kanunen belediyenin ruhsatına ve resim veya vergilerine tâbi iken ruhsatname almaksızın ve belediye resim ve vergi veya ruhsatiye harcı vermeksizin yapılan işler, muameleler, işleyen ve işleten kimseler, satılan veya kullanılan şeyler belediyece tutulduğu vakit bunların yapılmasında, işletilmesinde, işlemelerinde veya satılıp kullanılmalarında kanunen veya nizamen ve evamiri belediyece veya hıfzıssıhhaca veya fennen mahzur varsa derhal menedilerek zabıt varakası tanzim ve muktazi Muamelei Kanuniye icra ve kanunun tâyin eylediği para cezası hüküm ve istifa edilir.

Mahzur yoksa kanunun tayin ve tasrih eylediği yerlerde kanun ve tarifesi mucibince tâbi olduğu resim veya vergiden veya ruhsat harcından maada bunların kanunda tasrih edilen miktarları üzerinden ve kanunun tasrih etmediği yerlerde tâbi olduğu resim veya vergi veya ruhsat harcından maada bir kat daha para cezası mükelleften alınarak usulen ruhsatnameye raptolunur.

MADDE 114 — (Bu madde 9.7.1948 tarih ve 5237 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

**Kapalı çarşı ve bedesten gibi müşterek ve
mürtabıt emlâkn tamiri**

MADDE 115 — Kapalı çarşı, bedesten, arasta, pasaj, cesim, han ve emsali gibi örtüleri ve duvarları ve çevreleri veya işletmeye muktazi su mecraları veya akşamı saireleri müşterek ve mürtabıt olup her parçası veya odası veya her gözü veya tahtanî veya fevkani tarafları başka başka mutasarrıfları uhdellerinde bulunan ve bedî ve mimarî kıymeti veya beldenin iktisat veya istihsal hayatınca ehemmiyeti mahsusası olan saraçhane, tabakhane, imalâthane, ve san'athane gibi emlâki müçtemia ve mürtabıtı havi vakıf olsun mülk olsun her nevi büyük binaların çatı, örtü, kubbe, kemer, sayvan, sütün, cümle kapıları, methal ve mahreçleri, geçitleri, su hazineleri ve çeşmeleri ve su yolları, dahilî mecraları ve sokak kaldırımı ile emsali müşterek tesisat akşamının inşa, tanzim, tamir ve termimi için ashabına tebligat icra edildikten sonra yapılmadığı takdirde bunların ifası belediyelere ait ve müretteptir.

İnşaat ve amelîyat lâzıme kablelicra salâhiyettar merciin kararına iktiran ve karar kespi kat'yet eyledikte musaddak evrakı keşfiyede gösterilen amelîyat masarifi belediye meclisince tertip ve 70 inci maddeye tevfikân tasdik edilecek tarife mucibince her mülk için tesbit edilen ştirak hisseleri her mülkün sırasile mutasarrıfından veya bedeli icardan deyni nisbetinde müstecirinden meclisçe tensip edilecek taksitlere raptan ve Tahsili Emval Kanununa tevfikân belediye vergi ve resimleri gibi istifa olunur.

Müstecirlerin mutasarrıflara rucu hakkı ahkâmı umumiyeye tâbidir. Bu kabil emlâki müçtemia ve mürtabıttan kabili tamir ve ıslâh olmayacak derecede harap veya kısmen veyahut tamamen münhedim olup mutasarrıf veya hissedarları tarafından münferiden ve-

ya müştereken tamir ve ıslâhı cihetine gidilmeyerek olduğu gibi bırakılmış olanlar belediyece usulen bilistimlâk yerlerinde kasaba ve şehirleri tezyin edecek müesseseler ve akarlar vücuda getirilir.

Belediye hududu dahilinde mülk sahiplerinin taahhüt ettikleri masraf nisbetinde belediye hizmetlerinden istifadeleri

MADDE 116 — Belediye sınırı içinde br veya birkaç sokak veya mahalle veya sayfiyedeki emlak sahipleri üçte ikiden fazlasının imzasile tahriren belediyeye müracaatla semtlerinde şose veya kaldırım veya tenvirat veya mecarı veya su hatlarının mücaddeten tesisini veya belediye hizmetlerinden olan sair tesisatın teşmil veya temdidini talep etmek hakkını haizdirler, keyfiyet belediye encümen meclislerince tezekkür edilerek muvafık görüldüğü ve muktazi mamecmuu bilhesap işbu tesisattan müstefit olan sokak ve mahallerdeki her mülkün müsakkafat veya arazi vergisi nisbetinde meclis kararıle 70 nci maddenin 8 nci fıkrası mucibince iştirak hisseleri tesbit ve tevzi ve tevziat 71 inci madde mucibince tasdik edilerek tesbit edilen tesisat masarifinin yarısının defaten veya taksitlere raptan tediyesini taliplerin temin veya taahhüt eylediği takdirde, kararlaştıran tesisat icra edilmekle beraber her mülke isabet eden iştirak hisseleri sırasile sahiplerinden veya icar bedelinden deyni nisbetinde ödenmek üzere müstecirlerinden meclis kararı veçhile defaten veya taksitlere raptan belediye vergi ve resimleri gibi tahsili emval kanununa tevfiakan istifa edilir.

Müstecirlerin mutasarrıflara rücu hakları ahkâmı umumiyyeye tâbidir. Bu madde ahâkımının belediye faaliyeti hududu haricine şamil olan müessesatta tatbiki için mezkûr müessesenin evvelce muvafakatının istihsali şarttır.

**B — Belediye masruflan
Belediye masrafları**

MADDE 117 —1 — Belediye binası tedarik ve idamesi ve döşeme ve bakım masarifi.

2 — Belediye heyetleri memur ve müstahdemleri tahsisat, maaşat, ücretat ve müteferrikaları,

- 3 — Beldiye zabıtası ve itfaiye masrafları,
- 4 — Belediye varidatının tahsil masrafları,
- 5 — Yol, meydan, sokak, iskele ve köprülerin inşa, tamir ve idamesi masrafları,
- 6 — Su ve lâğım tesisatı ve işletme masraflara, (işbu masraflar azamî on senelik bir programa tevfikân bütçeye vazolunacaktır.)
- 7 — Tenvirat masrafları,
- 8 — Mezarlıkların tesis ve muhafazası masrafları,
- 9 — Bir daire veya müessese veya hayır eshabı tarafından belediye vezaifine dair işler için muavenet veya nakten vukubulacak teberruat ile muayyen hizmetler karşılığı,
- 10 — Kanunlarla muayyen vazifelerin ifası için icap eden masarîf,
- 11 — Vadesi gelen borçlar, istikraz taksitleri ve faizleri ve mahkûmunbîh vacibüttediye belediye borçları,
- 12 — Belediyenin harita, kadastro ve müstakbel şekil plânının tanzimi ve yukarıdaki maddeye tevfikân mezbaha tesisi masrafları (işbu masraflar azamî on senelik bir programa tevfikân varidatın müsaadesi nisbetinde bütçeye vazolunur.)
- 13 — Belediye emlak ve emvalinin tamir ve sigorta masrafları, belediyenin kanunen tesviyesine mecbur olduğu vergiler,
- 5, 6 ve 12 inci fıkralarda gösterilen tesisatın kabul edilen programa göre her seneye isabet edecek miktarı için muktezi tahsisat, (istikraz suretile defaten veya tedricen vücade getirilmesi mümkün olmayan ahvalde belediyeler mezkûr tesisatın istilzam edeceği masrafı her sen bütçelerine vazı ve mukabili olan mebalîği bir bankada muhafaza ile mükelleftirler.)
- 14 — Beldenin imarına ait tesisat ve inşaatın bakım ve işletilmesi masrafları,
- 15 — İşbu kanunun 16. maddesinde mukarrer mecburi vazifelerin icrasının temini için muktazi masraflar,
- 16 — Belediye bütçesinden tediye edilecek olan maaş ve ücretler yekûnu senevi varidatın azamî % 30 unu tecavüz edemez. Görülen ihtiyaca göre ve Dahiliye Vekâletinin müsaadesile bu miktar artırılabilir.

MADDE 118 — Belediyenin ihtiyari masrafları :

Belediyenin ihtiyarî olarak deruhte eylediği hidemat ve tesisatın ifa ve idamesi masraflarıdır.

Mecburi vazifeler ifa ve ikmal edilmedikçe ihtiyarî vazifeler için bütçeye tahsisat vazolunamaz.

Belediyelerin ihtiyarî vazifelerine ait olup bir sene bütçesine konulan tahsisatın onu takip eden senelerde tanzili veya tamamen bütçeden ihracı Dahiliye Vekâletinin tasdikına muhtaçtır.

C — Bütçenin ihzarı, tasdiki, tasvibi, tatbikiye murakabesi

Belediyelerde bütçe yılı

MADDE 119 — (26.3.1945 tarihli ve 4705 sayılı kanunla değışik).

Belediye bütçesi, belediyenin her yılın Ocak ayı baından ertesi yılın Aralık ayı sonuna kadar bir yıla ait gelir ve giderini gösterri, belediye gelirlerinin toplanmasına, hizmetlerinin yapılmasına ve harcamalarına izin verir.

Bütçenin Hazırlanması

MADDE 120 — (26.3.1945 tarihli ve 4705 sayılı kanunla değışik)

Belediye bütçesi, belediye başkanı tarafından hazırlanarak ilgili yılın Eylül ayı başında encümene verirler. Encümen bütçeyi iki ay içinde incelemekle ödevlidir. Hazırlanan bütçe gerekçesiyle birlikte başkan tarafından Kasım ayının 1 inci günü meclise verilir.

Mecliste bütçe müzakeresi

MADDE 121 — Meclis bütçe kararnamesi metnini madde varidat ve masraf cetvellerini fasıl fasıl müzakere ve bütçeyi aynen veya fasıl ve maddelerini tadilen kabul eder.

Tasdik edilen bütçenin Bakanlığa gönderilmesi

MADDE 122 — Mahallî en büyük mülkiye memurunun tasdiki ile kat'iyet kespeden bütçenin bir nüshası malûmat valiler tarafından Dahiliye Bakanlığına gönderilir.

Bütçenin tasdiki

MADDE 123 — Bütçeyi tasdika salâhiyettar makamlar, yürüdü tarihinden itibaren en geç bir hafta zarfında tetkik ve tasdik ederler.

1 — Bütçe kararnamesi metninde kanun ve nizamnamelerle kabili telif olmayan madde ve ibareleri tashih,

2 — Belediyenin tahsile salâhiyettar olmadığı varidatı tay, veya tarife ve Selâhiyeti Kanuniye fevkinde konulan muhammenatı haddi kanuniye tenzil,

3 — İfası belediye vazifesi cümlesinden olmayan hidematı ve bunlara ait masarifi ihraç,

4 — Bütçeye konulmayan mecburî masarife ait tahsisatı ilâve,

5 — Bütçeye mevzu varidat mecburî masrafları temine kâfi değilse kanunen muayyen haddi azâmiden dûn olan belediye hisse, vergi ve resimlerini Azamî Haddi Kanuniye kadar usulen iblâğ veya bu da kâfi olmazsa ihtiyarî masraflardan mecburî masraflara tahsisat nakleder.

Bu suretle aynen veya tadilen tasvip edilen bütçe kat'ileşir. Mahallî en büyük mülkiye memuru tarafından yapılan tadilâta karşı belediye meclisleri Şûrayı Devlete müracaat edebilirler. Bir hafta zarfında tasvip edilmeyen belediye bütçeleri doğrudan doğruya katileşmiş addolunur.

123 üncü madde haricinde bütçenin değıştirilmesi

MADDE 124 — Belediye bütçelerini tasvibe salâhiyettar makamlar 123 üncü maddede gösterilen sebep ve suretlerden gayri bir şekilde bütçeyi tağyir edemezler.

Bütçe harici sarfiyat

MADDE 125 — Kafileşen bütçe haricinde nisbet ve miktarı kanuna uygun olmayan varidat tahsil olunursa Türk Ceza Kanununun 247 inci maddesi ahkâmı tatbik olunur. Bütçe haricinde sarfiyat tanzimini müstelzim olmakla beraber faili hakkında ayrıca kanunî takibat yapılır.

Bütçe âmiri itası

MADDE 126 — Belediye reisleri, belediye bütçesinin âmiri itasıdır. Muavinlerini de kendi mes'uliyetleri altında âmiri ita vazifesini ifaya mezun kılabilirler. Şubelere ayrılan belediyelerde reis şube müdürlerine ikinci derece âmiri ita salâhiyeti verebilirler.

Muhasibi mes'uller

MADDE 127 — Belediye muhasebecileri, hesap işleri müdürleri belediye bütçesinin muhasibi mes'ulleridir. Belediye muhasibi mes'ulleri zimmetindeki matlubatın takip ve tahsili hususunda ifa olunacak muamelât devletin bu kabil muhasipleri hakkındaki muamelenin aynıdır.

(Bu maddeye 4617 sayılı kanunla eklenmiş bulunan hüküm 10.3.1954 tarih ve 6349 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

İdare hesabı ve kesin hesap

MADDE 128 — (26.3.1945 tarihli ve 4705 sayılı kanunla, değişik.)

Her yıl bütçesinin kesin hesabı, hesap döneminin bitiminden sonra gelen Nisan ayı içinde sorumlu muhasibin idare hesabı ile birlikte encümene verilir. İdare hesabı ve kesinhesap 70 inci ve 86 inci maddelere göre onanır.

Muhasebe usulü

MADDE 129 — Belediyelerin muhasebelerine müteallik usul bir nizamname ile tesbit olunur.

Eski sene bütçesinin devamı

MADDE 130 — Her hangi bir sebeple yeni bütçe kafileşmemiş ise ,bu muamele ikmal olununcaya kadar eski sene bütçesi tatbik olunur.

İhtiyat akçesi

MADDE 131 — Her sene belediye bütçelerine mevzu varidatın safi miktarı hesap edilerek bu safi varidatın yüzde beşi işbu kanu-

nun neşri tarihini takip eden malî sene iptidasından itibaren yirmi sene müddetle aynı bütçeye ihtiyat akçesi olarak vazolunacak ve belediyelere mahsus bir banka teessüs edinceye kadar hükümetin iae edeceği bir bankaya aynı malî senenin nihayetinden evvel tediye edilecektir.

İhtiyat akçesi mukabilinde avans

MADDE 132 — Belediye idareleri bankaya tevdi edilecek işbu meblâğdan teraküm edecek miktarın yüzde yetmiş beşine kadar icap eden miktarını her sene bütçesine tevfikân, ihtiyar edilecek imarat ve inşaat masrafları için sarfedilmek ve yine senesi içindeki belediye varidatı ile ödenmek üzere avans olarak bankadan istikraz edebilirler. Bu avansların behemahal senesi içinde bankaya iadeten tesviyesine belediye reisleri ve muhasebe âmirleri ve bu hususta sıkı bir murakabe icrasına en büyük mülkiye memurları mecburdurlar.

YEDİNCİ FASIL

Birik tesisi

Belediye, köy ve vilâyet mahallî idarelerinin birlik kurmaları

MADDE 133 — Belde ve köyler, vilâyet idareî hususiyetlerine ken dilerine kanunlarla verilen mecburî veya ihtiyarî vazifelerin bir veya birkaçını müşterek tesisat ve idare ile ifa için birlik tesis edebilirler.

Birlik nizamnamesinin kafileşmesi

MADDE 134 — Birlik tesisi için belde, köy, idareî hususiye meclislerinin (belediye meclisi, köy meclisi, meclis umumî) müttefikân kabul ettikleri birlik esas nizamnamesi valinin ve birliğe dahil olanlar başka vilâyetlere mensup iseler Dahiliye Bakanlığının tasdiki ile kafileşir. Birliğe diğer belde ve köylerin ve idareî hususiyelerin iltihakı birlik meclisinin tasvibi, valinin tasdiki ile ve başka vilâyetlere mensup iseler Dahiliye Bakanlığının tasdiki ile olur.

Nizamnameye yazılacak maddeler

MADDE 135 — Her birliğin bir esas nizamnamesi olacaktır. Nizamname atideki mevaddı ihtiva eder :

- 1 — Birliğin unvanı,
 - 2 — İdare merkezi,
 - 3 — Arazi itibariyle faaliyet sahasının hududu,
 - 4 — Daimi olup olmadığı, muvakkat ise kaç sene için olduğu,
 - 5 — Birliğe dahil olan mahallî idarelerin isimleri,
 - 6 — Birlik azası olan mahallî idarelerin hukuk, ve zaif ve selâhiyetlerinden hangisi birliğe ve birlik icra heyetine devir ve tevdi olunduğu,
- Birliğe dahil olan mahallî idarelerin her birinin meclisi için intihap edeceği aza miktarı ve bu aza miktarının tesbitine esas olan şeraitin kaç senede bir birlik meclisi tarafından tetkik olunacağı,
- 8 — Birliğe dahil olan mahallî idarelerin birliğin tesis ve idame masrafına ne nisbette iştirak edecekleri,
 - 9 — Birliğin varidatı,
 - 10 — Birliğe dahil olan mahallî idarelerin ve bu mahallî idarelere tâbi ahalinin birlik müessesatından ne suretle istifade edebilecekleri,
 - 11 — Birlik meclisinin senede kaç defa toplanacağı,
 - 12 — Birliğin teessüsüne ve faaliyetine esas olacak diğer şartlar.

Nizamnamenin değiştirilmesi, birliğin ilgası

MADDE 136 — Birlik nizamnamesinin tadili veya birliğin ilgası 135 inci madde ahkâmına tâbidir.

Müddetin bitmesi birliğin ilgası halinde yapılacak muamele

MADDE 137 — Birlik müddetinin bitmesi veya birliğin ilgası halinde esas nizamnamesindeki şartlara göre alâkadarların serma-

yelerinin de birlik hukuk ve vecaibinden hisselerinin tefrik ve tayini birliğe dahil heyetlerin mütalâası alındıktan sonra birlik merkezinin tâbi olduğu vilâyet idare heyetine aittir.

Birlikler hükmî şahsiyeti haiz âemme müesseseleridir

MADDE 138 — Birlikler hükmî şahsiyeti haiz âemme müesseseleridir. Vazifelerini ifa ettikleri mahallî idarelerin bu vezaifi ifa hususunda haiz oldukları hukuk ve salâhiyeti haizdirler. İşbu hukuk ve salâhiyeti istimal hususunda alâkadar mahallî idarelerle aralarında zuhur eden ihtilâfat, vilâyet idare heyetince ve birlik muhtelif vilâyetlere mensup mahallî idarelerden müteşekkil ise Şûrayı Devlet tarafından tetkik ve hallolunur.

Birlik Meclisi

MADDE 139 — Birlik umur ve muamelâtını senede en at iki defa toplanarak teftiş, murakâbe etmek üzere birliğin bir meclisi olur.

Meclisin intihabi aza adeti

MADDE 140 — Birlik meclisi âzası birliğe dahil olan mahallî idarelerin meclisleri tarafından belediye meclisi âzalığı için muktazi evsafihaiz kimselerden olmak üzere azamî dört sene için intihap olunur. Bu meclise birlik âzası olarak mahallî idarelerin her birinden en az iki âza intihap olunur.

Yedek âza

MADDE 141 — Birlik âzası olan mahallî idarelerin meclisleri, birlik meclisleri için nizamnamede mürettep miktar âzanın yarısı kadar yedek âza intihap ederler.

Meclisin çalışması ve riayet edeceği maddeler

MADDE 142 — Birlik meclislerinin adi ve fevkalâde içtimaa daveti meclis reis ve kâtiplerinin intihabı meclis ruznamesinin tanzimi ve müzakeratının idaresi, inzibatının temini, birlik meclisinin salâhiyetleri ve meclis mukarreratına birlik reis veya alâkadarlar tarafından vaki olacak itiraz üzerine işbu mukarreratın birinci ve ikinci derecede tatbik ve intacı hususlarında bu kanunun 53 – 61 inci maddelerde 63 - 76 ncı maddeleri ahkâmı caridir.

Meclisin açılması, reisin seçilmesi

MADDE 143 — Birlik meclisi, birlik esas nizamnamesinin kanunen kat'ileşmesi tarihinden itibaren nihayet iki ay zarfında birlik merkezinin tâbi olduğu vilâyet valisi tarafından birlik merkezinde tayin olunan günde içtimaa davet ve ilk içtima vali tarafından küşat edilerek meclisin reis ve kâtipleri intihap olunur.

Birlik meclisi tarafından kabul edilen bütçenin ve ittihaz olunan mukarreratın tatbik ve infazı ve birlik işlerinin sevk ve idaresile meşgul olmak üzere birlik meclisi en çok dört sene için birlik reisini ve reis vekilini intihap eder.

Bu intihap valinin ve birlik muhtelif vilâyetler dahilinde ise Dahiliye Vekilinin tasdiki ile tamam olur.

Valiler ne zaman birlik reisi olurlar

MADDE 144 — Birliğe idarei hususiyelerde iştirak etmiş ise, reis ve reis vekili birlik merkezinin bulunduğu yerin valsi tarafından ve birlik bir kaç vilâyet dahilinde ise Dahiliye Bakanlığından tâyin olunur.

Birliklere dahil olan belediyelerden birinde reislik kanunen valiye verilmiş ise birlik reislği vali tarafından ifa olunur. Birlik âzası olan belde ve köylerin ve idarei hususiyelerin belediye reisleri, köy muhtarları ve encümen reisleri birlik meclisinin tabiî âzasındadırlar.

Birlik encümeni intihabı

MADDE 145 — Vazifeleri birlik meclisinin intihap devresi nihayetinde bitmek üzere her yeni meclis tarafından ilk içtimada meclis âzası arasından dördü birlik encümen azalığına intihap olunur. Birlik reisi, encümenin tabiî reisidir.

Birlik reisinin vazife ve salâhiyetleri

MADDE 146 — Belediye meclislerinin salâhiyeti ve vezaifi hakkındaki ahkâm birlik nizamnamesi ile birliğe verilen vazife ve hukuk ve selâhiyetleri tecavüz etmemek üzere birlik meclisleri hakkında caridir.

Birlik reisinin vazife ve salâhiyeti

MADDE 147 — Belediye reislerinin salâhiyet ve vezaifi hakkındaki ahkâm birlik nizamnamesi ile verilen vazife ve hukuk ve salâhiyetleri tecavüz etmemek üzere birlik reisleri hakkında caridir.

Birlik encümeninin vazife ve salâhiyeti

MADDE 148 — Belediye encümenlerinin salâhiyet ve vezaifi hakkındaki ahkâm birlik nizamnamesi ile verilen vazife ve hukuk ve salâhiyetleri tecavüz etmemek üzere birlik encümenleri hakkında caridir.

Ek Madde — (4.6.934 T. ve 2493 sayılı kanunla eklenen birlik merkezi, umumî müfettişlik mıntıkasında bulunursa birliğin merkezi olan vilâyet valisine ait salâhiyetler, umumî müfettişe intikal eder.

SEKİZİNCİ FASIL**İstanbulda vilâyet ve belediyesinin birleşmesi**

MADDE 149 — (Bu kanunun sekizinci faslını teşkil eden 149 dan 153 e kadar olan maddeler 10.3.1954 tarih ve 6349 sayılı kanunun 5 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

DOKUZUNCU FASIL**Müteferrik maddeler****Belediye teşkilâtı kaldırılacak yerler, Belediye intihaplarındaki nüfus esasları**

MADDE 154 — İkinci maddenin hükmü haricinde kalan yerlerde 1 Haziran 1930 tarihinden itibaren belediye teşkilâtı mülğadır. Buralarda Köy Kanunu tatbik olunur. Belediye mıntakasındaki nüfus miktarının her hangi bir arıza ile artıp eksilmesi belediye intihaplarına tesir yapmaz. İntihabat için her umumî tahrir neticesinde tahakkuk eden nüfus muteberdir.

Belediye intihaplarının bu kanuna göre yapılması

MADDE 155 — Bu kanunun mer'iyet kesbettiği sene eylülünden itibaren bilûmum belediye intihabatı tesbit olunarak belediye meclisleri ve encûmenleri bu kanuna göre teşkil ve belediye reisleri yeniden intihap olunur.

Nüfusu 70 binden fazla belediyelerde meclis âzasına huzur hakkı verilmesi

MADDE 156 — Nüfusu 70 binden yukarı belediyelerde lüzum görüldüğü takdirde meclis âzasına huzur hakkı verilir.

Bu huzur hakkının miktarını tayin eden meclis kararları Dahiliye Bakanlığının tasvibi ile kafileşir.

İmtiyazlı şirketler için belediyelere verilen mübayaa hakkı

MADDE 157 — Su, elektrik, havagazı, tramvay ve emsali belediye sınırı dahilinde bulunan imtiyazlı şirketlerin mukavelenamesinde tayin olunan müddetin hitamında mukavelenameleri mucibince devlete intikal edecek olan bilcümle tesisat ve emval bilâbedel belediyelere devrolunur. İşbu şirketlerin imtiyazlı mukavelenamelerinde hükümet tarafından mübayaa hakkı için kabul edilen müddetin duhulünden itibaren belediyelerin müracaat ve talebi üzerine mübayaa bedeli belediye tarafından temin edilmek şartile hükümet vasıtasile mübayaa edilerek şirket tesisat ve emvali belediyelere devrolunur.

Belediyenin müşterek ve sıhhi işleri için mahallî idarelerle birleşmek hususunda hükümetin salâhiyeti

MADDE 158 — Bir beldeye civar olan yerler ile beldenin müşterek menfaatlarına taallûk eden hususatta, işin derecesine göre belediyelerle idarei hususiyeler masarifi vakıayı işbu hususatta edilecek istifadeye göre aralarında taksim ederler. Sıhhati umumiyeyi tehdit eden ahvalde idarei hususiye ve belediyelerin yalnız başlarına yapamadıkları mecburî vazifelerinde tarafeyni icbara hükümet

salâhiyettardır.

Belediye hududu dahilinde belediyelere ait mallar

MADDE 159 — Belediye sınırı içinde sahihsiz arazi mahiyetindeki seyrangâh, harman yeri, çayır, mer'a, koruluk ve bataklıkların ve belediye marifetile deniz, nehir ve gölden doldurulmuş olan yerlerin ve yıkılmış kale ve kulelerin metruk arsaları ve ankasının tasarruf, idare ve nezareti kâffeî hukuk ve cevaibi ve varidatı ile beraber belediyelere devrolunur.

Mezarlıklar belediyelere aittir

MADDE 160 — Metrûk ve kimsesiz mezarlıklarla vakfa ait olan umumî mezarlıklar bilumum hukuk ve vecaibin ile belediyelere devrolunmuştur. Bu kanunun neşrinden sonra belediyeler devren alıncaya kadar **satılması memnudur**.

Bu kanunun neşrinden evvelce evkafça taksitle satılan mezarlıkların henüz istifa ededilmeyen taksit bedelleri dahi belediyelere aittir.

Belediyeler bu kanun mucibince yapılacak nizamnameye göre en çok on seneye kadar mezarlıklara ait tesisatı ikmal ederler.

Su için belediyelerce yapılacak istikrazlara

Maliye Bakanlığının kefaleti

MADDE 161 — Belediye vergi ve resimlerinden devlet varidatı ile birlikte cibayet olunanların 10 senelik tutarları karşılık gösterilerek beldelere fennî şartları haiz su getirmek için bu kanun hükümlerine göre Dahiliye Bakanlığının muvafakatile aktolunacak istikrazlara (veya müteahhitlerle aktolunan mukavelenamelerin malî ahkâmına karşı) Maliye Bakanlığının vekâlet eder.

Mülga kanunlar

MADDE 162 — 23 Eylül 1293 tarihli Derseadet ve Vilâyet Belediye kanunları, 3 Teşrinievvel 1302 ve 3 eylül 1306 ve 2 Teşrinievvel 1336 ve 30 Teşrinievvel 1338 tarihli zeyilleri ve 17 Kânunuevvel 1328 tarihli derseadet teşkilâtı belediyesi hakkındaki kanunu muvakkat ve 16 şubat 1340 tarihli Ankara Şehremaneti Kanunu ve bunların tadilatı ve işbu kanuna muhalif bilcümle ahkâm mülga'dır. 1351 numaralı kanun hükmü bakidir.

Nizamname Yapılması

MADDE 163 — Bu kanunun tatbiki suretleri nizamnamelerle tayin olunur.

Muvakkat Madde

Bu kanunun neşrinden sonra yeni meclis ve reisi intihabı yapılmıncaya kadar mevcut meclis ve reisleri vazifelerine devam ederler.

Bu kanun 1 Eylül 1930 dan başlar

MADDE 164 — Bu kanun hükümleri 1 Eylül 1930 tarihinden başlar.

MADDE 165 — Bu kanun hükümlerini icraya icra vekilleri heyeti memurdur.

14.4.1930 TARİH VE 1580 SAYILI BELEDİYE KANUNUNA EK KANUN

Kanun No : 2763

Kabul tarihi : 7.6.1935

Yayın tarihi : 15.6.1935

MADDE 1 — Belediye Kanunu tatbik edilen ve nüfusu on binden yukarı olan yerlerin harita ve müstakbel imar plânlarını ve içme suları ile spor alanları ve lâğım işlerini 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İthalât Kanunu hükümleri çerçevesinde yaptıрмаğa Dahiliye Bakanı mezundur.

MADDE 2 — Bu işler için Dahiliye Bakanlığının reisliği altında Nafia, iktisat, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları mümessilleriyle Dahiliye Müsteşarı ve Mahallî İdareler ve Belediyeler Bankası Umum Müdürleri ve Ankara İmar Müdüründen mürekkep bir «Belediyeler İmar Heyeti» teşkil olunmuştur.

Bu heyet, yukarıda sayılı işler için bir program yapar ve bu işlerin tatbik şekillerini kararlaştırır.

MADDE 3 — Birinci maddede yazılı işleri yapmamış olan belediyeler bu işlerin belediyeler imar heyetince tatbikine fiilen teşebbüs edildiği halde icap eden tahsisatı taksite bağlamak suretile kendi

bütçelerine koymağa mecburdurlar. Bütçelerin tasdiki sırasında tahsisat ayrılmadığı görülürse bütçeleri tasdika salâhiyetli makamlar vasıtasile işbu tahsisatı koydurmağa ve merkezce tasdik olunanlar için de resen tahsisat koymağa Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

MADDE 4 — Bu paralar belediyelerce Dahiliye Vekâleti emrine Belediyeler Bankasına gönderilir. Göndermiyen belediyelere aid mebalîğ mahallin en büyü kmülkiye memurunun iş'an üzerine Hazine vasıtasile tahsil olunan belediye hisselerinden Maliye Vekâletince ve % 10 gümrük hisselerinden Dahiliye Vekâletince tevkif olunarak Belediyeler Bankasına yatırılır.

İşbu kanunun meriyetinden evvel bu hisseler, her hangi bir şekilde başka bir muameleye karşılık rehin edilmişse bu rehin hakkı mahfuzdur.

MADDE 5 — İcabında bu işlerin karşılığı Belediyeler Bankası Kanununun hükümleri dairesinde mezkûr bankaca kefalet veya ikraz suretile temin olunur.

MADDE 6 — (13.6.945 tarihli ve 4759 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.)

MADDE 7 — Nüfusu on binden eksik olan belediyeler bütçelerinin müsaadesi halinde birinci maddede yazılı işlerin ifası için bu kanun hükümlerinden istifade etmeği Dahiliye Vekâletinden talep edebilirler. Vekâlet bu kabil talepleri belediyeler imar heyetine tetkik ettirerek müsaid bulduğu takdirde bu kanun hükümlerinden istifade ettirir.

MADDE 8 — Bu kanunun hükümleri meri tarihinden muteberdir.

MADDE 9 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

1580 NUMARALI BELEDİYE KANUNUNA EK KANUN

Kanun No : 3998

Kabul tarihi : 14.4.941

MADDE 1 — Merkezleri Türkiye Cumhuriyeti huduttan haricinde olupta şubeleri vasıtasile Türkiye dahilinde icrayı ticaret eden.

müessese ve teşekküllerin aylıklı veya ücretli işi ile belediye reisliği ile birleşemez.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 3 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

BELEDİYE KANUNUNA BAZI MADDELER EKLENMESİNE DAİR KANUN

Kanun No :5656

Kabul tarihi : 24.3.1950

Yayın tarihi : 31.3.1950

MADDE 1 — 1580 sayılı Belediye Kanununa aşağıdaki maddeler eklenmiştir.

EK MADDE 1 — Belediye meclisleri lüzum ve ihtiyaç gördükleri takdirde belediye meskenleri yapmak ve bu meskenleri belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak işlerini mecburî belediye hizmetleri arasına koyabilirler.

Belediyeler bu maksadı sağlamak üzere bütçelerinde gerekli paraları ayırmak suretiyle döner sermaye tesisine ve kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmaya yetkilidirler.

Belediyeler bu kanuna göre yapacakları işlerde Arttırma, Eksiltme ve ihale Kanunu hükümlerine bağlı değildirler.

EK MADDE 2 — Belediyelerce yaptırılacak evlerin tipleri, satış ve kira şartları ve kendilerine temlik yapılacak kimselerin vasıf ve tercih sıraları belediye meclisince düzenlenecek bir yönetmelikle tesbit olunur.

Durumları 5218 sayılı kanun hükümlerine uyan kimselere de bu kanun hükümleri dairesinde mesken sağlanabilir.

EK MADDE 3 — Belediye meclisleri, 1580 sayılı Belediye Kanununun 5116 sayılı kanunla değiştirilen 110 uncu maddesinin 19 uncu fıkrasında yazılı gelir kaynağı hasılâtında; muhtaç asker ailelerinin yıllık ihtiyacı karşılandıktan sonra arta kalmış ve kalacak kısmın dörtte üçünü bu kanunda yazılı işlere tahsis etmeğe yetkilidirler.

MADDE 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

**1580 SAYILI BELEDİYE KANUNUNUN 15 İNCİ MADDESİNİN 3,
16, 43 VE 61 İNCİ FIKRALARININ DEĞİŞTİRİLMESİNE VE
MEZKÛR KANUNA BAZI MADDELER EKLENMESİNE DAİR
KANUN**

Kanun No : 150

Kabul tarihi : 2.12.1960

MADDE 1 — (İlgili fıkralara alınmıştır.)

MADDE 2 — 1580 sayılı kanuna aşağıdaki maddeler eklenmiştir.

EK MADDE 1 — Ekmek ve francala imal eden fırın ve fabrikalarla, un istihsal eden değirmen ve fabrikalar, belediyenin vâkı ihtarına rağmen, inandırıcı ve kesin sebepler olmadan istihsal ve imalden kaçınırlar ise, belediyeler, mahallî en büyük mülkiye âmirinin tasvibi ile bu iş yerlerini re'sen veya bilvasıta işletebilir.

Her iki halde de sadece belediye encümenlerince takdir edilecek aylık kira ile, işletmede mevcut ham ve yardımcı maddelerin ve bunların mamullerinin ve imalâtta kullanılan maddelerin maliyet bedeli işletme sahibine ödenir.

Her çeşit gıda ve ihtiyaç maddelerinin muhafazasına mahsus soğuk hava depolan da yukarıdaki hükümlere tabidir.

Re'sen veya bilvasıta işletme müddeti bir aydan fazla olamaz ve aleyhine adlî ve idarî kaza mercilerine başvurulamaz.

EK MADDE 2 — Şehir ve kasaba merkezlerinde oturan halkın ekmek ve francala ihtiyacı için gerek belediyelerce serbest piyasadan temin edilecek gerek valiliklerin talebi üzerine Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü tarafından tahsis edilecek hububattan imal olunacak unların fabrika ve değirmenlerde beher çuvalının satış fiyatına 10 kuruş zam yapılır.

Fabrika ve değirmenler bu zamdan elde ettikleri meblâğı aylık olarak ve ertesi ayın 15 inci günü akşamına kadar ilgili belediye namına Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında açılacak bir hesaba yatırır. Yatırmıyanlar hakkında 6183 sayılı kanun hükümleri tatbik olunur.

Bu fonda toplanacak paralar münhasıran belediyelerin ihtiyacına tekabül edecek ve bedeliyelerin mülkiyetinde çalıştırılacak olan sıhhi ve modern ekmek fırını ve fabrikalarıyla un fabrikalarının tesis ve işletilmesinde kullanılır.

GECİCİ MADDE — 14 Haziran 1z54 tarih ve K. 940 sayılı kararın 5 inci maddesinin verdiği yetkiye dayanarak Ticaret Bakanlığının 16.7.1954 tarihinde kabul ettiği esaslar dairesinde teşkil edilen fonda birikmiş paralar işbu kanunun ek 2 nci maddesi ile tesis edilen fona aktarılır.

Ancak aktarılacak meblâğ Ticaret Bakanlığı ile ilgili belediye arasında tesbit edilirler.

- a) Nezinde fon hesabı bulunan bankanın masrafları,
- b) 30 Kasım 1960 tarihine kadar, fondan kendisine tesis ettiği firmı veya ekmek fabrikası için, tahsiste bulunulması isteğinde bulunmuş kimselere ilgili belediye ve Ticaret Bakanlığınca müştereken ödenmesi kararlaştırılacak meblâğ,

MADDE 3 — Bu kanun neşri tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

BELEDİYE KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

Kanun No : 307

Kabul tarihi : 19.7.1963

MADDE 1 — 3 Nisan 1930 tarih ve 1530 sayılı Belediye Kanununa aşağıdaki maddeler eklenmiştir :

EK MADDE 1 — Belediye Meclisi Üyeleri seçiminde nispî temsil ve belediye başkanları seçiminde çoğunluk usulü uygulanır.

Her iki seçim serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

EK MADDE 2 — Belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları seçiminde her belde bir seçim çevresidir.

EK MADDE 3 — Belediye Meclisi Üyeleri ve Belediye Başkanları seçimi dört yılda bir yapılır.

Seçim döneminin son toplantı yılının Temmuz ayının 15 inci günü seçimin başlangıç tarihidir ve Eylül ayının 3 üncü pazarına raslıyan gün oy verilir.

Belediye meclisinin dönem sonundan önce her hangi bir sebeple boşalması veya belediye meclis üye sayısının, yedeklerin de getirilmesinden sonra meclis üye tam sayısının yarısına düşmesi hallerinde belediye başkanı, belediye başkanının her hangi bir sebeple boşalması halinde de belediye başkan vekili derhal durumu mahalli ilçe seçim kurulu başkanlığına bildirmeye mecburdur.

Belediye meclisi ve başkanmm müştereken boşalmaları halinde bildirim, mahallin en büyük mülkiye âmiri tarafından yapılır.

Bu bildirim üzerine ilçe seçim kurulu başkanlığınca keyfiyet 48 saat içinde ilân edilir.

İlân tarihinden sonra gelen 60 ncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir.

EK MADDE 4 — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş belediye meclisi üyeliğine ve belediye başkanlığına adaylığını koyabilir.

İl belediyeleri ile merkez ilçe dahilindeki belediyeler için siyasi partilerin il idare kurulları, ilçe belediyeleri ile ilçe dahilindeki belediyeler için ilçe idare kurulları o seçim çevresinin çıkaracağı üye sayısı kadar belediye meclisi üyeliği ve belediye başkanlığı için aday gösterebilirler. Parti teşkilâtı bulunmayan ilçeler için aday gösterme yetkisi il idare kurulundur. İlçe belediyeleri ile ilçe dahilindeki belediyeler için il ve ilçe idare kurulları tarafından ayrı listeler halinde aday gösterildiği takdirde ilçe idare kurulu tarafından verilen liste muteberdir.

Her hangi bir sebeple eksik aday göstermiş bulunan siyasi partilerin aday göstermek yetkisini haiz bulunan organlarına, ilçe seçim kurulu tarafından, eksikliklerin derhal tamamlanması lüzumu bildirilir.

İlgili siyasi parti teşkilâtı bu tebliğden itibaren 2 gün içinde eksik kalan adaylıkları doldurur. Aksi takdirde o siyasi parti bu seçim çevresinde seçime katılma hakkını kaybeder.

Adaylık için oy verme gününden önceki 30 uncu gün saat 17 ye kadar müracaat edilir. Bu müracaat, ilçe seçim kurulu başkanlığına adaylık için aranan şart ve nitelikleri haiz bulunduğunu belirten bir yazı ile yapılır. Bu takdirde sözü geçen kurul başkanı, müracaatın alındığına dair adaya veya siyasi partiye bir belge vererek müracatleri beldenin özelliğine göre halkın en iyi şekilde duyabileceği tarzda geçici olarak ilân eder.

İlçe seçim kurulları, adaylar hakkında yaptıkları inceleme sonunda şartlarda veya niteliklerde bir eksiklik veya aykırılık gördükleri takdirde durumu en çok 2 gün içinde müracaat sahiplerine ve siyasi partilere duyururlar.

Adaylıkların geçici olarak ilânından itibaren 2 gün içinde ilçe seçim kuruluna itiraz edilebilir. İtirazlar, ilçe seçim kurulunca en geç 2 gün içinde karara bağlanır.

İlgililer, kararlara karşı 2 gün içinde il seçim kuruluna itiraz edebilirler. İl seçim kurulu bu itirazları en çok 2 gün içinde kesin olarak karara bağlar.

Siyasi partilerin aday listelerinde, yapılan itirazlar üzerine, eksiklik husule geldiği takdirde, ilçe seçim kurulunun tebliğinden itibaren 2 gün içinde bu eksiklikler tamamlanır. Aksi takdirde, siyasi partiler o seçim çevresinde seçime katılma hakkını kaybederler.

Adaylıklar kesinleştikten sonra ilçe seçim kurulları bütün adayları oy verme gününden önceki 20 nci gün ilân eder. Adaylığın ilânından sonra adaylıktan istifa, seçim sonuna kadar nazarı itibara alınmaz. Ancak, bu gibiler seçilmiş bulunurlarsa istifaları hüküm ifade eder ve yerlerine kendilerinden sonra gelenler seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde dahi aynı şekilde hareket edilir.

EK MADDE 5 — Milletvekili seçimi hakkındaki 25.5.1961 tarihli ve 306 sayılı kanunun 14, 15, 16, 17, 18 ve 20 nci maddeleri bu seçimlerde de aynen uygulanır. Ancak, 17 nci maddede belirtilen belediye başkanları ile belediye meclisi üyeleri seçime girdikleri seçim çevrelerinde adaylıklarını koyabilmeleri veya aday gösterilebilmeleri için istifa zorunda değildirler.

EK MADDE 6 — Belediye Meclisi Üyeleri ve Belediye Başkanları seçimleri için ayrı ayrı oy puslaları tanzim edilir.

Siyasi partiler için, bu kanunda yazılı usuller gereğince, sıraya konulmuş olan adayların adlarını gösteren basılı oy puslaları,

Bağımsız adaylar için, yalnız bir bağımsız adayın adı basılı veya el ile yazılı oy puslası,

Kullanılır.

Belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları seçimine ait oy puslaları aynı zarfa konarak sandığa atılır.

EK MADDE 7 — 1. Seçime katılmış olan siyasi partilerin adaylarından veya bu adaylarla bağımsız adaylardan veya sadece bağımsız adaylardan terkiebedilmiş her çeşit karma oy puslaları,

2. Siyasi parti adayları için, basılı oy puslalarından başka oy puslalan,

3. Üzerinde birden fazla bağımsız adayın adı bulunan oy puslalan,

4. Belediye meclisi üye seçimine veya belediye başkanı seçimine ait olduğu belli olmıyan oy puslalan,

Muteber sayılmaz.

Seçime katılan siyasi partilerin alâmet ve işaretlerini taşıyan basılı oy puslalarında yazılı adayların adlan, baskıda silinmiş veya yanlışlıkla mükerrer ve o çevre adaylarından fazla yazılmış veya seçmen tarafından tamamen veya kısmen silinerek yerlerine başka adlar yazılmış veya eksik bırakılmış oy puslalan, hangi siyasi partiye aid olduğu belli olmak şartıyla, eksiksiz oy puslası olarak hesaba katılır.

Bir zarftan, bir siyasi partinin oy puslalanndan birden fazla çıkması halinde, bunlar tek bir pusla olarak hesaba katılır.

Aynı bağımsız aday adı bir oy puslasında birkaç defa yazılmış olsa bile o adaya bir oy verilmiş sayılır.

Ek 4 üncü maddede yazılı şartlara riayet etmemelerinden ötürü seçime katılma hakkını kaybetmiş olan partilere verilmiş bulunan oylar hesaba katılmaz.

EK MADDE 8 — İlçe seçim kurulu, sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirir ve ilçe seçim çevrelerindeki ;

1. Seçmenlerin sayısını,

2. Oylarını kullanan seçmenlerin sayısını,

3. İtiraz edilmiş veya ihtilaflı görölmüş olup da, muteber sayılarak hesaba katılan oy puslaları sayısını,

4. Muteber sayılmıyan ve hesaba katılmıyan oy puslalan sayısını,

5. Muteber tutulan ve hesaba katılan oy puslalan genel toplam'ı

6. Seçime katılmış olan siyasi partilerden ve bağımsız adaylardan her birinin aldığı oy miktarını gösteren muteber oy puslaları sayısını,

Tutanağa geçirir.

EK MADDE 9 — A) Siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri Belediye Meclisi asıl üye sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanır :

Seçime katılmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları altalta ve aldıkları muteber oy sayıları da hizalarına yazılır. Bu rakamlar önce bire, sonra ikiye, sonra üçe ... ilâahir ve çevrenin çıkaracağı asıl üye sayısına ulaşmaya kadar bölünür. Elde edilen paylar, siyasi parti ayırımı yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Belediyeye Meclisi üye tamsayısı kadar asıl üyelikler bu payların sahibi olan siyasi partilere ve bağımsız adaylara, rakamların büyüklük sırasına göre tahsis olunur.

Son kalan üyelik için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekme suretiyle tahsis yapılır.

B) Siyasi parti adaylarından seçilenler aşağıdaki şekilde tesbit edilir.

İlçe seçim kuruluna verilen aday listelerdeki sıra, seçimlerde, siyasi partilerin kazandıkları belediye meclisi asıl üyeliklerinin tesbitinde esas olur.

C) (A) ve (B) bentlerinde söz konusu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

Seçim tutanakları ilçe seçim kurulları tarafından verilir.

İlçe seçim kurulu başkanı, belediye meclisi asıl üyeliğe seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini o seçim çevresinde derhal ilân ettirir ; bir suretini bir hafta süre ile ilçe seçim kurulunun kapısına astırır.

D) Siyasi partiler gösterdikleri asıl üye adayı kadar yedek üye adayı da göstermek zorundadırlar.

Asıl ve yedek üyelik adayları oy puslaları üzerinde bir çizgi ile ayrılır ve vasıfları da belirtilir.

E) Yedek üyelikler için de (A), (B) bentleri hükümleri ayrı olarak uygulanır. Siyasi partilerin kazandıkları yedek üyeler, asıl üyeliğe seçilenlerden sonra gelen addan itibaren sıra ile tesbit olunur.

EK MADDE 10 — İlçe seçim kurullarınca sandık kurullarından gönderilen belediye başkanı seçimine ait tutanakların birleştirilerek en çok oy almış olan aday belediye başkanı seçilir.

Belediye başkanlığına seçilene, ilçe seçim kurulu tarafından tutanağı verilir ve ilçe seçim kurulu başkanı bir suretini o seçim çevresinde derhal ilân ettirir. Bir suretini de bir hafta süre ile ilçe seçim kurulu kapısına astırır.

EK MADDE II — Belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanlarıtutanaklarına yapılan itirazlar oyların dökümüne, sayımına veya bu oyların siyasi partiler ile bağımsız adaylara taksimine taallük ettiği ve yeniden yapılan döküm, sayım ve hesap sonucunda tutanakların iptalüne karar verildiği takdirde, yeniden yapılacak döküm, sayım ve hesap sonucuna göre seçilmiş oldukları anlaşılanlara il seçim kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresinde yapılan seçimin, seçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde, o seçim çevresinde yeniden seçim yapılır. İl seçim kurulu seçimin iptaline dair karar ilân ettiği gibi kararın kesinleştiğini mütaakıp o çevrede seçimin yapılacağını de derhal ilân eder.

Bu ilândan sonra gelen 60 ncı günü takibeden ilk Pazar, oy verme günüdür.

Yukarıdaki fıkralar dışında meclis üyelerinden bir veya birkaçının tutanaklarının iptaline karar verildiği takdirde, tutanağı iptal olunan meclis üyesi yerine mensup oldukları siyasi parti listesindeki sırayagöre belli olan sırada olanlara tutanakları verilir.

İl Seçim Kurullarının kararlarına karşı 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Kanunun 130 uncu maddesine tesbit edilmiş olan süreler içinde Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edilebilir.

EK MADDE 12 — Hesaba katılmayan ve itiraza uğramış olan oy puslaları, sayım ve döküm cetvelleri, tutanaklar ve seçimle ilgili diğer her türlü evrak ilçe seçim kurulları başkanlığınca 6 ay süre ile saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun isteği olmadıkça hiçbir yere gönderilemez.

Asıl ve yedek üye olarak kazananların bir listesi ile belediye başkanlığına seçilen şahsın adı ilçe seçim kurullarınca ilânından sonra ayrıca mahallin en büyük mülkiye âmirine ve belediyeye verilir.

EK MADDE 13 — Yüksek Seçim Kurulu ilçe seçim kurulları tarafından yollanan belgelere dayanarak seçimin genel sonucunu ayrıca ilân eder.

EK MADDE 14 — Devlet İstatistik Enstitüsü, ilçe seçim kısımları tarafından kendilerine verilecek belgelere dayanarak belediyeler itibariyle sandık tutanaklarında mevcut bilgiyi en geç seçimi takibeden yıl içinde yayımlar.

EK MADDE 15 — Bu kanunda özel bir hüküm bulunmayan hallerde 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun bu kanuna aykırı olmıyan hükümleri belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları seçimlerinde de aynen uygulanır.

EK MADDE 16 — Memur iken veya evvelce memuriyette bulunmuş olanlardan belediye başkanlığına seçilenlerin, belediye başkanlığında geçen hizmet süreleri (her türlü özlük ve emeklilik haklarının hesabında nazarı itibara alınmak suretiyle) memuriyette geçmiş sayılır.

Emekli iken belediye başkanlığına seçilenlerin emekli maaşları kesilmez.

Sigortalı işçi iken belediye başkanlığına seçilenler sigorta pirim ve aidatlarını ödediklerinde sigortalı olmaktan doğan bütün hakları devam eder.

MADDE 2 — Metine alınmıştır.

MADDE 3 — 1580 sayılı Belediye Kanununun 22, 24, 26, 45, 53, 61, 76, 90, 91 ve 93 üncü maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:Metine alınmıştır.

MADDE 4 — 3 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 23, 25, 89, ve 92 nci maddeleri ile 5669, 6424, 6437, 6555 ve 7363 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1 — Sandık seçmen listelerinin askıya çıkarılmasında 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki kanunun 41 inci maddesinin 1 inci fıkrası uygulanmakla beraber Yüksek Seçim Kurulu tarafın-

dan Türkiye ve il radyoları vasıtasıyla, uygun saatlerde, seçmen listelerinin yazılmasına başlandığı, askıya çıkarıldığı ve indirileceği tarihler ve itiraz müddetleri, yayınlanacak bildirilerle halka duyurulur.

Yüksek Seçim Kurulunun ve il seçim kurullarının bu konudaki her türlü bildirimlerinden Türkiye ve il radyolarınca ücret alınmaz.

GEÇİCİ MADDE 2 — 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki kanunun 14 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında giligranlı zarf ve kâğıt imaline, zarf ve kâğıtların özelliklerine dair olan hükmün 1963 yılı içinde yapılacak belediye meclisi ve belediye başkanları seçimlerinde uygulanıp uygulanmaması Yüksek Seçim Kurulunun kararına bağlıdır.

GEÇİCİ MADDE 3 — Bu döneme mahsus olmak üzere, belediye başkan ve meclisleri üye seçimleri için seçmen kütüklerinin yazılmasına 1 Ekim 1963 tarihinde başlanır ve 17 Kasım 1963 Pazar günü oy verilir.

Bu dönemde seçilerek belediye başkan ve meclis üyelerinin kanuni görev süresi, 1967 yılı Ekim ayının birinci gününe kadar devam eder.

26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkındaki kanunun 46 ncı maddesinin son fıkrasındaki 20 günlük süre bu seçimler için uygulanmaz.

MADDE 5 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

İller İd. Gn. Md.

Şb. Md. : 3. 23309 - 11/1617

A n k a r a

Konu : Özdeyişler Hk.

11/3/1965

..... **Valiliğine**

Özdeyişler hakkında Yüksek Başkanlıktan alınan 8/2/1965 gün

ve Özlük ve Yazı İşleri 27-193-725 sayılı yazı ve ekleri örnekleri ilişik olarak gönderilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve gereğinin buna göre ifasını rica ederim.

Nurettin Hazar

Müsteşar Muavini

İçişleri Bakanı Y.

Eki :

Dağıtım :

Gereği :

Valiliklere

Merkez Dairelerine

T. C.

BAŞBAKANLIK

Özlük ve Yazı İşleri : 27-193/725

A n k a r a

**Konu : Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ve
Kalkınma Plânının getirdiği temel
fikirlerin halka mal edilmesi.**

8/2/1965

İçişleri Bakanlığına

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ve Kalkınma Plânının getirdiği temel fikirlerin aydınlar katında kalmıyarak halka mal edilmesi, halkın aydınlatılma ve uyarılması, uygarlık abalarımıza ulusça katılmayı sağlamak bakımından önem taşıdığından ve bu hususta ilgili Bakanlıklarca hazırlanıp Yazı Kurulundan geçen ve Bakanlıklararası Komisyonunda son biçimini alan özdeyişlerden Ulusal Bayramlarda, temel atma ve açılış törenlerinde, Devlet çalışmalarıyla ilgili türlü alanlarda yararlanılmasına dair Milli Eğitim Bakanlığından alınan 23/1/1965 tarihli ve 248 sayılı tezkerenin suretiyle eki 13 adet özdeyişin suretleri bağlı olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

(İmza)

Haldun Derin

Başbakan Adına

Müsteşar

Ekleri :

- I — Teskere sureti
- I — Liste sureti
- 13 — Özdeyiş sureti

Dağıtım :

Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcılığına (Bağlı dairelere)
Devlet Bakanlıklarına (Bağlı dairelere)

Bakanlıklara :

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine
Millî Emniyet Hizmetleri Reisliğine

Aslının aynıdır.

24/2/1965

Kemal Bögrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Sayı : 248

Konu : Türkiye Cumhuriyeti Anayasa-
sası ve Kalkınma Plânıyla
ilgili özdeyişler Hk.

A n k a r a

23 Ocak 1965

Başbakanlığa

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile, demokrasi alanında yeni bir döneme girmiş bulunmaktayız. Anayasanın ışığı altında hazırlanan Kalkınma Plânı ise, yurt ve ulusumuzu en kısa yoldan ilerletme ve yükseltme amacını gütmektedir.

Anayasanın ve Kalkınma Plânının getirdiği temel fikirlerin aydınlık katında kalmayarak halka mal edilmesi, halkın aydınlatılma ve uyarılması, uygarlık çabalarımıza ulusça katılmayı sağlamak bakımından, önem taşımaktadır.

Ulusal Bayramlarımızda, temel atma törenlerinde, açılış törenlerinde günün ya da yapılan işlerin anlamını ve önemini belirten özdeyişler asılması, olumlu geleneklerimiz arasındadır. Bu özdeyişlerin yardımıyla, şehir kasaba ve köylerimize yapıcı ve yaratıcı düşünceler iletilmekte, halkımız aydınlatılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasıyla girmiş bulunduğumuz plânla kalkınma döneminin geleceğimize yapacağı olumlu etkileri yurtdaşlara açıkça ve özlü biçimde anlatmak amacıyla özdeyişler hazırlanması işi, İçişleri Bakanlığının 15.V.1964 tarih, 31-310/377 sayılı öneri yazısı üzerine Bakanlığımızca ele alınmış; Bakanlıklararası bir komisyon kurularak konu görüşülmüş, her Bakanlığın çalışma alanına giren özdeyişlerin ilgili Bakanlıklarca hazırlandıktan sonra bir yazı kurulunda gözden geçirilmesi ve Bakanlıklararası komisyonda keskin biçim verilmesi karara bağlanmıştı.

İlgili Bakanlıklarca hazırlanıp Yazı Kurulunda geçen ve Bakanlıklararası Komisyonda son biçimini alan özdeyişler, ikişer takım halinde, ekli olarak sunulmuştur.

Uygun görülürse, bu özdeyişlerin ulusal bayramlarda, temel atma ve açılış törenlerinde, Devlet çalışmalarıyla ilgili türlü alanlarda yararlanılmak üzere Bakanlıklara, ve Valiliklere gönderilmesini müsaadelerine arz ederim.

(İmza)

Dr. İbrahim Öktem

Millî Eğitim Bakanı

Eki : 26 Takım Özdeyiş

Aslı gibidir.

(Resmî Mühür ve İmza)

Fuat Erkay Y.

Özlük ve Yazı İşleri

Genel Müdür Muavini

Karşılaştırıldı

(İmza)

(İmza)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrenoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi.

ÖZDEYİŞLERİN LİSTESİ

Takım	Konu	İlgili Bakanlıklar
2	Kalkınma Planıyla ilgili genel nitelikte özdeyişler	Bütün Bakanlıklar
2	Sporla ilgili özdeyişler	Devlet Bakanlığı
2	Millî Savunma ve Ordu ile ilgili özdeyişler	Millî Savunma Bakanlığı
2	Güvenlik ve Sivil Savunma ile ilgili özdeyişler	İçişleri Bakanlığı
2	Dış politika ile ilgili özdeyişler	Dışişleri Bakanlığı
2	Para, Ekonomi, Ticaret, Ulusal gelirle ilgili özdeyişler	Maliye ve Ticaret Bakanlığı
2	Millî Eğitimle ilgili özdeyişler	Millî Eğitim Bakanlığı
2	Bayındırlık ve Ulaştırma ile ilgili özdeyişler	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlıkları
2	Sağlık ve Sosyal Yardımla ilgili özdeyişler	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
2	Tarımla ilgili özdeyişler	Tarım Bakanlığı
2	İş ve Çalışma ile ilgili özdeyişler	Çalışma Bakanlığı
2	Endüstri, Enerji ve Tabii Kaynaklarla ilgili özdeyişler	Sanayi ve Enerji Bakanlığı
2	Turizmle ilgili özdeyişler	Turizm ve Tanıtma Bakanlığı

NOT : Adalet Bakanlığı, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı özdeyiş göndermemiştir.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynısıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

KALKINMA PLÂNIYLA İLGİLİ GENEL NİTELİKTE
ÖZDEYİŞLER

El birliğini, gönül birliğini, ülkü birliğini plânlı çalışma ile gerçekleştireceğiz.

Plânlı çalışma, kalkınmanın temelidir.

Türkiye başarının sırrını çözmüştür: Plânlı Kalkınma, Düzenli gelişme.

Plânlı Kalkınma uğruna külfet yüklenmesini ve çapa harcamasını bilmeliyiz.

Yarınımızı düşünerek düzenli ve plânlı çalışmalıyız.

En sağlam kazanç, plânlı ve programlı çalışma ile elde edilen kazançtır.

Çağdaş uygarlığa ulaşabilmenin tek yolu plânlı çalışmaktır.

Demokrasi düzeni içinde düzenli ve dengeli kalkınma ancak plânlı çalışma ile mümkündür.

Plân, Kalkınma çabalarımızla ışık tutacak ve mutlu yarınlara ulaştıracaktır.

Plânın başarısı, Türk Demokrasisinin kesin zaferi olacaktır.

Bu günü yarına bırakmak düşüncesi yerine yarını bugünden hazırlama çabası: İşte plân.

Sosyal adaletin gerçekleşmesi, Kalkınma Plânının ulusça benimsenmesine bağlıdır.

Yurdun kalkınması, aydınlığa ulaşması, plânlı çalışmaya bağlıdır.

Ancak plânlı çalışmanın sonucu verimli olur.

Plânlı Kalkınmaya yardımcı olmak ulusal görevimizdir.

Hesabını bilmeyen kişi = Plânsız devlet.
Plân israfı önler.
Plânlı çalışma Atatürk ilkelerini gerçekleştirecektir.
Plânlı çalışma ile daha mutlu yarınlara ulaşacağız.
Her işde plân
Gayrisi yalan
Plânlı olursa işin
Başarıya ulaşır gidişin,
Barışta ve savaşta zafer, Plânlı Kalkınma ile gerçekleşir.
(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Böğrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

SPORLA İLGİLİ ÖZDETİŞLER

Sağlam kafanın sağlam vücutta bulunduğu bir gerçektir.
Sporcu devrimci ve ülkücüdür.
Spor boş zamanları ilgi çekici ve yararlı biçimde değerlendirme yoludur.
Spor birlik ve beraberlik demektir.
Spor yap, dinç kal.
Spor bedenın ve ruhun eğitimidir.
Spor sağlam ruh, düşünce ve beden birliğinin yapıcısıdır.
Spor, sağlıklı yaşamının başlıca kaynağıdır.
Spor amaç değil araçtır.
Yarışma ve başarma gücü sporla gelişir.
Spor uluslararası bir dildir.
Spor iyi ahlâk yoludur.

MİLLÎ SAVUNMA VE ORDU İLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Ordu bir okuldur.

Kalkınan uluslar ordularına güvenen uluslardır.

Türk ordusu kalkınmada teşebbüsün, emeğin ve sermayenin güvenilir desteğidir.

Plânlı kalkınmada silâhlı kuvvetler daima yardımcıdır.

Köy kalkınmasının yolu kışladan geçer.

Silâhlı kuvvetlerimiz yurdumuzun eğitim ve endüstri alanlarındaki kalkınma çabalarına yardımcıdır.

Silâhlı kuvvetlerimiz bilimsel ve teknik alanlardaki çalışmalarıyla yurt hizmetindedir.

Silâhlı kuvvetler Türk gençlerinin bir eğitim merkezidir.

Ordu Anayasaya dayanarak yurt savunmasını en iyi şekilde yerine getiren bir kuvvet kaynağıdır.

Ordunun ve ulusun zaferi, kalkınma plânının elbirliği ile uygulanmasına bağlıdır.

Atatürk ilkeleri ve devrimlerin yurt sathına yayılmasında ve yerleşmesinde görevini yapan Türk Silâhlı Kuvvetleri, plânlı kalkınmanın da desteğidir.

Plân ve Ordu :Her ikisinde kalkınmamızın temel dayanaklarıdır.

(Resmî mühür)

Aslının aynıdır.

3/3/1965

Kemal Böğrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

GÜVENLİK VE SİVİL SAVUNMA İLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Özgürlüğün bir dayanağı da Plânlı Kalkınmadır.

Özgürlük, Adalet ve Eşitlik Kalkınma Plânının değişmez ilkeleridir

.

Plânlı kalkınma halkın yardımı ile gerçekleşir.
Plânlı kalkınma dâvasında yöneticilere yardımcı olunuz.
Halk için, halkla beraber, halka hizmet ve plânlı çalışma, demokratik düzenin temelidir.
Güvenliğin olmadığı yerde kalkınma olmaz.
Polis demek güvenlik demektir.
Güvenlik toplumun temel yasasıdır.
Sivil Savunma, can ve mal güvenliğimizin temelidir.
Her yurttaş Sivil Savunmada bir görev için gönüllü olmalıdır.
Yarının cephesi belki sizin bahçeniz ve evinizdir.
Sivil Savunmanın başarısı sizin ilginize bağlıdır.
Sivil Savunmada ne yapacağınızı bilerseniz kurtulma şansınız iki kat artar.

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

Ankara

Sayı :
Konu :
İlgi :

DIŞ POLİTİKA İLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Dünya uluslarının mutluluğuna çalışmak, başka bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu sağlamaya çalışmak demektir.

A t a t ü r k

İnsanlığı bir vücut ve bir ulusu bunun bir parçası saymak gerekir.

A t a t ü r k

Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ülkü yolcularının çoğalması ve başarıya ulaşmasıyla olacaktır.

A t a t ü r k

Dış politikamızda başka bir devletin hukukuna saldırma yoktur.

A t a t ü r k

Yurtta barış, Cihanda barış.

A t a t ü r k

(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı :

Ankara

Konu :

İlgi :

**PARA, EKONOMİ, TİCARET, ULUSAL GELİRLE İLGİLİ
ÖZDEYİŞLER**

Ulusal artırım ulusal amacımız olmalıdır.

A t a t ü r k

Yeni Türkiye devleti temellerini süngü ile değil, süngünün dahi dayandığı ekonomi ile kuracaktır.

A t a t ü r k

Yeni Türkiye devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye devleti ekonomik bir devlet olacaktır.

A t a t ü r k

Kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayeye gereken güvenliği vermeye hazırız.

A t a t ü r k

Ekonomik kalkınma, Türkiye'nin özgür, bağımsız, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye ülkesünün belkemiğidir.

A t a t ü r k

Vergi Vermek, askerlik yapmak gibi kutsal bir yurttaşlık borcudur.

Alman vergi, ulusa hizmet içindir.

Dürüst vergi ödevlisinin itibarı her yerde yüksektir.

Amacımız Türk mâliyesine de Türk gibi kuvvetli dedirtmektir.

Ulus malı kutsal bir emanettir. Boşuna harcama yapanları uyar.

Ekonomik kalkınmanın bir dayanağı da uluslararası işbirliğidir.

Devlet malı ulus malıdır. Zarar verene göz yumma.

İnsanlığa yaraşır bir yaşayış düzenine ulaşmamız, plânlı bir kalkınma içinde mümkündür.

Daha iyi yaşamamız ulusal gelirin artışına, ulusal gelirin artışı da plânlı kalkınma hızına bağlıdır.

İnsan günü plânlı kalkınma ile düzenli bir sonuca ulaşır.

Emeğimizin karşılığını, ürünlerimizin bereketini plânlı bir çalışma ile artıracacağız.

Ekonomik özgürlük plânla gerçekleşir.

Plânlı kalkınmada asıl amaç, insanın daha iyi yaşamasını sağlamaktır.

Dengeli ve hızlı bir ekonomik kalkınma için plânlama önemli bir ögedir.

Plânlama ekonomik kalkınmanın demokratik güvencesidir.

Malının emeğinin değeri lenmesi plân ile mümkündür.

Kalkınma plânımız, ulus parasının en verimli şekilde harcanmasını sağlayacaktır.

Plânımız, eldeki ekonomik güçlerimizin tam zamanında, tam yerinde ve en verimli şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı :

A n k a r a

Konu :

İlgi :

MİLLÎ EĞİTİMLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Bilgi ve kültür alanlarında çağdaş ulusların düzenine ulaşmak; Millî Eğitim politikamızın temel taşıdır.

Türk Millî Eğitiminin baş ilkesi, Atatürk devrimlerinin anlamını ve önemini kavralmalıdır.

Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlamak, devletin başta gelen ödevlerindendir.

Öğrenim hakkı bir imtiyaz değildir, bütün yurttaşlar bu haktan eşit şekilde yararlanır.

Her yurttaş bilim, sanat ve tekniği serbestçe öğrenme, öğretme, yayma ve bu alanlarda araştırma hakkına sahiptir.

Yurttaşları çağdaş bilim ve eğitimin gereklerine göre yetiştirmek, devletin vazgeçilmez ödevleri arasındadır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kalkınma, Millî Eğitim alanındaki kalkınmaya bağlıdır.

Demokrasi düzeni içinde plânlı kalkınma, Millî Eğitim amaçlarının gerçekleşmesine bağlıdır.

Yeteneği olan herkese bilim, teknik ve sanat dünyasının kapıları sonuna kadar açıktır.

Türk toplumunu dünyanın en uygar toplumu haline getirmek, ancak etkili bir Millî Eğitim politikasıyla gerçekleşebilir.

Millî Eğitim alanındaki ülkümüz, yapıcı, yaratıcı, üretici insan yetiştirmektir.

Demokrasi ile yönetilen bir toplumda hak ve görevlerin bilinmesi, yurttaşların yeterli bir eğitim görmeleriyle mümkündür.

Verimli ve etkin bir eğitim, başarıya ulaştıran en kestirme yoldur.

İşe değer vermek, iyi bir üretme ve tüketme olmak ancak iyi bir öğretim ve eğitimle sağlanabilir.

Yurdun ihtiyaçlarını en verimli şekilde karşılamak için, herkesin kendi yeteneğine uygun bir meslek seçmesi gerekir.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrenoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.
MÎLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı :
Konu :
İlgi :

A n k a r a

BAYINDIRLIK VE ULAŞTIRMA İLE İLGİLİ
ÖZDEYİŞLER

Plânlı çalışma bize daha çok yol, daha çok liman, daha çok fabrika kazandırır.

Yapılanı yeter bulmamak, bir ulusu ileri gitmiye zorlar.

Bize değer kazandıran işler, plânlı işlerdir.

Gidemediğiniz yer sizin değildir.

Ulusun sevgisi, dürüst çalışanlardan yanadır.

Ucuz mal ucuz taşıma ile, ucuz taşıma da plânlama ile gerçekleşir.

Malın ucuzlayabilmesi taşıma giderlerinin azaltılmasma bağlıdır.

En verimli ve ekonomik taşıma ancak plânla sağlanabilir.

Ulaştırmanın temel ilkeleri olan hız, güvenlik ve konfor plânla gerçekleşebilir.

Kara ve demiryollarımız ulusumuzu zengin ve uygarlığa ulaştıran ana damarlardır.

Yurdumuzun demir ağlarla örülmesi alanında kazanılan başarılan plânlı çalışmalarımıza borçluyuz.

Bütün yurdu baştan başa yollarla örülmüş görmek en büyük ülkümüzdür.

Toplumda birlik haberleşme ile sağlanır.

Uygarlık haberleşme ile, haberleşme uygarlıkla gelişir.

P.T.T. sevinçte ve acıda sizinle beraberdir.

Kültür haberleşme ile gelişir.

PTT yılın her gününde, günün her saatinde hizmetinizdedir.

PTT plânlı kalkınmanın hizmetindedir.

Köyde kentte plânlı kalkınma, köyde kentte PTT.

Doğru ve çabuk ulaşan haber, başarılı ve kazançlı iş.

Göklere egemen olanlar plânla çalışanlardır.

Ekonomik ve sosyal alanlarda plânlı kalkınmanın sonuçları kendini hava ulaştırmasında belli eder.

Türkiyede gök ile yerin birleşmesi, geleceği göklerde görenlerin çalışması ile sağlanacaktır.

Hava ulaştırma araçlarımızın gücünün artırılması plânlı çalışmaya bağlıdır.

Kara, hava, deniz ulaştırması bir bütündür, ayrılmaz.

Ulaştırma turizmin bel kemiğidir.

Turizm ulaştırma ile başlar, ulaştırma ile biter.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögörekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı :

A n k a r a

Konu :

İlgi :

SOSYAL YARDIM VE SAĞLIKLA İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Ruh ve bedeni sağlam olan uluslar, yaşamaya hak kazanır.

Çocukların sağlıkla yetiştirmeyen ulus geleceğe güvenle bakamaz.

Sosyal duyguların gelişmesi bütünlüğümüzün gücünü artırır. Sosyal adalet toplum düzeninin temeli, gelişme ve ilerlemenin kaynağıdır.

Halk sağlığını ön plâna almayanlar, daima geri kalmış ülkelerdir. Sağlık işlerinin plânlaşması, plânlı dönemin başarısıdır.

Plânlı yaşama, sağlık içinde kalkınmayı sağlar.

Plâna inanan sağlığına güvenle bakar.

Plân, sağlığın denetlenmesinde en büyük destektir.

En verimli yatırımlardan biride sağlık için yapılan yatırımdır.

Geçimde plân, nüfusta plân, geleceği güven altına alır.

Plânlı ülke, plânlı aile ile yükselir.

TAKIMLA İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Ek tohumun hasını

Çekme yiyecek yasını

Yazın pişir başını

Kışın düşünme aşını

Kolla ilaç gününü

Verme kurda ürünü

Böcekler ve hastalık ürünün can düşmanı

İlacı eksik etme sakın verme amanı

Böceği boş bırakma ürününü yemesin

Milyarlar yok oluyor bunu böyle bilesin

Bilgisiz sularsan tarla çorlaşır

Bilgili sularsan ürün bollaşır

Gübreyi tezek yapma tarlaya ver

Bire on kaldır rahata er

Suları boş bırakma sele gidersin
Gölet yap karal yap bereket gelsin

TARIMLA İLGİLİ ÖZDEYİŞLERİN DEVAMI

İyi cins bir inek servet
Kötü cins beş insan külfet

Hayvanlan vaktinde aşılât
Hastalıktan korkma güvenle yat

İstersen bol ürün almak
Hayvanı iyi besle, iyi bak

Çam gider çalı kalır
Çalı gider tas kalır
Su yerine gözlerinde
Bir damlacık yaş kalır

Ormandan su, sudan hayat fişkırır
Orman tükenirse bereket kurur

Bereketin nabzı ormanda vurur
Tüketme yeşili o nabız durur

İŞ VE ÇALIŞMA İLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

İşçinin mutluluğu işverenin güvenliğidir.

Kendisine saygılı toplumlar özgürlük ve sosyal adalet içinde kalkınma yolunu seçerler.

Sosyal adalet yurttâ ve cihanda barışın temel şartlarındandır. Toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları ile çalışma hayatında demokratik düzen kuruldu.

Sınıf çatışmaları sosyal adaletle önlenir.

Sosyal güvenlik huzur içinde çalışabilmenin şartıdır. Çalışanların haklarını korumak çalışmaya hız katar.

Toplu pazarlık hakkı, özgürlük ve sosyal adalet içinde kalkınmanın temel şartlarındandır.

27 Mayıs devrimi, Türk işçisine en ileri hakların yolunu açtı.

Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir.

Amacımız herkes için insan haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlamaktır.

Endüstrinin iki önemli ögesi: İşveren ve İşçi... bu iki öge ne kadar ahenk içinde bulunursa verim de o ölçüde artar.

Belediye Kanunu

223

Endüstride verim, işveren ve işçinin ortak ürünüdür.

Çalışanlar ile çalıştırılanların karşılıklı sevgi ve anlayış içinde hareket etmeleri kaliteli ve zengin üretimi sağlar.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynıdır.

3/3/1965

Kemal Bögörekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

T. C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Dairesi

Sayı :

A n k a r a

Konu :

İlgi :

**ENDÜSTRİ, ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLARLA İLGİLİ
ÖZDEYİŞLER**

Endüstrimiz, teknik alandaki başarımızın ürünü olacaktır.

Uygarlığa giden yol, endüstri alanından geçer.

Endüstride alın terine değer veren bir ülke, kalkınmaya azmetmiş bir ülkedir.

Yazın çalış, kışın ye... Geri kalmış ülkelerin formülüdür.

Kalkınmaya kararlı bir ülkede her dakikanın değerlendirilmesi gerekir.

Plânlı endüstrinin girdiği yerde yoksulluk ve sefalet barınmaz.

Toplum kalkınması, her iş alanında bilgi ve teknolojinin egemen olmasıyla gerçekleşir.

Endüstride başarının sırrı: Devam - Dikkat - Disiplin.

Endüstri alanında ilerlemenin baş ilkesi bilerek, anlayarak çalışmaktır.

Plânlı kalkınma için endüstride insan gücüne gereken değeri vereceğiz.

Kalkınma için tabii kaynaklarımızı değerlendirmek zorundayız.

Enerji kaynaklarımızı ancak bilgi ve teknolojinin önderliği ile verimli hale

sokabiliriz.

Endüstrileşmeye giden en güvenilir yol, insan emeğinin yerinde kullanılması ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesidir.

Küçük endüstri, büyük endüstrinin tamamlayıcısıdır.

Gerçek yurtseverliğin bir şartı da enerji kaynaklarımızı artırmak ve yerinde kullanabilmektir.

Yurt kalkınmasının dayanağı, verimli şekilde kullanılan insan gücüdür.

Endüstri ve ekonomi alanlarındaki başarılarımız, gerçek mutluluğumuzun temelidir.

«TÜRLÜ YÖNLERİYLE AYAŞ»

İller İdaresi Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Aldan, Ayaş Kaymakamlığı sırasında hazırlamağa başladığı «TÜRLÜ YÖNLERİYLE AYAŞ» adlı eserini tamamlayarak yayınlamış bulunmaktadır.

Meskûn bir yeri incelemek isteyenler için örneklik edebilecek bir nitelik taşıyan kitap, iki kısımdan teşekkül etmektedir :

Birinci kısımda Ayaş İlçesi türlü yönleriyle ele alınmış; ikinci kısımda yeni kuşaklara örnek olabilecek Ayaşlı büyük adamlar ile Ayaşlı şairlere yer verilmiştir. (Ekler) kısmında ise Ayaşla ilgili haritalara; eski eserlere, eski paralara, seramiklere ve sair arkeolojik buluntularla köylerde başarılan işlerden bazılarının fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu kısmın sonunda zengin bir bibliyografya verilmektedir.

Kitabın birinci kısmı şu bölümlerden meydana gelmiştir :

I — TARİHİ BİLGİ :1) Arkeolojik buluntular. 2) Yazılı kaynaklara göre Ayaş. 3) Ayaş İlçesindeki tarihi eserler.

II — COĞRAFİ BİLGİ :1) Arazi 2) İklim 3) Akarsular ve ırlatı sulan 4) Bitki örtüsü 5) Nüfus durumu.

III — EKONOMİK DURUM :1) Tarım durumu, 2) Sanayi Durumu, 3) Ticaret ve Ulaştırma Durumu, 4) İlçe Ekonomisinin geleceği.

IV — MİLLİ EĞİTİM DURUMU :1) Cumhuriyetten önceki Millî Eğitim, 2) Cumhuriyet Devrinde Millî Eğitim, 3) İlçede Halk Eğitimi çalışmaları, 4) İlçede Moral Eğitimi çalışmaları.

V — AYAŞ FOLKLÖRÜ : İnançlar, efsaneler, masallar, düğün âdetleri, v.s.

Memleket ölçüsünde yapılmasını dilediğimiz ciddi çalışmalara örnek

teşkil eden eserden, bütün idarecilerimizi ve aydınlarını haberdar ederiz.
Eser yazarının adresinden istenebilir.

